

Ardahan Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

AŞIK MEHEMMET SADAKLI'NIN HİKAYE VE ŞİİRLERİNİN TEMATİK İNCELEMESİ

Faruk ERDOĞAN

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

AŞIK MEHEMMET SADAKLİ'NİN HİKAYE VE ŞİİRLERİNİN TEMATİK İNCELEMESİ

Faruk ERDOĞAN

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

KABUL VE ONAY

Faruk Erdoğan tarafından hazırlanan “Aşık Mehemmet Sadaklı’nın Hikaye ve Şiirlerinin Tematik İncelemesi” başlıklı bu çalışma, 25/07/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Prof. Dr. Necati DEMİR (Başkan)

[İ m z a]

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Danışman)

[İ m z a]

Dr. Öğr. Üyesi Shalala RAMAZANOVA (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”* kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir.
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.

25/07/2022

Faruk ERDOĞAN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince **enstitü** veya **fakülte** tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanı, **Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Faruk ERDOğAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın hazırlanmasında emeği olan engin bilgisi, akademik tecrübesi ve sonsuz sabrı ile bana tahammül eden tez danışmanım saygı değer hocam Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'a, tez savunmamda kıymetli zamanlarını bana ayıran saygı değer hocalarım Prof. Dr. Necati Demir ve Dr. Öğr. Üyesi Shalala Ramazanova'ya, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca bilgi ufkumu genişleten kıymetli hocam Doç. Dr. Fatih Şayhan'a, Gürcistan'dan kaynak temini için benden yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Mahmut Kemaloğlu'na, Aşık Mehmet Sadaklı'nın oğlu Aşık Mehman Sadaklı'ya, Aşık Şahbaz Göyceoğlu'na ve hayatımın her aşamasında sevgisini esirgemedi her an yanımda olarak bana destek veren değerli aileme ve kıymetli eşim Özge Erdoğan'a teşekkür ederim.

ÖZET

ERDOĞAN, Faruk, “*Aşık Mehmed Sadaklı’nın Hikaye ve Şiirlerinin Tematik İncelemesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2022.

Bu çalışmada Aşık Mehmed Sadaklı’nın; *Mihrali Bey Destanı*, *Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı*, *Rüstem ve Zöhrab Destanı*, *Abbas ile Rahile Destanı*, *Zaman Han Destanı*, *Lom İsmayil Destanı*, *Rehim Çoban Destanı*, *Aşık Mehmed Sadaklı’nın Kars ve Tiflis Seferi Destanları*’nın tematik incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın amacı Gürcistan aşıklık geleneğine değinerek bu geleneğe hizmet eden aşıklardan olan Aşık Mehmed Sadaklı’nın hikayelerini Türk halk edebiyatına kazandırmaktır. Çalışmamız için ilk olarak kaynak taraması yapılmıştır. Elde ettiğimiz hikayeler (*Aşık Mehmed Sadaklı’nın Kars ve Tiflis Seferi Destanları* hariç) Kiril alfabeli Azerbaycan Türkçesi’nden Türkiye Türkçesi’ne çevrilmiştir. Hikayelerin içinde yer alan şiirler Latin alfabeli Azerbaycan Türkçesi ile verilmiş, Türkiye Türkçesi’ne çevirisi yapılmamıştır. Bunun amacı ise çeviri yaparken şiirlerdeki anlam bütünlüklerinin, kafiye ve hece düzenlerinin bozulmasını önlemektir. Çevirisi yapılan hikayeler ve hikaye içinde bulunan şiirler; “Aile, Din, Milli Duygular, Ferdi Duygular, Eğlence, Hayvanlar, Gelenek ve Görenekler, Sosyal İlişkiler, Olağanüstü Olaylar, Eğitim” gibi başlıklar altında tematik olarak incelenmiştir. Çalışmamızı önemli kılan, Aşık Mehmed Sadaklı ve hikayeleri üzerine böylesi bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Yapılan bu çalışma ile Gürcistan sahası halk hikayeciliği ile Türkiye sahası halk hikayeciliği arasında ufak da olsa bir köprü kurulacaktır.

Anahtar Sözcükler:

Aşık Mehmed Sadaklı, Gürcistan Aşıkları, Mehmed Tanrıverdioğlu Memmedov, tematik inceleme, aşıklık geleneği ve hikayecilik.

ABSTRACT

ERDOĞAN, Faruk, “*Thematic Analysis of Stories and Poems of Ashik (Minstrel) Mehmet Sadaklı*” Master Thesis, Ardahan, 2022.

In this study, Ashik Mehmet Sadaklı's; thematic analysis of Mihrali Beg Epic, Prince Neriman and Prince Ferman Epic, Rüstem and Zöhrab Epic, Abbas and Rahile Epic, Zaman Han Epic, Lom İsmayil Epic, Rehim Shepherd Epic, Ashik Mehmet Sadaklı's Kars and Tbilisi Expedition Epics' thematic analysis have made thematically. This study aims to bring the stories of Ashik Mehmet Sadaklı, one of the minstrels who serve this tradition, to Turkish folk literature by referring to the Georgian minstrel tradition. For the study, firstly, a literature review was made. The stories we obtained (except for the *Kars and Tbilisi Expedition Epics of Ashik Mehmet Sadaklı*) were translated from Azerbaijani Turkish with Cyrillic Alphabet to Turkey Turkish. The poems in the stories are given in Azerbaijani Turkish with Latin Alphabet. They have not been translated into Turkey Turkish. The purpose is to prevent the deterioration of meaning integrity, rhyme and syllable orders in poems while translating. The translated stories and poems in the story; It has been studied thematically under titles such as "Family, Religion, National Feelings, Individual Emotions, Entertainment, Animals, Traditions and Customs, Social Relations, Extraordinary Events, Education". The study is essential since no study has been conducted on Ashik Mehmet Sadaklı and his stories. This study will build a small bridge between Georgian storytelling and Turkish folk storytelling.

Keywords:

Ashik Mehmet Sadaklı, Minstrels of Georgia, Mehmet Tanrıverdioğlu Memmedov, thematic analysis, minstrel tradition and storytelling.

ÖN SÖZ

Hikayeler bir milletin yediden yetmişe sözlü ve yazılı kültür mirasıdır. Kulaktan kulağa aktararak, bazen değiştirilen, bazen bir şeyler eklenip, bir şeyler çıkarılan halk edebiyatı ürünü olan hikayeler aşık meclislerinde toplanan insanlara anlatılarak diri tutulmuştur. Bu meclislerde hikayeyi anlatan ise aşıktır. Aşık hikaye anlatırken o hikayeyi her defasında yaşar ve anlattığı hikayede çoğu zaman farklılıklar oluşur. Hikayeci aşık hikayeyi anlatırken hikayenin içindeki olaylarla ilgili şiirleri sazıyla icra eder ve hikayeler uzunluklarına göre birkaç gün devam edebilir. Biz de Gürcistan’da yaşamış ve hikayeci aşık olan Aşık Mehemmet Sadaklı’nın hikayelerini yapmış olduğumuz bu çalışmada tematik yönden inceledik. Yapılan bu çalışma içerik olarak; Özet, Önsöz, İçindekiler, **Giriş**, **1. Bölüm- Gürcistan Aşıklık Geleneği**, **2. Bölüm- Aşık Mehemmet Sadaklı**, **3. Bölüm- Hikayelerin Tematik İncelemesi**, **Sonuç**, **Kaynakça** ve **Ekler** kısmından oluşmaktadır.

Giriş kısmında; çalışmanın önemine, problemlerine ve amacına değinilmiştir.

1.Bölüm Gürcistan Aşıklık Geleneği bölümünde; aşık, aşıklık geleneği, hikaye ve hikayeci aşık kavramlarına, Gürcistan’da icra edilen aşıklık geleneğine ve bu geleneğin temelini oluşturan folklor ürünlerine genel olarak değinilmiştir.

2.Bölüm Aşık Mehemmet Sadaklı bölümünde; Aşık Mehemmet Sadaklı’nın hayatına, edebi kişiliğine ve eserlerine değinilmiştir.

3.Bölüm Hikayelerin Tematik İncelemesi bölümünde; çevirisini yaptığımız hikayelerin özetlerine, hikayelerin içerdiği temalara ve bu temaların genel olarak sözlük anlamlarına, hikayelerden örnekler verilerek temaların açıklamasına yer verilmiştir. Örnek verilirken her örneğin sonuna örneklerin hangi destanda geçtiği parantez içinde belirtilmiştir.

Ekler 1 kısmında; hikayelerin çeviri metinlerine, **Ekler 2** kısmında; Aşık Mehemmet Sadaklı’ya ait görsellere yer verilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
ETİK BEYAN.....	
TEŞEKKÜR	
ÖZET.....	5
ABSTRACT	6
ÖN SÖZ.....	7
İÇİNDEKİLER	8
GİRİŞ	11
1. BÖLÜM	13
GÜRCİSTAN AŞIKLIK GELENEĞİ	13
1.1 AŞIK-AŞIKLIK GELENEĞİ, HİKAYECİ AŞIK VE HİKAYE	13
2. BÖLÜM	19
AŞIK MEHEMMET SADAKLI.....	19
2.1 HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	19
2.2 ESERLERİ.....	22
3. BÖLÜM	23
HİKAYELERİN TEMATİK İNCELEMESİ	23
3.1 HİKAYELERİN ÖZETİ	23
3.1.1 Mihrali Bey Destanı.....	23
3.1.2 Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı.....	26
3.1.3 Rüstem ve Zöhrab Destanı.....	27
3.1.4 Abbas ile Rahile Destanı.....	29
3.1.5 Zaman Han Destanı	31
3.1.6 Lom İsmayıl Destanı.....	32
3.1.7 Rehim Çoban Destanı	34
3.1.8 Aşık Mehmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı.....	35
3.1.9 Aşık Mehmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı.....	36
3.2 HİKAYELERDEKİ TEMALAR.....	38
3.2.1 Aile-Aile İçi İlişkiler.....	38
3.2.1.1 Karı-Koca İlişkisi.....	38

3.2.1.2 Anne-Evlat İlişkisi	43
3.2.1.3 Baba-Evlat İlişkisi.....	49
3.2.1.4 Kardeşler Arası İlişki	58
3.2.1.5 Dede-Torun İlişkisi	63
3.2.2 Din	64
3.2.2.1 Ahiret İnancı	65
3.2.2.2 İnanışlar.....	65
3.2.2.3 Dua-Beddua	70
3.2.2.4 Kaza ve Kadere İman	77
3.2.2.5 Ölüm.....	80
3.2.3 Milli Duygular	81
3.2.3.1 Vatan Sevgisi	81
3.2.4 Ferdi Duygular.....	87
3.2.4.1 Fedakarlık.....	87
3.2.4.2 Çaresizlik	89
3.2.4.3 Özlem	90
3.2.4.4 Ayrılık	92
3.2.4.5 Aşk	98
3.2.4.6 Merhamet	102
3.2.4.7 Acıma	104
3.2.4.8 İhanet.....	105
3.2.4.9 Vefa	106
3.2.4.10 Kıskançlık	111
3.2.4.11 Yalnızlık.....	112
3.2.4.12 Özgürlük.....	114
3.2.4.13 Yalvarma	115
3.2.4.14 Övgü.....	118
3.2.4.15 Cömertlik	122
3.2.4.16 Mutluluk.....	127
3.2.4.17 İyilik	132
3.2.4.18 Pişmanlık.....	137
3.2.5 Eğlence	141

3.2.6 Hayvanlar.....	142
3.2.7 Gelenek-Görenekler.....	147
3.2.7.1 Ad Verme	147
3.2.7.2 Ağıt Yakma	149
3.2.7.3 Müjde Verme	152
3.2.7.4 Düğün.....	157
3.2.8 Sosyal İlişkiler	163
3.2.8.1 Dostluk	163
3.2.8.2 Yardımlaşma	168
3.2.8.3 Haberleşme.....	174
3.2.9 Olağanüstü Olaylar	177
3.2.9.1 Sihir/Büyü	180
3.2.9.2 Yeniden Dirilme.....	183
3.2.9.3 Olağanüstü İlaç	183
3.2.9.4 Olağanüstü Kişiler.....	184
3.2.10 Eğitim	185
SONUÇ.....	188
KAYNAKÇA	191
EKLER.....	193
EK 1 Hikayelerin Çevri Metinleri:	193
EK 2 Aşık Mehmet Sadaklı'ya Ait Görseller:	357
EK 3 Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	365
EK 4 Tez Çalışması Etik Komisyon Muafiyeti Formu	366
ÖZGEÇMİŞ.....	367

GİRİŞ

Türk dünyası halk edebiyatının kültür elçileri olan aşıklar Türk'ün ayak bastığı hemen hemen her toprak parçasında varlığını sürdürmüşlerdir. Sözlü kültür mirasımızı dilden dile, kulaktan kulağa aktaran aşıklar zaman içinde değişmiş her değişimde kendini tazelemiştir. İslamiyet öncesi devirlerde kam, şaman, İslamiyet'e geçiş evresinde halkını coşturan bir ozan, ustalarından ders alan aşıklar zamanla farklı hırkalar giymiş olsalar da aslında benlikleri hep aynı kalmış, aşıklık geleneği içinde yoğrulmuşlardır. Çalışmamızın konusu olan hikayeleri oluşturan ve bu hikayeleri dost meclislerinde dillendiren Aşık Mehemed Sadaklı da bu geleneğe hizmet ederek kültür elçiliği yapmış, adeta bir bayrak yarışı olan bu geleneği kendinden sonraki nesillere emanet ederek ölüm meyvesini tatmıştır. Aşık Mehemed Sadaklı'nın üzerinde çalışma yaptığımız ve kendi tasnifi olan bu hikayeleri *Gürcistan Aşıklık Geleneğine* önemli katkılar sağlamıştır. Sadece Gürcistan edebiyatına değil, aynı zamanda Azerbaycan ve Türk dünyası halk edebiyatına birbirinden değerli hikaye ve şiirler kazandırmıştır.

Çalışmanın amacı Borçalı'da yaşayan büyük aşıklardan ders alan Aşık Mehemed Tanrıverdioğlu'nun yani Aşık Mehemed Sadaklı'nın Türkiye'de daha çok tanınması ve hikayelerinin bilinmesidir.

Her hikayesinde farklı konulara değinen Aşık Mehemed Sadaklı, hikayeler içinde usta malı şiirlere ve hikayelerde yaşanan olaylara göre *hikaye şiiri* oluşturup bu şiirlere değinerek şiir türüyle hikaye türünü harmanlamıştır. Bu da aşığın tasnifinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Aşık Mehemed Sadaklı hikayelerinde halkın özgürlüğünü, bağımsızlığını, aşk ve sevgisini, dinler arası bağlantıyı, arkadaşlar arasındaki dostluğu ve insanla tabiat arasındaki sevgi bağıını betimlemelerle şiirsel bir dille anlatmıştır.

Yurt içinde ve yurt dışında yaşayan ve yaşamış olan birçok aşığın hayatına ve eserlerine yönelik çalışmalar yapan Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak, Gürcistan sahasında etkin olan Aşık Mehemed Sadaklı hakkında bu çalışmayı yapmamız konusunda bizi teşvik etmiş ve bize yol göstermiştir.

Aşık Mehemed Sadaklı'nın hikaye ve şiirlerinin dil, üslup, kafiye ve ahenk özellikleri oldukça sade ve anlaşılırdır.

Çalışmamızın önemi ise Borçalı'da adını duyuran usta aşık Mehemmet Sadaklı ve tasnif ettiği hikayeler üzerine Türkiye'de bu denli kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Bu çalışma ile Türk halk edebiyatı 9 hikaye kazanmış olacak ve hikayelerdeki temalar ışığında gelenek-görenek, olağanüstü inanmalar, ferdi duygular, sosyal ilişkiler, aile ve aile içi ilişkiler vb. değerlendirilerek analiz yapma fırsatı bulunacaktır.

Tez çalışmamızın problemlerine değinecek olursak, en büyük sorunu kaynak temin etmede yaşadık. Pandemi dönemine denk gelen çalışmamızın yazılı kaynaklarını temin etmek için Gürcistan'a gitmemiz gerekiyordu ancak bu mümkün olmadı. Bundan dolayı Borçalı'nın Sadaklı Köyü'nde yaşayan ve aynı zamanda Aşık Mehemmet Sadaklı'nın oğlu olan Mehman Sadaklı'dan telefon yoluyla aşığa ait destanların bir kısmını ve aşığa ait görselleri temin ettik. Daha sonra Borçalı Gaçağan Köyü'nde yaşayan ve aynı zamanda Aşık Göyce'nin oğlu olan Aşık Şahbaz Göyceoğlu'ndan destanların diğer kısmını temin ettik. Aşığın hayatına yönelik ek bilgilere ise Prof. Dr. Mahmut Kemaloğlu'nun Aşık Mehemmet Sadaklı ile yaptığı görüşmenin video kaydından erişebildik. Türkiye'de elektronik ortamdan elde ettiğimiz birkaç sayfalık bilgi dışında yazılı kaynak bulma imkanımız olmadı.

Çalışma için temin edilen ve parçalar halinde olan kaynaklar birleştirilmiş, Kiril alfabeli Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Hikayeleri daha iyi analiz edebilmek için Gürcistan sahası aşıklık geleneği incelenmiş, Türkiye'de hikayelerin tematik incelemesine yönelik yapılan tez ve çalışmalar gözden geçirilmiş ve bu çalışmalar ışığında tezimiz şekillenmiştir. Elde ettiğimiz veriler sonuç kısmında belirtilmiştir.

1. BÖLÜM

GÜRCİSTAN AŞIKLIK GELENEĞİ

1.1. AŞIK-AŞIKLIK GELENEĞİ, HİKAYECİ AŞIK VE HİKAYE

Gürcistan aşıklık geleneği denildiği zaman akla ilk gelen yer Borçalı ve burada yaşayan Borçalı Türkleridir. “Günümüzde Gürcistan’da yarım milyon civarında Türk topluluğu bulunmaktadır. Resmiyette Gürcistan Azerbaycanlıları olarak anılan bu topluluğa Gürcistan Türkleri, Borçalı Türkleri, Karapapaklar gibi isimlendirmeler de yapılmaktadır” (Memmedli, 2018, s.9). Borçalı’da aşıklara verilen önem günümüzde aşıklık geleneğinin ışıklı yolu olmuştur. Aşıklar düğünlerde, toylarda, bayramlarda, seyranlarda, hatta cenazeler de bile halkın gönül sesi olmuşlardır. Usta aşıklar vefat ettikleri zaman mezarlarının başında aşıklar saz çalıp son görevlerini yerine getirerek aşığı sonsuzluğa yolcu ederler. Bir aşığı sazsız düşünmek mümkün değildir. İnsan nefes almadan nasıl yaşayamazsa aşık için de saz nefes gibidir. Gürcistan aşıklık geleneği aslında en çok Borçalı’da icra edildiği için buna *Borçalı Aşıklık Geleneği* de denilebilir. Borçalı aşıklık geleneği folklor, yazılı edebiyat ve aşıklık geleneği ekseninde ele alınmalıdır. Bu konu kendi başına büyük bir çalışmayı teşkil ettiği için biz genel hatlarına değineceğiz.

Borçalı aşıklık geleneği Azerbaycan aşık ekollerinden biridir. Bunun yanında Gazak/Gazah-Gencebasar, Şirvan, Tebriz, Göyce-Kelbecer gibi aşık ekolleri de sıralanabilir. Borçalı’da aşıklık geleneğinin bu denli sevilmesinin en önemli sebebi halkın dilinin saf ve temiz olarak kalmasıdır. Aşıklık Türkiye’deki gibi yan meslek veya ilgi alanı değil, Borçalı’da geçim kaynağını sağlayan birincil meslektir. Herşeyden önemlisi ise aşıklık geleneğinin toplumun milli mirası olarak benimsenmesidir. Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki Borçalı’yı *Doğu Anadolu Aşıklık Geleneği*’nden ayrı tutmak büyük bir hata olur. Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak: “aslında Kars Aşıklık çevresinin uzantısı Azerbaycan’ın Kazak/Kazah, Gürcistan’ın Ahılkelek, Gürcistan ve Ermenistan içinde yer alan Borçalı’yı da içine alır. Dolayısıyla Ermeni, Gürcü, Rum-Urum, Kürt aşıklarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur” (Altınkaynak, 2015-a, s.9) şeklinde belirtmiştir. Bir Borçalı Türkü ile Karanlı veya Ardahanlı bir Türk çok rahat anlaşabilmekte, sınırları aşarak aşıklar her iki sahanın saz havalarını (aşık havalarını) icra edebilmektedirler. Aradaki en büyük fark ise aşıkların çaldıkları sazların

formlarıdır. Ezgiler ise aynı ruhtan, aynı sese dolup, aynı ana dille dört bir yana ün salmaktadır. Bu ses yıllardır yankılanan ozanlığın-aşıklığın sesidir. Bu sesin kaynağı ise daha derinlerde, daha kadim zamanlardadır. Dede Korkut'un boylama ve soylamalarından güç alan aşıklık-ozanlık geleneği yüzyıllar boyunca toplumdaki yerini muhafaza etmiştir. Bazen şamanların ayinlerinde, bazen bir savaş meydanında, bazen bir gelinin düğününde, bazen de başı börklü bir hanın huzurunda yer alan aşıklar kültür elçisi olarak geleneği yaşatmayı başarmışlardır. “Oğuzların değer verdiği bir çalgı aleti olan kopuz halk ozanları tarafından çalınır, ama en güzelini ozanların piri Dede Korkut çalardı. Onun kopuzu manevi bir ilaç gibidir kopuzundan yükselen nameler beylerin öfkelerini dindirir bazen de bunu başaramazdı” (Dede Korkut Kitabı Han'ım Hey, 2014, s.53). Buna örnek olarak Bayındır Han'ın huzuruna getirilen Gürcü haraçlarının az olması ve hanın öfkelenmesi ve kopuzun namesinin bu öfkeye tesir edememesi, Selcen Hatun ile Kan Turalı'nın toylarında Dedem Korkut'un kopuzunun tellerini okşayıp çıkardığı olağanüstü ezgilerle toya katılanların gönlünü hoş etmesi, gösterilebilir. Görüldüğü gibi ozanlar-aşıklar hayatın her safhasında yer almışlardır. Yıllar geçtikçe değişen dünyaya ve topluma uyum sağlayan aşıklar, kamlardan ozanlara, ozanlardan aşıklara dönüşmüşlerdir. Ozan, “şiiirlerini saz eşliğinde söyleyen halk şairi” (Kaya, 2007, s.598) anlamına gelmektedir. Ozanlar her toplumda hanın, hükümdarın veya beylerin yanında yer almış ve onları sazla sözle temsil etmişlerdir. “Ozanlar halkını coşturan, toplumsal olaylarda sağduyulu ve serinkanlı olan, yol gösteren kimseler olarak gösterilirler. Buna örnek olarak 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Kars, Ardahan ve çevresinin Rus himayesine girmesi ve devamında yaşanan olaylar gösterilebilir. Çıldır Aşık Şenlik halkının kırılan özgürlük inancını yazdığı ve Rus hükümetine karşı korkmadan büyük bir inançla çalıp okuduğu *Men Allah'tan Al'Osmanı İsterem* ve *93 Koçaklaması* ile aşık kimliğinin içinden çıkarak bir ozan ruhuna bürünmüş, halkının hürriyet ateşinin kıvılcımı olmuştur” (Erdoğan, 2021, s.28). Ozanlık kimliğinden aşıklığa geçiş şöyle tanımlanabilir. “Tekke ve medreselerde İslam ideolojisi ile yetişen mutasavvuf şairler, kendilerini Tanrı'ya aşık, Tanrı aşkı ile yanıp tutuşan sofiler olarak görürlerdi. Bu nedenle zamanla tekke tasavvuf şairlerine *aşık* denilmeye başlanmıştır” (Aslan, 1992, s.13). “Aşık daha çok kırsal kesimlerde yetişen şiiirlerini saz eşliğinde ve hece vezni ile vücuda getiren, halk hikayesi tasnif edebilen ve anlatabilen sanatçıya verilen addır” (Kaya, 2007, s.65). Meherrem Qasımlı'ya göre ise

aşık “Tarikatın sembolik aşık olgusunun uzun müddet boyunca değişmesi sonucunda oluşmuştur. Aşık önce derviş ve sufi şairlerin adıydı daha sonra saz şairleri bu adı almışlardır” (Qasımlı, 2011, s.93). “Aşıklık sanatı asıl manada şairlikten farklı olarak saz çalmak, raks etmek, okumak, şifahi halk edebiyatının hikaye, destan ve başka türlerini toy meclislerinde icra ederek yaymak demektir. Lakin bu icracı aşıklar zamanında öyle aşıklar olmuştur ki kendi tasnif ettiği hikayeleri, kendi yazdığı koşmaları da bu meclislerde icra ederek diğer aşıklardan üstün olmuşlardır” (Axundov ve diğerleri, 2005, s.4). Aşıklık tüm Türk Cumhuriyet ve topluluklarında var olduğu için çeşitli isimlerle adlandırılmıştır. “Türkiye’de *ozan*, *halk şairi* veya *aşık*, Azerbaycan Türkleri’nde *aşıg*, *ozan*, *şair*, Başkurt Türkleri’nde *sasan*, Kazak Türkleri’nde ve Kırgız Türkleri’nde *akın*, Özbek Türkleri’nde *bahşi*, *akın*, Tatar Türkleri’nde *çaçan*, *çeçen*, Türkmen Türkleri’nde *ozan*, *şahir*, Uygur Türkleri’nde *halk şairi*, *aşuk*” (Ercilasun ve diğerleri, 1991, s.670-671) şeklinde geçer. Aşıklar sadece bu isimlerle anılmamış icra ettikleri edebi türlere göre de belirli isimlerle anılmışlardır. Türkiye’de destan anlatan bir aşığa herhangi bir isim verilmeyip genel olarak ozan-aşık olarak tabir edilirken, “Altay Türkleri destan anlatıcısına *kayçı*” (Dilek, 1998, s.309), “Hakas Türkleri’nde *huruh hayçı*” (Ergun, 1993, s.23-26), “Tuva Türkleri’nde destan anlatıcısı *toolçu*” (Çetin, 2003, s.19), “Yakutlarda destan anlatıcısına *oyun* veya *olonghohut*, Uygurlar’da *destançi*, Özbeklerde *destançi*, irticalen (doğaçlama) şiir söyleyene *şair* bazı bölgelerde *yüzbaşı*, *sagi*, *sazande*, *sanavçı*, Kırgızlar’da *jomok* veya *comok*, Manas Destanı anlatanlara *manasçı*, Karakalpaklar’da *jırav*, Kazaklar’da ise *jırav* veya *akın*, Tatarlar’da destan anlatan aşıklara *çiçen*, *sasan*, *şeşen*, Başkurtlar’da ise *susan* veya *şeşen* adı verilmiştir” (Çobanoğlu, 2007, s.62-63). Ozan-aşık kavramı bu denli geniş bir coğrafyada var olduğuna göre destan, hikaye ve şiirlerini icra ettiği müzik aleti de aşığın yaşadığı bölgeye göre farklı adlar almıştır. “Korkut Ata’nın kopuzu Azerbaycan’da ve Türkiye’de *saz*, Türkmenler’de, Özbekler’de, Karakalpaklar’da ve Uygurlar’da *dutar*, Kazaklar’da *dombra*, Kırgızlar’da ise çeşitli telli çalgı aletleri *demir komuz*, Kumuklar’da *ağaç komuzu* olarak adlandırılmıştır” (Pirsultanlı, 1993, s.43).

Borçalı aşıklık geleneğinin özü ise hem tekke tasavvuf aşıklarının hem de saz-söz şairi olan aşıkların oluşturduğu bir ekol olarak yaşamaktadır. “Bu diyar, Türk töresinin ve kültürünün önemli bir ocağı, ana sazımızın beşiği, sanatsal-estetik sözümüzün kaynar pınarıdır. Gürcistan’daki Türkler belirli çağlarda zorluklarla yüzleşmelerine karşın

dinini, anadilini, milli adet-örflerini ve milli-etniksel özelliklerini koruyup devam ettirmişlerdir” (Memmedli, 2018, s.20). Borçalı’da halk, meydanda saz çalıp şiirlerini söyleyen aşığa çoğu zaman eşlik eder onun ruhani dünyasına misafir olurlar. “Mayası sazdan-sözden tutulan, saz havasına, söz müdrikliğine güvenen Borçalı’da edebi estetik fikir cilalanıp billurlaşan kutlu halk inançlarından, bayramlardan, geleneklerden, halk törenlerinden, mitoloji parçalardan zengin folklordan ozan-aşık sanatından kaynaklanmıştır. Bölgede saz ile ilgili kullanılan bazı deyimler; *-Aldı sazı eline, gurban mezhebine, dinine. -Saz harda¹, söz orda. -Saz kudreti, Tanrı mehebbeti². -Saz seven yürek saz kalır³*” (Memmedli ve Memmedova, 2012, s.28). Borçalı’da saz ile kullanılan deyimler sadece bu örneklerle sınırlı değildir. Aşıklık denilince akla saz geldiği gibi bu sazlarla icra edilen aşık havalarına değinmekte de fayda vardır. “Borçalı aşık muhitine mahsus sanatkarlar klasik havaların maharetli ifacıları olmakla beraber saz besteciliği ile de meşgul olmuşlardır. Bu besteler *Memmedbağrı, Başxanımi, Sultani, Geribi, Mansuru-Mansırı, Mixeyi, Fexri, İbrahimi, Garakeheri, Dol Hicrani, Faxralı Muxammesi, Faxralı Dilgemi, Borçalı Yurd Yeri vb.dir*” (Qasımlı, 2011, s.225). Bu havalara ek olarak *Kerem Havaları* ve *Köroğlu Havaları, Urfani, İrevan Çuxuru, Osmanlı Divanisi* gibi eski saz havaları da icra edilmektedir. Eski saz havalarından olan *Urfani, İrevan Çuxuru, Osmanlı Divanisi*’ni Türkiye’de çalıp okuyan aşık yok denilecek kadar azdır. *Osmanlı Divanisi*’ni ve *Urfani* havasını Türkiye’de ilk kez çalıp okuyan aşık, Aşık Şenlik Kolunun⁴ 6. Kuşağından olan Aşık Faruk Erdoğan’dır. Aşığın icra ettiği bu havalar TRT tarafından kayıt altına alınmıştır.⁵ Eski saz havaları olsun veya halk arasında popüler olan aşık havaları olsun her iki yörede beğenilmiş ve icra edilmiştir. “Azerbaycan aşık sanatının en önemli kollarından birisi de aşık icracılığı sanatıdır. İcracılık aşık sanatının muhteşemliğini saz aracılığıyla daha kuvvetli bir şekilde yansıtır. Bu bakımdan aşık icracılığı üstad sanatçılar için geniş bir faaliyet meydanıdır. Bu nedenle aşık icracılığı bu büyük ve kadim sanatın gücünü kudretini halkın gözünde kutsallığın zirvesine çıkarabilir” (Cemiloğlu ve İmamverdi, 2021, s.197). Aşık icracılığının yanında Borçalı aşıklık mektebinde de Türkiye’deki gibi “aşıklığa yönelme, çıraklık, kalfalık, ustalık, soya çekim, rüya görme, bade içme, usta

¹ Harda=Nerede, nerde.

² Mehebbet= sevgi, aşk.

³ Saz kalmak= mutlu, neşeli olarak kalmak.

⁴ Doğu Anadolu- Kuzey Doğu Anadolu Aşık Ekollerinden biri.

⁵ TRT sanatçılarından Ali Haydar Gül tarafından 14/09/2019 tarihinde kayıt altına alınmıştır.

malı şiirler söyleme veya dinleme, sevdalanma, dert, üzüntü, sıkıntı çekme” (Durbilmez, 2008, s.73) gibi aşık olma emareleri vardır. Borçalının yetiştirdiği önemli saz aşıklarından bazıları ise şunlardır. “*Aşık Sadık Sultanov, Aşık Mehemmet Sultanov, Aşık Avdı Gaymaklı, Hındı (Xındı) Memmed, Aşık Alhan Garayazılı, Aşık Musa Garaçöplü, Aşık Emrah Gülmammedov, Hüseyin Saraçlı, Aşık Kamandar, Aşık Mehemmet Sadaklı vb*” (Hacılar, 2013, s.7). Aşık denilince şiir, saz icracılığı ve aşığın becerisi akla gelir, bunların yanında hikaye ve hikaye anlatma geleneği de önemli yer tutar. Aşıklık geleneğinin kendine göre icra ortamları vardır. Aşıklar sanatlarını bu ortamlarda icra ederler. İcra ortamlarını köy meclisleri veya köy odaları, kahvehane veya çayhanalar şeklinde genelleyebiliriz. Günümüzde bu icra alanlarına festivaller, şenlikler, sünnet düğünleri, düğünler-toylar, tv programları ve sosyal medya kullanım alanlarını da ekleyebiliriz. Kahvehane ortamlarında aşıklar önce çıraklarını çıkararak programı başlatırlar. Daha sonra usta aşıklar asıl fasıla başlarlar. Buradaki amaç çırakların gelenek içinde yetişerek tecrübe kazanmalarınıdır. Bu da zamanla onların toplumca benimsenmelerini sağlayacak bir adımdır. Usta aşıklar asıl fasıla başlarken usta malı şiirler söylerler. Fasil öncesinde okunan bu şiirler, *sersuhana* veya *dil şikarı* olarak adlandırılır. “Aşık edebiyatı ve aşıklık geleneğinde atalar ruhunu anma ve onlardan yardım isteme icra açısından farklı işlevleri üstlenme şeklinde olsa da ortaya çıkışı üstadnameler ile gerçekleştirilir. Aynı şey, anlatım esasına dayalı metinlerin icrası sonunda ataların hatırlama / hatırlatma ve alkış kısmı diyeceğimiz duvak kapama veya bitiş formeli ile de su yüzüne çıkar” (Altınkaynak, 2015-b, s.16). Gürcistan’daki aşıklık geleneğinin icra şekli ile Türkiye’de Kuzeydoğu Anadolu Aşıklık Geleneği icra yöntemleri benzerlik gösterir. “Kuzey Doğu Anadolu Sahası Aşıklık Geleneği’nde, aşıklar programlarına veya anlatmalarına başlamadan önce bir *divan* okurlar. Divandan sonra *tecnis* ve sonra *karaçi* ve *güzelleme* ile işlerini devam ettirir ve hikayeye veya *muhaverelerine* başlarlar. Bu divan, *tecnis* gibi türleri genellikle kendilerinden değil, ustalarından veya usta sayılan diğer aşıklardan seçerek söylerler. İran ve Azerbaycan’da bu söyleme silsilesi aynıdır” (Altınkaynak, 2015-b, s. 16-17). Aşıklar fasıla bir divanı, *tecnis* ve muhtelif aşık havalarından birini icra ederek başlar bu hava genelde *garaçı* veya *güzelleme* havalarından birisi olur. Bu bölüm bittikten sonra meclisin isteği doğrultusunda aşık hikayelerinden birisi anlatılır. Fasilin ana bölümü hikaye anlatma bölümüdür. Hikayenin uzunluğuna göre aşık programını zamana yayarak icra edebilir.

Gürcistan sahası aşıklık geleneği icra yöntemlerinin bizim icra yöntemlerimizle benzerlik gösterdiğini daha önce belirtmiştik. Aşık Mehemmet Sadaklı da gerek usta malı hikayeleri gerek kendi tasnif ettiği hikayeleri bulunduğu meclislerde aynı şekilde icra ederek bu geleneği devam ettirmiştir. Aşık Mehemmmet Sadaklı hikayelerini köy odalarında, düğünlerde veya tv programlarında ustalarından öğrendiği şekliyle ayakta saz çalarak anlatmış, geleneğin eski haliyle devam etmesine katkı sağlamıştır. Boratav'a göre halk hikayesi "yeni ve orijinal bir nev'i karakteri alarak meydana gelen halk hikayeleri, yerini tuttuğu destanın birçok vasıflarını hala taşımaktadır. Fakat bunlar onun asıl karakterini verenler değildir. Süratle yeni bir nev'e gidiş vakıası karşısında bulunuyoruz: Destani anane gittikçe zayıflıyor, çünkü destanın aslı karakterini tayin eden sosyal şartlar gittikçe ortadan kayboluyor" (Boratav, 1988, s.63). Halk hikayesi Borçalı sahası halk edebiyatında "aşık sanatının ürünü olan coşkulu-öykülü anlatılar özelinde Türkiye'de halk hikayesi veya aşık hikayesi kavramlarının etkin kullanılması mukabilinde, Azerbaycan'da Gürcistan'da ekser Türk topluluklarında *destan* kavramı ile kullanılır. Borçalı'da ve Kars yörelerinde bu tür ürünlere telli saz hikayeleri de denir" (Memmedli, 2018, s.195). "Halk hikayeciliği geleneği içerisinde Doğu Anadolu ve Azerbaycan'ın önemli bir yeri vardır. Bugün büyük hikayeler diyebileceğimiz hemen hemen tüm hikayeler bu coğrafyada anlatılır. Günümüzde bu gelenek Doğu Anadolu Bölgesi ve Azerbaycan'da canlı bir şekilde devam etmektedir" (Alptekin, 2013, s.43). Halk hikayelerini tasnif eden meydanlarda, aşık ve toy meclislerinde çalıp söyleyen aşıklara *hikayeci aşık* denir. Hikayeci aşık "hafızasında hikaye olan veya hikaye tasnif edebilen aşığa verilen addır. Hikayeci aşıklar aşık makamlarını söyleyerek sanatını icra ederken aynı zamanda hikayeler de anlatabilirler. Sesi güzel olmayan bazı aşıklar yanlarına güzel sesli genç aşıkları alarak hikayenin türkülü kısımlarını onlara söyletirler" (Kaya, 2007, s.377). Hikaye düzen aşıklara ise *musannif* denilmektedir. "Hikaye tasnifleri aşıkların önemli bir cephesini belirler. Bilhassa Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da aşıkların pek çoğu hikaye tasnif etmiştir. Hikaye tasnif etmeye, *hikaye düzenleme* yahut *düzme* de denilir. Hatta bunların içinde sevilip ve anlatılmalarından dolayı yurdun geniş bölgelerine yayılmış olanları dahi vardır. Bu hikayelerin önemli bir kısmı aşk hikayesi niteliğindedir" (Kaya, 2007, s.549). Hikayeci aşık genel olarak hikaye tasnif edip meydana dolduran aşıktır. Bu aşıklar hem kendileri hikaye düzer hem de ustamalı hikayeler anlatırlar.

2. BÖLÜM

AŞIK MEHEMMET SADAKLI

2.1 HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Aşık Mehemmet Sadaklı, Aşık Mehemmet Tanrıverdioğlu Memmedov “1930 yılında Gürcistan’ın Borçalı Bölgesi, Marneuli şehri, Mollaoğlu Köyü’nde çiftçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İlköğretimini köyünde almıştır. Daha sonra eğitimini lise seviyesinde tamamlamıştır. Çocukluğunda ziraat ve hayvancılıkla uğraşarak ailesine yardımcı olmuştur. II. Dünya Savaşı yıllarında Mollaoğlu Köyü’ne gelerek yerleşen Aşık Hüseyin Saraçlı’dan etkilenmiş ve yanında 3-4 yıl çıraklık yapmıştır. 1949 yılında Senem adlı Hanımı ile evlenmiştir. Bu evlilikten Nazeni, Mehman, Eldar, Gözel, İlgar ve Elmira adında altı çocukları olmuştur. 1951-1954 yılları arasında askerlik görevini yerine getirmiştir. 1955 yılında *Borçalı Bülbülü* olarak adlandırılan Gaşmuğanlı Aşık Hındı Memmed’in yanında 12 yıllık çıraklık yapmıştır. İlk eşi Senem Hanım vefat edince (1986) 1993 yılında ikinci evliliğini Zekiye Hanım ile yapmıştır. Bu evlilikten çocukları olmamıştır. Doğup büyüdüğü köyde 26 Mart 2016 yılında vefat etmiştir. Aşık Mehemmet Tanrıverdioğlu Memmedov, aşıklık geleneğinde ayrı bir yere ve ekole sahip olan Borçalı Bölgesi’nin kendisine mahsus tarzı olan önemli aşıklardandır. Aşık Hüseyin Saraçlı’dan saz çalmayı ve şiir okumayı öğrenmiştir. Memmedov, Borçalı bölgesi aşık havalarının tanıtımını başarılı bir şekilde icra etmiştir ve bu konuda müzikologlara kaynak kişilik yapmıştır. Yine aynı bölgenin aşık edebiyatına tür ve şekillerine mahsus örneklerin tamamına ait eserler vermiştir ve kendi tasnifi olan 12 hikayesi mevcuttur. Şiirlerinde aşk, yurt sevgisi, kahramanlık, zamandan şikayet, geçmiş üstatları hatırlatma, gurbet, milli kahramanlara övgü, hatırı sayılır kişilere tarif/güzelleme konularını işlemiştir. Tasnif ettiği hikayeleri genellikle aşk ve kahramanlık üzerine kuruludur. Ayrıca saz öğrettiği öğrencileri ve bu öğrencileri arasında *Saz* adında bir grup oluşturmuştur. Oğullarından Mehman, Eldar ile Nadir Mollaoğlu, Aşık Rıza yetiştirmiş olduğu çıraklarındandır. 2004 yılında gerçekleştirilen folklor festivalinde birinci olarak *Qran-pri* ödülünü almıştır. Gürcistan’ın eski başkanı Şevardnadze tarafından *şeref madalyası* almış devlet sanatçısı olarak ödüllendirilmiştir. Azerbaycan Televizyonu tarafından 2003 yılında hakkında bir belgesel film hazırlanmış ve gösterime sunulmuştur” (Erişim Adresi: <http://teis.yesevi.edu.tr/madde->

detay/sadahli-Mehemmet-sadahli-Mehemmet madde yazarı: Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak). “Aşık Mehemmet Sadaklı’nın 80 ve 85. yaş günleri Gürcistan’da Azerbaycan sefirliği tarafından kutlanmıştır. Aşık Mehemmet Sadaklı —*Ne men senetden doymaram, ne de senet meni yormaz* diyerek aşıklığa gönül verdiğini dile getirmiştir” (Erişim Adresi: <http://zim.az/tv/1185-allah-rhmt-elsn-aiq-mhmmmd-sadaxli.html>). “Aşık Mehemmet Sadaklı Borçalı aşık mektebi için geleceğe birçok sanatkar yetiştirmiş, kendi evlatları da bu sanatın devamcısıdır. Aşıklığa meyli 11-12 yaşlarında başlamıştır. Aşık Mehemmet Sadaklı aşıklığa meylini şöyle anlatır. -Aşık Hüseyin muharebe zamanı buraya gelmişti, 4-5 yıl burada yaşadı. Saz çaldığında çocuk olduğumuz için meclislere gidemediğimizden onun meclislerine dışarıdan kulak kabartıyordum. Bunun neticesinde eve gelip tahtadan, tellerden kendime saz yapıp onu çalmaya çalışıyordum. Benim bu halimi gören halamın oğlu benim için ağacı oyup bir saz yaptı. Perdeleri de eğri-büğürlü bağlayıp öyle çalmaya çalıştım. Benim saz ustam olmadı, sazı kendi kendime öğrendim. Aşık Hüseyin Saraçlı’nın meclislerine gidip onu dinliyordum. Sonra hangi hava hoşuma gelirse (beğenirsem) onu içimde tekrarlaya tekrarlaya eve gelip halam oğlunun yaptığı sazla çalmaya çalışırdım. Bu sazı ne yazık ki hatıra olarak saklayamadım. O zamanlar gerçek bir saz istedim, muharebe zamanı fakirlik vs. olduğu için saz almadılar ben de bundan dolayı bu kütük sazı kırıp sobada yaktım. Aşık Hüseyin’in vesilesiyle saza olan meylim arttı ve saz çalmayı iyice öğrendim. Aşık Hüseyin buradan taşındıktan sonra, saz çalmaya devam ettim, burada beni sünnet düğünlerine, küçük meclislere çağırdılar orada sazımı çaldım. Böylece aşıklığa daha da büyük merakım oluştu. Saz çalmak ve daha ileri gitmek için ustanın yanında yetişmek gerekir. Yörenin ihtiyar ve ileri gelenleri beni çağırdılar ve oğlum ustasız elde edilen kazanç haramdır, bir usta yanına git dediler. Yakın dostlar vesilesiyle Hındı Memmed ile tanıştım. Çay evlerine aşıklar gelirdi ben de her defasında oraya giderdim. Hındı Memmed’in bu çay evlerine geldiği bir gün onunla tanıştım ve Hındı Memmed bana senin huyun, karakterin çok düzgün seni oğlum Latif’ten ayırmam, yanıma gel sana aşıklığı öğreteceğim dedi. Onun yanına gittim o bana aşıklığı bir öğrenciye öğretir gibi değil oğluna öğretir gibi öğretti. Ben babamdan görmediğim iyiliği, ilgi ve alakayı ondan gördüm. Hındı Memmed 1968’de rahmetli oldu, o ölene kadar onun yanında çırak olarak kaldım. 1957’de Hındı Memmed ile Tiflis’te bir radyoya gittim orada bir *Süsemberi* havası okudum. Sadaklı mahlasımı ise radyoda saz

havasını okuduktan sonra kayıtlara ismimi geçirmek için istediler. Bu esnada Hındı Memmed onun adı Aşık Mehemmet Sadaklı'dır dedi. O gün bu gündür benim mahlasım budur. Aşık Sadık, Aşık Memmed, Aşık Şamil vb. aşıkların meclisinde bulundum, onları dinledim. Ustaya hizmet etmeden usta olunmaz. Aşık Emrah Gülmemmedov ve Hındı Memmed paylaşmayı seven aşıklardı, bana hep şiir, saz havası vs. bir şeyler öğretirlerdi. Aşık Mehemmet Sadaklı içki içmeye ve aşığın içki içmesine karşıydı çünkü ona göre halk aşığa bakar sen içki içersen sözünü bilmezsen halk seni istemez diye düşünürdü.

Aşıklık bir deryadı

Her yeten dalmaya gerek

Divani Tecnis yerine

Geraylı çalmaya gerek.

Aşıklık bir deryadır bunu tüketmek mümkün değil. Yıllar ilerledikçe bir yenisi çıkmaktadır. Borçalı havaları 120-180 arasındadır derler. Borçalı'da genellikle ağır havalar çalınır. Burada en çok çalınan hava *Divani, Tecnis, Garaçı, Geraylı, Urfani, Dilgemi, Yanık Keremi, Sarıtel, Memmedbağrı, Celili, Dübeyti, Dastanı, Köroğlu ve Keremi* havalarıdır.

Aşık Mehemmet Sadaklı Mihrali Bey Destanı'nı şöyle anlatır. Valeh Hacılar tarafından bana bir roman gönderildi. Valeh Hacılar'la Aşık Hüseyin Saraçlı aracılığıyla tanıştım. Valeh Hacılar, rica ediyorum Mihrali Bey hakkında bana bir destan yazın diye mektup yazmıştı. Bunun neticesinde Karapapak Mihrali Bey Destanı'nı yazdım. Abbas Rahile Destanı'nı molla sohbetinden esinlenerek yazmıştım. İlk olarak destanın şiirlerini yazdım. Sonra bu şiirleri destana yerleştirmem gerekiyordu, bunu nasıl yapacağımı bilmiyordum. Sonra Memmet Emi ile görüştim. Ona bu Abbas Rahile aşık sözümüdür yoksa molla sohbeti midir diye sordum. Çünkü aşık sözü olursa benim destanım çalıntı olurdu. Sonra Memmet Emi'ye şiirimi okudum, Memmet emi şiirimi çok beğendi sonra başım üstüne, gel sana bu olayı anlatacağım dedi, böylelikle Abbas ile Rahile Destanı oluştu" (Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=672F04VzF4Q> 14/03/2012 Tarihli Aşık Mehemmet Sadaklı ve Mahmut Kemaloğlu arasındaki videolu görüşmeden alınmıştır).

2.2 ESERLERİ

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın ilk şiiri 1971 yılında *Sazım-Sözüm* adlı Bakü'de neşredilen külliyatta yayınlanmıştır. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın eserleri şöyle sıralanabilir.

Ele Bağlıyam adlı şiir kitabı 1997 yılında Bakü'de Azərbaycan Ansiklopediyası Neşriyyat tarafından yayımlanmıştır.

Goşmalar Muhammesler ve Dastanlar adlı eseri içinde destan ve şiirler barındırır. 1999 yılında Bakü'de Güneş Neşriyyat tarafından yayımlanmıştır.

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Şeir ve Dastanları adlı eseri içinde şiir ve destanlardan örnekler barındırır. Gence'de Geyret Matbaası tarafından 2005 yılında yayımlanmıştır.

Şeirler ve Dastanlar adlı kitabı 2007 yılında Bakü'de Nurlan Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Aşık Mehemmet Sadaklı yukarıda sıraladığımız eserlerini el yazısı ile çeşitli zamanlarda kaleme almış, çeşitli yayınevi ve matbaalar vesilesiyle kitap olarak çıkarttırmıştır.

3. BÖLÜM

HİKAYELERİN TEMATİK İNCELEMESİ

3.1 HİKAYELERİN ÖZETİ

3.1.1 Mihrali Bey Destanı

Mihrali Bey'in babası Ruslar tarafından öldürülür ve cenazesi Hristiyan mezarlığına defnedilir bunun üzerine günlerden bir gün Mihrali Bey rüyasında babasını görür ve kendisini gayrimüslim mezarlığından çıkarmasını ve Müslüman mezarlığına defnetmesini ister bu rüyayı tekrar tekrar gören Mihrali Bey durumu annesine anlatır. Annesi bu duruma razı olmasa da Mihrali Bey karardır. Nihayetinde babasının cenazesini Hristiyan mezarlığından çıkarıp Müslüman mezarlığına gömer. Bu arada babasının mezarında nöbet tutan Rus askerlerini öldürdüğü için kaçak düşer. Mihrali Bey daha sonra gizlice ailesine gelerek bu olaydan bahseder. Oradan ayrılarak babasının dostu Ahmet Bey'in yanına gider. Orada gördüğü Bahar isimli bir kıza sevdalanır. Bahar ile evlenir. Daha sonra Mihrali Bey'in burada olduğu duyulur. Buraya baskın yapan Ruslar Mihrali Bey'i yakalayamaz Mihrali Bey birçok askeri öldürüp dağa kaçır. Dağda kendisi gibi kaçak olan birkaç kişi ile arkadaş olur ama temkinlidir. Onlara güvenmez. İçlerinden Keleoğlu Hüseyin'le birlikte Osmanlı'ya kaçmayı planlarlar. Arkadaşı ailesiyle vedalaşmak için izin ister evine gider fakat ihbar edildiği için askerlerle çatışır birkaçını öldürdükten sonra Hüseyin'i öldürürler. Haber Mihrali Bey'e ulaşır. Bu duruma üzüldür, ağlar diğer arkadaşlarına da güvenemez. Rus devleti bunlarla baş etmek için af gibi bir kanun çıkarır. Mihrali Bey'in arkadaşları bunu duyunca kabul eder teslim olurlar. Ruslar Mihrali Bey'i yakalayana ödül koyarlar. Arkadaşları Mihrali Bey'in peşine düşer. Bunu duyan Mihrali Bey Erzurum'a geçer burada kendisine yardım toplar. Ruslar Osmanlı padişahına mektup yazar Mihrali Bey'in teslim edilmesini ister. Bunu duyan Mahmut Paşa emir vererek Mihrali Bey'in yakalanmasını ister. Mihrali Bey bu durum üzerine tekrar Rusya tarafına geçer Borçalı'ya gelir. Bunu duyan eski arkadaşları onu yakalamak için harekete geçer. Mihrali Bey eski arkadaşlarıyla çatıştıktan sonra tekrar dağa kaçır. Dağda başka kaçaklar ile karşılaşır onlarla çatışır çıkıp köyüne gelir. Annesine eşi Bahar'ı da götürmek istediğini söyler. Annesi istemese de Bahar'ı götürür. Bunu duyan Ruslar Mihrali'yi böyle daha kolay yakalarız diyerek peşine düşerler.

Mihrali Bey Ruslar'la tekrar çatışmaya girer. Bahar Hanım bu çatışmada yaralanır. Bu durum üzerine Mihrali Bey de yaralanır. Oradan kaçarak başka bir dostunun evine giderler yaraları burada iyileşir. Mihrali Bey'in burada olduğu yine ihbar edilir. Mihrali Bey yaralı olduğu için onu başka yere götürürler. Kendine geldiğinde bir zindanda olduğunu anlar. Onu tedavi etmek isterler ama o bunlara güvenmez. Kendi kendini tedavi eder. Daha sonra zindandaki arkadaşı aracılığıyla buradan kaçır. Bir köyde saklanır. Burada bir evin kapısını çalar. Bu evde misafir olur orada üç gün kalır. Ev sahibi bu kişinin oğlunu öldüren kişi olduğunu anlar ama ona zarar vermez. Yarası iyileşene kadar burada kalır sonra vatanını özleyen Mihrali Bey memleketine köyü olan Darvaz'a döner. Her yerde arandığı için orada çok duramaz oradan Yarmuğanlı'ya daha sonra Karaçöp Köyü'ne gider. Kendi köyüne geri dönerek yanına bir grup arkadaş alır. Burada Ruslar kendilerine katılmasını ister onları oyalamak için kabul eder ama bu arada da Muhtar Paşa'ya mektup göndererek Osmanlı tarafına geçmek için izin ister. İsteği kabul edilir ailesini de birlikte götürür bu yolculuk esnasında oğlu Rüştü Bey dünyaya gelir. Yolda bebeğin ağlaması bunları ele verecek diye düşünen Mihrali Bey bebeği orada bir ağaç kovuğuna saklar yoluna devam eder. Fakat kız kardeşi onlar gittikten sonra bebeği gizlice alır sınırı geçtikten sonra Mihrali Bey'e getirir. Eşi Bahar Hanım ve Mihrali Bey buna çok sevinir. Osmanlı topraklarına ulaşan Mihrali Bey, ailesi ve yoldaşları Çıldır'a Suhara Köyü'ne gelirler. Burada Aşık Şenlik'in misafiri olurlar. Daha sonra buradan ayrılır arkadaşı Dolu Mustafa'nın yanına gelirler. Dolu Mustafa bunları Muhtar Paşa'nın yanına getirir. Paşa bunların ne amaçla neden geldiğini öğrenir. Mihrali Rus emrine girmek istemediği için buraya çıkıp geldiğini anlatır. Daha sonra Muhtar Paşa Kars'ın zor durumda olduğunu söyleyerek yardım edip edemeyeceğini Mihrali Bey'e sorar. Mihrali Bey de yardım edeceğini söyler burada Ruslarla savaşır galip gelirler. Mihrali Bey'in bu olaydan sonra itibarı iyice artar daha sonra askerleri ile birlikte Sivas'a giderler. Burada da büyük saygı ve hürmet kazanır buradaki ağalar zamanla Mihrali'nin varlığından rahatsız olurlar. Onu Sivas valisine şikayet ederler. Vali Reşit Paşa Mihrali Bey'i Sultan Abdülhamit'e şikayet eder. Abdülhamit Han Mihrali Bey'i onlara ezdirmez ve kendi yanına çağırır. Padişah Mihrali'yi güzel bir şekilde karşılar. Mihrali bu durumdan memnun kalır. Daha sonra Mihrali Bey Sivas'a döner. Bu sırada Yemen'de isyan başlar. Mihrali Bey'i çekemeyen birkaç paşa Abdülhamit'e bu isyanı yalnızca Mihrali Bey'in bastırabileceğini söyleyerek onu ikna

ederler. Bunun üzerine Mihrali Bey Yemen'e gitmek ister. Kardeşi Ali ile ordusunu alarak Yemen'e gitmeye hazırlanır. Ailesi, eşi bu duruma razı değildir. Aradan biraz zaman geçer Mihrali Bey ve ordusu Yemen'e gider. Orada Araplar'la savaşır her işini yoluna koyar fakat bu esnada iklim değişikliğinden dolayı Mihrali Bey hastalanır. Bu haber Mihrali Bey'in ailesine ulaşır Mihrali Bey ve arkadaşları burada ölürlər. Hikaye aşğın Muhammes şiiri ile son bulur.

Hikayede Geçen Kişiler:

Memli Allahverdi: Mihrali Bey'in babasıdır.

Mihrali Bey: 1844-1905 yıllarında yaşayan Karapapak Boyu'ndan bir halk kahramanıdır.

Zöhre: Mihrali'nin annesidir.

Bahar: Mihrali'nin eşidir.

Hürü: Mihrali'nin kız kardeşidir.

Aşık Şenlik: Çıldır'ın Suhara Köyü'nde yaşamış olan bir halk ozanıdır (1850-1913).

Aşık Ahmet: Mihrali'nin zindanda tanıştığı arkadaşıdır.

Dolu Mustafa: Mihrali'nin arkadaşıdır.

Keleoğlu Hüseyin: Mihrali'nin arkadaşıdır.

Muhtar Paşa: Hikayede geçen Osmanlı paşasıdır.

Aşık Sadık: Karşlı bir halk ozanıdır.

Sivaslı Püryani: Hikayeye göre Sivaslı bir halk ozanıdır.

Ruhsati (Mustafa): Sivaslı bir aşıktır.

Reşit Paşa: Sivas valisidir.

Abdülhamit Han: Osmanlı padişahı II. Abdülhamit'tir.

Ali: Mihrali'nin kardeşidir.

Rüştü Bey: Mihrali'nin oğludur.

Aşık Mehemmet Sadaklı: Hikayeyi tasnif eden ozandır.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Borçalı: Gürcistan'da Türkler'in çoğunlukla yaşadığı yerin adıdır.

Darvaz: Mihrali Bey'in köyüdür.

Keşeli: Borçalı'da bir köy adı.

Türkiye: Gürcistan'a ve diğer birçok ülkeye sınırı olan ülkedir.

Erzurum: Türkiye'de Doğu Anadolu'da bulunan bir il adıdır.

Çıldır: Ardahan iline bağlı bir ilçe.

Suhara: Aşık Şenlik'in köyüdür. Çıldır'a bağlıdır.

Miraslı: Hikayede Arpaçay'a bağlı bir köy adı olarak geçer.

Yarmuğanlı: Borçalı'da bulunan bir köy adı.

Karaçöp: Borçalı'da bulunan bir köy adı.

Kars: Türkiye'de Doğu Anadolu'da bulunan bir il adıdır.

Sivas: Türkiye'de İç Anadolu'da bulunan bir il adıdır.

Yemen: Ortadoğu'da bir Arap ülkesidir.

3.1.2 Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı

Geysar vilayetinde Hatem Şah adında bir padişah yaşarmış. Bu padişahın Gülsenem adında bir eşi varmış bunların çocukları olmazmış. Gel zaman git zaman padişahın yanına bir derviş gelir elindeki elmayı padişaha uzatır ve yarısını sen yarısını da eşin yesin der bunun üzerine padişah elmanın yarısını yer yarısını eşine verir. Aradan biraz zaman geçer ve bunların ikiz erkek çocukları olur. Bu çocuklara Neriman ve Ferman adını koyarlar. Hatem Şah'ın çok bilgili ve zeki bir veziri vardır bu vezirin adı Hoca Sinan'dır. Bu vezir büyü sihir, fal ve efsunla çok ilgilenir. Çocuklar 7 yaşına geldiklerinde okul çağları gelmiş olur. Padişah, Hoca Sinan'dan çekindiği ve çocuklara bir kötülük eder diye düşündüğü için başka bir öğretmen tutar. Bu durum üzerine Hoca Sinan halkın arasında padişahı kötüler. Bu olanlar padişahın kulağına gelir. Padişah vezirini öldürtmek ister. Bu olay neticesinde Hoca Sinan ailesini alıp bir dağa sığınır ve bu dağı büyüler. Bu dağa gelenler hep taş olur. Bu dağda her mevsim açan hiçbir zaman solmayan güzel kokulu bin bir türlü güller ve çiçekler vardır. Aradan biraz zaman geçer Gülsenem Hanım ölür bunun üzerinden birkaç yıl geçer Hatem Şah Gülendam Hanım'la evlenir. Bu kadın Hatem Şah'ın yaşlı olmasından ve bir gün ölürse ona kimsenin bakmayacağı korkusundan dolayı Neriman Şah'ın aklını çelmek ister bunu başaramayınca yalandan hastalanır ve rüyasında bir derviş gördüğünü anlatır. Güya bu derviş Gülendam Hanım'ın hastalığının efsunlu dağda açan çiçeklerden koklayınca iyileşeceğini, bu çiçeği de sadece Neriman Şah'ın getirebileceğini söyler. Hatem Şah karısına inandığı için oğlunun ne düşündüğünü önemsemez ve oğlunu bile bile efsunlu dağa ölüme gönderir. Neriman Şah ise üvey annesinin oyununu anlar. Babasının sözüne

karşı gelmemek için dağa doğru yola çıkar. Dağda Hoca Sinan ile karşılaşır. Zindana düşer yavaş yavaş taş olmaya başlar. Bir gece rüyasında bir derviş görür ve aynı derviş Hoca Sinan'ın kızı Perizad'ın da rüyasına girer. Neriman ve Perizad ilk görüşte birbirlerine aşık olur. Neriman yarı taş olarak Perizad'ın zindanında yaşar. Bu olaylar neticesinde geri gelmeyen kardeşi için endişelenen Ferman Şah hazırlanıp tılsımlı dağa doğru yola çıkar. Dağ yolunda ihtiyar bir çobana rastlar. Bu çobanın adı Cahandar'dır. Cahandar Ferman'ı misafir eder ve burada Cahandar'ın kızı Terlan Hanım Ferman'a aşık olur. Cahandar Ferman'a Hoca Sinan'ın büyüüne düşmemesi için sihirli bir yüzük verir. Ferman Şah bu yüzük sayesinde Hoca Sinan'ın büyüünü bozar ve onu öldürür. Kardeşini buradan kurtarır. Neriman Perizad'la, Ferman Terlan'la evlenir nikahlarını Cahandar kıyar. Geysar vilayetine dönerler yolda babalarıyla karşılaşır ve olanı biteni anlatırlar. Hatem Şah Gülendam Hanım'ı yaptığı hileden dolayı idam ettirir. Padişahlık görevi için yerine oğlu Neriman'ı tayin eder. Çocuklarına 40 gün 40 gece düğün yapar ve hikaye bir aşğın gelip bunların başından geçenleri şiirle beyan etmesi ile son bulur.

Hikayede Geçen Kişi ve Yer Adları:

Hatem Şah: Geysar vilayetinin yöneticisi olan bir padişaktır. Aynı zamanda Neriman ve Ferman'ın babasıdır.

Hoca Sinan- Hoca Senan: Hatem Şah'ın baş veziridir. Daha sonra düşman olmuştur.

Gülsemem: Neriman ve Ferman Şah'ın annesidir.

Neriman ve Ferman: Hikayenin başkahramanları olan karakterlerdir. Aralarındaki kardeşlik bağı çok güçlüdür.

Gülendam: Hatem Şah'ın ikinci eşi. Kötü kalpli ve hileci bir kadındır.

Perizad: Hoca Sinan'ın güzeller güzeli kızıdır ve Neriman'ın eşi.

Cahandar: Ferman Şah'a yardım eden ihtiyar çobandır.

Terlan: Cahandar'ın kızı aynı zamanda Ferman Şah'ın eşi.

Geysar Vilayeti: Hikayeye göre Neriman ve Ferman Şah'ın doğup, büyüdüğü yerin adıdır.

3.1.3 Rüstem ve Zöhrab Destanı

Zaloğlu Rüstem bir gün atı Rehşi ile ava çıkar ve av avlayıp bir ağacın altında uyuyakalır sonra Rüstem'in atını çalmak isteyenler atı alır ve oradan kaçarlar. Rüstem

uyandıktan sonra atını arar ve Semenkan şehrine gelir. Buranın şahı ile konuşur. Şah Rüstem için ziyafet verir ve atın bulunmasını emreder. Rüstem bu gece şahın misafiri olur ve şahın kızı Tehmile ile tanışır ve birlikte olurlar. Ertesi gün atını alır ve Tehmile'ye bir oğlumuz olursa ona bu bileziği nişane olarak ver bu bilezik sayesinde beni bulur der ve oradan ayrılır. Rüstem ile Tehmile'nin bir oğlu olur adını Zöhrab koyarlar. Zöhrab belli bir yaşa gelene kadar babasının kim olduğunu bilmez en sonunda babasının Rüstem olduğunu öğrenir ve babasını bulmak için İran'a doğru sefere çıkar. Zöhrab İran'ı alarak babasını şah ilan edecek ve kendisi de onun hizmetinde çalışacaktır. Babasının düşmanı olan Efrasiyap Zöhrab'ın babasını bulmasını sürekli engeller. Efrasiyap adamı Human ile birlikte Zöhrab'ı İran'a sefere gönderir. Zöhrab Akkale'ye gelir burada Gordafird adında bir kızla savaşır onun kız olduğunu daha sonra öğrenir ve bu kıza aşık olur. Kız babasıyla bu durumu konuşur babası ise Akkale'nin şahı Gejdehim'dir. Kızın babası bizim Turanlılar'a yani Türkler'e verecek kızımız yok der bu durum üzerine Zöhrab savaş hazırlıklarına başlar Akkale'yi alır. Nice şahların kalelerini çadırlarını yakar yıkar. Akkale'nin başpehlivanı Heçir'i esir alır. Bunun üzerine Gejdehim İran şahı Kavus Şah'tan yardım ister ve Rüstem'i göndererek buradaki Türk'ü yenmesini rica eder. Rüstem hazırlanır ordusu ile İran'a gelir. İran şahı ile aralarında bir sirtüşme olur ve bu olaya tanık olan arkadaşları da vardır. Zöhrab'la Rüstem meydana çıkarlar. Birkaç gün vuruştuktan sonra tekrar meydana karşı karşıya gelirler. Rüstem hile ile Zöhrab'ı yere düşürür ve sinesinden hançerler. O esnada baba oğul olduklarını nişane olan bilezikten anlarlar. Rüstem Kavus Şah'tan ilaç ister ama Kavus Şah aralarında geçen sirtüşmeden dolayı ve Zöhrab'ın kendisinin çadırını yakmasından dolayı kinlendiği için ilacı vermez. Zöhrab yıllardır aradığı babası tarafından öldürülür. Bu haber Tehmile'ye gelir. Zöhrab'ın atının kuyruğunu vb. keserek bir fakire sadaka olarak verir ve kendisi de ağlaya ağlaya ölür. Rüstem de bu duruma alışmaya çalışır ve Rüstem ve Zöhrab'ın hikayesi burada biter. Hikayenin devamında bir aşık gelir bu olanları şiirle anlatır.

Hikayede Geçen Kişiler:

Zaloğlu Rüstem: Cihan pehlivanıdır. Zöhrab'ın babasıdır. Hile ile (yanlışlıkla) evladını öldürür.

Tehmile: Rüstem'in eşidir. Evlat acısı ile can verir.

Zöhrab: Rüstem ve Tehmile'nin oğludur. Baba özlemi çekerek hayata gözlerini yumar.

Efrasiyab: Rüstem'in baş düşmanıdır.

Human: Efrasiyab'ın adamıdır ve bilge bir komutandır.

Heçir: Akkale'nin başpehlivanıdır.

Gejdehim: Akkale'nin şahıdır.

Gordaferd: Gejdehim'in kızıdır, Zöhrab'la savaşmış ve ona aşık olmuştur.

Kavus Şah: İran'ın şahıdır ve kindar bir karakterdir.

Kiyve: Kavus Şah'ın fedaisidir ve Küderz'in büyük oğludur.

Küderz: Rüstem'in en yakın dostudur ve Heçir'in babasıdır.

Jenderizm: Zöhrab'ın dayısıdır ve Zöhrab'la Rüstem'i tanıştırmak ister.

Tuy: İran şahının fedaisi ve akrabasıdır.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Semenkan: Rüstem'in atının kaçırıldığı ve Tehmile ile tanıştığı yerin adıdır.

Siyistan: Hikayeye göre Rüstem'in yaşadığı şehrin adıdır.

İran: Hikayede geçen bir yer adıdır ve Zöhrab bu şehirde babası ile karşılaşır.

Akkale: İran'da yer alan bir kaledir ve Zöhrab bu kaleyi fethetmiştir.

3.1.4 Abbas ile Rahile Destanı

Yahudi Şemun Yemen şehrinde yaşayan bir kahindir. Bu Yahudi'nin Rahile adında çok güzel bir kızı vardır. Ancak Rahile'nin kalbi İslam nuru ile doludur. Yahudi bu durumdan hiç memnun değildir. Kızını Yahudi bir oğlanla evlendirmek ister. Kızı bu teklifi kabul etmez babasına karşı geldiği için babası onu eve kilitler. Geri geldiğinde ise Rahile'nin Kur'an-ı Kerim okuduğunu gören Yahudi buna çok sinirlenir ve kızını evin 3. katına kilitler. Kız buradan atlayıp gitmek ister. Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Fatıma, Ya Hasan, Ya Hüseyin diyerek kendini aşağı atar. Allah'ın izniyle Cebrail kızı kanatlarında sağ salim yere indirir. Daha sonra kız buradan koşarak uzaklaşır ve Seyfi Mülk denilen bir yere gelir. Bu yerin sahibi ise Hüseyin Şah adında varlıklı bir adamdır. Hüseyin Şah veziri ile ormanda ava çıktıkları bir günde bir çeşme başına gelir. Burada eğilip elini yüzünü yıkamak isterken suyun yansımasında ağaç üzerinde oturan bir kız görür ve hemen vezirini çağırır. Bu çeşmenin cinli olduğunu düşünür. Vezir ise sudaki yansımayı görür ve yukarı bakar gerçekten ağaçta bir kız durmaktadır. Hüseyin Şah bu kıza acır ve yanında götürür. Aradan hayli zaman geçer ve Hüseyin Şah ile kız evlenir.

Bunların bir oğlu olur adını Abbas koyarlar. Yahudi kızını evde bulamayınca remil atarak kızının izini sürer. Kızının bulunduğu yere gelir onu takip eder hangi eve girdiğini görür. Kılık değiştirerek gece kızın yattığı odaya girer ve Abbas'ın başını kundaktayken hiç acımadan keser kanlı bıçağı da Rahile'nin yatağının altına saklar. Sabah olunca çocuğun öldürüldüğünü gören Hüseyin Şah kahin olan Yahudi'yi huzuruna çağırır. Yahudi ise katilin yatağının altında kanlı bir hançer olduğunu söyler hizmetçiler etrafı arar ve bu hançer Rahile'nin yatağının altından çıkar. Hüseyin Şah Rahile'nin katil olduğuna inanır onu idam ettirecekken Yahudi şahtan rica ederek bu kadını bana verin cezasını ben vereyim uzun yıllar boyunca bu konuşulsun der ve Hüseyin Şah karısını Yahudi'ye verir. Yahudi kızının boynuna cansız çocuğun başını ve bedenini asarak kızıyla birlikte çöle doğru yola düşerler. Çöle geldiklerinde kızını cezalandırmak için her iki kolunu da keser ve yolun kenarına kızını atar. Günahsız kız burada bir müddet kalır ve Allah'tan yardım ister. Bu esnada İbrahim Çavuş bu yoldan geçerek Kerbela'ya gitmektedir. Yol kenarında kolları kesik olan kızı görür ona acır ve Kerbela'ya götürür. Kız burada Allah'a içten dua eder kolları geri gelir ve çocuğu da yeniden canlanır. Bu durumu gören Kerbela halkı onlara bir ev yapar. Abbas günden güne büyür ve molların yanında dersler alır. Abbas'ın sesi oldukça güzeldir her gün minbere çıkıp ezanı okur. Hüseyin Şah bunca yaşanan olaydan sonra Kerbela'ya ziyaret için gitmeyi düşünür. Hüseyin Şah ile beraber veziri, vekili ve baş kâhini olan Yahudi de gelir. Bu esnada Abbas'ın sesini duyan Hüseyin Şah mest olur. Bu çocuğu evlatlık edinmek ister Abbas ise benim büyüğüm annemdir der ve olanı biteni annesine anlatır. Rahile onları çoktan tanımıştır. Rahile'nin yüzü örtülü olduğu için onlar Rahile'yi tanımazlar. Hüseyin Şah Abbas'tan kendilerini Tanrı misafiri olarak kabul etmesini ister bunun üzerine Rahile dünya ahiret kardeşi olan İbrahim Çavuş'u da eve çağırır ve ona kapıda durmasını sözleri bitene kadar kimsenin dışarı çıkmamasını tembihler. Rahile başından geçenleri tek tek anlatır. Hüseyin Şah karısı Rahile'yi tanır. Yahudi kaçmak isterken İbrahim Çavuş hançerini çıkarıp onu öldürür. Herkes Rahile'nin ayağına kapanıp yalvarır. Şah Rahile ile Abbas'ı alıp kendi vilayetine gider ve Abbas'ı kendi yerine şah tayin eder. Hikayenin sonunda bir aşık gelir ve bunların başından geçenleri şiir ile anlatır.

Hikayede Geçen Kişiler:

Şemun: Rahile'nin babasıdır. Kötü ve merhametsiz bir insandır. Fal, büyü, sihirle uğraşmaktadır.

Rahile: Hikayenin başkahramanıdır. Günahsız yere türlü hadiseler yaşamıştır.

Hüseyin Şah: Rahile'nin eşidir.

Abbas: Rahile ve Hüseyin Şah'ın oğludur. Dedesi tarafından öldürülmüş ancak Allah'ın izni ile yeniden can bulmuştur.

İbrahim Çavuş: Rahile'yi çölden kurtaran ve onunla dünya ahiret kardeş olan adamdır.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Yemen: Hikayeye göre Rahile ve babasının yaşadığı yerdir.

Seyfi Mülkü: Hüseyin Şah'ın yaşadığı yerdir.

Kerbela: Hz. Hüseyin'in mezarının bulunduğu yerin adıdır. Rahile'nin hayatının dönüm noktası olmuştur.

3.1.5 Zaman Han Destanı

Hanlık dönemleri zamanında Nahcivan'da yaşayan Duman Han adında biri vardır. Bu hanın İlgar ve Kirman adında çok iyi iki dostu vardır. Aradan biraz zaman geçer İlgar Şah'ın bir oğlu olur adını Vugar koyarlar. Aynı zamanlarda Duman Han'ın da bir oğlu olur adını Zaman Han koyarlar. Duman Han'ın isteği üzerine bu iki çocuğu Duman Han yetiştirir. Bu çocuklar büyürler Fransa'da yüksek tahsil alırlar. Zaman Han Eldar Bey'in kızı Gülgez Hanım'a sevdalanır bu durumu Vugar Şah bilmez aynı kıza Vugar Şah da delicesine vurulur. Bu durumu gören Zaman Han dostunun gönlünü kırmaz ve babası aracılığı ile sevdiği kıza Vugar Şah ile evlendirir. Bu evlilikten sonra Vugar Şah İran'a babasının yanına döner bir müddet sonra babası ölür ve babasının yerine şah olur. Aynı esnada Duman Şah da ölür yerine oğlu Zaman Han geçer. Ancak Zaman Han Gülgez'in hasreti ile saltanatı yönetemez ve bütün varlığını kaybederek sefil biri olur. Son çare vatanından ayrılır İran'a Vugar Şah'ın yanına gitmeyi düşünür. Yola düşer Vugar Şah'ın sarayına gelince Vugar Zaman'ın pejmürde haline bakarak onu kovdurur. Zaman bir suyun kenarına gelir ve burada onu nurani bir ihtiyar karşılar ona bir bohça emanet eder ve ortadan kaybolur. Akşam olunca geri gelen ihtiyar delikanlıyı aynı yerde bohçayı açmamış bir halde görünce bohçayı ona verir ve içinde paralar olan bohçayı Zaman Han

alır. Aynı ihtiyar Zaman Han'ı yemek hani götürür burada Mehemmet adında bir adam vardır. Ondan rica eder ve Zaman Han'a burada bir iş bulur. Bir gün Vugar ve Gülgez otururken Gülgez olanı biteni Vugar'a anlatır. Ertesi gün yemekhaneye soylu bir kadın gelir Zaman Han'ın masasına oturup yemek yer ve yemeğin parasını öder yemekhaneyi 10 yıllığına Zaman Han'a İşletmesi için verir. Aynı kadın ertesi gün gelir ve Zaman Han'la kızını evlendirmek ister Zaman Han da kabul eder. Düğünlerine Vugar Şah da davet edilir. Zaman Han burada Vugar Şah'ı küçük düşürecek şeyler söyler düğününde Vugar Şah söz alıp olanı biteni anlatır. Zaman Han'a sana para dolu bohçayı getiren ihtiyar benim dayımdı, seni yemekhanede çalıştıran benim dayımın oğluydu, sana o yemekhaneyi kiralayan benim annemdi, düğününde yanında oturan o kız benim canımdan aziz kardeşimdir onu ben sana verdim deyince Zaman Han her şeyi anlar Vugar'la sarılıp görüşürler. Bunu gören bir aşık meclise gelir ve Zaman'la Vugar'ın başından geçenleri şiir ile beyan eder.

Hikayede Geçen Kişiler:

Duman Han: Nahcivan'da yaşayan bir han olarak geçer.

Zaman Han: Duman Han'ın oğludur.

Kirman Şah: Duman Han'ın dostudur.

İlgar Şah: Duman Han'ın dostu ve Vugar'ın babasıdır.

Vugar Şah: İlgar Şah'ın oğludur. Zaman Han'ın kardeşi gibidir.

Gülgez Hanım: Çok güzel ve alımlı bir kızdır Vugar Şah'ın eşidir.

Mehemmet: Zaman Han'ın çalıştığı yemekhanenin sahibidir.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Nahçıvan: Hikayede Vugar ve Zaman Han'ın yaşadığı ve eğitim aldıkları yerdir.

Fransa: Vugar ve Zaman Han'ın yüksek tahsil aldıkları yerdir.

İran: İlgar Şah'ın yaşadığı yerdir.

3.1.6 Lom İsmayil Destanı

Borçalı Sadaklı Köyü'nde yaşayan Hüseyin ve Güzel'in hiç çocuğu olmazmış aradan zaman geçer ve bunların bir erkek çocuğu olur. Kurban Bayramı'na denk geldiği için çocuğun adını İsmayil koyarlar. İsmayil 1 yaşındayken 3 yaşındaymış gibi, 3 yaşındayken 6-7 yaşındaymış gibi görünür. Hüseyin İsmayil'i medreseye eğitim almak

için gönderir. İsmayil buradaki çocuklarla sürekli güreşir ve kimisinin kolunu kimisinin bacağına kırar. Bu duruma kızan molla İsmayil'i döver ve ceza verir. Bunun üzerine İsmayil uygun bir dille artık medreseye gelmeyeceğini ve pehlivan olmak istediğini söyler. Herkes İsmayil'in gücünü aşağılarken birgün İsmayil sinirlenir lom demirini alarak herkesin gözü önünde eğip yere atar ve bugünden sonra adı Lom İsmayil olur. Lom İsmayil evlenme çağına geldiği zaman Ayşe adında bir kızla evlenir. Günlerden bir gün Lom İsmayil Lembeli Köyü'ndeki bir düğüne gider. Burada kendisi gibi pehlivan olan Tahar ile karşılaşır. Tahar'ı burada yener. Aradan zaman geçer ve kış ayı gelir. Köylüler yakacak odun toplamak için ormana gider. İsmayil Tahar'ın zor durumda olduğunu görür ve ona yardım eder. Tahar'ın geçmişte yaptıkları aklına gelir ve Lom İsmayil'den özür diler. Aradan biraz zaman geçer ve Sadaklı'da yine düğün olur. Buraya Kazak'lı bir pehlivan gelir bu pehlivanın adı ise Eldar'dır. Eldar haksız yere düğün sahibinden bahşiş ister ve bu Lom İsmayil'in kulağına gelir. Lom İsmayil Eldar'ı da mağlup eder. Böylelikle ünü her tarafta iyice yayılır. Aradan hayli zaman geçer Lom İsmayil yaşlanır yaylaktan yaşadığı köye gelmek kamyon şoförü olan Paşa İsmayil'i arabaya almaz ve Lom İsmayil yürüyerek gelmek zorunda kalır. Hayli yürüdükten sonra İsmayil kamyonun bir bataklığa battığını görür. Bu duruma kayıtsız kalamaz ve kamyonu battığı yerden çekip kurtarır. Bu durum karşısında Paşa yaptığı hatanın farkına varır Lom İsmayil'den af diler ve onu kamyonu alır. Lom İsmayil iyice yaşlanır ve kaygılanmaya başlar. Kendi yerine geçecek bir pehlivan olacak mı diye düşünür. Sadaklı Köyü'nde yaşayan Kara adında genç bir pehlivanın adını duyar. Tıpkı Lom İsmayil gibi hünerli bir pehlivan olan Kara Lom İsmayil ile tanışır ve bundan sonra düğünlere gitmeye başlar. Lom İsmayil Destanı aşkın şiiri ile son bulur.

Hikayede Geçen Kişiler:

Lom İsmayil: Hikayenin kahramanıdır. Olağanüstü kuvvetli ve yardımsever bir pehlivandır.

Hüseyin ve Güzel: İsmayil'in babası ve annesidir.

Ayşe: Lom İsmayil'in eşidir.

Tahar: Lembeli Köyü'nde yaşayan ünlü bir pehlivandır.

Eldar: Kazak'lı bir pehlivandır.

Paşa: Lom İsmayil'i kamyonuna almayan ama daha sonra ondan af dileyip pişman olan şoför.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Borçalı-Sadaklı: Hikayeye göre Lom İsmayil'in ve Kara'nın yaşadığı yer. (Aynı zamanda Aşık Mehemmet Sadaklı'nın doğup, büyüdüğü yerdir.)

Lembeli: Tahar ile Lom İsmayil'in karşılaştığı yerdir.

Kazak: Eldar pehlivanın geldiği yerdir.

Çuvuklu Yaylası: Sadaklı Kolhozu'nun olduğu yaylanın adıdır.

3.1.7 Rehim Çoban Destanı

Çoban Rehim Borçalı'nın Sarvan denilen köyünde yaşayan koyun sürüleri olan biridir. Evlilik yaşına geldiğinde Tamam adında bir Hanımla evlenir. Yaylalarda, pınar başlarında güzel bir hayat sürerler. Aradan hayli zaman geçer bunların 3 kız 1 oğlan çocukları olur. Ancak Tamam Hanım çocukları çok küçükken genç yaşta ölür. Bunun üzerine Rehim Çoban çok üzülür ve çocuklarını yalnız başına büyütür. Kızı Maygametin büyüüp eli iş tutunca kardeşlerine ev işlerine o bakar. Daha sonra Rehim Çoban'ın oğlu Enver yüksek tahsil alır ve Rehim Çoban biricik oğlunu evlendirir. Enver'in 4 çocuğu olur. Ancak Enver çok genç yaşta ölür bunun üzerine Rehim Çoban iyice kederlenip dertlere dalar. Sürüsünü alıp dağa gider. Burada geçmiş günleri aklına gelir gözleri dolar ve bir ağlama sesi duyar. Arkasına baktığında şoför Abbas'ı görür ikisi de oturup geçmişe birlikte ağlarlar. Akşam olunca sürüyü toplayıp eve gelirler babasının hüznünlü olduğunu gören Maygametin bunun üzerine birkaç kelime şiir söyler babası ile sarılıp ağlarlar. Rehim Çoban hem çocuklarını hem de torunlarını büyütüp, okutup, evlendirir. Maygametin babasının obaya geldiğini duyunca eşi Neriman'la onu ziyarete gider ve babasının hayatını, başından geçenleri şiirle dile getirir. Burada koçlar kesip kebab eder güzel bir gün geçirirler. Bunların hikayesini orada bulunan bir aşık şiir ile dile getirir.

Hikayede Geçen Kişiler:

Rehim Çoban: Hikayenin ana kahramanıdır. Çok cefa ve sıkıntı çekmiş ve fedakarlık yapan bir babadır.

Tamam: Rehim Çoban'ın eşidir. Çocukları küçükken vefat eden bir anne karakteridir.

Maygametin: Rehim Çoban'ın kızıdır. Çok fedakar ve babasını, kardeşlerini, düşünen hayatını onlara adayan bir evlattır.

Enver: Rehim Çoban'ın tek oğludur. Yüksek tahsil almış ve 4 çocuk babasıdır. Ancak çok genç yaşta ölmüştür.

Şoför Abbas: Rehim Çoban'ı seven, ona saygı duyan onunla gülüp onunla ağlayan biridir.

Neriman: Maygametin'in eşidir.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Borçalı-Sarvan: Hikayeye göre Rehim Çoban'ın yaşadığı yerdir.

Deli Dağ: Rehim Çoban'ın koyun sürülerini otlatmak için götürdüğü dağdır aynı zamanda yaylak olarak ta kullanılmıştır.

Yağlıca Düzü: Rehim Çoban'ın kışlak olarak kullandığı yerdir.

3.1.8 Aşık Mehmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı

Borçalı'da yaşayan her diyarı gezen Yunus Emre izinden giden Derviş Osman çok bilen bir şairdir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Türkiye sınırı açılır ve Derviş Osman bundan istifade edip Türkiye'ye Kars'a gider. Burada Aşık Murat Çobanoğlu ile görüşür. Aşık Murat Çobanoğlu Derviş Osman'a sizin diyarda bir aşık var adı Mehmet Sadaklı onu görmeyi çok istiyorum sana bir mektup yazsam bu mektubu ona verir misin o aşığı bana getirir misin? diye sorar ve mektubu yazar. Bunun üzerine bu durumu Derviş Osman Borçalı'ya gelerek Aşık Mehmet Sadaklı'ya anlatır. Aşık Mehmet Sadaklı ise benim orada tanıdığım yok yol iz bilmem birlikte gidelim der ve Kars'a gitmek için Tiflis'te bulunan Derviş Osman'ın dostu olan Türk temsilcisi Mustafa Coşkun ile görüşürler. Mustafa Coşkun onlara Ardahan'a gidin benim orada dostum Serdar Efendi var o size yardım eder der. Onlar da aileleriyle vedalaşıp atlarına binip Ardahan'a gelirler geldikleri sıra Ardahan çok soğuktur. Serdar Efendi'nin evini bulup misafir olurlar. Serdar Efendi bunları ağırlar daha sonra Boğatepeli Hacı Karabağ'a yönlendirir ve Hacı Karabağ bunlara çok güzel bir sofraya dizebilir. Hep birlikte yiyip içtikten sonra atlarına binip Kars'a doğru giderler. Burada Murat Çobanoğlu'nun evine gelirler yer içerler ve bu mecliste Borçalı'dan gelen birçok kimse vardır onlar Mehmet Sadaklı'dan yana olurlar. Aşık Murat'la Aşık Mehmet meydana çıkar Aşık Murat Aşık Mehmet Sadaklı'yı meydana sıkıştırır. Onun bu davranışına Derviş Osman, Hacı Karabağ ve orada bulunanlar tepki gösterir. Aşık Mehmet ise sazı ve

sözü ile mecliste sözünü söyler. Aşık Murat ben Aşık Mehemmet'i sınıdım maşallah dolu bir aşıkmiş der ve görüşüp, sarılırlar. Aşık Mehemmet Sadaklı Aşık Murat'ı Borçalı'ya davet eder. Asıl misafirperverlik neymiş görsün der. Aradan biraz zaman geçer Mehemmet Sadaklı Aşık Murat Çobanoğlu'nun öldüğü haberini alır. Bu duruma çok üzülür bu haberi ise Mustafa Coşkun verir. Bunun üzerine Aşık Mehemmet Sadaklı Murat Çobanoğlu için ihsan yemeği verir ve gönlünden geçenleri şiirle dile getirir.

Hikayede Geçen Kişiler:

Derviş Osman: Tüm obaları gezen iyi yürekli bir şairdir.

Mustafa Coşkun: Tiflis'te bulunan Türk temsilcidir. Birçok hayır işi yapmıştır.

Mehemmet Sadaklı: Hikayelerin tasnifçisi olan aşıktır.

Hacı Karabağ: Mehemmet Sadaklı ve Derviş Osman'a yardım eden iyi bir karakterdir.

Aşık Şeref: Kars'lı bir halk ozanıdır. Aynı zamanda hikayeye göre Mehemmet Sadaklı'nın arkadaşıdır.

Murat Çobanoğlu: Kars'lı bir halk ozanıdır. Hikayeye göre Aşık Mehemmet ile atışmışlardır.

Hındı Memmed: Aşık Mehemmet Sadaklı'nın ustasıdır.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Borçalı: Derviş Osman ve Mehemmet Sadaklı'nın yaşadığı yerdir.

Kars: Derviş Osman'ın ve Mehemmet Sadaklı'nın geldiği Murat Çobanoğlu ile tanıştığı Türkiye'de yer alan bir ildir.

Tiflis: Hikayeye göre Mustafa Coşkun'un görev yaptığı Gürcistan'da yer alan bir yerdir.

Ardahan: Aşık Mehemmet ve Derviş Osman'ın gelip Serdar Efendi ile tanıştığı oldukça soğuk bir yer olarak tasvir edilir.

Boğatepe: Hacı Karabağ'ın yaşadığı yer olarak geçer ve Aşık Mehemmet'le Derviş Osman Kars'a gidebilmek için buraya gelmişlerdir.

3.1.9 Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı

Lelver Dağı'nın eteklerinde ortasından Benövşe Çayı geçen Mollaoğlu Köyü 1937 yılında inşa edilmiş ve 1950'de kolhoz olarak Sadaklı Köyü'ne bağlanmıştır. Burada harabe bir köy okulu vardır. Buranın yerlisi olan ve burada yaşayan Mehemmet Sadaklı bu okulu yaptırmayı çok ister. Bu zamanlarda Keşeli Derviş Osman oğluna düğün

yapmaktadır. Düğüne dostu olan Mustafa Coşkun ve Mehemmet Sadaklı da davetlidir. Dostlar düğünde tanışır görüşür. Aradan zaman geçer Mehemmet Sadaklı Tiflis'e Mustafa Bey'in yanına okulu yaptırmak için gitmeye niyet eder birkaç gün görüşme olur Mustafa Bey Mehemmet Sadaklı'nın isteği üzerine bu köy okulunu inşa ettirir. Bunun üzerine Mehemmet Sadaklı gelecek nesillere yadigar kalsın diyerek bu okulu yaptırır ve bundan dolayı Mustafa Coşkun'a minnettarlığını dile getirmek için şiir yazarak teşekkür eder.

Hikayede Geçen Kişiler:

Mustafa Coşkun: Tiflis'te bulunan Türk temsilci olarak tasvir edilir. Aynı zamanda Aşık Mehemmet ve Derviş Osman'ın dostudur.

Derviş Osman: Keşelili Derviş Osman olarak anlatılmıştır ve Aşık Mehemmet'in dostudur.

Mehemmet Sadaklı: Hikayelerin tasnifçi olan aşıktır ve aynı zamanda hikayenin ana kahramanıdır.

Hikayede Geçen Yer Adları:

Mollaoğlu Köyü: Hikayeye göre 1937 yılında inşa edilen ve 1950 yılında Sadaklı Köyü'ne dahil edilen yerdir.

Tiflis: Gürcistan'ın başkentidir. Hikayeye göre Mustafa Coşkun'un görev yaptığı yer olarak geçer.

3.2 HİKAYELERDEKİ TEMALAR

3.2.1 Aile-Aile İçi İlişkiler

Aile toplumu oluşturan en önemli yapı taşıdır. “Eski Türk cemiyetinde ilk sosyal birlik olan *aile* bütün içtimai bünyenin çekirdeği durumunda idi. Kan bağı esasına dayanıyordu. Türklerin, dünyanın dört bucağına dağılmalarına rağmen varlıklarını korumaları, aile yapısına verdikleri büyük ehemmiyetten ileri gelir ki, bunun bir delili de Türk dilinde, başka milletlerde rastlanmayan zenginlikte mevcut olan akrabalık nüanslarını belirleyici kelimelerdir” (Kafesoğlu, 2014, s.219-220). Aile içi ilişkiler Aşık Mehmet Sadaklı’nın incelemesini yaptığımız hikayelerinde önemli bir yere sahiptir. Aile ilişkileri denilince de karı-koca, anne-evlat, baba-evlat, kardeş, dede-torun ilişkileri ön planda yer alır. Mehmet Sadaklı hemen hemen her hikayesinde aile kavramına ve ilişkilerine yer vermiştir.

3.2.1.1 Karı-Koca İlişkisi

Mutlu bir evlilik mutlu ailelerin oluşmasında önemli olan faktörlerden biridir. İyi anlaşılan karı-kocanın çocukları da mutlu olur. Eşler arasında olan ilişkiler ne kadar güçlü ise güven, saygı, sevgi vb. duygularda o kadar güçlü olur. Aşık Mehmet Sadaklı’nın hikayelerinde karı-koca ilişkileri bazen güçlü, eşler arasında güvensizlik sorunundan dolayı bazen de bu ilişki güçsüzdür.

Hikayeden örnekler verecek olursak; Burada iki sevgilinin anlaşarak ve kendi gönül rızalarıyla evlendikleri ve karı-koca oldukları belirtilmiş. Evlilik hastalıkta ve sağlıkta devam eden sosyal bir olgudur. Her sıkıntıda ve her kolaylıkta eşler birbirine destek olmalıdır.

Bahar, -Sevgilim senin başın hala beladadır, gel şimdilik bu işten vazgeç işlerin yoluna girsin yine birleşiriz der. Mihrali Bey,- Sevgilim çaresi yok, gitmeliyiz der. Öyle ki Bahar’ı kaçırıp dostlarının birinin evine götürür saklar. (Mihrali Bey Destanı).

Bahar Mihrali’nin zor durumda olduğunu görünce ona zarar gelmesin diye ölümü göze almıştır. Bu da eşler arasındaki sınırsız ve saf sevginin göstergesidir.

Bu esnada Mihrali Bey ve Bahar'ın geldiğini gördükleri gibi saklandıkları yerden çıkıp Mihrali'ye kılıç çekerler. Bunu gören Bahar hemen elini kılıcın önüne tutar ve Bahar'ın üç parmağı bu olayda kesilir. (Mihrali Bey Destanı).

Bahar sevdiğinin arkasından içinden gelenleri söyler ve son kez eşi ile vedalaşır. Mihrali Bey sözünü tamamlayıp hısım akrabalarıyla görüşüp helalleşip gitmek istediğinde hayat yoldaşı Bahar Hanım gözyaşı döküp, sanki Bahar'a Mihrali bu seferden dönmeyecek demişler gibi Mihrali'nin önünde durur. Öyle ki siyah saçlarından üç tel koparıp bunun üzerine görelim Mihrali'ye ne söyler

Bahar Hanım

Sen gedirsen Huda'm üstünde getsin

Get Mehralım sağlık ile gelesen

Yaradanım nicat versin işine

Get Mehralım sağlık ile gelesen

Bahar Hanım

Sen gelince gözüm yolda olacak

İrengimde saralacag solacag

Rüştü Beyim sensiz galacag

Get Mehralım sağlık ile gelesen

Bahar Hanım

Müşkülde goydun Baharın işini

Ahıttın gözünden ganlı yaşını

Aparsın özünlle gardaşını

Get Mehralım sağlık ile gelesen (Mihrali Bey Destanı).

Hikayelerde genellikle eşlerden birisi genç yaşta ölür ve çocuklar küçük yaşta annesiz kalır. Bu yalnız kalışlar Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde *anne* karakterinin ölmesi ile başlar. Baba rolü genellikle yeni bir evlilik yaparak hayatına devam eder. Ancak bazen bu evlilikler kötü karakterli kadınlarla yapılabilir. Burada eşinin yaşlı olması hasebiyle kendi çıkarlarını düşünen ve hile ile planlar kuran bir eş figürü karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak;

Hatem Şah'tan size haber vereyim. Onun oğlanları on yedi, on sekiz yaşlarına gelip çatmışlardır. Ancak Gülsenem Hanım Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Hatem Şah yalnız yaşanmadığını görür, araştırıp, soruşturup Gülendamlar adında bir kadınla evlenir. Ancak Gülendamlar şahtan çok daha genç yaştadır. Gülendamlar Hanım bir müddet düşünür ve Hatem Şah'ın yaşının geçtiğini yarın öbür gün şah ölürse bu çocuklar bana bakmaz, bu servet, bu saltanat elimden gider, En iyisi Neriman Şah'ın aklını çoleyim der. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı)

Neriman ve Ferman Şah hikayesinde hileci üvey annenin yaptıkları ortaya çıkınca, her ne kadar karı-koca olsalar da Hatem Şah Gülendamlar Hanım'ı idam ettirir.

Hatem Şah emreder hemen darağacı kurulsun. Hemen darağacı kurulur. Şah Gülendamlar Hanım'ın idam edilmesini emreder. Cellatlar Gülendamlar Hanım'ı idam ederler. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda birbirini daha önce görmeyen Tehmile ve Rüstem ilk görüşte birbirlerine aşık olur ve nikah yaparlar. Karı-koca olarak yıllardır kimse ile evlenmeyip birbirlerinin yolunu gözlemişlerdir.

Ey cihan pehlivanı bil ve aşikar ol ki ben adı, sanı, şanı her yana yayılan şahın kızı Tehmile'yim. Benim adıma, sanıma, hüsn-ü cimalime çok kimse vurulmuştur. Ben senin adını çok önceden duydum ve seni görmeyi çok istiyordum. Şükür Allah'a senin yolunu buraya getirdi. Ben de gayeme ulaşıp seni gördüm. Şimdi beni kabul et. Çünkü ben bizim bir yiğit oğlumuz olsun isterim. Rüstem bu sözleri üzerine kızla anlaşır. Ancak Rüstem kızın babasının da rızası olmalı, nikah yapılmalıdır der. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destan'ında Rahile İle Hüseyin Şah karşılıklı olarak görüşlerine saygı duymuş ve nihayetinde evlenmişlerdir.

Şah bir gün kızın yanına bir adam gönderir ve kızı eğer evlenmek istiyorsa utanmasın söylesin der. O kimi seçerse ona vereceğim ve düğününü de kendim yapacağım der. Kız bunu duyunca bu güne kadar bana şahın elinden başka birinin eli değmedi, eğer o kabul ederse ben onunla evlenmek isterim kabul etmez ise kimse ile evlenmem der. Şah: O benim yaşıtım değil benden çok küçüktür, belki ona iyi davrandığım için benden

utanıyordur, söyleyin utanmasın der. Kimi isterse onunla evlendireceğim der. Kıza bu sözleri ulaştırırlar ancak kız yinede evlenmek istemediğini söyler. Şahın yanındaki adamları ey şah bu kızın teklifini kabul ediniz derler. Şah bu teklife razı olur ve düğün yaparlar.(Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile ve Hüseyin Şah arasında güvensizlik duygusu oluşmuş ve kocası karısını cezalandırmak için idam kararı vermiştir. Ancak eşler evlenirken her türlü sıkıntıyı birlikte omuzlamak için bir yola çıkarlar.

Yatağı kaldırırlar ve görürler ki gerçekten kanlı bıçak yatağın altından çıkar. Bunu gören şah emir eder ve darağacı kurulur. Şah—Böyle kadın bana lazım değil asın der. Kız kendisini haksız yere asacaklarını görünce şaha yalvarmaya başlar.

Rahile:

*And verirem seni sirri hudaya
Gel öldürme meni yohdur günahım
Cebrayıl getiren haggı nidaya
Gel öldürme meni yohdur günahım*

Şah, onun söylediğine inanmayın asın diye emir verir. Kız —Şahım nice zamandır senin ekmeğini yedim seninle aynı yastığa baş koydum, hiç olmasa bırak içimden geçenleri söyleyeyim. Şah söyle der.

Rahile:

*Taleyim bed geldi ezel binadan
Cavan çağı yetim galdım anadan
Heç bir ana gisas almaz baladan
Gel öldürme meni yohdur günahım*

Rahile:

*Vaht geler halig mene yar olar
Bu kizlin sirler bil aşgar olar
Demeyin Rahile elde har olar
Gel öldürme meni yohdur günahım*

Kız sözünü tamamlar. Şah ise yine inanmayın diye emir eder. Çünkü şah çocuğun başını annesinin kestiğine inanmıştı. (Abbas ile Rahile Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Şah Hüseyin ve Rahile olanlardan sonra Kerbela'da karşılaşır ve Şah Hüseyin karısına inanmayıp haksız yere ona bunca şeyi yaşattığı için Rahile'den af diler.

Rahile sözünü tamamlayıp yüzünün örtüsünü açar. Şah karısı Rahile'yi görür, hepsi Rahile'ye yalvarır, esas ziyaret yeri sensin ki sana peygamberin eli değmiş, sen peygamberin yüzünü görmüşsün. Bir müddet bura kaldıktan sonra şah Rahile ve Abbas'ı alıp kendi vilayetine götürür. (Abbas ile Rahile Destanı).

Karı-koca ilişkilerinde tahammülsüzlük ister istemez cereyan edebilmektedir. Önemli olan bu sorunu pozitif manada çözebilmektir. Buna örnek olarak Zaman Han destanında geçen Vugar ve Gülgez'in şu konuşmaları verilebilir.

Bir zaman Vugar Şah evine döner, karısıyla konuşup sohbet ettikten sonra dizlerine uzanır. Azerbaycan'da büyüyüp okudum ve oranın en güzel kızını aldım der. Kız bu sözlere daha fazla dayanamayıp, o güzel kızı almadın, sana verdiler der.(Zaman Han Destanı).

Bu konuşma üzerine Vugar Şah Zaman Han için birçok iyilik yapmış ve eşine bu konuşmayı yaptığı için herhangi bir şey söylememiş saygı duymuştur.

Hikayelerde genellikle yalnız kalışlar anne karakterinin ölümüyle başlar ve baba yeni bir evlilik yapar diye belirtmiştik. Ancak Rehim Çoban Destanı bu durum için bir istisnadır. Buradaki örnekte eşinin ölümü üzerine onun yerine kimseyi koyamayıp, evlenmeyen çocuklarına hem anne hem baba olan vefakar bir eş olarak koca-baba karakteri karşımıza çıkmaktadır.

Çoban Rehim ergenlik yaşına gelip kendi yerlisi olan Şemmed denilen adamın Tamam isimli kızıyla evlenir. Birlikte güzel bir hayat yaşadılar. Dağlarda, yeşil yaylalarda, serin çeşmelerin başında güzel sohbetler edip, yaşayıp vakit geçirdiler. Çocuklar daha yeni yeni büyümüşlerken, talihin kara gelişi zalim ecel hayat yoldaşının yakasından tutmuştu. Tamam Hanım öldükten sonra çocuklar annesiz kaldı. Bundan sonra Çoban Rehim çocuklarına hem anne hem de baba oldu.(Rehim Çoban Destanı).

Karı-koca ilişkilerinde önemli olan bir olgu ise her iki tarafın da ailelerine gösterdikleri saygıdır. Saygı ve sevgi ikili ilişkilerde birincil unsurlardandır. Maygametin'in eşi

Neriman karısını kırmaz ve babası ile görüşmeye gider sarılıp görüşür hoş vakit geçirirler.

Kızı Mayga babasının obaya geldiğini duyunca eşi Neriman'a gelip -Neriman babam gelmiş gel gidip ziyaret edelim der Neriman tamam der. Her ikisi de arabayla babalarının ziyaretine gelirler sarılıp öpüşürler. (Rehim Çoban Destanı).

3.2.1.2 Anne-Evlat İlişkisi

Anne olmak veya annelik duygusunu hissetmek mukaddes hislerden biridir. Her şeyden evvel Allah'ın *yaratıcı* sıfatının yeryüzünde kadına-dişiye verilmesi ruhani bir oluşumdur. Annelik sadece biyolojik olarak değil aynı zamanda yürekle, ruhla yapılan dünyanın en zor ama en kutsal mesleğidir. Anne aile olgusunda yer alan fedakar bir karakterdir. Anne evladı ile arasındaki ilişkiyi sevgi ile gösterir. Sevgi gören bir çocuk tıpkı güneş ışığı alan, düzenli olarak su verilen bir çiçek gibi açar ve güzelliği ile insani mest eder. Sevgi gören çocuk veya çocuklar yarınların anne ve babası olacak ve kendi evlatlarını da gördükleri bu sevginin çiçekli yollarında dolaştıracak aynı güneşte ısıtacaktır. Anne-evlat ilişkisi ilk olarak anne karnında başlar daha sonra genellikle ev veya ailenin yaşam alanı neresi ise orada devam eder. “Anne sularında boğulmadığımız denizdir. İnsan bu yüksek değerler membaında, bir ışık ve renk cümbüşü içinde dalgadan dalgaya atlar. Acıkıp uyanılan saat, uykularına kıyılan saat, anne aynı ferah aydınlığın doygunluğun ve dinginliğin kaynağıdır” (Korkmaz, 2014, s.137). Anne karakteri Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hemen hemen her hikayesinde yer almış ancak çoğunlukla anne karakterleri çocukları küçük yaşta vefat etmiştir. Anne-evlat ilişkisi çerçevesinde anne ve evlat ile ilgili hikayelerdeki örneklerle bakacak olursak;

Mihrali Bey gördüğü tekrarlayan rüyaları üzerine kalkıp annesinin yanına gelir ve olanı biteni annesine anlatır. Aslında bu örnekte Mihrali'nin hangi yaşta olursa olsun dertlerini anlattığı akıl danıştığı insan annesidir. Anne burada bir dert ortağıdır. Ancak Mihrali annesinin yalnız kalmasına göz yumar ve annesinin tavsiyelerine kulak asmaz annesi yine de evladı için endişelenir ve gözyaşı döker.

Mihrali Bey uykudan kalkıp ağladı ve annesinin yanına geldi. Annesi Mihrali Bey'in perişan halini gördü. Dedi oğlum derdini alayım sana gecenin bu saatinde ne oldu

neden perişansın? Mihrali'nin gözleri dolu bir halde bakalım annesine ne söylemiş annesi ne cevap vermiş.

Mihrali

*Eziz ana bu gece yuhu gördüm,
Atam nale çekir gebir içinde
Onun bu hesreti meni yandırır,
İnan galmayıbdır sebir içimde.*

Anası

*Eziz bala gel çıhmaynan sözümden,
Getme oğul getme goymaram seni.
Gel yazığam ayrı düşme gözümnen,
Getme oğul getme goymaram seni.*

Mihrali Bey

*Könlüm yasdán çıkmaz gelbim garadan,
Mene kömek olsun böyük yaradan,
Atam dedi meni çıkart buradan,
Galmışam burada kabır içinde.*

Anası

*Oğul bu derdimin çarası sensen,
Eziz üreyimin parası sensen,
Gözümün hem ağı garası sensen
Getme oğul getme goymaram seni*

Mihrali

*Mehralıyam gam deryaya dalaram,
Pervane tek özüm oda salaram.
Düşmenimden bu gırası alaram,
Perişan galmışam avır içinde.*

Anası

*Bu yazığ Zöhreni salma odlara,
Tutulsan sineme vurarsan yara
Yaradan derdine elesin çara,
Getme oğlum getme goymaram seni.*

Annesi başladı yalvarmaya ki oğlum diyorlar orada askerler nöbet tutuyorlar. Seni yakalarlar o zaman ben yana yana kalırım. Kadın halimle ben ne yaparım.(Mihrali Bey Destanı).

Anne, evladı kaç yaşında olursa olsun ondan ayrılmak istemez ve her an onun için endişelenir. Mihrali Bey ve Bahar'ın çocukları olan Rüştü Bey babası tarafından annesinden koparılır buna annesi Bahar'ın yüreği dayanmaz. Ancak eşinin sözüne karşı gelemeyen Bahar içi kan ağlaya ağlaya evladından ayrılmak zorunda kalır. Bir anne için en büyük acı evladından ayrılmak olsa gerek.

Bu zaman zarfında Mihrali'nin Bahar'dan bir oğlu olmuştur. Bu göç esnasında bebek yolda ağlamaya başlar. Mihrali bebeğin kendilerine mani olacağını düşünüp kendi kendine en iyisi bu bebeği bir yere bırakıp gitmek der. Çünkü bebeğin sesini duyup gelirlerse bize zarar verirler. Mihrali bebeği Bahar'dan almak isteyince Bahar Mihrali'nin düşüncesini anlar feryat figan ederek bakalım Mihrali'ye ne söyler.

Aldı Bahar

Ay Mehralı and verirem Allah'a

Yalvarıram gel ayırma balamı

Alemi halg eden o güzel şaha

Yalvarıram gel ayırma balamı

Alemin tabibi edalet şahı

Yer üzünde din İslam'ın penahı

Temennem budur ki çekdirme ahı

Yalvarıram gel ayırma balamı

Şirindir vetenin torpağı daşı

Yunisi deryadan kurtaran kimi

Balam çok uşagdır körpedir yaşı

Yalvarıram gel ayırma balamı

Baharın bulud tek gözü dolubdur

Ah-u nalem erşe bülenk olubdur

Bu belalar bize hardan gelibdir.

Yalvarıram gel ayırma balamı

Sözünü tamamlayan Bahar ne kadar yalvardıysa da Mihrali Bey -senin bebeğin yüzünden ben bunca insanın kanına/günahına giremem deyip bebeğini Bahar'dan ayırır ve yol üstünde bir gürgen ağacının dibindeki çalılığa bırakır.(Mihrali Bey Destanı).

Anne evladı için koruyucu ve sahiplenicidir. Evladını elinden geldiğince her türlü kötülükten korumaya, hayatını evladına adamağa hazırdır. Buna örnek olarak Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Tehmile ve Zöhrab arasındaki ilişki örnek gösterilebilir. Zöhrab'ın babasını, annesi sır gibi ondan saklar. Bunun nedeni ise Tehmile'nin, Zöhrab'ın tek başına yollara düşmesinden ve yalnız kalarak başına türlü hadiseler gelmesinden korkmasıdır.

Zöhrab:

Canım ana gebul eyle sözümü

Söyle ana benim atam kim olub?

Felek gurbet ele yazdı yazımı

Söyle ana benim atam kim olub?

Tehmile:

Eziz bala heyaldı dalıbsan?

Ağlar goyub meni getme sen oğul.

Bu ne sözdür yada salıbsan?

Ağlar goyub meni getme sen oğul.

Zöhrab:

Herden tay tuşlarım yada salıram

Atamı sorurlar aciz galıram

And veriben senden haber alıram

Söyle ana benim atam kim olub?

Tehmile:

Sensiz neleyirem malı devleti

Kim olar gelbimin sözü sohbeti?

Yaş töküben eyleyirem minneti

Ağlar goyub meni getme sen oğul.

Zöhrab:

*Men Zöhrabam her cefaya dözerem
Gılınç galhan ile özümü bezerem
Ata deyib her ölkeni gezerem
Söyle ana benim atam kim olub?*

Tehmile:

*Niye gara bahdı bu feleg bize
Yandırma sinemi ateşe köze
İnanma Tehmile bu derde döze
Ağlar goyub meni getme sen oğul.*

Her ikisi de sözünü tamamlar. Zöhrab anne doğruyu söyle bileyim benim babam kimdir? Tehmile Zöhrab'ın kararlı olduğunu görünce Rüstem'in verdiği bileziği gidip getirir ve Zöhrab'ın sağ koluna takar. —Oğlum babanın nişanesi budur, sen babanı bu bilezik ile bulacaksın. Baban Siyistanlı'dır. Adı Rüstem'dir. Zal'ın oğludur. Git bulacaksın der. Ancak bu işi Efrasiyab bilmesin o babanın düşmanıdır. Eğer bu işi öğrenirse sana tuzak kurup, seni öldürür. Seni öldürürse bu beni de babanı da mahveder der. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda annesi oğlu Zöhrab'ı her ne kadar koruduysa da oğlu öz babası tarafından öldürülür. Bunu duyan Tehmile deliye döner ve evladının öldüğü dünyada daha fazla yaşayamaz ve kahrından o da ölür.

Rüstem ağlaya ağlaya cenazenin yanına gelir, bir tabut hazırlayıp Zöhrab'ın cenazesini içine koyar ve Siyistan tarafına doğru yola düşer. Zöhrab'ın askerleri ise Zöhrab'ın atını tutup silahlarını atın beline yüklerler ve bir siyah bayrakla Rüstem'in peşine düşüp onların ardınca giderler. Bu haber Zöhrab'ın anasına ulaşınca Tehmile bu haberin karşısında ağlaya ağlaya saçını yolup, başına vurarak yüzünü yırtar. Kalkıp Zöhrab'ın atının yanına gelir ve ağlaya ağlaya atı kucaklayıp görelim ne söyler:

*Çarhın dönsün senin a ganlı felek
Artırdın sen ahı zarım ağlaram
Dağladın sinemi yandırdın meni
Alışdı sinemde narım ağlaram*

Neyledim men sene yaradan Huda

*Öldürdün Zöhrabım eyledin cüda
Yaşamag ne lazım daha dünyada
Dağıldı dövletim varım ağılaram*

*Yollara bahmagdan galmadı tagım
Felek gara saldı başa nigabım
Dedim geler atası ile Zöhrabım
Dağ çekdi sineme yarım ağılaram*

*Yazığ Tehmileyem men behti gara
Felek vurdu mene sağalmaz yara
Öldürdü Zöhrabım men yandım nara
Terse döndü rüzigarım ağılaram*

Tehmile Zöhrab'ın atının yelesini ve kuyruğunun kıllarını kestirip atı bir fakire pay verir ve madem Rüstem'in çocuğu artık kalmadı, Rehşi'nin de yavrusu kalmasın. Kendisi de derde dayanamayıp gece gündüz ağlayıp can verir. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayeleri içinde anne evlat ilişkisi bakımından en hüznülsü Abbas ile Rahile Destanı'dır. Rahile evlat katili olarak suçlanır ve evladının kesik bedeni boynuna asılarak ve kolları kesilerek çölün ortasında bırakılır. Bu hadisenin Aşık Mehemmet'in anlatımına göre *molla sözü* olduğu yani yaşanmış olma ihtimalinin olduğu belirtilmiştir. Bu duruma örnek olarak;

...Sabah namazı vakti olduğu halde çocuğun ağlamadığını gören kız kendi kendine bu çocuk ne çok uyudu diye düşünür. Her zaman gece iki üç kere ağlardı, kız kalkıp baktığında çocuğun başının kesildiğini görür. Bağırıp saçını yolar yüzünü yırtar. Bayılıp yere düşer bunun üstüne köleler, hizmetçiler koştura koştura gelirler ve olanları görürler. Feryat figan her yere yayılır. ...Yahudi fal bakmaya başlar ve şahım sağ olsun fal böyle der, çocuğun başını annesi kesmiş bıçağı da yatağın altına saklamış. Yatağı kaldırırlar ve görürler ki gerçekten kanlı bıçak yatağın altından çıkar. ... Kız Yahudi'nin yanına gelir şah ise çocuğun ölüsünü kızın boynuna asın, görsün ki evladını öldüren ananın cezası nasıl olur diye emir verir... (Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.1.3 Baba-Evlat İlişkisi

Baba karakteri ailenin en güçlü bireyi konumundadır. “Oğuzların aile düzeninde baba otoriteyi temsil eder. Töre gereği kendisine saygı duyulur, çatışmalar olsa bile aile bireyleri babaya karşı saygıda kusur etmezler. Onların sorumluluğu daha çoktur; risk alma, cesaret gösterme, tehlikelerden evini, obasını, yurdunu koruma, yerlerine oğullarını eğitime, oğullarını evlendirmek için gelin bulma onların asıl görevidir” (Dede Korkut Kitabı Han’ım Hey, 2014, s.224). Babalar yapıları gereği duygularını pek belli edemezler. Bazen evladını sevmiyormuş gibi görünürler ama kalpleri evlat sevgisi ile doludur. Buna örnek olarak;

Mihrali Bey -senin bebeğin yüzünden ben bunca insanın kanına/günahına giremem deyip bebeğini Bahar’dan ayırır ve yol üstünde bir gürgen ağacının dibindeki çalılığa bırakır.(Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey savunmasız evladını ağaç kovuğuna koyar ancak kız kardeşi Hürü bebeği alıp gizlice yanında Osmanlı topraklarına kadar getirir. Mihrali Bey ve kafilesi sınırı geçerler. Hürü bebeği getirip abisinin kucağına verince Mihrali çok sevinir.

Bu sırada Hürü bebeği getirip Mihrali Bey’in kucağına verir. Bunu gören Mihrali Bey ayağa kalkıp bacasını bağrına basar, yüzünü gözünü öpüp, - Bacı öyle bil ki bana dünyaları armağan ettin der. Diğer yandan Bahar Hürü’nün ayağına kapanır. Sanki üstüne yeniden gün doğmuş gibi olur.(Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı’nda Hatem Şah baba olarak oğlu Neriman’a inanmak yerine ikinci eşi hileci ve kötü düşünceli eşi Gülendam’a inanır. Oğlu Neriman’ı öleceğini bile bile büyüdü dağa gönderir. Evlat olarak Neriman ise babasına karşı gelmez ve gitmek mecburiyetinde kalır.

Hatem Şah: —Derviş gelip kendisi söylemiş sonrada ortadan kaybolmuş. Onlar her zaman sözlerini söyler ve kaybolurlar der. Neriman Şah: —Bir baba hiç öz oğlunu kendi eliyle ölüme gönderir mi? Sen bilmez misin ki oraya giden geri gelmez? Şah: — Oğlum bunu derviş demiş bil ki bu doğru olandır. Korkma git, inşallah sağ salim döneceksin der. Neriman Şah bu işin üvey annesinin hilesi olduğunu anlar ve üvey annesinin Neriman Şah’ın aklını çelmek için yanına geldiğinin aşikar olmaması için, —

Baba senin emrine uymak ve onu yapmak benim boynumun borcudur. Ancak sonrasında pişman olacaksın deyip ayağa kalkar. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Şehzade Neriman büyülu dağdan dönmeyince kardeşi Ferman yola düşer hazırlanıp giderken babası Hatem Şah bunu görür. Babası yine eşinin sözüne inanır ve Ferman'a gitme diyerek telkinde bulunur.

...Ferman Şah, uykusunu babasına anlatır. Babası da : —Oğlum dert etme, kâbus görmüşsün, Derviş demişse hiçbir şey olamaz. İnşallah, sağ salim gelecek der. Ferman Şah: —Baba bu söz dervişin sözü değildir, üvey annemin hilesidir. Yalancının mumu yatıya kadar yanar, her şey ortaya çıkınca pişman olursun der ve atına binip yola düşer. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Her ne kadar Hatem Şah karısına inansa da suçsuz yere çocuklarını ölüme gönderdiği için derviş rüyasına gelir ve çocukların peşinden git dediğini duyar. Evlatlarının kıymetini anlayan baba ordusunu hazırlatıp büyülu dağa doğru yola çıkar. Çocuklarına nihayetinde inanan Hatem Şah gerçekleri görür ve karısını idam ettirir ve çocuklarını bağrına basar.

Hatem Şah oğullarının gitmesinin ardından kendi kendine düşünüp acaba çocuklar gerçeğimi söylüyor, Gülendamlar Hanım evlatlarıma tuzak mı kurdu? Bunları düşündükten bir müddet sonra uykuya dalar. Rüyasında elma veren dervişini görür. Derviş, Hatem Şah Allah-u Teala sana kerem edip ikiz oğlanlar nasip etti. Onları da sen kendi ellerinle ölüme gönderdin. Peki, senin sonun ne olacak? Çabuk ol evlatlarının peşinden git der. Hatem Şah uykudan uyanıp sabaha kadar uyuyamaz. Tan atınca hemen kalkıp emir verir ve askerleri toplanır. Hatem Şah önde ordusu arkada sefere çıkar. Ordu giderken diğer taraftan iki kardeş dönmektedir. Hatem Şah oğullarını görünce aklını yitirip yere düşer. Yüzüne su serpip biraz beklerler ve yavaş yavaş kendine gelir Hatem Şah. Ayağa kalkıp oğlanlarını ve gelinlerini bağrına basıp kucaklar. Hatem Şah: —Oğullarım, sizin başınıza ne haller geldi böyle? Bunlar hakikat mi yoksa hile mi bilemedim? Benden hiçbir şey saklamayın doğruları anlatın. Neriman Şah: —Baba artık zamanı geldi her şeyi sana anlatmalıyım. Neriman Şah başına gelenlerin hepsini babasına anlatır. Babası da —canın sağ olsun şükür Allah'a sizi sağ salim bana verdi. Sonrasını düşünmeyin ben elimden geleni yapacağım der. Sonra

Hatem Şah emreder hemen darağacı kurulsun. Hemen darağacı kurulur. Şah Gülendam Hanım'ın idam edilmesini emreder. Cellatlar Gülendam Hanım'ı idam ederler.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab bir evlat olarak yıllardır baba hasreti çeker. Hayalinde İran'ı ele geçirmek, babasını İran şahı yapmak ve onun hizmetinde olmak vardı.

Şimdi kendime bir ordu kurup İran'a gitmeliyim. İran şahını tahttan indirmeliyim. Babamı şah tayin edip kendim de onun hizmetinde olmalıyım ve borcumu ödemeliyim der.(Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Zöhrab meydanda babası Rüstem'le karşılaşır ancak her ikisi de hakikati bilmemektedir. Rüstem bir hile ile Zöhrab'ı öldürür. Ancak gerçek tam da bu anda ortaya çıkar.

Benim babama Zaloğlu Rüstem derler, eğer kuş olup göğe uçsan, balık olup denize girsen bu na-hak kanı sende koymaz (intikamımı alır). Böyle deyince Rüstem yalan söylüyorsun der. Rüstem'in oğlu olsan nişanen olurdu der. Zöhrab kolundaki bileziği gösterip bu babamın nişanesi der. Rüstem'in Tehmile'ye verdiği bileziği görür. Zöhrab ise onun oğludur. Rüstem iki eli başına vurmaya başlar ve dünyası kararır. Alır Rüstem oğlunun bu haline görelim ne söyler:

*Kör olsun közlerim tanımadı seni
Gıydım senin kimi cavana, oğlum.
Felek gollarımı niye gırmadı?
Boyadım sineni al gana, oğlum.*

*Sene hiyle gurdum, özüm dayandım
Seni dost tutmadım, men düşmen sandım
Öldürdüm alıştım odlara yandım
Özümde ki öldüm divane oğlum*

*Menem o dediğin Rüstemi Zal
Ne mende can galdı ne de ki bir hal
Eger aman verse o zalım ecel*

Gezdirrem arhamda cahanı oğlum.

Rüstem sözünü tamamlayıp —Oğlum o dediğin Rüstem benim. Seni vuracağıma kolum kurusaydı der Zöhrab bakıp gülümser. Rüstem: Oğlum niye güldün? diye sorar. Zöhrab: Baba şükür ki Yaratan'a yıllar boyunca babalık borcumu vermek için yanıp tutuşuyordum. Zararı yok, Allah yazgımızı böyle yazmış, artık dertlenmeye gerek kalmadı. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Rüstem öz oğlunu kendi elleri ile öldürdüğü için çok pişmandır. Bu durumu bir türlü kabullenemez. Zöhrab'ı tabut içinde memleketine getirir. Tabut içinde Zöhrab'ın yüzü açılır bunu gören Rüstem babalık duygusu ile içinden geçenleri söz ile beyan eder.

Rüstem Zöhrab'ın yüzünü görüp yeniden başına gözüne vurmaya başlar. Sinesi tutuşup ağlaya ağlaya yana yana görelim ne söyler:

*Ey zalım sitemkar muhannet felek
Niye gatdın höreyime ağını
Eydin gametimi gırdın belimi
Cem etdin başıma gem yığnağını*

*Gırdın gollarımı alıb tabımı
Kündüz gerarımı gece habımı
Öldürtdün elimle sen Zöhrab'ımı
Çekdirdin sineme oğul dağını*

*Rüstemem bu derde döze bilmerem
El içinde daha gezebilmerem
Nece tutdu meni geza bilmerem
Felek oydu ol didemin sağını*

Söz tamamlanır. Zöhrab'ın tabutunu hazırlayıp mezara koyarla. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın incelemesini yaptığımız hikayeleri içinde baba-evlat ilişkisinin en kopuk ve en merhametsiz olanı Abbas ile Rahile Destanı'dır. Yahudi

Şemun sürekli kızına baskı yapar ve onun ne hissettiğini ne düşündüğünü önemsemez. Babası böyle yaptıkça Rahile ondan iyice uzaklaşır.

Kızım artık yaşın geçiyor seni artık evlendireceğim benim söylediğimi kabul et der. Kız ise kiminle evlendireceğini sorar. Babası ise bir Yahudi ile evlendireceğim deyince kız ben Yahudi ile evlenmem eğer evlendireceksen bir Müslüman ile evleneceğim der. Babası bu sözler üzerine neler söylüyorsun der. Demek benim dinime karşı geleceksin hemen hazırlan seni evlendireceğim der. Bunu dedikten sonra kızı üçüncü kata çıkarır ve odaya kapatıp kapıyı kilitler. Seni bu evde tutsak edeceğim ta ki benim dediğim oğlanla evlenmeyi kabul edene kadar der. (Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile babası tarafından tutsak edilince ondan ve onun dininden daha da uzaklaşır. Son çare olarak evden kaçmayı düşünür ve bunu gerçekleştirir bunun üzerine camdan atlayıp bir şekilde o evden babasından kaçır. Ancak babası o kadar kin ve nefret doludur ki kızını bir türlü rahat bırakmaz ve kendi doğrularını kabul ettirmek için sürekli Rahile'ye baskı yapar. Kızının evladının başını keser ve bu suçu Rahile'nin yaptığını söyleyerek ona iftira atar. Bu olay neticesinde Rahile idam edilmek üzereyken Yahudi rica ve minnetle şahtan kızın cezasını vermek için izin alır.

Yahudi gelip şah kurbanın olayım biz seninle sözleştik ki sen bunu bana verecektin. Ben onu öyle eziyetle öldüreceğim ki tarih boyu anlatılacak. Şah verdim al götür der. Yahudi yüzünü değiştirip/kılık değiştirip kızın yanına gelir darağacından kızı alır. Kız bu kim ise bana acıdı kurtardı diye sevinir. Yahudi kızı alıp biraz yol gider. Bir sahrada dinlendikleri sırada kılık değiştirip kızına döner ve sen benim elimden nereye kaçarsın diye sorar. Kız babasını görünce Allah sana lanet etsin der. Burada da gelip beni buldun başıma bunları getirdin. Yahudi —daha bunlar ne ki, ya benimle gel benim dinimi yere düşürme ya da başına daha çok işler gelecek der. Kız ben sözümünden dönmem, istersen öldür beni der. Daha sonra Yahudi kapı kilitliken evden nasıl kaçtın diye kızına sorar. Kız pencereden atladım diye cevap verir. Yahudi yalan söyleme o yükseklikteki yerden atlamış olsaydın sağ kalmazdın der. Kız ise ben öyle adamların isimlerini andım ki ondan daha yüksek yerden atlasam ölmezdim der. Babası kimlerin adını andın diye sorunca kız İslam dininin koruyucusu, darda kalanın yardımına gelen ve o kolsuz Abbas'ı. Yahudi —şimdi ben de senin kolunu keseceğim, o Abbas sana

yardım etsin der. Yahudi el atıp kızın kolunu tutunca Rahile babasının kolunu keseceğini anlar ve görelim babasına ne söyler:

*Ey yehudi nelet gelsin zatına
Gel bu geder uyma şeytan feline
Ata zuriyetine bu zulmü etmez
Rehmin gelsin men yazığın halına*

Yahudi: —seçimini yap, ya benim söylediğimi kabul edersin birlikte gideriz ya da kolunu keseceğim

Yahudi kızının bileğinin birini keser ve diğerini alır bu esnada görelim kız ne söyler:

*Sen nece atasan sene ar olsun
Geniş dünya senin için dar olsun
Her iki cahanda üzün gara olsun
Eli Zülfigarı ensin beline*

Yahudi bunun üzerine kızın öteki bileğini kesip kızı da yolun kenarına itekleyip oradan ayrılır. Kız ise sözüne devam edip şunları söyler:

*Haggın min belası ensin canına
Od düşsün dağılsın Hanımanına
Seni görüm bulanasan ganına
Nece gıydın Rahilenin goluna*

Rahile sözünü tamamlar, Yahudi ise yoluna gider. (Abbas ile Rahile Destanı).

Lom İsmayil Destanı'nda İsmayil Ayşe diye bir kıza sevdalanır ancak bunu bir türlü babasına söyleyemez. Daha sonra tüm cesaretini toplayıp babasına durumu şiirle sözle anlatır. Babası da oğlunun utanmaması için onu tatlı dille karşılar. Bu da baba-evlat arasındaki saygının ve iletişimin önemini göstermektedir.

*Canım ata utanıram açmağa
Nece deyim bu derdimi bilesen
Cavanlığım üz veribdir üstüme
Gorhuram ki eşidende gülesen*

Babası -Oğlum utanma ne derdin varsa söyle sen biliyorsun ki seni çok severim. Elimden gelen ne varsa yaparım der. Aldı İsmayil.

*Eşgim lap Leyli Mecnunu andırır
Seyragıblar size yaman gandırır
Bir gözellik eşgi meni yandırır
Elçi gönder onu mene dilesen*

Babası -oğlum bilemeyiz belki kızı vermezler peki ben o zaman ne yapayım? Aldı Lom İsmayil.

*Çeken olmaz İsmayil'in derdini
Varsa töksün goşunları ordunu
Vermeseler talayacam yurdunu
Bu sözlerim söyle halga ele sen*

Sözünü tamamlar. Lom İsmayil sazla dediğini sözle de söyler. Sevgili babacığım ben Sadaklı'da ki Veli'nin kızı Ayşe Hanım'ı seviyorum ona görücü gönder der. Birkaç ihtiyarı gönderip Ayşe Hanım'ın rızasını aldılar düğün yaptılar gelin getirdiler. (Lom İsmayil Destanı).

Rehim Çoban Destanı'nda ise anneleri ölen küçük çocuklar ve eşini kaybeden bir koca, tüm yükü sırtlayan bir baba yer almaktadır. Rehim Çoban'ın eşi Tamam Hanım çok erken yaşta ölür ve Rehim Çoban hayat sahnesinde yalnız kalır. Tüm zorluklara göğüs gerer ve çocuklarını büyütür. Bu örnekte fedakâr olan bir babanın hayatını evlatlarına adaması yer almaktadır.

Tamam Hanım öldükten sonra çocuklar annesiz kaldı. Çoban Rehim çocuklarına hem anne hem de baba oldu. Hısım akraba Rehim'e evlen diye baskı yaptıklarında Rehim evlenmeyeceğim diye cevap verdi. Çocuklarıma üvey annenin iş buyurmasına gönlüm razı değil. Çünkü atalar "anالی kızın kendi büyür, anasız kızın sözü" demişler diye söyler. (Rehim Çoban Destanı).

Baba olarak Rehim Çoban evlatlarını büyütür okutur. Ancak öyle bir zaman gelir ki hiçbir babanın yaşamak istemediği bir durumla karşı karşıya kalır. Tek oğlu olan Enver'i genç yaşta ölür ve onun geride kalan yavrularına Rehim Çoban bakar.

*Dert eritdi üreyimin yağını
Cem etti başıma gem yığınağını*

*Çekdirdi sineme oğul dağını
Dört balası körpe galdı ağılaram*

*Oğlum Enver cavan getdi dünyada
Bu Rehim Çobanı yandırdı oda
Gızım Mayga nece dözsün feryada
Felek meni oda saldı ağılaram*

Sözünü tamamlar. Rehim Çoban dört torununun derdine düşer. Rehim Çoban biraz ağladıktan sonra çocukların daha perişan olduğunu görür torunları ağlaşır yine de sabredip sopasını alıp koyun sürüsünün peşine gider. (Rehim Çoban Destanı).

Bunca sıkıntıyı çeken Rehim Çoban'ın eli ayağı kızı Maygametin'dir. Babasının dağdan geldiği bir gün hüznünlü olduğunu görünce dayanamaz Maygametin ağlar ve içindeki derdini, kederini şiirle dile getirir. Bu örnek evlatların babaya olan sevgisinin bir göstergesidir. Babaları ağlarken onlar da babaları ile ağlar babaları gülerken onlar da babaları ile gülerler.

Babasını gören kızı Mayga babasının gözlerinin bahar bulutu gibi dolduğunu görür. Hemen Abbas'a babam neden bu haldedir diye sorar. Şoför Abbas ise durumu anlatır. Mayga babasının haline acır ve ağlar. Rehim kızının ağladığını görünce yanına gelip - Kızım neden ağlarsın sakın ol der. Kız kendine hakim olamaz ağlaya ağlaya görelim babasına ne söyler.

*Könlün niye kövrekleşib
Neler düşüb ya da ata
Kimler galsa goy öyünsün
Bu goca dünyada ata*

*Ne dedin geldin dağlara
Dağlar geyinir mi gara
Sen hara ayrılığ hara
Ömrün getmez bada ata*

Dağlarda mesken salmışan

*Dağlar kimi ucalmısan
Kim deyirki gocalmısan
Düşdün yanar oda ata*

*Kah üstüne sazag düşüb
Kah da atlı gazag düşüb
Gorhub senden uzag düşüb
Boğulubdur suda ata*

*Gayalarda izin galıb
Yaş doksandır yüzün galıb
Deyilmemiş sözün galıb
Ne deyim heyata ata*

*Yay tek gametin eyilib
Dağ derdini dağlar bilib
Oğulsuzsan ağlar bilib
Dağlar çatıb dada ata*

*Yağış yağır narın narın
Üşüyüb mü arzuların
İtib Tamam adlı yarın
Bahmayıbsan yada ata*

*Sensiz geribseyir dağlar
Garşında baş eyir dağlar
Könül Enver deyib ağlar
Sen meni az buda ata*

*Yene de zirvede garsan
Menim üçün şeker balsan
Dağlarda gal oğlu galsan*

Sen deme elvida ata

Bir üzüyüm var gaşsızdır

Deme gözlerim yaşsızdır

Maygametin gardaşıdır

Ağlar sızlar oda ata

Rehim Çoban dikkatle kızına dinleyip gelip onu kucaklar alnından öper. Kızım ekmeğim sana helal olsun. Öyle bil ki on yıl benim ömrüm arttırdın der. Bunu gören Maygametin gözleri dolar ağlayarak daha fazla babasını kederlendireceğini anlar ve kalkıp radyoyu açar.(Rehim Çoban Destanı).

3.2.1.4 Kardeşler Arası İlişki

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde kardeş kavramı çok yaygın değildir. Rehim Çoban Destanı ve Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda baskın olan kardeş kavramı özlem temasıyla işlenmiştir.

Neriman Şah atının eyerini bağlayıp düşünceye dalar, ben bile bile ölüme gidiyorum, gidip kardeşimle vedalaşayım sonra yola düşeyim der. Kardeşinin yanına gelir, Ferman Şah kardeşinin cenk kıyafetlerini giydiğini görür. Ferman Şah: —Kardeşim uğurlar olsun nereye gidiyorsun? der. Neriman Şah hüznlenir, kardeşten ayrılmanın, annesinin ölümünün ve babasının öz oğlunu ölüme göndermesinin üzerine yüreği coşar ve görelim ne der. Biz diyelim dinleyenler sağ olsun.

Neriman Şah:

Feleyin elinden şikayetim var,

Ezelden behtimi gara yazıbdır.

Atanın fermanı, ananın hiylesi,

Könderirler meni dara, yazıbdır.

Ferman Şah, kardeşim kurbanın olayım ne oldu nereye gidiyorsun? der.

Neriman Şah:

Ne geden gayıdıb, ne de ki keler,

Ne sirrin öyrener, ne de ki biler,

Ne heste diriler, ne derman bular,

İşim düşüb ahu-zara, yazıbdır.

Nerimanın seferi tilsim dağı oldu.

Şirin şerbet içdim, mene ağı oldu.

Anağım ahır mene yağı oldu.

Caduya, tilsime, tora, yazıbdır.

Neriman Şah sözlerini tamamlar ve iki kardeş sarılıp vedalaşırlar. Ferman: —Bırak ben de seninle geleyim. Ölürssek de beraber ölelim der. Ancak Neriman buna razı olmaz, hiç olmazsa sen sağ kalırsın, beni üç ay bekle, gelirsem eğer gülü de getiririm, yok eğer gelmezsem bil ki başım dardadır. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Neriman Şah büyüdüğü dağa giderken yolda Hoca Sinan ile karşılaşır ve ona birkaç kelime söz söyler.

Bu ne yoldu, keden kelmez?

Sen bilersen, kimse bilmez,

Ferman ağlar, üzü külmez,

Yetiş dada, mövla, haray! (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Neriman Şah naçar kalır ve Hoca Sinan'ın zindanında taş kesilmeye başlar. Perizad bu duruma ilahi bir güçle karşı duramaz ve Neriman'ı kendi zindanına alır. Ancak Neriman Perizad'la evlenemeyeceğini dile getirir.

Perizad Hanım seni alsam da burada kalamam. Benim akrabalarım, anam, babam yollarımı gözlerler. Bir de yürek parem kardeşimin gözü yolda bırak geldim. O şimdi ağlaya ağlaya beni bekliyordur. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Neriman ve Ferman Şah her iki kardeş birbiri için endişelenir ve defalarca birbirlerinin rüyasına girerler. Bedenen olmasa da ruhen, kardeşler yan yanadır.

Ferman Şah kardeşinin verdiği sürenin bittiğini görünce oturup bir hayli ağlar ve uykusu geldiğinde uyuya kalır. Rüyasında kardeşinin bir derya üzerinde kaldığını ve hiçbir yana çıkamadığını görür. Kardeşim kah ateşte yanıyor, kah annesine sesleniyor, kah da kardeş deyip ağlıyor. Hemen uykundan uyanıp başlar ağlaya-ağlaya hazırlanmaya. Sonunda cenk kıyafetlerini giyip, atını hazırlamak için çıkartır. Atına

binmek üzereyken babası görür ve —Gecenin bu vakti bu ne yolculuğudur, nereye gidiyorsun? der. Ferman Şah ağlaya-ağlaya babasına neler söylemiş:

Yatmış idim habı geflet içinde,
Rö'yada gardaşı darda körmüşem.
Bir derya üzünde, duman-çiskinde,
Çovgunda, boranda, garda körmüşem.

Kah gördüm alovda tek-tenha yanır,
Kah gördüm uzanıp gana bulanır,
Can ana, deyiben gardaşın anır.
Gelbini ateşde nara körmüşem.

Şahzade Fermanam gem ferağında,
Düşürem yola gardaş sorağında,
Gardaşım dardadır tilsim dağında
Gözü yolda intizarda körmüşem.

Sözünü tamamlayan Ferman Şah, uykusunu babasına anlatır. (**Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı**).

Ferman Şah kardeşinden uzun zamandır haber alamayınca yollara düşer dağda bir çobanla karşılaşır. Kardeşine olan hasretini çobana anlatır.

...**Ferman Şah:**

Şahzade Fermanam, bir şahın oğlu,
Anadan bacıdan taleyi bağlı
Gardaşım dardadır sinemdi dağlı.

Goca men geribem yol göster mene... (**Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı**).

Ferman Şah ihtiyar çobanın yardımı ile Hoca Sinan'ı öldürür ancak kardeşi hala büyüünün etkisi altındadır. İki kardeş karşılaştıkları halde Neriman Ferman'ı tanıyamaz. Ancak Neriman'ın gönlünden geçenler başkadır.

Neriman Şah gelip kardeşini tanımaz, ancak aniden aklına kardeşini rüyasında gördüğü gelir. Daha sonra kendi kendine bu vuruşan oğlana hangi diyardan geldiğini, kim olduğunu sor diye düşünür.

Aldı Neriman Şah:

*Cenge girip cengi savaş eyleyen
Söyle görüm ne diyardan gelibsen?
Öz özüne havalanıp seyleyen
Söyle görüm ne diyardan gelibsen?*

Ferman Şah:

*Hain düşmen olub benimle yağı
Dağıdıb talayacam men bu dağı
Çünkü burdan aldım gardaş sorağı
Mövlamnın özüme imdad isterem*

Neriman Şah:

*Gel girme menle dava behsine
Dayana bilmezsen şir neresine
Sesin benzer Ferman Şahın sesine
Söyle görüm ne diyardan gelibsen?*

Ferman Şah:

*Fermanam Rüstemi tökerem ganı
Boyaram ganına hain düşmeni
Haligim yar olsa allam meydanı
Mövlamnın özüme imdad isterem.*

Ferman Şah sözünü tamamlayıp, hücum eder ve ihtiyarın başını kesip kenara savurur. Neriman Şah Ferman ismini duyunca içi dolup taşar. Çünkü ihtiyar ölmüş büyü bozulmuştur. Aldı Neriman Şah:

*Seninle ceng eden şahı Neriman
Yaralı könlümü alıbdır duman
Dayan bu sesine gardaşın gurban*

Söyle görüm ne diyardan gelibsen?

Sözünü tamamlayıp yakına gelen Neriman Şah, bu oğlanın kardeşi Ferman Şah olduğunu görür. Her iki kardeş birbirine sarılıp kucaklaşır. Neriman'ın sevinden kalbi coşa gelir bakalım ne söyler, kardeşi ne cevap verir? Biz söyleyelim sizler şad olun:

*Şükür olsun yaradan
Yene çatdım sene gardaş
Felek üzmüşdü elimi
Gelmişdim bil cana gardaş.*

*Ne elim çatdı vetene
Ne derdimi deyem sene
Şükür haggâ gördüm yine
Ümid verdin mene gardaş.*

*Nerimanın derdine derman
Atam buyurmuşdu ferman
Galmışdım burda bey güman
Özüüm yana-yana gardaş*

Sözlerini tamamlar. Bir müddet oturup sohbet edip sonra eve giderler. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rehim Çoban Destanı'nda Maygametin kardeşi Enver'in ölümü üzerine babasını teselli etmek ister ve orta neşelensin diye radyoyu açmak ister ve radyoda kardeşi Enver'in en sevdiği parça çalar. Bunun üzerine Maygametin üzülür ve gönlünden geçenleri, kardeşine olan hasretini dile getirir.

Maygametin'in gözleri dolar ağlayarak daha fazla babasını kederlendireceğini anlar. Kalkıp gelip radyoyu açar. Radyoda "ay gız amandır" adlı parça çalmaktadır. Maygametin beyninden vurulmuşa döner. Çünkü bu parça yegâne kardeşinin en çok sevdiği parçadır. Mayga ağlaya ağlaya kardeşini yad eder. Görelim ne söyler.

*Ezelden gördüyün günler
Söyle indi hani gardaş*

*Felek yarımçıg dağıtdı
O şevketi şanı gardaş*

*Okudu sen seven sözü.
Sinem üste goydu közü
Hakk gardaşsız goydu bizi
Geydim gara donu gardaş*

*Maygametin ağlar gülmez
Çeşminin yaşın silmez
Bir de seni tapabilmez
Aktarsa dünyanı gardaş*

Mayga sözlerini tamamlayıp gözünün yaşını siler. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

3.2.1.5 Dede-Torun İlişkisi

Aile içi ilişkilerde anne, baba gibi dede, nine de aile bireyleri tarafından saygı gösterilen ve sevilen karakterlerdir. Yaşlarının verdiği olgunlukla aileyi birleştirici kıza, oğula, geline, damada, torunlara yol gösteren onlar için her zaman iyiyi, güzeli öğretirler. Aşık Mehmed Sadaklı'nın Rehim Çoban Destan'ı ve Abbas ile Rahile Destanı'nda işlenen dede-torun ilişkisi, Rehim Çoban Destanı'nda dede karakteri samimi ve sevecen olurken, Abbas ile Rahile Destanı'nda ise gaddar ve acımasız bir dede karşımıza çıkar.

...Öyle bir gün gelir ki Yahudi'nin yönü kızın olduğu sokaktan geçer ve bir köşede durup kızının gittiği yeri izler Yahudi farklı kılıklara girebiliyormuş. Bir gece kızın yaşadığı eve giren Yahudi bir odada kızının oğlunu görür. Çocuğun başını bir kuzu başı gibi kesip kanlı bıçağı ise kızın yatağının altına koyar kendisi de çıkıp gider. ...Yahudi fal bakmaya başlar ve şahım sağ olsun fal böyle der, çocuğun başını annesi kesmiş bıçağı da yatağın altına saklamış. Yatağı kaldırırlar ve görürler ki gerçekten kanlı bıçak yatağın altından çıkar...(Abbas ile Rahile Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda acımasız, katil ve iftiracı dede karakteri hiç gözünü kırpmadan ve acımadan torunun başını keser ve bunu kızının yaptığını söyleyerek ona

iftira atar. Ancak ilah-i adalet er yada geç tecelli eder ve Yahudi kızının ve torunun gözü önün başı kesilerek öldürülür.

Rehim Çoban Destanı'nda ise Rehim Çoban Enver'in 4 çocuğuna bakar onları büyütür, okutur. Burada hayatını evlat ve çocuklarına adayan bir dede karakteri yer almaktadır.

Enver'in çocukları daha çok küçükken, Çoban Rehim'in gözünün akı karası, bin bir zorlukla büyütüp beslediği evlendirip Allah'a şükür ettiği bir tek oğlu olan Enver vefat eder. Arkasından dört küçük çocuk kalır. Çoban Rehim'in derdi bire beş artar. Çoban Rehim'in derdine yanan kızı Maygametin'dir. Çoban Rehim'in derdi coşa gelir görelim ne söyler.

*Ezel günden men gelende cahana
Felek behtim daşa çaldı ağılaram
Bağ becerdim heç baranı dermedim
Hezan vurdu gülüm soldu ağılaram*

*Dert eritdi üreyimin yağını
Cem etti başıma gem yığınağını
Çekdirdi sineme oğul dağını
Dört balası körpe galdı ağılaram*

*Oğlum Enver cavan getdi dünyada
Bu Rehim Çobanı yandırdı oda
Gızım Mayga nece dözsün feryada
Felek meni oda saldı ağılaram*

Sözünü tamamlar. Rehim Çoban dört torununun derdine düşer. Rehim Çoban biraz ağladıktan sonra çocukların daha perişan olduğunu görür torunları ağlaşır yine de sabredip sopasını alıp koyun sürüsünün peşine gider. (Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.2 Din

“Din, kolay kabul edilmeyen, benimsendikten sonra da, vazgeçilemez hükümleri ile kültürün ve kültürel kimliğin oluşmasında belirleyici bir unsur olan oluşturm” (Altınkaynak, 2015-b, s.6).

3.2.2.1 Ahiret İnancı

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Mihrali Bey Destanı'nda; Mihrali'nin babası Ruslar tarafından öldürölüp ceza olarak Hristiyan mezarlığına gömölür. Bir Müslüman için Hristiyan mezarlığına gömölme kabul edilemeyecek bir olaydır. Bu durum sürekli Mihrali'nin rüyasına girer ve İslam dininin emirlerine göre babasını defnetmek ister.

Mihrali rüyasında babasını görür ve babası ona – Oğlum senin vicdanın, benim bu Hristiyan'ın içinde kalmamı nasıl kabul ediyor? Mihrali uykudan uyanıp, biraz düşünür, rüyadır bir şey olmaz geçip gider deyip oralı olmaz. İkinci gece de aynı şekilde rüyasında görür yine oralı olmaz, en sonunda üçüncü gece de rüyasına gelip – oğlum eğer beni bu Hristiyan mezarlığından çıkarmazsan sana verdiğim emeklerim helal olmasın der. Mihrali gecenin bir yarısında kürek ve kazma alıp silahıyla yola koyulur. Doğruca kabristanlığa bakar ve iki askerin nöbet tuttuğunu görür. Mihrali Bey askerin ikisini de öldürür ve babasını kabirden çıkarıp götürüp Müslüman kabristanlığına defneder.(Mihrali Bey Destanı).

3.2.2.2 İnanışlar

Mihrali babasını İslam'ın emirlerine uyarak defneder ve bu olay neticesinde kaçak düşer türlü zorluklar yaşar bu zorluklardan kurtulmak için medet dilediği sadece onu yaratan Allah'tır. Baş her sıkıştığında Allah'tan yardım dileyen Mihrali Allah'ın ona yardım edeceğine can-ı gönülden inanır. Bu da Allah inancının bütünlüğünü ve teslim oluşu gösterir. Aşık Mehemmet Sadaklı hikayelerinde ve hikaye içindeki şiirlerinde Ehl-i Beyt sevgisini çokça işlemiş, hikaye karakterleri onların isimlerini zikrederek yardım dilemiştir.

Mihrali saklandığı yerden çıkar ve kendi kendine –İnsan dara düşünce erenler pirini çağırır o da imdadına yetişir, gel sen de pirini çağır belki bana yardım eder de yolumu bulurum. Çünkü ay karanlık zifiri bir gecede yolu bulmak çok çetin olur.

Mihrali Bey

Çağırırım dadıma ya Şah-ı Sübhan

Bu darda dadıma yetiş sen benim

Sensen helg eyleyen bütün alemleri cahan

Bu darda dadıma yetiş sen benim

*Hayana gedirem el çekmir gada
Cavanken ömrümü vermişem bada
Yetiş imdadıma ya sirri Huda
Bu darda dadıma yetiş sen benim*

*Düz getmeyir men yazığın işi
Gece gündüz men çekirem teşvişi
Yunisi deryadan gurtaran kişi
Bu darda dadıma yetiş sen benim*

*Çağırırım dadıma kadir Sübhani
Hızırı Mehdini sahib zamanı
Hüseyin mezlumun tökülen ganı
Bu darda dadıma yetiş sen benim*

*Mehralının behti niye yatıbdı
Men görürem Tale meni atıbdı
Yoksa gelib ömrüm başa çatıbdı
Bu darda dadıma yetiş sen benim*

Mihrali Bey sözlerini söyleyip biraz ilerlemişken karşısına bir yol çıkar. Karanlıkta bu yolu takip eder ve epeyce bir mesafe gider. Karşısına çıkan bir şehre varır. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey Sultan Abdülhamit'in huzuruna çıktığında ona birkaç kelime söz söyler.

Mihrali Bey

*Boyum kısadırsa golum uzundur.
Gılincım her zaman kesir efendim.
Düşmenin üstüne yeriye zaman
İnan yarpağ kimi esir efendim*

*Heyana üz tutdum açıldı yolum
Erenler Piridir ganadım golum
Gedir mövlet goymadı ki, men ölüm
O eyleyib meni cesur efendim.*

*Mehralıyam din yolunda galandım
Allah'ımın adı ile dolandım
Her zaman düşmanı bigane sandım
Çoklarını etdim esir efendim(Mihrali Bey Destanı)*

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah'ın çocuğu olmaz bunun üzerine bilgili vezir Hoca Sinan şu teklifi sunar ve şahın kabul teklifi etmesiyle ve Allah'ın izni ile çocuğu olacağına inanırlar.

Vezir —Şahım var olsun. Sen servetini üç kısıma ayır. Birini fakir-fukaraya paylaştır, diğer iki kısım sana yeter, çünkü atalar veren elden Allah kesmez demişler. El duası kabul olur ve Allah-u Teala merhametlidir belki sana bir çocuk verir. Bunun üzerine Hatem Şah: —Vezir şimdi bütün işin yönetimini sana verdim. Ne şekilde istersen öyle yap der. Vezir bunun üzerine şahın servetini üç kısıma ayırır. Birini fakir-fukaraya paylaştırıp aç karınları doyurur, çıplak olanları giydirir, yetimleri sevindirir ve köprü yaptırır. Daha sonra büyük bir ziyafet tertip edip halka yedirir. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Bu yemekten sonra oraya dervişler gelir ve şaha bir elma uzatır. Şah elmanın kutsallığına inanarak eşine götürür ve Allah'ın izniyle dervişin uzattığı alma neticesinde Şah'ın çocuğu olur.

Şahım var olsun ben hak/pay almak için gelen bir derviş değilim. Bu elmayı al götür ve Hanımınla paylaş. Yarısını sen ye, yarısını Hanımın yesin, inşallah sizin çocuğunuz olacak der. Hatem Şah sevinerek elmayı alıp bakar. Başını kaldırıp etrafa baktığında dervişin orada olmadığını görür. Padişah eve gelir ve Hanımı Gülsenem padişah çok sevinçli, çok mutludur. Gülsenem: —Hayrolsun sen de sevinçli bir haber var der. Şah cebinden almayı çıkarıp yarıya böler, yarısını kendisi yer, yarısını Gülsenem Hanıma

verir ve akşam olunca uyurlar. Sabah olunca padişah sarayına gider. Aradan bir müddet zaman geçer ve Gülşenem Hanımın dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra ikiz oğlan çocukları olur. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Hatem Şah ilk eşi ölünce Gülcendam Hanım ile evlenir ancak bu kadın kötü kalplidir ve Neriman'ın aklını çelmek ister ancak başarılı olamaz bunun neticesinde bir yalan söyler ve Hatem Şah bu yalana inanır. Çünkü Gülcendam rüyasına bir dervişin geldiğini söyleyerek yalanını güçlendirir. Hatem Şah çocuklarının olmasına vesile olanın da bir derviş olduğunu belirterek tereddüt etmeden bu yalana kanar.

Aradan bir hayli zaman geçer ve bir gün Gülcendam Hanım yalandan hastaymış gibi davranır. Bu yalandan hastalık öyle bir hal alır ki iyileşmesinin mümkünü yoktur. Ne kadar hekim, lokman geldiyse de fayda etmez. Birkaç gün sonra Gülcendam Hanım düşüncelere dalar ve Hatem Şah saraya geldiğinde ona —Bir derviş geldi bana, derdimin dermanını buldum dedi. Şah o derman nedir? diye sorar. Gülcendam Hanım cevap verir. Derviş derdinin dermanı efsunlu dağda yetişen solmayan güldür, eğer bu gülü koklarsan iyileşeceksin, bu gülü de ancak Neriman Şah'tan başkası getiremez dedi. Ne yazık ki bu sözleri söyleyip derviş ortadan kayboldu der.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile Allah'tan, Hz. Muhammed'ten, Hz. Fatma'dan, Hz. Ali'den Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den yardım dilemiştir. Ehl-i Beyt sevgisi hikayede çokça kullanılmıştır. *Aşure günü Şiilik mezhebinde muharrem ayı* olarak geçmektedir. Bu ayda Şiiler 10 gün süren matem sürecine girerler ve Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesini anarlar. Genellikle siyah giyilir ve başlarına siyah bağlarlar bazen yeşil renkli kumaşlar da bağlanır bu kumaşlar sıradan bir kumaş değildir Kerbela'dan getirilen kumaşlardır.

Kız odada ağlaya ağlaya tek kalır. Bir gün pencereden bakarken sokak dolusu bir grubun siyah elbiseler giyinmiş ya Muhammed, ya Hüseyin ya Ali diye diye ilerlediğini görür. Bu gün imamların aşure günüdür.(Abbas ile Rahile Destanı).

Yahudi Şemun kızının kendi dini dışından biri ile evleneceğini duyunca çılgına döner ve kızına türlü kötülükler yapar. Şemun'a göre Rahile kesinlikle Yahudi biri ile

evlenmeli dinine herhangi bir zarar gelmemelidir. Ancak Rahile bunun tam tersi Müslüman biri evlenir ve başından türlü hadiseler geçtikten sonra Kerbela’da yaşar.

Babası ise bir Yahudi ile evlendireceğim deyince kız ben Yahudi ile evlenmem eğer evlendireceksen bir Müslüman ile evleneceğim der. Babası bu sözler üzerine neler söylüyorsun der. Demek benim dinime karşı geleceksin hemen hazırlan seni evlendireceğim der.(Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile kolları kesik ve cansız yavrusunun bedeni boynuna asılı bir şekilde İbrahim Çavuş tarafından Kerbela’ya getirirler. Şuursuz bir şekilde Hz. Hüseyin’in türbesine gelir ve burada uyuya kalır rüyasında şunları görür.

Gökten bir melek iner ve kanadında beş kimse vardır. Muhammed Peygamber, Hz. Ali, Fatime-i Zehra, Hasan ve Hüseyin. Peygamber bakar ve şöyle der: Kızım Fatime sen bilir misin bu kız neden bu hale gelmiştir? Fatime ise; —Baba bu kız Rahile Hanımdır. Bizim dinimize inandığı için bu hallere gelmiştir. Peygamber: Şimdi ne yapmak gerekir? Fatime: Baba Allah-u Teala bin dert vermişse o derdin bin bir dermanını sana vermiştir. Buna şifa verip iyileştirmek gerekir. Peygamber duasını okur ve kızın kollarını sıvazlar, yerini hazırlayıp iki rekat namaz kılar ve Hakk’ın dergahına yüzünü döner ve yanındakilere de ben dua ettikçe siz de amin deyin der. Peygamber dua eder ve yanındakiler de amin derler. Bu esnada kızın kolları iyileşir. Peygamber kızına sorar şimdi ne yapmak gerekir. Fatime: Baba, evlat canın bir parçasıdır, bunun Abbas gibi bir evladı ölmüştür. Onu da diriltmek gerek. Peygamber dedi: —Ya Ali çocuğu getir. Ali çocuğu getirir peygamber dua eder ve elleriyle çocuğun boğazını sıvazlar. İki rekat namaz kılıp Allah’a dua eder. Yanındakiler de amin derler. Kız o yerde ayılır ve çocuğunun göğsünden süt emdiğini ve kollarının da kesilmemiş olduğunu görür. (Abbas ile Rahile Destanı).

Lom İsmayil Destanı’nda Hüseyin ve Güzel’in bir çocuğu olur ve bu çocuk Kurban Bayramı’nda dünyaya geldiği için adını İsmayil koyarlar.

Gözel Hanım bir oğlan çocuğu dünyaya getirdi. Tam da bu zaman İsmayil’in kurban günü idi yani kurban kurbana karıştı. Hüseyin Bey kurban kesip sadaka (Nezir vermek) verdi. Yetimleri sevindirdi ve yaşlıları toplayıp çocuğun adını İsmayil koydular. Bu

esnada babası sevinip el açıp Allah'a şöyle der. Tarafından arz eyleyelim işitenler şad olsun.

*İlahi çok şükür nur celalına
Gözüme nur verdin bir oğul verdin
Ağzıma dad geldi galbim şad oldu
Şekerden de şirin bir noğul verdin*

*Yaranannan Hakk yoluna bakmışam
Hak yolunda canım oda yakmışam
Demek olmaz belki yoldan çıkmışam
Yoluma gelmeye sen ağıl verdin*

*Men Hüseyinem yalvarıram Hudaya
Daha el içinde men düşdüm saya
Şükür edirem men verdiğin paya
Mene dastan verdin bir nağıl verdin (**Lom İsmayil Destanı**).*

Aşık Mehmet Sadaklı Kars Seferi'ni anlatırken Aşık Murat Çobanoğlu'nun vefat ettiğini öğrenince üzüldü ve onun için ihsan yemeği verir. İnanişâ göre genellikle biri vefat edince hayır olsun diye defnedildiği günden itibaren 3. gününde, 7. gününde, 40 ve 52. gününde yemek verilir ve etraftaki komşular, hısım-akrabalar yemeğe yani mevlide gelir ve burada Kur'an-ı Kerim okunarak ölen kişinin ruhu için dua edilir.

*Aradan biraz zaman geçtikten sonra Aşık Murat Çobanoğlu'nun öldüğü haberini aldılar. Görüşmek kısmet olmadı bu haberi Mustafa Coşkun getirdi. Bunun üzerine Derviş Osman'la Aşık Mehmet bir meclis kurup Aşık Murat'ın yolunu gözleyenlere Aşık Murat için ihsan (hayır yemeği) yemeği verdiler. Gelenler yemeği yiyip Fatiha okudular.(**Aşık Mehmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı**).*

3.2.2.3 Dua-Beddua

Mihrali her sıkıntıda ve her güzellikte dilinde Allah'ı zikreder ve ondan yardım diler. Bahar ile ayrıldığında ise şunları söylemektedir.

Mihrali Bey

*Allahı çağırıp düşerem yola
Gorhma sevdiğim sağlık ile gelerem
Talehimi felek menle vererse
Gorhma yârim sağlık ile gelerem*

Mihrali Bey

*Men tutmuşam eteyinden Allah'ın
İslam'ın penahı o güzel şahın
Din yolunda götürmüşem silahın
Gorhma yârim sağlık ile gelerem*

Mihrali Bey

*Din yolunda ne ki govga etmişem
Allah'ımın eteyinden tutmuşam
Mehralıyam artık yaşa çatmışam
Gorhma yârim sağlık ile gelerem. (Mihrali Bey Destanı).*

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah'ın verdiği yemeğe gelen halk Allah'a Hatem Şah'ın çocuğu olması için dua ederler.

Bu ziyafet sofrasına gelenler yiyip, içip bitirdikten sonra —Vezir şimdi biz bu sofraya için dua etmeliyiz, ancak biz ne için dua edeceğimizi bilmiyoruz derler. Bunun üzerine Vezir:—Cemaat, siz biliyorsunuz ki Hatem Şah ne kadar adaletli, merhametli bir şahıdır. Ancak çocuğu yoktur. Başkasının duası kabul olur. Siz de Allah-u Teâlâ'nın şaha bir çocuk vermesi için dua edin, sizin hatırlınıza belki Allah şaha bir çocuk verir der. Bunun üzerine herkes biz ağızdan dua edip, amin deyip dağılır. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Babasının emri ile büyüdü dağa giden Neriman Şah dağda biçare kalır ve Allah'tan yardım diler.

*Kece-kündüz sensen dilim ezberi
Meded Allah imdad eyle sen mene,
Her zaman dadıma çağırırım seni,
Meded Allah, imdad eyle sen mene.*

*Gohumdan, gardaşdan men oldum cüda,
Yetirsin dadıma o sirri Huda,
Ya gismet, sağ kelem, ya kadem bada,
Meded Allah, imdad eyle sen mene.*

*Nerimanam, düşmüşem çöl-biyabana,
Yohdur ki, halıma ağlasın ana,
Cadalar ayrılır bir neçe yana,*

Meded Allah, imdad eyle sen mene. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Musibetler Neriman'ın peşini bir türlü bırakmaz dayanacak gücü kalmaz tüm kalbi ile Allah'tan yardım diler ve başına gelenleri, gelecek olanları kabullenir.

Neriman Şah bir müddet daha atını sürer, sonra yolun kenarında bir tahtanın üstünde bir yazı görür, yazıda giden geri gelmez diye yazmaktadır. Neriman Şah bekleyip kendi kendine düşüncelere dalar ve sonra belki de benim aradığım yol budur gelip ulaştım şimdi ne yapacağım? der. Kavga değil ki kavga edeyim ya öldüreyim ya da öleyim. Bu efsundur bunun da ilmini ben bilmem der. Bir müddet daha düşündükten sonra —Her şeyi yaratan Allah ne yazmışsa onu göreceğim der. En iyisi medete Allah'ı çağır belki sana yardım eder der ve görelim ne söyler:

*Bundan artıg dar kün olmaz,
Yetiş dada mövla haray!
Seni çağırın darda galmaz,
Yetiş dada, mövla, haray!*

*Kezib çölden-çöle düşdüm,
Bir daş idim, çöle düşdüm,
Gerib, gurbet ele düşdüm,
Yetiş dada, mövla, haray!*

*Bu ne yoldu, keden kelmez?
Sen bilirsən, kimse bilmez,*

*Ferman ağlar, üzü külmez,
Yetiş dada, mövla, haray!*

*Neriman, yeten yoh halıma,
Hesret galdım öz elime,
Daha kedirem ölüme,
Yetiş dada, mövla, haray!*

Sözünü tamamlayan Neriman Şah yine atını sürüp bir hayli yol alır. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Neriman Şah büyüdü dağda Hoca Sinan ile karşılaşır ve Hoca Sinan Neriman'ı büyüleyip zindana atar. Taş olmaya başlayan Neriman çaresiz kalır ve Allah'tan yardım diler.

Neriman Şah her yerden naçar kalınca Allah'tan yardım dilemeye başlar. Görelim ne söyler:

*Dar günde galanın dadına yeten,
Men darda galmışam, azad et meni,
Hişımla galdırıp heyberi atan,
Men darda galmışam, azad et meni*

*Birce zerbe ile yıhan enteri,
Gud deye satılıb kezen berberi,
İşare eyleyen şeggi-gemerı,
Men darda galmışam azad et meni.*

*Bir işaresiyle suyu eyleyen,
Meracda Resulnan temanın yeyen
Dağ başında ejdahani ten bölen*

Nerimanam dardayam azad et meni.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Şehzade Neriman bunca duadan sonra hala başındaki musibetlerin dağılmadığını görür ve kendi ile muhakeme eder ve kendi kendine can-ı gönülden yardım istemedin,

inanarak dua etmedin ondan dolayı bir şey olmadı der ve can-ı gönülden dua eder. Hiçbir zaman Allah'tan ümidini kesmez.

Neriman Şah o gece sabaha kadar bekler, sabah olunca kimsenin yardımına gelmediğini görür. Daha sonra ayağından başlayarak yavaş yavaş taşa dönüşür. Neriman Şah kendi kendine canı gönülden çağıramamışım diye düşünür. Bir kez daha canı gönülden çağır belki duamı duyar bana yardım eder der. Çünkü daha çok gencim ve hiçbir murada yetmedim. Görelim Neriman Şah ne söyler, biz söyleyelim siz şad olun:

Neriman Şah:

*Ey meni helg eden büyük yaradan,
Kerem eyle, gurtar meni bu dardan.
Könlüm yasdan çıhmır, gelbim garadan,
Kerem eyle, gurtar meni bu dardan,*

*Mehemmet peygamber haggın Resulu,
Heyderi kerrarı, sahib düldülü,
Deyirler sidg ile çağırsan keli,
Körem eyle, gurtar meni bu dardan.*

*Çağırırım Hüseyini, imam Heseni
Hızırı, Mehdini —Sahib zamanı,
Nerimanam, ketirmişem sene imanı,
Kerem eyle, gurtar meni bu dardan.*

Sözünü tamamlar sonra gözüne bir küçük uyku gelir, bir ses geldiğini duyar. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Rüstem cihan pehlivanı olarak anılmaktadır. Ancak oğlu Zöhrab tarafından yenilmesi üzerine aklına geçmişte yaşadığı bir hadise gelir ve bunu şöyle dile getirir.

Rivayete göre Rüstem vakti zamanında çok kuvvetli ve kilo olarak ağır bir yapıdaymış ve dolaşamıyormuş. Allah-u Teala'ya yalvarıp dua etmişti. Allah Rüstem'in yarı

kuvvetini almış. Şimdi gidip iki rekat namaz kılıp Allah'a sen beni cihan pehlivanı diye adlandırdın şimdi ise bir genç beni mağlup ediyor birsin birliğinin hürmetine benim eski gücümü geri ver, ben yine kendi adıma layık olayım. Allah Rüstem'in duasını kabul eder ve Rüstem'in kuvvetini ona geri verir. **(Rüstem ve Zöhrab Destanı).**

Rahile oğlunu babasının öldürdüğünü ve kendisinin de kollarını keseceğini anlar ve ona lanet etmeye, beddua etmeye başlar. Çaresiz kalan Rahile öz babasına şu sözleri söyler.

*Ey yehudi nelet gelsin zatına
Gel bu geder uyma şeytan feline
Ata zuriyetine bu zulmü etmez
Rehmin gelsin men yazığın halına
Sen nece atasan sene ar olsun
Geniş dünya senin için dar olsun
Her iki cahanda üzüün gara olsun
Eli Zülfigarı ensin beline
Hagın min belası ensin canına
Od düşsün dağılsın Hanımanına
Seni görüm bulanasan ganına
Nece gıydın Rahilenin goluna. **(Abbas ile Rahile Destanı).***

Rahile babası tarafından çölün ortasında kolları kesilerek terk edilir ve Rahile yardım için şu sözleri dile getirir.

Kız kendi kendine: Günahım yokken bu hallere düştüm. Benim ağam (burada Hz. Ali'den bahsediyor) burada ölmeme müsaade etmeyecektir. Rahile sözlerinle çağır belki yardımına gelir, çünkü bundan daha kötü günün olamaz. Aldı Rahile görelim ne söyler:

*İslam'ın penahı —ereset şahı
Kerem eyle, goyma bu darda meni
Yokdur ki günahım çekirem ahı
Kerem eyle, goyma bu darda meni*

*Hüseyni çağırıp özümü atdım
Atamın elinden gurbete getdim*

*Bed geldi taleyim bu yere yetdim
Kerem eyle goyma bu darda meni*

*Hudaya rehmi gıl benim halıma
Niye gara yazdın bu yığvalıma
Yehudi nahag gıydı goluma
Kerem eyle goyma bu darda meni*

*Kimim var burda mene tuta yas
Günahsız bir gulam etdim iltimas
Yetiş dadıma ya golsuz Abbas
Kerem eyle goyma bu darda meni*

*Rahile de deyer amandır aman
Daha sağlığıma heç gelmir güman
Yetir imdadıma sahibed zaman
Kerem eyle goyma bu darda meni.(**Abbas ile Rahile Destanı**).*

Aşık Mehemmet Sadaklı Kars Seferini anlatırken uzak diyara gideceği için aile ve akrabaları ile şöyle söyleyerek vedalaşır.

Mehemmet Sadaklı

*Ezizlerim gelin biz halallaşag
Seferimdir uzak ele gedirem
Allah'ı çağırıp düşürem yola
Aydın değil işim hele gedirem*

*Murat Çobanoğlu sesleyir meni
Uzaktan yolumu besleyir meni
Ahır geleceymi gözleyir meni
Men uymuşam şirin dile gedirem*

*Sadaklı Mehemmet deyilir adıma
Minneettaram gohumuma yadıma*

Şahlar şahı özü yetsin dadıma

Gars şehri o mahala gedirem. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı Tiflis Seferi Destanı'nda köyündeki okulu yaptırmaya yardım eden Mustafa Coşkun için şöyle dua eder.

Hürmetli Mustafa Bey sen bana öyle büyük bir iyilik yaptın ki seni ömür boyu unutmam. Sen ki bizim halkımıza iyilik yaptın okul yaptırdın, bundan dolayı sana minnettarız. Biz senden razıyız Allah da senden razı olsun. Bu sözlerle konuşmamız biter. Benim bunca yalvarıp bu okulu yaptırmamın amacı gelecek nesillere yadigar kalsın dıyedir. Her zaman hatırlayıp bir fatiha/rahmet okurlar. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

3.2.2.4 Kaza ve Kadere İman

Mihrali Bey Yemen'e gider ve burada öleceğini hisseder bunca yaşadığı olaydan sonra onun kaderinde memleketten, yardan ayrı düşmek ve yad ellerde ölmek vardır bundan dolayı eşi Bahar'a bir mektup yazar.

Bir gün çeşme başına gitmek için dışarıya çıkar bir çift murğu kuşunun gelip bunun karşına konduğunu görür. Bu kuşlar kendi dillerinde ötüşmeye başlarlar. Mihrali Bey kendi kendine,-Ey diligafil, derler bazı hallerde bu güvercinler, ahular ve melaikeler olurlar. Bu kılıkta adamın gözüne görünürler, belki de bunlar melektirler gel bir name yaz at bu kuşlara der. Bakalım Mihrali bu kuşlara ne söylemiş Allah ne istemiş.

Mihrali Bey

Murğu guşu Allah'ın eşgine

Menim halımı o diyara yetirsin

Gohuma gardaşa dost müsefire

Yol gözleyen vefadara yetirin.

Eger geder olsan bizim ellere

Deginen ki göz tikmesin yollara

O hesret galdığım şirin dillere

Vefadarım o Bahar'a yetirin

*Dinim yolunda çekmişem cefa
Din İslam'ın zamankarı gıl şefa
Dada yetiş ya Mehemmet Mustafa
Eli yollu elamdara yetirin*

*Öziün meleykesen murğu donunda
Belke sözün keçe Haggın yanında
Yahandan tutaram menşer gününde
Etme meni günü gara yetirin*

*Mehralı çehdiyi dad ile ahdı
Her şeyi halg eden gedir Allah'dır.
Menim galmağım Hagga nahagdır
Sivas eline o dostlara yetirin*

Mihralı Bey sözünü bitirip birkaç kelime söz yazıp nameyi büküp kuşlara doğru atar. Kendi dönüp geri gider. Sonra o kuşların biri hemencecik gelip bu nameyi gagasına alıp kanat çırpıp uçmaya başlar. (Mihralı Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Şehzade Neriman kaderine boyun eğip büyüdü dağa gider burada türlü türlü hadiseler yaşar ve en sonunda derin düşüncelere dalar. Bu benim kaderim ve yazılanı yaşamam gerek diye düşünerek derin hayallere dalar.

Neriman Şah yolunu bulup kendi yolundan devam eder. Bir müddet yol aldıktan sonra bir yerde yedi yolun ayrıldığını görür. Bekleyip derin derin fikirlere dalar. Sanırım benim başıma bu işleri getiren Hakkın kendisidir. Çünkü kaderime ne yazılmış görmeliyim, sen de Hakkın yazdığına razı ol, nereye giderse gitsin bu yolun birine düş der. Eğer kismette varsa Allah bana doğru yolu gösterir, yoksa maksadıma ulaşamam, sonu ne olursa olsun diye düşünür. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda; Rahile Müslüman olmak istediği için babası tarafından eve hapsedilmiştir. Buradan kaçmak ve Yahudi bir gençle evlenmemek için kilitli

olduğu evin 3. katından atlamak ister. Kaderinde ne varsa yaşamak ister ve camdan atlar ancak Allah'ın hikmeti ile burnu bile kanamadan kurtulur.

...Kız bakıp kendi kendine ey İslam dininin koruyucusu bu dinden daha iyisi yoktur derler. Ben samimiyetimle tüm kalbimle bu dini kabul edip bu isimleri söyleyip kendimi bu pencereden atacağım sonum ne olursa olsun. Bunun neticesinde Rahile Hanım başlar bu isimleri anmaya:

Yüz irmi dörd min nebinin hası

Atıram özümü tutun siz meni

Şahseyin vahseyin adil ağası

Atıram özümü tutun siz meni

Dilerem arzumu şahı hublardan

Özü azad etsin gurtarsın dardan

Sidg ile çağırram ya şahı merdan

Atıram özümü siz tutun meni

Çağırram Resulu şahı merdanı

Özün imdad eyle ya Kerem kanı

Yolunda gurban Rahilenin canı

Atıram özümü siz tutun meni.

Sözünü tamamlayan Rahile az önceki isimleri anıp kendini pencereden atar... (Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile kollarının geri geldiğini ve oğlunun yeniden canlandığını görünce mutlu olur ve Allah'a şöyle şükreder.

Rahile mescidde:

Şükür sene ey yaradan

Ağam yetti imdadıma

Eyledi derdime derman

Ağam yetti imdadıma

*Canım gurban imamlara
Men olmuşdum günü gara
Etmeye derdime çara
Ağam yetti imdadıma*

*Hakdî Mehemmeti dinim
Kerbala oldu menzilim
Rahileyem açdı gülüm
Ağam yetti imdadıma*

Rahile sözünü tamamlayıp sabaha kadar çocuğu sırtında Kerbela'nın dört etrafını dolaşır. (Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.2.5 Ölüm

Mihrali Bey hayat yoldaşı Bahar için mektup yazmış ve mektup Bahar'a ulaşmıştır. Bahar mektubu okuyup içinden geçenleri söz ile beyan ettikten sonra derinden bir of çeker ve etrafındakiler buna anlam veremezler ama Bahar Hanım'a Mihrali'nin öldüğü malum olmuştur. Aşık Mehemmet Sadaklı Mihrali Bey'in ölümünü şöyle işlemiştir.

Şimdi size Mihrali'den haberi vereyim. Kendisi ağır hasta olduğu için hem kendi hastalığı hem de havanın sıcaklığı onu daha çok hasta etmiştir. O ömrünü oğlu Rüştü Bey'e bağışlamıştır. Mihrali'nin haberi yıldırım gibi her yana yayılır ve oradaki sıcaklıktan Mihrali'nin arkadaşları da dayanamayıp hepsi ölürlər. Mihrali Bey'i adlı şanlı adamlar toplanıp defin ederler. (Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hoca Sinan büyüdü dağda Ferman Şah tarafından öldürölür ve bu durum neticesinde kardeşinin büyüü bozulur. Hoca Sinan'ın ölümü azaplı ve ıstıraplı olmuştur. Kızı Perizad ise babasının ölümüne hiçbir şey dememiş ve sevdiği adamla oradan çıkıp gitmiştir.

Ferman Şah hücum eder ve ihtiyarın başını kesip kenara savurur. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Gülendâm Hanım'ın yaptığı hile, söylediğı yalan aşıkâr olunca Hatem Şah onu ölüm ile cezalandırır. Ölüm aslında

toplumsal bir kültür ve toplumun geçiş dönemlerinden biridir. Bir insan nasıl yaşarsa öyle de ölür. Gülendâ Hanım yaşadığı sürece yalanlarla yaşamış ve ölümü de kimsenin istemeyeceği bir ölüm olmuştur.

...Hatem Şah emreder hemen darağacı kurulsun. Hemen darağacı kurulur. Şah Gülendâ Hanım'ın idam edilmesini emreder. Cellatlar Gülendâ Hanım'ı idam ederler... (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile'nin babası yaptığı kötülükleri canı ile öder. Kızının gözü önünde İbrahim Çavuş'un hançeri ile can verir.

Rahile sözünü tamamlayıp yüzünün örtüsünü açar. Şah karısı Rahile'yi görür. İbrahim Çavuş hançeri çekip Yahudi'nin göğsüne saplar ve onu öldürür.(Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.3 Milli Duygular

Toplumu bir arada tutan var olma bilincidir. Toplumun ortak değeri olan milli duygular Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde vatan sevgisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3.1 Vatan Sevgisi

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde vatan sevgisinin en çok işlendiği hikaye Mihrali Bey Destanı'dır. Mihrali Bey Rusların baskısı ile kaçak düşür diyar diyar gezer ve Yemen'de yabancı bir diyarda ölür.

Mihrali Darvaz'a geri gelir ve kendisine bir çete grubu toplamaya başlar. Bu zamanlarda halk Ruslara sıcak bakmazdı. Ruslar Mihrali'nin üstesinden gelemeyeceklerini anladıkları için -Gel bize katıl, diye Mihrali'ye teklifte bulunurlar. O da kabul eder. Ancak Mihrali Bey gizli bir mektup yazarak Dolu Mustafa ve Hüseyin Hamı'ya, -Benim vicdanım el vermez, Ruslarla birlikte olup kendi din ve kan kardeşlerime kılıç çekip kurşun sıkayım. Eğer kabul ederseniz bu sözlerime kulak verin.

Mihrali Bey

*Dolu Musa bir erzim var sizlere
Gebul gılsan bir arkadaş bilerem
İstemirem gavırlara garişım
İzin versen sizin ele gelerem.*

*Ta ölünce vicdanımı satmaram
Muhannetin kölgesinde yatmaram
Gavırlarla size gülle atmaram
Vererem özümü sele gelerem*

*Felek gatıb Mehralının serini
Pünhan sahla bilmesinler sirrini
Çağırımışam erenlerin pirini
Men ölsemde din içinde ölerem.*

Sözünü tamamlayıp mektubu gizli bir adamla gönderir. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey ailesi ve akrabaları ile sınırı geçip Aşık Şenlik'in yanına gelirler. Hikayeye göre Aşık Şenlik içinden geçenleri şöyle dile getirir.

Aşık Şenlik

*Ehli İslam eşitsin bilsin
Can sağ iken yurd vermenik düşmana
İsterse Uruset ne varsa gelsin
Can sağ iken yurd vermenik düşmana*

*Gurşanın gılıncı geyinin donu
Govar buludları sardı her yanı
Doğdu goç igide şan almag günü
Can sağ iken yurd vermerik düşmana*

*Esker olan bölük-bölük bölüner
Gars galası inanmaki alınar.
Boz atlar üstünde gılınç çalınar*

Can sağ iken yurd vermenik düşmana

*Hele Al'osman'ın görmeyib zorun
Din geyreti çeken tedarik görün,
At çapın, baş kesin, gazağı gırın
Can sağ iken yurd vermerik düşmana*

*Menefirdir bilin Urusun eşli
Orman yabanisi balıgçı nesli
Hinzır sürüsüne dolub gurd nesli
Can sağ iken yurd vermerik düşmana*

*Şenlik ne durursan atları minin
Sivri gılınç düşmen üstüne dolun
Artacahdır şanı bu A'losman'ın
Can sağ iken yurd vermerik düşmana*

Aşık Şenlik sözünü tamamlayıp Mihrali ve akrabalarını yolcu ettiği zaman, Mihrali Bey az önce Aşık Şenlik'in söylediği şiiri yazıp kendisiyle götürür ve şiiri ezberleyip bir marş gibi askerlerle okuyup her okuduğunda da askerleri coşa getirir. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey vatan hasreti ve sevgisi ile Osmanlı topraklarında yaşarken Dolu Mustafa aracılığı ile Muhtar Paşa ile tanışır ve Muhtar Paşa Mihrali'ye neden vatanından ayrı düştüğünü sorunca Mihrali şu cevabı verir.

-Efendim nasıl oldu ki sen öz vatanından ayrı düşüp buraya geldin? diye sorar. Bu sözü işiten Mihrali Bey, -Efendimizin verirsen birkaç kelimeyle bunu size arz edeyim. Paşa, -Tabii ki söyleyebilirsin deyince aldı Mihrali Bey.

Mihrali Bey

*Canımız bir ganımız bir bilib men
O sebebe size geldim efendim
Rusların sözünü gabul gılmadım
Sizi özüme arha bildim efendim*

*Gavırlar çok susadılar ganına
İnan gan uddurdum öz düşmanıma
Size gülle atmag men vicdanıma
Namusuma men ar bildim efendim*

*Bu yolda men esirgemem canımı
Tökseler de İslam töksün ganımı
Din gardaşım ohusun Guranımı
Eger burda vahtsız ölsem efendim*

*Çoh şükür Huda'nın haggı sayına
Keremine gismetine payına
Aşık Şenlik gonah etti evine
Lütf eyleyib ülfet gıldı efendim*

*Haggın dergahına şükür etmişem
Allah'ımın eteyinden tutmuşam
Mehralıyam öz arzuma çatmışam
Gismetime gani oldum efendim*

Mihrali Bey sözünü tamamlayıp der; Efendim benim vicdanım el vermedi ki, ben bu kafirlere karışayım kendi İslam milletimin içinde öleyim üstümde Kur'an okunsun. Muhtar Paşa dedi efendim böyle kerametli konuşuyorsun ancak Kars şu an zor durumdadır. Kars'a yardım gerekmektedir. Gidebilir misin? Mihrali Bey- Efendim canla başla hazırım der. Muhtar Paşa dedi o zaman haydi yardıma gidiyoruz der. Ancak Muhtar Paşa gizlice Mihrali'nin izindedir. Belki hile kuruyor diye düşünürdü. Ancak Mihrali Bey o zaman gelip gördü ki Rus generali emir verir, teslim olun. Ancak Mihrali Bey kendi adamları ile arka taraftan gelir. Aldı Mihrali Bey görelim ne der.

Mihrali Bey

*Hay vurun her yandan goç igidlerim
Dağıdın düşmeni biride galmasın
Uçurun talayın tökün her yana
Galsın goy virane yurdu da galmasın*

*Meydana giren tek aslan tek olun
Düşmenin üstünü guş kimi alın.
Ele geçenleri atından salın
Goymayın yüzünden dördü galmasın*

*Körmeyibler Mehralının dadını
Çekdirecem cehennem odunu
Sanki menşer gurub görsünler bunu
Din İslam şad olsun derdi galmasın*

Söz tamamlandı sonra Mihrali bir güçlü nara atıp yoldaşlarına emir verir ve hücumla geçerler Rusları darmadağın eder ve erzak arabalarını ve birkaç askeri esir alırlar. Ancak bu sırada bir Rus askeri Mihrali Bey'in atını vurur ve Mihrali Bey atın üzerinden geriye doğru atlayıp atı vuran askerin üzerine düşer. Daha sonra o öldürdüğü askerin atını binip birçok askeri de öldürür. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey Abdülhamit Paşa'nın önerisi ile Yemen'e gider. Vatan ve millet için Yemen eline giden Mihrali son kez ailesine şunları söyler.

Mihrali Bey

*Gelin halallaşag gohum gardaşım
Uzag yere bir zamana giderem
Ya gismet sağ gelem, yada gelmeyem.
Allahı çağırıp amana gedirem.*

*Men ölsem de vicdanımı atmaram
Namertlerin kölgesinde yatmaram
Milletimi Ereblere satmaram
Eger düşsem çem dumana giderem
Mehralıyam artıg ötübdür yaşım
Nece nece govgalar çekib başım
Menim ile gedir igid gardaşım
Ereb eli o Yemen'e gedirem. (Mihrali Bey Destanı).*

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han babasından kalan hanlığı iyi yönetemez ve parasız kalır son çareyi Vugar Şah'a, İran'a gitmekte bulur. Giderken yüreği buruktur çünkü doğup, büyüdüğü toprakları ardında bırakıp gitmek zor gelir ve bunun üzerine vatan sevgisi ile şunları söyler.

Gitmek üzereyken vatanına dönüp bakar ayrılması çok zor olur. Yüreğine ateş düşer, görelim ne söyler.

Zaman Han

Ezel günden men gelende cahana

Felek talihimi bele yazıbdır

Ezelinnen aşdı daşdı dövletim

Ahırın dönderib sele yazıbdır

Cüda düşdüm vetenimden elimden

Bülbül kimi ayrılmışam gülümnen

Şahlar şahın unutmaram dilimnen

Bu güzaram gurbet ele yazıbdır

Gece gündüz sıtgım Hagga bağlaram

Sinem üsdü düğünlerem dağlaram

Zaman Hanam fegan çekib ağılaram

Gözyaşım dönderib sele yazıbdır

Sözünü tamamlar, Zaman Han yola koyulur, bir müddet yol aldıktan sonra dönüp bakınca vatanından hayli uzaklaştığını görür. Sinesine ateş düşer, vatanından nasıl vedalaşır arz edelim, dinleyenler şad olsun.

Zaman Han

Men ki geder oldum gurbet ellere

Veten salamat gal el salamat gal

Bülbül kimi hesret galdım güllere

Bülbül salamat gal gül salamat gal

Bir zaman silahlı atın belinde

Dolandım dağını gezdim çölünde

*Sonalar çırpınır veten gölünde
Sona salamat gal göl salamat gal*

*Bir zaman ucaldı cahı çalalım
Hadden aşdı varım dövletim malım
Zaman Hanam bed getirdi igvalım
A dağ salamat gal çöl salamat gal
Sözünü bitirip yola devam eder. (Zaman Han Destanı).*

3.2.4 Ferdi Duygular

Çalışmamızın *ferdi duygular* başlığı içinde on sekiz alt başlık bulunmaktadır. Ferdi duygular Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde en baskın işlenen en baskın temadır.

3.2.4.1 Fedakarlık

Fedakarlık sözlük anlamı olarak özveri şeklinde geçmektedir. Fedakarlık bir kişinin bir şey veya biri-birileri için kendinden ödün vermesidir. Fedakarlığın bir ölçüsü yoktur.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey akraba ve ailesini Rusların olası baskınından korumak için ağlamasını tehlike gördüğü biricik evladını bir ağacın altına koyar ve halkı için kendi evladından vazgeçer.

Mihrali Bey, Ruslar hısım akrabalarına eziyet, işken etmesin diye hepsini beraberinde götürür. Bu zaman zarfında Mihrali'nin Bahar'dan bir oğlu olmuştur. Bu göç esnasında bebek yolda ağlamaya başlar. Mihrali bebeğin kendilerine mani olacağını düşünüp kendi kendine en iyisi bu bebeği bir yere bırakıp gitmek der. Çünkü bebeğin sesini duyup gelirlerse bize zarar verirler der. Bahar ne kadar yalvardıysa da Mihrali Bey senin bebeğin yüzünden ben bunca insanın kanına/günahına giremem deyip bebeğini Bahar'dan ayırır ve yol üstünde bir gürgen ağacının dibindeki çalılığa bırakır. Kendileri de hareket ederler.(Mihrali Bey Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han sevdiği kız olan Gülgez Hanım'ı aşklarından habersiz olan can dostu Vugar'la evlendirir. Bu durumu Gülgez'e anlatır ve Gülgez sevdiği istediği için sevmediği bir adamla evlenmek zorunda kalır.

Gülgez— Ey muhannet kaç yıldır senin yollarını gözlüyorum, şimdi senin bu yaptığın nedir. Zaman Han:— Vallahi canımdan çok sevdiğim dostumun sözünü yere düşüremedim. Çünkü o bizim sevgili olduğumuzu bilmiyordu. Şimdi senden rica ediyorum. Şimdiye kadar sevdiğimdin, bundan sonra bacım ol. Bir bacım gibi nereye gitsem seni arayıp sormak borcum olsun. Ancak şimdi babamın sözünün yere düşmesini istemem. Rica ediyorum benim sözümü kabul et. İyi ki aramızda bir şeyler olmadı. Kız bir müddet düşündükten sonra peki git görücüleri gönder.(Zaman Han Destanı).

Zaman Han yoksulluk ve fakirlik içinde Vugar Şah'ın yanına gelir ancak hali çok perişan olduğu için Vugar Şah onu sarayına almaz ve kovdurur. Zaman Han bu durum üzerine dostu bildiği Vugar Şah'a çok kırılır ve buradan bir su kenarına gider sonrasında başına gelen olaylar neticesinde hayatı düzene girer ve bir kızla evlenir düğününe ülkenin şahı olan Vugar Şah'da gelir ve Zaman burada içinde ukde kalan her şeyi Vugar'a söyler. Ancak olaylar hiç te görüldüğü gibi değildir.

Vugar Şah, ey cemaat bu adam doğruları söylüyor, kendi sevgilisini bana verdi ancak ben bu durumu bilmiyordum. Öğrendiğimde ise iş işten çoktan geçmişti. Beni bunun babası büyüttü, okuttu, düğünümü o yaptı beni o evlendirdi. Ancak Zaman Han benim kapıma öyle bir halde gelmişti ki şahlığa layık değildi. Şimdi siz ona sorun, ona para veren ihtiyarın ona borcu mu vardı? O benim dayım idi, arkasından onu ben gönderdim. Sonra onu yemekhaneye götürdü, orada buna işveren adam benim dayımın oğludur. O yemekhaneye gelen şehzade Hanım, oraya geldiğinde hiç kimsenin yanına oturmadı, senin yanına oturdu, o benim şehzade annem idi. Şimdi dostlar benim düğünümü yapıyor diyorsun, o düğünü olan kız kimdir? O benim canımdan çok sevdiğim kardeşimdir. Şimdi sizler söyleyin günah kimdedir, kim hatalıdır?(Zaman Han Destanı).

Rehim Çoban Destanı'nda Rehim Çoban'ın eşi Tamam öldükten sonra akrabaların baskısına rağmen evlenmemiş çocuklarını ve torunlarını tek başına büyüt müştür.

Hısım akraba Rehim'e evlen diye baskı yaptıklarında Rehim evlenmeyeceğim diye cevap verdi. Çocuklarıma üvey annenin iş buyurmasına gönlüm razı değil. Çünkü atalar "analı kızın kendi büyür, anasız kızın sözü" demişler diye söyler.(Rehim Çoban Destanı).

3.2.4.2 Çaresizlik

Çaresizlik insanın üstesinden gelemeyeceği bir iş veya durum karşısında kendisini yetersiz ve güçsüz hissetmesidir. Çıkmaza giren insan sürekli bir çıkış yolu arar bazen bu yolu bulur bazen ise çaresizlik üzerine kara bir bulut gibi çöker.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey'in Sivas'ta yapılan evin inşasında çalışan Aşık Ruhsati'nin işine son verince o yaşadığı çaresizliği söz ile şöyle beyan etmiştir.

Ruhsati

*Vagif ol benim halime efendim,
Bir acılgdan başka deyeceğim yok
Yohsulluk oduna yandım alıştım
Ahşamdan sabaha yeyeceğim yok*

*Ah çehdikçe bağrım başın sızılar.
Loğman deye geldim beyler razılar
Hele deye meleşmirler guzular
Gazana bir ovuç goyacağım yok*

*Ne heyala daldığımı bilerem
Guzu şeb ağlaram bir dem gülerem
Yol üstünde durub kervan vurmaram
Menim senden başka sayacağım yok*

*Bütün ehvalımı yazdım varağa
Atma Ruhsati'ni gözden ırağa
Bir top bez isterem biraz nafağa*

Ölersem gabirde geyeceğim yok. (Mihrali Bey Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han sevdiği kızın hasreti ile yanıp tutuşur ve babasından miras kalan şahlığın kıymetini bilememiş elinde tek kuruş parası olmayan bir adam haline gelmiştir. Bu durum karşında çaresiz kalan Zaman çıkar yol aramış ve şunları düşünür.

Zaman Han babasının yerine geçer. Ancak kızın aşkıyla deli divane olmuştur ve hanlığı idare edemez. Öyle bir zaman gelir ki elinde tek kuruş parası kalmaz. Daha sonra kendi kendine düşünür, kardeşim şah olmuştur, yanına gideyim belki bana yardımcı olur diye düşünür. Öyle de olur, hazırlanıp yola koyulur. Ancak üstü başı çok kötü haldedir.(Zaman Han Destanı).

3.2.4.3 Özlem

Özlem herhangi bir şeyi veya bir kimseyi arzu etme isteğidir. Bazen uzakta olan aileyi, bazen sağlığı, bazen vatani, memleketi özlenen şeyler çeşitlilik gösterebilir de özlemek duygusu aynıdır.

Mihrali Bey Destanı'nda Yemen'e giden Mihrali Bey ve eşini garip diyarlara gönderen Bahar Hanım birbirilerine olan özlemlerini şöyle dile getirirler.

Mihrali Bey

Murğu guşu Allah'ın eşgine

Menim halımı o diyara yetirsin

Gohuma gardaşa dost müsefire

Yol gözleyen vefadara yetirin.

Eger geder olsan bizim ellere

Deginen ki göz tikmesin yollara

O hesret galdığım şirin dillere

Vefadarım o Bahara yetirin

Dinim yolunda çekmişem cefa

*Din İslam'ın zamankarı gıl şefa
Dada yetiş ya Mehemmet Mustafa
Eli yollu elamdara yetirin*

*Özün meleykesen murğu donunda
Belke sözün keçe Haggın yanında
Yahandan tutaram menşer gününde
Etme meni günü gara yetirin*

*Mehralı çehdiyi dad ile ahdı
Her şeyi halg eden gedir Allah'dır.
Menim galmağım Hagga nahagdır
Sivas eline o dostlara yetirin. (Mihrali Bey Destanı).*

Mihrali Bey'in yazdığı mektup Bahar Hanım'a ulaşır ve bu mektup karşısında o da şunları söyler.

Bahar Hanım

*Murğu guşu nameni getirdi
Söyle görüm Mehralını neyledin
Getiriben arzusuna yetirdin
Söyle görüm Mehralını neyledin*

*Söyle görüm bu ne suval sorğudur.
Bu yazılar Hagdan gelen gurğudur.
Özün meleykesen donun murğudur.
Söyle görüm Mehralını neyledin*

*Yetirdin mi sen ağzına diline,
Söyle ne veziyet etti eline
Men yazığı niye saldı zülüme
Söyle görüm Mehralını neyledin*

*Eşitmedim veziyyetini sözünü
Ağlar koydu bu Baharın gözünü
Çoh mu solgun gördün onun üzünü
Söyle görüm Mehralını neyledin*

Bahar sözünü tamamlayıp derin bir ah çekip ağlar (Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Neriman Perizad'la muhabbet ederken kardeşine vatanına olan hasretini şöyle dile getirir.

*...Başına döndüğüm Perizad Hanım.
Felek ne ketirdi benim başıma?
Hesret koydu vetenime, elime
Ahır zehir gatdı şirin aşıma...(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).*

3.2.4.4 Ayrılık

İnsan bazen sevdiği birinden veya bir eşyadan, bir hayvandan veya değer verdiği bir varlıktan uzaklaşmak zorunda kalır. Bu durum bazen kişinin elindedir, bazen de isteği dışında oluşur. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde ayrılık bazen kardeşten, bazen eşten, bazen vatandan, bazen de evlattan ayrı kalma durumudur. Karakterler ayrılık neticesinde ortaya çıkan hasreti bir şekilde bertaraf etmeye çalışırlar bazen bunu başarırlar bazen de ölüm sonrası oluşan ayrılıklara çare bulamayıp kaderlerine yazılana razı olurlar.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey'in yaşadığı olaylar onu annesinden, doğup büyüdüğü Darvaz Köyü'nden, babasının mezarından ayırmış, bu ayrılık hiç bitmemiş memleket hasreti ile yanarken, üstüne sevgili ve evlat hasreti de eklemiştir. Ayrılığın her türlüşünü tadan Mihrali Bey Yemen ellerinde vatanından ayrı bir şekilde can vermiş yüreğinde türlü duygularla sonsuza kadar sevdiğinden, evladından, doğduğu ve doyduğu topraklardan ayrı kalmıştır.

Mihrali Bey
*Gelin halallaşag gohum gardaşım
Uzag yere bir zamana giderem
Ya gismet sağ gelem, yada gelmeyem.
Allahu çağırırp amana gedirem.*

*Men ölsem de vicdanımı atmaram
 Namertlerin kölgesinde yatmaram
 Milletimi Ereblere satmaram
 Eger düşsem çem dumana gederem*

*Mehralıyam artık ötübdür yaşıım
 Nece nece govgalar çekib başım
 Menim ile gedir igid gardaşıım
 Erebi eli o Yemen'e gedirem.*

Mihrali Bey sözünü tamamlayıp hısıım akrabalarıyla görüşüp helalleşip gitmek istediğinde hayat yoldaşı Bahar Hanım gözyaşı döküp, sanki Bahar'a Mihrali bu seferden dönmeyecek demişler gibi Mihrali'nin önünde durur.

Öyle ki siyah saçlarından üç tel koparıp bunun üzerine görelim Mihrali'ye ne söyler Mihrali ne cevap verir. Her ikisi tarafından arz edeyim dinleyenler şad olsun.

Bahar Hanım

*Sen gedirsən Huda'm üstünde getsin
 Get Mehralım sağlık ile gelesen
 Yaradanım nicat versin işine
 Get Mehralım sağlık ile gelesen*

Mihrali Bey

*Allahı çağırıp düşerem yola
 Gorhma sevdiğim sağlık ile gelerem
 Talehimi felek menle vererse
 Gorhma yârim sağlık ile gelerem*

Bahar Hanım

*Sen gelince gözüüm yolda olacak
 İrengimde saralacag solacag
 Rüştü Bey'im sensiz galacag
 Get Mehralım sağlık ile gelesen*

Mihrali Bey

*Men tutmuşam eteyinden Allah'ın
İslam'ın penahı o güzel şahın
Din yolunda götürmüşem silahın
Gorhma yârim sağlık ile gelerem*

Bahar Hanım

*Müşkülde goydun Bahar'ın işini
Ahıttın gözünden ganlı yaşını
Aparsın özünle gardaşını
Get Mehralım sağlık ile gelesen.*

Mihrali Bey

*Din yolunda ne ki govga etmişem
Allah'ımın eteyinden tutmuşam
Mehralıyam artıg yaşa çatmışam
Gorhma yârim sağlık ile gelerem.*

Her ikisi de sözünü tamamlar, Mihrali Bey ordusu ile birlikte akrabalarıyla helalleşip yola koyulur.(Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Neriman Şah kardeşi Ferman'dan ayrı kalmasını şöyle dile getirir.

Neriman ben bile bile ölüme gidiyorum, gidip kardeşimle vedalaşayım sonra yola düşeyim der. Kardeşinin yanına gelir, Ferman Şah kardeşinin cenk kıyafetlerini giydiğini görür. Ferman Şah: —Kardeşim uğurlar olsun nereye gidiyorsun? der. Neriman Şah hüznülenir, kardeşten ayrılmanın, annesinin ölümünün ve babasının öz oğlunu ölüme göndermesinin üzerine yüreği coşar ve görelim ne der. Biz diyelim dinleyenler sağ olsun.

Neriman Şah:

*Feleyin elinden şikayetim var,
Ezelden behtimi gara yazıbdır.
Atanın fermanı, ananın hiylesi,
Könderirler meni dara, yazıbdır.*

*Ne geden gayıdıb, ne de ki keler,
Ne sirrin öyrener, ne de ki biler,
Ne heste diriler, ne derman bular,
İşim düşüb ahu-zara, yazıbdır.*

*Nerimanın seferi tilsim dağı oldu.
Şirin şerbet içdim, mene ağı oldu.
Analığım ahır mene yağı oldu.
Caduya, tilsime, tora, yazıbdır.*

Neriman Şah sözlerini tamamlar ve iki kardeş sarılıp vedalaşırlar. Ferman: —Bırak ben de seninle geleyim. Ölürsek de beraber ölelim der. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han vatanından ayrılmanın verdiği hisle gönlüne düşen sözleri şöyle beyan eder.

*Men ki geder oldum gurbet ellere
Veten salamat gal el salamat gal
Bülbül kimi hesret galdım güllere
Bülbül salamat gal gül salamat gal*

*Bir zaman silahlı atın belinde
Dolandım dağını gezdim çölünde
Sonalar çırpınır veten gölünde
Sona salamat gal göl salamat gal*

*Bir zaman ucaldı cahı çalalım
Hadden aşdı varım dövletim malım
Zaman Hanam bed getirdi igvalım
A dağ salamat gal çöl salamat gal (Zaman Han Destanı).*

Rehim Çoban Destanı'nda Maygametin kardeşi Enver'den ölüm neticesinde ayrılması üzerine hislerini şiirle dile getirir ve ona olan özlemini, sevgisini şöyle ifade eder.

Ezelden gördüyün günler

*Söyle indi hani gardaş
Felek yarımçıg dağıtdı
O şevketi şanı gardaş*

*Okudu sen seven sözü.
Sinem üste goydu közü
Hakk gardaşız goydu bizi
Geydim gara donu gardaş*

*Maygametin ağlar gülmez
Çeşminin yaşın silmez
Bir de seni tapabilmez
Aktarsa dünyanı gardaş (**Rehim Çoban Destanı**).*

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda Aşık Murat Çobanoğlu'nun Aşık Mehemmet Sadaklı'yı Kars'a davet etmesi üzerine Aşık Mehemmet Sadaklı bilmediği bir yere gideceği ve ailesinden ayrılacağı için içi rahat değildir. Bunu üzerine hısım akraba ve ailesini toplayıp onlarla helalleşerek gönlünden geçenleri şöyle söyler.

Mehemmet Sadaklı

*Ezizlerim gelin biz halallaşag
Seferimdir uzak ele gedirem
Allah'ı çağırıp düşürem yola
Aydın değil işim hele gedirem*

*Murat Çobanoğlu sesleyir meni
Uzaktan yolumu besleyir meni
Ahır geleceymi gözleyir meni
Men uyuşam şirin dile gedirem*

*Sadaklı Mehemmet deyilir adıma
Minnettaram gohumuma yadıma
Şahlar şahı özü yetsin dadıma*

Gars şehri o mahala gedirem (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

Kars iline gelmek için Ardahan'a uğrayan Aşık Mehemmet ve dostu Derviş Osman Ardahan'ın boranını, karını görünce vatan hasretlerini şöyle dile getirirler.

Mehemmet Sadaklı

*Vetenden ayrıldık ay Osman Lele
İndi gelip garip diyara düştük
Bizim eller artık bahar çağıydı
İndi burada borana gara düştük*

Derviş Osman

*Aşık gardaş sabret hakkın işine
İnşallah ki bir hoş güne düşersen
Açılar rüzgar hava hoş olar
Ne borana ne de çene düşersen*

Mehemmet Sadaklı

*Bu ahu feryadım yükseler göye
Düşmüşüz biz yola Hakk diye diye
Kadir mevlam özü yetsin kömeye
Gezanın verdiği bu gara düştük*

Derviş Osman

*Men görürem dağ başını alıp gar
İnşallah yaradan bize olar yar
Min darlığa bir genişlik veren var
Azat eder hoş bir yana düşersen*

Mehemmet Sadaklı

*Sadaklı Mehemmet mayıl olmuşam
Hakkın emirine gail olmuşam
İnan dert elinden zail olmuşam*

Çovguna borana azara düştük

Derviş Osman

Derviş Osman derdim açabilmirem

Hakkın kaderinden kaçabilmirem

Bu yolda dosttan keçe bilmirem

Gıyar olsam şirin cana düşersen. (Aşık Mehmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

3.2.4.5 Aşk

Aşk kavramı izahı öznel olan insanı bütünüyle kaplayan çok derin bir sevgisinin adıdır. Kimi zaman karşı iki cinsin, kimi bir nesneye, kimi zaman da herhangi bir varlığa duyduğu aşırı sevgidir. Aşık Mehmet Sadaklı'nın hikayelerinde aşk teması oldukça ağır basar.

Mihrali Bey babasının arkadaşı Ahmet Bey'in yanında kaldığı zamanlarda eşi Bahar'ı görür görmez ona aşık olur ve ona olan sevgisini Ahmet Bey'e şöyle ifade eder.

Mihrali Bey

İsteyirem sirim sene söyleyim

Menim bu derdimi bilesen emi

Bir gözelin sevdasına düşmüşem

Bu derdime elaç eylesen emi.

-Sevdiğim gözelin ismi Bahardı.

Ele bil açılmış yeni seherdi

Gel gıyma çekmeye meni bu derdi

Gemime bir gemhar olasan emi

Mehralıyam men çekerem geheri

Yatammıram ne geceni ne seheri

Canı dilden men sevirem Baharı

O gızı sen mene alasan emi

Sözlerini tamamladı, Mihrali Bey derdini de söyledi. Emi sizin şehrinizde Osman kişinin kızı Baharı seviyorum. (Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Neriman Şah Hoca Sinan'ın büyüğü dağında esir olur. Bunun üzerine Neriman Allah'a yalvarmaya başlar ve Allah'ın izni ile Neriman ile Hoca Sinan'ın kızı Perizad aynı gece, aynı rüyayı ve rüyalarında aynı derviş görürler. Bunun üzerine her iki genç rüyalarında birbirine sevdalanır.

...Kız oğlanı görür görmez ona tüm kalbiyle vurulur...bekler ve gece olunca kalkıp doğruca oğlanın yanına gelir. Oğlana olan sevgisini anlatır. Bakalım ne söyler:

Perizad:

*Başına döndüyüm növrete cavan,
Gel al meni, şahı sultan olarsan
Sende benim eşg oduma alış yan,
Gel al meni, şahı sultan olarsan.*

Neriman Şah:

*Başına men dönüm Perizad Hanım
Nece deyim alım seni men galım?
Sendedir fermanı bu şirin canın,
Nece deyim alım seni men galım?*

Perizad:

*Çoh cavanlar mene elçi gelibdir.
Ne çare bulubdur, nede alıbdır.
Ahır daşa dönüb nakam kalıbdır.
Gel al meni şahı sultan olarsan.*

Neriman Şah:

*Eşgin semendini minib çalaram,
Gedim yine gelib seni taparam,
Gelmişem anama derman aparam,
Nece deyim alım seni men galım?*

Perizad:

*Gözeller perisi deyirler mene
Gellersen, bir daha kelmezsene yine.*

*Felek taleyimi yazıbdır sene,
Gel al meni şahı sultan olarsan.*

Neriman Şah:

*Şehzade Nerimanam, şahın oğluyam,
Gardaşdan ayrıldım sine dağlıyam
Taleyi kem gulam, golu bağlıyam,
Nece deyim alım seni men galım?*

Sözlerini tamamlarlar. Kız: —Oğlan bil ve haberdar ol ki bir Arap gelip bize eni sana, seni bana yazdığını söyledi ve ortadan kayboldu. Şimdi iyice düşün, eğer razı olursan benimle evlenirsin ve bütün bu dağın şahı, sultanı olursun.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı)

Şehzade Ferman kardeşi Neriman'dan üç aydır haber alamayınca büyüdü dağa doğru yola çıkar. Burada ihtiyar bir çoban ile karşılaşır. Çoban Ferman'ı görür görmez ona kanı kaynar ve onun büyüdü dağa gitmesine gönlü razı olmaz. Bunun üzerine Ferman'ı alıp evine getirir. Hem Ferman'ı taş olmaktan kurtarmak ister hem de evdeki kızını Ferman gibi düzgün biri ile evlendirmek ister. Ferman İhtiyar Cahandar'ın evine gelince evde bulunan Terlan Hanım Ferman'a ilk görüşte aşık olur.

İhtiyar oğlanı eve götürüp, oturdular. İhtiyar kızını çağırıp halini keyfini sorar, bu vesileyle oğlan da kızı görmüş olurdu. Kız oğlanı görür görmez ona aşık olur ve ona hizmet etmeye başlar.

Terlan Hanım:

*Başına döndüyüm şahzade Ferman
Get Fermanım, sağlık ile gelesen.
Sene kömek olsun seni yaradan,
Get Fermanım sağlık ile gelesen*

Ferman Şah:

*Başına döndüyüm a Terlan Hanım
Can Terlanım gısmet olsa gelerem
Sen benim cananım, sen benim canım
Can Terlanım gısmet olsa gelerem.*

Terlan Hanım:

*Baharam yollara, gözlerem seni,
Yatmaram gündüz ne de geceni,
Gözlü yaşlı ağlar goyursan meni,
Get Fermanım sağlıg ile gelesen,*

Ferman Şah:

*İlgar veren unutmaz ilgarını
Çekerem gardaşın ahu zarını,
Terk etmerem seni kimi yarımı,
Can Terlanım gısmet olsa gelerem.*

Terlan Hanım:

*Men Terlanam kesmerem itibarı
Pozmaram arada ehdi ilgari
Golu bağlı gözleyirem yolları
Get Fermanım sağlıg ile gelesen.*

Ferman Şah:

*Men isterem gedem yarın bağına
Sınıg könlüm dönüb gan otağına
Fermanam gedirem tilsim dağına
Can Terlanım gısmet olsa gelerem.*

Sözlerini tamamlarlar. Ferman Şah: —Terlan Hanım eğer ölümden fırsat olursa, sağ salim kardeşimi bulursam yanında gelip seni de götüreceğim der. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han Gülgez Hanım'ı en kalbi duygularla sevmektedir.

Aynı yıllarda bu elde Eldar Bey'in kızı Gülgez Hanım vardı. Güzellikte eşi benzeri yoktu. Öyle bir vakit geldi ki Zaman Han bu kıza aşık oldu. Bunu Vugar Han'a söylemedi. Kızla ikisi bu durumu sakladılar. Zaman Han'ın aklı Gülgez'deydi. Kız da

Zaman Han'ın geldiğini duyup gözleri yollarda kalmıştı. Bir gün Zaman Han Vugar Şah'a dedi ki kardeşim ne zamandır memleketten uzaktaydık, gel biraz dışarı çıkalım, bakalım buralarda değişiklik var mı? Zaman Han'ın asıl amacı Gülgez'i görmektir. Her ikisi çıkıp gezdiler. Zaman Han yolu bilerek Gülgez'in yaşadığı mahalleye çıkardı. Gördü ki kız dışarıda bunlara bakıyor. Her ikisi birbirini görüp sevindiler. Ancak Vugar Şah kızı görür görmez ona aşık olur ve Zaman Han'a kardeşim bu kız benim aklımı başımdan aldı. Ben ya ölürüm ya da bu kızı alırım der. (Zaman Han Destanı).

Lom İsmayil Destanı'nda İsmayil kendi yerlisi olan Ayşe'ye aşık olur. 18 yaşına geldiği zaman babasına bu aşkı utana sıkıla dile getirir.

*Canım ata utanıram açmağa
Nece deyim bu derdimi bilesen
Cavanlığım üz veribdir üstüme
Gorhurem ki eşidende gülesen*

*Eşğim lap Leyli Mecnunu andırır
Seyragıblar size yaman gandırır
Bir gözellik eşgi meni yandırır
Elçi gönder onu mene dilesen*

*Çeken olmaz İsmayil'in derdini
Varsa töksün goşunları ordunu
Vermeseler talayacam yurdunu
Bu sözlerim söyle halga ele sen (Lom İsmayil Destanı).*

3.2.4.6 Merhamet

İnsanoğlunun doğadaki tüm canlılara karşı duyduğu acıma duygusudur.

Lom İsmayil Destanı'nda İsmayil kamyon şoförü Paşa'ya yaşlandığı için yürüyemediğini kamyonu binmek istediğini söyleyince Paşa onu kamyonu almayıp gider. Ancak ileride kamyonunu çamura saplar ve çaresizce yolun ortasında bekler. Ancak Lom İsmayil onu saplandığı yerden kurtarır.

...Bu esnada Lom İsmayil gelip, -Paşa rica ediyorum beni de bindir dedi. Paşada yüküm ağırdır seni götüremem dedi. Lom İsmayil ise Paşa ben artık yaşlandım yayan nasıl gideyim, buradan obaya epeyce mesafe var? Nihayetinde çok uzun konuştuğundan sonra araba yola koyulur. 1 kilometre yol almıştı ki araba yolda bataklık denilen bir yerde batar. Paşa çok uğraşır ancak tekerlek daha da aşağı saplanır. Lom İsmayil yavaş yavaş yürüyerek arabanın saplandığı yere ulaşır. 5 10 metre ileri gider ama vicdanı el vermez geri döner. Arabanın yanına gelir. **(Lom İsmayil Destanı).**

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey öldürdüğü Musa'nın babasının evine gelir ve beni Allah misafiri kabul et der. Yaralı ve aç bir halde yarı baygın bu evde 3 gün kalır ve Mustafa bu gelen misafirin oğlunun katili olduğunu öğrenir ancak Mustafa Mihrali'nin elinde hiçbir silahın olmadığını görünce ve Mihrali'ye ilahi bir gücün yardım ettiğini anlayınca ona evin oğluymuş gibi davranır.

Mihrali Bey biraz ilerlemişken karşısına bir yol çıkar. Karanlıkta bu yolu takip eder ve epeyce bir mesafe gider. Karşısına çıkan bir şehre varır. Bu şehrin adı Miraslı'dır. Arpaçay'ın yakınlarında bulunur. Bu şehrin içinde karşısına çıkan ilk evin kapısını çalar. Kapıya yaşlı nurani bir ihtiyar çıkar. Mihrali Bey bu ihtiyara ricada bulunur. – Beni Allah misafiri kabul et. İhtiyar bu ricaya Mihriban olur ve Mihrali Beyi içeri davet eder ona yemek yedirir. Üç gün aç kalan Mihrali Bey güzelce yiyip karnını doyurur. Daha sonra ihtiyar;- Oğlum sen kimsin? Nerelisin? Neden bu haldesin? Diye sorar. Mihrali Bey de başından geçenleri ihtiyara anlatır. İhtiyar, oğlu Musa Çavuş'u öldürenin Mihrali olduğunu anlar ancak belli etmez. İhtiyar daha sonra su ısıtıp Mihrali'yi güzelce yıkar, merhem hazırlayıp Mihrali'nin yarasını güzelce sarar ve yatağını hazırlayıp, Mihrali'ye, - Oğlum şimdi yat dinlen der. Mihrali ihtiyara, -Amca adın nedir? Diye sorunca ihtiyar,- Mustafa'dır diye cevap verir. Daha sonra Mihrali Bey derin bir uyku çekip dinlenir. İhtiyar, oğullarını çağırır ve çay verir ve sakın bu adamın gönlünü incitmeyin der. Mihrali uykudan sonra dinlenmiş bir şekilde uyanır. Yarasının da iyileştiğini fark eder. Daha sonra Mustafa durumu Mihrali'ye anlatır. Mihrali Bey bu durumdan kaygılanır ve şaşırır. Görür ki kendi ayağıyla kendisi tuzağa düşmüştür. Hem yaralı hem de silahsızdır. Kendi kendine – Benim vadem buraya kadarmış diye düşünür. Ancak ihtiyar Mustafa çok dünya görmüş biri olduğu için Mihrali'nin renginin kaçtığını fark eder. İhtiyarın vicdanı kabul etmez ve düşünür.

Böyle bir yiğidi Allah korumuş, şimdi elinde hiçbir silahı yok ki dava etsin. Bunun üzerine bakalım ihtiyar Mustafa ne söyler;

*Halıg sahlayan zefer tohunmaz.
Her zaman yaşayar ölmez ay oğlum
Haggın gaderinden yayınmag olmaz
Bunu her nadanlar bilmez ay oğlum*

*Hilas bağla erenlerin pirine
Bir gorhu gelmesin senin serine
Seni goyduh Musa Çavuş yerine
Bizden sana hata gelmez ay oğlum*

*Mustafayam artıg ötübdür yaşıım
Gezanın işidir ağarib başım
Oğlanlarım olsun senin gardaşın
Merdlere heç zeval gelmez ay oğlum.*

Mustafa sözünü tamamlayıp;-Oğlum kalbine bir şüphe düşmesin, biz duyduk ki sen çok rica etmişsin ancak benim oğlum dinlememiş, suç onun kendisindedir. Onun için seni Musa Çavuşun yerine koyuyorum. Diğer oğlanlarım da senin kardeşin olacaklardır. Sende bunları kendi kardeşin bil. (Mihrali Bey Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile babası tarafından kolları kesilerek çölde bir kenara atılır. Bunu gören İbrahim Çavuş kızın bu haline dayanamaz ve onu da beraberinde Kerbela'ya götürür.

Ey kardeş hiç olmazsa benim bu söylediklerimi, şu halimi Kerbela'ya ulaştırın. Çünkü ben günahsız ve suçsuz yere bu hallere düştüm. Kız böyle söyleyince İbrahim Çavuş — hangi kötü amele sahip olursa olsun, bu yaşadıkları reva değil, ben onu da götüreceğim der. Rahile ise; ey kardeşim beni oraya ulaştırın mescide atın gerisi ile işiniz olmasın diye sözüne devam eder. Kızı götürüp kervanda yerini hazırlarlar ve yola düşerler Kerbela'ya akşamüzeri varırlar.(Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.4.7 Acıma

Bir insanın, bir canlının içinde bulunduğu kötü duruma karşı içinde hissettiği sevgi, merhamet, üzüntü, şefkat vb. gibi karmaşık duyguların bütünleşmiş halidir.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey, peşine düşen çete lideri Garip Ağa'ya acır ve onu defalarca uyarır. Ancak Garip Ağa aklına Mihrali'yi öldürmeyi koymuştur ve bunun için Mihrali'nin peşine düşer. Mihrali'nin uyarılarına aldırmayan Garip Ağa Mihrali'nin kılıcının tadına bakar ancak bu yaradan hemen ölmez aradan biraz zaman geçer ve sonra ölür.

Mihrali Bey; -Garip Ağa seninle çok şey paylaştım sen de benimle aynı sofraya oturdun, bundan dolayı ben seni öldürmek istemem. Ben biliyorum ki Ruslar sana yüklü miktarda para teklif etmişler. Benden sana hayır gelmez, çünkü ben seni öldürmek istemem. Ancak Garip Ağa'ya bu kadar söz kar etmez ve Mihrali Bey'e saldırır, ancak ne kadar hamle etse de hepsi boşa çıkar. Mihrali Bey; - Garip Ağa, şimdi sabret seni öyle bir hale düşüreceğim ki ne ölü ne de diri kalacaksın bütün yaşadıklarına pişman olacaksın der. Sonra kılıcını döndürüp Garip Ağa'nın kılıcını bir iki vuruşta yere düşürür. Garip Ağa bu esnada attan düşer ve çetesine geri dönün hatalı olan benim der. Sonra gelip Garip Ağa'yı kendi şehrine götürürler ve bir müddet yaşayıp aldığı kılıç yarısından dolayı ölür.(Mihrali Bey Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab babasının kim olduğunu bilmeden Rüstem ile meydanda karşı karşıya gelir ancak içinde Rüstem'e karşı bir sevgi oluşur ve onu öldürmek istemez onu sırt üstü yıkar ancak el uzatıp yerden kaldırır.

Ey mert delikanlı bizlerde adettir üç kez güreş yapılır. Birincide değil üçüncüde keserler der ve Zöhrab'ın da içinden öldürmek gelmez, Rüstem'i de yerden kaldırır. Rüstem'i öldürmeyi hiç istemez çünkü ona karşı Zöhrab'ta bir sevgi oluşmuştur. Daha sonra ey pehlivan git bir daha benim meydanıma gelme der. Bırak şimdi başka bir pehlivan gelsin diye söyler.(Rüstem ve Zöhrab Destanı).

3.2.4.8 İhanet

İhanet kavramı insanın güven duygusunu sarsan, iyi niyetini suistimal eden bir duygudur. İhanet eden insana hain denilerek toplumsal tepki bir nevi ortaya konulmuştur.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey can kardeşi Hüseyin'in ölümü üzerine çok üzülür. Diğer arkadaşlarına da güvenemez. Ruslar Mihrali ile başa çıkamayacaklarını anladıkları için onun yakınında olanları kandırıp kendi menfaatleri için kullanmayı düşünürler ve Mihrali'nin arkadaşları Mihrali Bey'e ihanet eder.

Rus Devlet gördü ki bunların üstesinden gelemiyorum şöyle bir karar çıkarttı. Kimin günahı/suçu azsa onu bağışlayacağız. Bunu duyan Mansur'la Davşangulu oğlu Hüseyin Mihrali'den habersiz kaçıp gelip devlete teslim olurlar. Bunu gören Ruslar kim Mihrali'yi yakalayıp bize verirse çokça hediye vereceğiz derler. Bunu duyan Mansur ve Hüseyin bu işi halledeceğiz derler. Mihrali Bey gördü ki dostları namert çıktı ve yakın dostları da peşine düşmüşler. Mihrali Bey bunun üzerine Erzurum'a gider, orada Karapapaklar'da kendine saklanacak yer bulur ve burada kalır.(Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey dağda kaldığı kaçak olan arkadaşları tarafından sürekli ihanete uğrar ve bunlar yüzünden sürekli hadiseler yaşar. Kars'ın zor durumda olduğu zamanda Mihrali Bey Muhtar Paşa'nın isteği ile Kars'ın kurtuluşuna yardım bu sıralarda Hüseyin adında hain bir adam Türkleri Ruslara muhbirler.

Aradan biraz zaman geçerken Hüseyin muhannet ortaya çıkar. Türkleri Ruslara satar ve kendi halkına ihanet eder. Onu da Mihrali Bey tutup yanında birkaç askerle esir eder. Bunları getirip Muhtar Paşa'ya teslim eder ve onun yerine Mustafa Paşa'yı tayin eder. (Mihrali Bey Destanı).

3.2.4.9 Vefa

Vefa kavramı en genel tabirle kendine yapılan ufacık bir iyiliği bir ömür hatırlama ve ona minnettar olmaktır.

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han'ın sevgilisi Gülgez'i can dostu Vugar'ın sevmesinden sonra Zaman Han kıza durumu anlatır onunla son kez vedalaşır. Vedasında ise ona olan vefasını, onu asla unutmayacağını ve onunla yaşadığı aşkı asla aşkar etmeyeceğini dile getirir.

Zaman Han:

Sevgilim gelbimde olan sirrimi

*Gelib sene men aşğara deyirem
İsdeyirem yakın olan yolunu
Salam başka bir diyara deyirem*

Gülgez Hanım:

*Ne müddettir hesretini çekirem
Salma meni sen azara deyirem
Unutma gel sedagati ilgarı
Yandırma cismimi nara deyirem*

Zaman Han:

*Ele sanma men bu hala gesdimi
Deme mennen ehdibarı kesdi mi
Cannan eziz istediğim dostumu
Atammıram bil kenara deyirem*

Gülgez Hanım:

*İgit oğlan ilgarını atar mı?
Men olmuşam bil Leyliden beter mi?
İnsan sevdiğini yada satar mı?
Vurar mı gelbine yara deyirem*

Zaman Han:

*Eşgin semendini minib çaparam
Zaman Hanam sınık gönül yaparam
Harda olsan ahdarıban taparam
Hayın çıkmam ehdibara deyirem*

Gülgez Hanım

*Men Gülgezem nece atım elimi
Bülbül kimi ahdarıram gülümü
Çıkart gözlerimi kesdir dilimi
Gülü gısmet etme hara deyirem. (Zaman Han Destanı).*

Zaman Han kendi elleri ile sevdiği kızı Vugar Şah ile evlendirir ve Zaman Han'ın babası Vugar'a artık ben üstüme düşeni yaptım senin kendi eline baba ocağına dönme

zamanın geldi der. Bunun üzerine Zaman ve Vugar birlikte geçirdiği zamanları akıllarına getirir ve gönülleri coşar vefalı dostlar birbirleriyle şöyle vedalaşırlar.

Vugar Şah

Geder oldum vetenime

Sen de yeğin bil a gardaş

Keçirdiğimiz günleri

Herden yada sal a gardaş

Zaman Han

Seni goymaram gedesen

Vetenine bil a gardaş

Hoş gün keçir bizim elde

Şad firavan ol a gardaş

Vugar Şah

Eşgimin eseri söner

Gözyaşım da sele döner

Sensiz ayım ile döner

Herden bize gel a gardaş

Zaman Han

İnan geyif bezenmerem

Havalanıb gezenmerem

Senden ayrı dözenmerem

Bizim elde gal a gardaş

Vugar Şah

Vugar Şaham paralandım

Üreyimnen yaralandım

Zulum ile aralandım

Sen salamat gal a gardaş

Zaman Han

Kimler sene tele kurdu

Yadlar yaman gandırdı

Derdin Zamanı yandırdı

Get uğurlu yol a gardaş

Her ikisi de sözünü tamamlar. Görüşüp vedalaşırlar. (Zaman Han Destanı).

Zaman Han dostu için sevdiği kızıdan vazgeçmiştir ancak saltanatı, zenginliği bitince dostunun kapısına gidince yıllardır vefalı bildiği dostu Vugar ona vefasızlık yapar. İki eski dost aralarında konuşur ve gönüllerinde olan kırgınlıklarını şöyle dile getirirler.

Zaman Han:

*Ezel günnen cah calallı vahdında
Senle gardaş olan tanı menem men
Felek vurub bed getirdi igbalım
Hemin gardaş tanıginen menem men*

Vugar Şah:

*Ezel günnen gardaş deyib dost olan
Dürüst ilgarında duran menem men
İndi seni bu günlere yetiren
Sene düzgün yol gösteren menem men*

Zaman Han:

*Yadında mı boya başa yetirdik
Elimize kağız galem götürdük
Her ikimiz bir mektebi bitirdik
Hemin gardaş tanıginen menem men*

Vugar Şah:

*Yahşı hatırlaram geçen günleri
Gam keder çekirem o vahtdan beri
Sende ki galmayıb hanlık eseri
Ağlayıb boynunu buran menem men*

Zaman Han:

*Deyirdin senle gederem ölüme
Bu günümde yanmadın heç halıma
Döydürdün gapında meni zalıma
Hemin gardaş tanıginen menem men*

Vugar Şah:

Dayım idi yolda sene pul veren

*Şah anamı ayağına gönderen
Heyatını lalezara dönderen
Sene yeni heyat veren menem men*

Zaman Han:

*Gabul eden çarkı felek gadasın
Öz eliyle yada veren butasın
Sene veren gözlerinin didesin
Hemin gardaş tanığinen menem men*

Vugar Şah:

*Ele ki şah oldum goydum tacımı
Zeher ettim şirinimi acımı
Cannan eziz istediğim bacımı
Layık bilib sene veren menem men*

Zaman Han:

*Gadir Mevlam yine verdi payımı
Bahar etdi zimistanımı yayımı
Zaman Hanam dostlar tutub toyumu
Hemin gardaş tanığinen menem men*

Vugar Şah:

*Senin derdin sitem etdi Vugara
Niye saldın meni derde azara
Unutmaram ta gedince mezara*

Dost yolunda canın veren menem men (Zaman Han Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı'nda Aşık Mehemmet ve Mustafa Coşkun sayesinde Mollaoğlu Köyü'nde bulunan harabe okul yeniden inşa ettirilir. Aşık Mehemmet Mustafa Bey'e olan vefasını şöyle dile getirir.

Mustafa Bey: - Aşık Mehemmet şükürler olsun Allah'a senin mektubunun cevabı geldi ve işin halloldu. Her şey yolundadır. Allah'ın izniyle en yakın zaman da sizin okulun yapımına başlanacaktır artık bunları dert etme der. Böyle deyince Aşık Mehemmet çok

sevinir ve sazını alıp görelim Mustafa Bey'in yaptığı bu iyilik karşısında ne söyler. Biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Aşık Mehemmet Sadaklı

Yaradannan dileyin var

Seni var ol Mustafa Bey

Özü penah olsun sene

Behdiyar ol Mustafa Bey

Senin arzun heyir işdir

Hakkın verdiyi verdiğidir

Bu görüş yahşı görüşdür

Tacıdar ol Mustafa Bey

Sadaklının tacıdarı

Bir dolan gel bize sarı

Unutmadın sen ilgari

Bir vugar ol Mustafa Bey.

Sözünü tamamlayan Aşık Mehemmet – Hürmetli Mustafa Bey sen bana öyle büyük bir iyilik yaptın ki seni ömür boyu unutmam. Sen ki bizim halkımıza iyilik yaptın okul yaptırdın, bundan dolayı sana minnettarız. Biz senden razıyız Allah da senden razı olsun. Bu sözlerle konuşmamız biter. Benim bunca yalvarıp bu okulu yaptırmamın amacı gelecek nesillere yadigar kalsın diyedir. Her zaman hatırlayıp bir fatiha/rahmet okurlar. Çünkü bu destanı bu işin hatırı için yazdım.(Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

3.2.4.10 Kıskançlık

Kıskançlık insanın içinde yeşeren ancak dikenleri olan işe yaramaz bir bitkidir. Toprakta yer kaplar ve dokunan her eli kanatır. Kıskançlık insanın kendisinde olmayan bir başkasında olan nesne veya güzel davranışların noksanlığında ortaya çıkar eğer belli bir seviyede kalmazsa hasetlik derecesine ulaşır. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde de kıskançlık duygusu yer almaktadır.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey'i çekemeyen Sivas ağaları onu Kangal reisine şikayet eder bu adam da bu şikayeti Sivas valisine iletir.

Mihrali Bey ise Sivas halkının büyük hürmetini ve saygınlığını kazanır ve her zaman onun memnuniyetini sağlarlar. Ancak diğer yandan şehrin ağaları Mihrali Bey'i çekemez ve onun şöhretini, şanını aşağı düşürmeye çalışırlar. Ancak bunu nasıl yapacaklarını bilemezler. Ağalar, Beyler şehir merkezinde Kangal'la sohbet ederken Kangal reisi içeri gelir ve herkes ayağa kalkar. Ancak Mihrali Bey kalkmaz. Reis onun ayağa kalkmadığına sinirlenip öfkelenir. -Sen bana neden saygı gösterip ayağa kalkmadın der, Mihrali Bey'de ona sinirlenip, -Sen kimsin ki bana ayağa kalk diyorsun, kalaycının şakirdi olmuştun der ve reisi iyice ezer. O da durumu Sivas valisi Reşit Paşa'ya anlatır. Seni kalaycı beni de sana şakirt yaptı der. Verilen misalden hiddetlenen Reşit Paşa durumu Abdülhamit Paşa'ya bildirir. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey'i kıskanan Reşit Paşa Yemen'de çıkan ayaklanmayı Abdülhamit'e bildirir ve bu isyanı sadece Mihrali'nin bastırabileceğini söyler. Reşit Paşa kıskançlığı yüzünden dolaylı da olsa Mihrali Bey'i vatanından sevdiklerinden ayrı düşürür.

Sultan büyük bir sofra kurdurup Mihrali'nin şerefine ziyafet verir ve yemekler dağıttırır. Bunlardan sonra Mihrali Bey Sivas'a döner. Sonra Yemen isyanı başlar. İngilizler orayı karıştırır. Araplar Türklere karşı isyan başlatırlar. Buraya yardım gereklidir. Kalbinde kinini diri tutan Reşit Paşa bu iş için Sultana Mihrali Bey'i önerir. Ondan başka hiç kimse bunu başaramaz. Sultan da bu iş tam Mihrali'ye göredir der. Ancak bu onun kendi tasarrufundadır, isterse gider istemezse gitmez. Ben ona emir edemem der. Bunu duyan Mihrali Bey kendi kendine, -Sultan ki bana böyle hürmet ediyor bundan dolayı Yemen'e gitmeye karar verir. Kardeşi Ali'yi de yanına alır bir müddet orduyla gider. (Mihrali Bey Destanı).

3.2.4.11 Yalnızlık

Yalnızlık bir insanın milyonlarca kalabalığın içinde tek başına kalmış gibi hissetme durumudur. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde yalnızlık duygusunun en ağır bastığı hikaye Mihrali Bey Destanı'dır.

Mihrali Bey yaşadığı süre boyunca yalnız kalmış arkadaştan, anne ve kardeşten, eşten uzaklarda kalmıştır. Arkadaşı, kardeş gibi sevdiği Hüseyin Ruslar tarafından öldürölünce iyice yalnız kalan Mihrali Hüseyin'in yasından şunları söylemiştir.

*Zalım ecel seni tez yahalayıp
Alıb kemendine saldı Hüseyin
O muhannet sitemkarın güllesi
Ezrayil cengine aldı Hüseyin.*

*Deyirdim dağları goşa gezerdik
Birge gezib her cefaya dözerdik.
Harda muhannet var başın ezerdik
Hazan vurdu gülün soldu Hüseyin.*

*Yegin Hak yanında etmişem günah
Sen ol mene dayag ey yaradan şah
Umudum sen idin penahım Allah
Mehralı da sensiz galdı Hüseyin. (Mihrali Bey Destanı).*

Yalnızlığın tadına bakan bir diğér hikaye kahramanı da Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda yer alan Hatem Şah'tır. Karısı Gülsenem Hanım öldükten yalnız kalır.

Ancak Gülsenem Hanım Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Hatem Şah yalnız yaşanamadığını görür, araştırıp, soruşturup Gülendam adında bir kadınla evlenir. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Şehzade Neriman büyölü dağa gittiğinde burada yalnız ve çaresiz kaldığını, kardeşi ile yaşadığı mutlu günleri vs. aklına getirince yüreğinden şunlar geçer.

*Aman felek, men sene neylemişdim,
Künbekün artırdın azarım benim.
Yatırdın taleyimi, bağladı behtim,
Saldın bu yerlere küzarım benim.*

*Elim çatmır elden halallıg alım,
Elaç budur gardaşım yada salım,
Gorhuram ki, ölüb men burda galım,
Ahır itkin ola mezarım benim.*

*Çoh bela körünür tilsim dağında,
Terlan da galar mı sar oylağında,
Nerimanam, galmışam dar ayağında,*

Bağlandı hoş künüm, küzarım benim. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Büyülü dağda büyücü Hoca Sinan'a rastlayan ve ona tutsak olan Neriman zindan tek başına kalır gece boyunca Allah'a dua eder. Sabah olunca kimsenin gelmediğini yapayalnız olduğunu görür.

Neriman Şah o gece sabaha kadar bekler, sabah olunca kimsenin yardımına gelmediğini görür. Daha sonra ayağından başlayarak yavaş yavaş taşa dönüşür. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile eve kilitlenir.

Bunu dedikten sonra kızı üçüncü kata çıkarır ve odaya kapatıp kapıyı kilitler. Seni bu evde tutsak edeceğim ta ki benim dediğim oğlanla evlenmeyi kabul edene kadar. Kız odada ağlaya ağlaya tek kalır. (Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.4.12 Özgürlük

Kişinin, herhangi biri veya birilerinin baskısı-etkisi altında kalmadan, bedensel ve zekasal tüm iradelerini kimsenin yaşam kalitesine etki etmeden hür olarak kullanmasının genel tanımıdır özgürlük.

Mihrali Bey tutsak veya esir olmayı, Rusların emri altında olup onlara itaat ederek onlarla çalışmayı ret ederek özgürlüğüne ne denli düşkün olduğunu hikayede göstermiştir. Hikaye içinde geçen birçok karakter para karşılığında özgürlüklerini ve

milli değerlerini Ruslara satarken Mihrali Bey ise kaçak düşerek doğdu Darvaz köyünden kilometrelerce uzakta ölür. Babasını rüyasında gören Mihrali babasını Hristiyan mezarlığından çıkarıp Müslüman mezarlığına defneder bu durumdan dolayı ise kaçak hayatı başlar.

Sabah olunca her yana ses seda düşer askerin öldürüldüğüne dair. Bu olayı işiten Mihrali Bey yakalanmamak için silahını da alıp kaçak olup dağlara çıktı.(Mihrali Bey Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda babası tarafından eve kilitlenen Rahile evin üçüncü katından atlayarak özgürlüğüne kavuşmuştur.

Bunu dedikten sonra kızı üçüncü kata çıkarır ve odaya kapatıp kapıyı kilitler. Seni bu evde tutsak edeceğim ta ki benim dediğim oğlanla evlenmeyi kabul edene kadar. Kız odada ağlaya ağlaya tek kalır... Rahile az önceki isimleri anıp kendini pencereden atar. Ancak Allah-u Teala Cebrail'e emreder, Cebrail kanadında Rahile'yi yere indirir ve Rahile yol boyunca kaçmaya başlar.(Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.4.13 Yalvarma

Bir insanın ilahı bir yaratıcıdan veya birinden kendini acındıracak bir üslupla bir şeyler istemek onun duygu ve hislerinden kendi lehine bir şeyler kazanmak.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey rüyasında babasının söylediği şeyi yapmayı kafasına koymuş ve yine aynı rüyayı gördüğü bir gece uyanarak durumu annesine anlatır. Annesi ise oğlunu bu kararından vazgeçirmeye çalışır yalvarıp yakarmaya başlar ama bunlar Mihrali'yi fikrinden vazgeçiremez.

Annesi başladı yalvarmaya ki oğlum diyorlar orada askerler nöbet tutuyorlar. Seni yakalarlar o zaman ben yana yana kalırım. Kadın halimle ben ne yaparım.(Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda üvey annesinin söylediği yalan yüzünden Hoca Sinan'ın büyülediği dağa giden Neriman Şah, bu dağ yolunda ne yazık

ki büyücü Hoca Sinan ile karşılaşır. Hoca Sinan'ın kendisini kandırdığını anlayınca ona kendisini bırakması için yalvarır ancak bu yalvarma netice vermez.

Oğlan ihtiyarın peşine düşüp, bir müddet gittikten sonra, ihtiyar sihiri yapıp üflediğinde Neriman durumu anlayıp kılıcına el atar ancak eli kılıcına gidemez, geç kaldığını anlar. Kollarını hissedemez ve hareket ettiremez olur. Artık efsunlanmıştı. İhtiyar bu durumu görüp kahkaha atar ve der: —Oğlum o gördüğün taşlar ne zaman iyileşip giderse, sen de o zaman gidersin der. Neriman Şah naçar kaldığını anlar ve ihtiyara yalvarmaya başlar. Görelim ne der:

Neriman Şah:

Goca and verirem sirri-hudaya,
Cavanam kel gıyma- cavan ölüm men.
Cebrayıl ketiren haggı nıdaya,
Cavanam kel gıyma- cavan ölüm men

Neriman Şah:

Anam yohdur bu derdime ağlaya
Ne bacım var başa gara bağlaya
Gıyma gardaşıma, sine dağlıya,
Cavanam, kel gıyma cavan ölüm men.

Neriman Şah:

Nerimanam, atamın budur fermanı:
Analığım heste, sağalmır canı,
Deyirler burdadır onun dermanı

Cavanam, kel gıyma cavan ölüm men. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab Heçir'i söz ile yaptığı işten geri çevirmeye çalışsa da Heçir laftan anlamaz ve Zöhrab ise en sonunda kement atarak Heçir'i yakalar ve Heçir son çare olarak Zöhrab'a yalvarmaya başlar.

En son olarak Zöhrab kemend atıp, Heçir'i yakalayıp atın sırtından yere düşürür ve üzerine çıkıp göğsüne çöker. Öldürmek isteyince Heçir yalvarmaya başlar. —Oğlan

bağışla aman diliyorum senden beni öldürme. Bugünden sonra ben de senin kulunum. Ne dersen onu yaparım, beni bağışla özgür bırak der. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile babasının attığı iftiradan dolayı idam edilmek üzereyken şaha yalvarmaya başlar ve kendisinin suçsuz olduğunu ispatlamaya çalışır.

Şah—Böyle kadın bana lazım değil asın der. Kız kendisini haksız yere asacaklarını görünce şaha yalvarmaya başlar. Görelim ne söyler biz diyelim işitenlerin sağlığına olsun:

Rahile:

*And verirem seni sirri hudaya
Gel öldürme meni yohdur günahım
Cebrayıl getiren haggı nidaya
Gel öldürme meni yohdur günahım*

Şah, onun söylediğine inanmayın asın diye emir verir. Kız —Şahım nice zamandır senin ekmeğini yedim seninle aynı yastığa baş koydum, hiç olmasa bırak içimden geçenleri söyleyeyim. Şah söyle der.

Rahile:

*Taleyim bed geldi ezel binadan
Cavan çağı yetim galdım anadan
Heç bir ana gisas almaz baladan
Gel öldürme meni yohdur günahım*

Rahile:

*Vaht gelir halig mene yar olar
Bu kizlin sirler bil aşgar olar
Demeyin Rahile elde har olar
Gel öldürme meni yohdur günahım*

Kız sözünü tamamlar. Şah ise yine inanmayın diye emir eder. (Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.4.14 Övgü

İyi ve güzel olan şeyleri yüceltmek için kullanılan sözcüklerin genel adıdır. Aşık Mehmet Sadaklı'nın hikayelerinde övgü kahramanlık ve fedakârlık yapanlara ve vefa gösterenlere yapılmış ve gönülleri ihya edilmiştir.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey Kars'ın kurtuluşunda Muhtar Paşa'ya yardımcı olduğu için burada büyük bir saygınlık kazanır. Birçok başarıya imza atan Mihrali Bey'e Muhtar Paşa şeref madalyası verir ve bu olaylardan sonra Mihrali'nin adı her yerde yayılır. Bu durumu duyan Karslı Aşık Sadık Mihrali'nin bu başarıları üzerine şunları söylemiştir.

Aşık Sadık

Osmanlıda ona yahşılık etdi

Her çetin günleri gördü Mehralı

Yaralı askeri gadaya atdı

Garsın galasını yardı Mehralı

Beraat aldı paşanın elinden

Nece aşdı gabag tepe belinden

Gümrü revan gan ağladı elinden

Şehirlere talan saldı Mehralı

Muhtar Paşa divanına sesledi

Nişan verdi şan-ı şöhreti süsledi

Ganimette orduları besledi

Şikarın yanına galdı Mehralı

Dolu Musa çoh heyamet eyledi

Kamil gizli sirlerimizi söyledi

Mansır, Letif, Garapapag Beyleri

Osmanlıya arha daldı Mehralı

Aşık Sadık sözlerini bitirdi

*Gadir Mövlam imdadıma yetirdi
Yüzler ile esir tutub getirdi
Milletinin gedri bildi Mehralı. (Mihrali Bey Destanı).*

Mihrali Bey Kars'tan sonra emrindeki askerleri ile Sivas'a gelir burada bir ev yaptırmak ister. Mihrali'nin Sivas'a gelmesine sevinen Sivaslı Aşık Püryani Mihrali'nin gelişi için şu sözleri söylemiştir.

Aşık Püryani

*Nasıl methetmeyeyim Mehralı Beyi
Sivas ölkesinin beyi gelibdir
O zalım düşmenin elinde galmaz
Sivas ölkesinin beyi geliptir.*

*Herkes gaderine boynunu eye
Ünü dağılmıştır şehre köye
Zarar ziyan deymez Mehralı Beye
Sivas ölkesinin beyi gelipdir.*

*Ecem igiddir yahşıdır yahşı
Gösterir kendini kemalı nahşı
Ehbabı yaranı kader garşı
Sivas ölkesinin beyi gelibdir.*

*Püryanı bu anda söyler bitirer
Haggın birliyiine şükür yetirer
Yurdun şerefini beyler artırır
Sivas ölkesinin beyi gelibdir. (Mihrali Bey Destanı).*

Mihrali Bey Sivas'ta kendine hasım edinir. Buranın ağaları ve valisi Mihrali Bey'i çekemezler ve onu Abdülhamit'e şikayet ederler. Bunun üzerine Abdülhamit Mihrali'nin arkasında olduğunu göstermiş ve ona söz söyletmemiştir. Bu durumu duyan Püryani çok sevinir Mihrali Bey için şu övgü dolu sözleri dile getirir.

Püryani

*Nasıl methetmeyim Mehralı Beyi,
Her yerde şerefi ünü söylenir
Yaptığı igidlik aklıma düşdü
Üzerinden geçen günü söylenir.*

*Beyin çokdu anladarsa davası
Titretti elinde goca Sivas
Sürüyü sahladı Gangal ağası
Her yerde şerefi şanı söylenir.*

*Mehralı Bey seni nasıl duyaram
İgidlerden seni seçem ayıram
Yaradandır seni bele yaradan
Püryani de bugün bunu söyleyir. (Mihrali Bey Destanı).*

Aşık Mehemmet Sadaklı hikayelerin sonunda duvakkapama yapar ve genel olarak hikayenin içeriğini anlatır. Mihrali Bey Destanı'nın sonunda yer alan şiirde Mihrali Bey'e övgüler yer almaktadır.

*Bu gün tebim coşa gelib
Bir bele dastanı deyim
Söyleyim mahallara
Eşitsin her yana deyim
Öz mahalı Borçalıdır.
Darvazdı mekanı deyim
İgid adı Mehralıdır
Legebi Bey, hanı deyim
Her bir yana seda saldı
Bir yanı Al'Osman'ı deyim*

*Borçalının igid oğlu
Bir sedd goydu bu cahana
Çohlarına divan tutdu*

Düşmen galdı yana yana
Dolaştı İran Turan'ı
Ordan keçdi Al'Osman'a
Her yana kağız dağıldı
Çoh ahtardılar behane
Halig özü penahında
Sahladı o canı deyim

Er oğlu tek ad gazandı
Aldı dağların havasın
Gartal kimi zirvelerde
Oldu meskeni yuvası
Urslara cenk eyledi
Her zaman oldu davası
Bele gahraman igidle
Heç kimse etmesin besi
Dağıdıb sedleri pozan
Bele bir aslanı deyim

Göç eyledi goç Goroğlu
Çenlibel oynadı galdı
Rüstem öldürdü oğlunu
Sinesinde dağı galdı
Ne Babek, ne Gaçah Nebi
Nede Gandal Nağı galdı
Dağladın neçe sineler
Ne üreynin yağı galdı
Necelerini yola saldın
Eli tek aslanı deyim

Atanın gehraman oğlu
Tek gelişindi bu cahana

Regibine gan uddurdu
Düşmen galdı yana yana
Barı İlahim nece gıydın
Bele igid gehramana
Mehralı tek igid oğlu
Bir de doğurcah mı ana
Vahtsız getdi bu cahandan
Etmirdim gümanı deyim
Ey vefasız fani dünya
Söyle sende mürvet hanı
Vahtsız yola salıbsan
Nece-nece gehramanı
Tarih boyu kim unudar
Mehralı tek bir insanı

Elesger yazdı, yaratdı
Deli Alı'ya bir dastanı
Sadahlı Aşık Mehemmet
Yazır bu dastanı deyim (Mihrali Bey Destanı).

3.2.4.15 Cömertlik

Parasını, malını ve servetini herkesle paylaşan eli açık gönlü bol olan kimseler için kullanılır cömertlik kelimesi. Bu kelimenin hayatımızdaki önemini *veren el alan elden üstündür* atasözümüz özetler niteliktedir.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey zindan kaçarak Arpaçay'a bağlı Miraslı Köyüne gelir. Burada ilk bulduğu evin kapısını çalar ve bu ev düşmanın babasının evidir.

Karanlıkta bu yolu takip eder ve epeyce bir mesafe gider. Karşısına çıkan bir şehre varır. Bu şehrin adı Miraslı'dır. Arpaçay'ın yakınlarında bulunur. Bu şehrin içinde karşısına çıkan ilk evin kapısını çalar. Kapıya yaşlı nurani bir ihtiyar çıkar. Mihrali Bey bu ihtiyara ricada bulunur. –Beni Allah misafiri kabul et. İhtiyar bu ricaya Mihriban

olur ve Mihrali Beyi içeri davet eder ona yemek yedirir. Üç gün aç kalan Mihrali Bey güzelce yiyip karnını doyurur. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey Ruslardan kaçarak ailesi ve askerleriyle birlikte Çıldır'a Suhara Köyü'ne Aşık Şenlik'in evine gelirler.

Bunları gören Aşık Şenlik bunları evine davet eder. Daha sonra Allah ne verdiyse onlara ne lazımsa hürmet-ikram eder. Bir müddet onları evinde saklar ve bunların Türklere yardıma geldiğini bilir. (Mihrali Bey Destanı).

Aradan hayli zaman geçer ve Mihrali Bey Sivas'a gider burada bir ev yaptırmak ister bu evin inşaatında çalışan Sivaslı Ruhsati adında bir aşık vardır. Arkadaşları Ruhsati'nin sazından şiirinden şikayet ederek Mihrali Bey'e yakınırlar ve Ruhsati'yi kovdururlar. Ruhsati ise yoksul, biçare biridir. Bu halini söz ile Mihrali Bey'e bildirir ve Mihrali Bey Ruhsati'nin gönlünü şöyle alır.

Mihrali Bey bunu kovduğuna pişman olur ve getirip Ruhsati'ye bir at verir. Şehrine gidip gelmeye çünkü o Deliktaş'tan idi. Sonra bir çift öküz verir ve gülerek, -Sen biliyorsun ki ben aşığa vurgunum, ben de senin gönlüne değmek istemem ancak havalar iyi gidiyorken isterim ki evin inşaatı bir an önce yapıp bitirilsin. Çünkü bu binanın en değerli misafiri sen olacaksın. Aşıksız bu binanın, bu şah celalin lezzeti hiç olmaz. Bu sözlerden sonra yüreğinin acısı giden Ruhsati, -Eyvallah efendim der. Sonra Mihrali Bey söyle benden ne istersin der. Ruhsati'de - Beyim çok teşekkür ederim, bana at verdin, öküz verdin şimdi de ricam şudur ki bana bir inek veresin, belki o zaman ailem açlıktan kurtulur, ömür boyu Beyime duacı olurum der. Mihrali Bey güzel de bir inek verip Ruhsati'yi inşaatı bekçi olarak alır. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey Abdülhamit Han'ın karşısına çıktığında padişah bunu çok sevecen karşılar ve cömertlik gösterip Mihrali için ziyafet verir.

Sonra sultan büyük bir sofra kurdurup Mihrali'nin şerefine ziyafet verir ve yemekler dağıttırır. (Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah gönlü bol eli açık bir yöneticidir.

Ancak Hatem Şah'ın malına mülküne, yönettiği ülkeye sahip olacak bir nişanesi yokmuş. Hatem Şah çok cömert, yufka yürekli, sofrası herkese açık, adaletli, merhametli, vicdanlı bir şah imiş. Bütün ülkelerde onun sofrasının bereketi söylenirmiş. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı)

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah'ın uzun yıllar boyunca - çocuğu olmaz ve bu duruma şah çok üzülür. Veziri Hoca Sinan'ın tavsiyesi üzerine yoksul kimselere dua etsinler diye bir ziyafet verir.

Birini fakir-fukaraya paylaştırıp aç karınları doyurur, çıplak olanları giydirir, yetimleri sevindirir ve köprü yaptırır. Daha sonra büyük bir ziyafet tertip edip halka yedirir. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Hatem Şah'ın ikiz erkek çocukları olur bunun üzerine birçok hayır yapar.

Dadılar çocukları kundaklar ve sonrasında padişaha muştulu/müjdeli haber ulaşır. Padişahımız var olsun. Müj데미 isterim. Allah-u Teala sana ikiz oğlan çocuğu nasip etti. Hatem şah müjdeciyi dünya malı ile gani eder. Bu olay üzerine yetimleri sevindirir, sadaka verir, köprüler camiler inşa ettirir. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Rüstem'in atı çalınır ve o da atını aramak için Semenkan şehrine kadar gelir. Bu şehrin şahı, Rüstem'in buraya geldiğini duyar ve onu sarayına davet eder.

Rüstem başına gelenleri ve atının kaybolmasını anlatır. Şah: —Dert etme atın bulunur buyur sen misafirimiz ol. Şah Rüstem'i alıp güzel bir şekilde ağırlar. Güzel şarkıcı kızlar gelip keyf eylerler. Rüstem iyice yiyip, içip mest olur ve uyumak ister. Onun için yataklar hazırlanır. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile çocuğunun ölü bedeni ve kendisinin de kesik kolları ile Kerbela'ya gelir burada Allah'ın hikmeti ile kollarına ve çocuğuna kavuşur. Bunu gören Kerbelalı'lar ise onlara güzel bir ev yaparlar.

Rahile'nin başına gelenleri gören Kerbela cemaati onun için bir ev yaparak ona verirler. (Abbas ile Rahile Destanı).

Cömertlik kavramı Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde en çok Zaman Han Destanı'nda ağır basar. Zaman Han Gülgez'in aşkıdan bütün servetini boşa harcar ve yoksul sıradan biri olur ve dostunun yanına gider ancak burada Zaman Han'ın başına enteresan olaylar gelir.

İhtiyar benim burada tanıdığım bir tek kişi vardı o da itibarsız çıktı. İhtiyar, oğlum o paraları al, sana helal ediyorum ve sen de benimle gel bu yakınlarda bir yemekhane var, oranın sahibi benim yakınımıdır. Gidelim ona seni tanıştırayım, sana iş versin. Orada hem çalışır hem de yaşarsın der. (Zaman Han Destanı).

Zaman Han'a sadece bu ihtiyar değil aynı zaman da yemekhanenin sahibi olan kadın ve orayı işleten adam da yardım eder.

İhtiyar, Zaman Han'ı söylediği yemekhaneye getirir. Buranın sahibi olan Mehemmet isimli adamı çağırır. Daha sonra Mehemmet'e, bu garibandır, kimsesi yoktur, rica ediyorum Allah rızası için bu adama yanında bir iş ver ve ona azdan çoktan yardım et. Mehemmet, baş üstüne der. Daha sonra Zaman Han'ı berbere gönderir tıraş ettirir, sonra hamam gönderir, üstüne başına yeni kıyafetler alır. (Zaman Han Destanı).

En sonunda yemekhanenin sahibi olan kadın gelir ve bundan sonra Zaman Han'ın hayatı olumlu yönde değişmeye başlar.

Bu esnada yemek gelir, Zaman Han elini cebine atar para çıkarmaya çalışır, ancak kadın buna müsaade etmez. Kadın, oğlum ben buradayken benden başkası hesap ödeyemez, sadece senin değil herkesin hesabını ben ödeyeceğim. Bir müddet sohbet ettikten sonra Mehemmet Zaman Han'ı gösterip, Hanım aradığın münasip adam bu oğlandır, yemekhaneyi buna sat der. Kadın ise çok iyi olur der. Zaman Han ise bunların kendisiyle dalga geçtiğini düşünür. Benim param yok, ben gariban birisiyim der. Kadın ise oğlum sen parayı dert etme, sen teklifi kabul et, gerisi kolay der. Kadın Zaman Han'a şöyle bir teklif sunar, bu yemekhaneyi sana on yıllıkına ücretsiz veriyorum, on yıldan sonra parasını zamanla ödersin. Ölsem de helal ederim. (Zaman Han Destanı).

Yemekhanesini bu kimsesiz fakir adama veren kadın son gelişinde kızına uygun bir eş aradığını söyler yemekhaneci Mehemmet sayesinde kıza talip olarak gösterilir. Kadın yapacağı tüm cömertliği yapıp kızını da Zaman Han'a verir.

Kadın, oğlum ben Fransa'ya gidemeyeceğim, varım yokum bir kızım var, öyle bir münasip adam olsun ki kızımı onunla evlendireyim. Hem bu yemekhaneye hem de benim bütün servetime sahip olsun. Yine Mehemmet söze karışır ve Hanımım bu oğlan bekardır, gel kızını da buna verelim der, kadın bu teklifi kabul eder. Ancak Zaman Han yine parasının olmadığını ve gariban olduğunu söyler. Kadın da neden böyle söylüyorsun, insanı zengin de fakir de eden Allah'tır. Kadın kabul ediyor musun diye sorar. Zaman Han yine benim param yok ki senin bu yemekhanenin parasını vereyim, bu parasızlıkta düğünü nasıl yapayım. Kadın da oğlum Allah'a şükür benim servetim her şeyden fazladır, sen evet de düğünü ben yapacağım... Düğün zamanı gelir, meclis kurulur, misafirler toplanır, sofralar kurulur, şaraplar gelir, kadehler dolar. (Zaman Han Destanı).

Aşık Mehemmet'in Kars Seferi Destanı'nda Derviş Osman Mustafa Coşkun'la ile arkadaşdır. Bu adam Tiflis'te buluna bir Türk temsilcidir.

Bu temsilci sayesinde Türkiye'ye gidiyordu. Bu temsilcinin adı ise Mustafa Coşkun'dur. O yardım yapma işleriyle uğraşıyordu, köprü yaptırıyordu, yol yaptırıyordu, okullar inşa ettiriyordu. (Aşık Mehemmet'in Kars Seferi Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı ve Derviş Osman Mustafa Coşkun'un tavsiyesi sayesinde Ardahanlı Serdar Bey'in evine gelirler Serdar Bey de bunları çok hoş karşılar.

Arayıp sorup Serdar Efendi'nin evini buldular ve Serdar Efendi bunları çok sevecen karşıladı. Mustafa Bey'in dostları benim de dostumdur buyurun eve gelin der Serdar Efendi. Serdar efendi çok dünya görmüş bir adamdı getirip sofrayı donattı güzel yemekler ve çay geldi bunlar bir güzel yiyip içtiler (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı Aşık Murat Çobanoğlu'nun meclisinde bir takım olaylardan sonra sazını çalıp sözünü söyler. Bundan sonra da Aşık Murat güzel bir sofraya hazırlatır.

Aşık Murat bu olanlardan sonra büyük bir meclis sofrası kurup güzelce ikramlar yaptırdı ve daha sonra atları hazırlayın der. (Aşık Mehmed Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

3.2.4.16 Mutluluk

Mutluluk biz insanların güzel bir olay veya bir iş karşısında istediğimiz sonucu alınca hissettiğimiz duygudur. İncelemesini yaptığımız hemen hemen bütün hikayelerde mutluluk teması vardır.

Mihrali Bey Gürcistan'dan Türkiye'ye geçeceği sınıra yaklaşınca yeni doğan bebeğini ses yapar ağlar ve bütün herkesi Ruslara yakalatır endişesi ile bir ağacın altına koyar ve ardına bakmadan yoluna devam eder. Bunu gören Mihrali Bey'in kız kardeşi Hürü ise kimse görmeden bebeği alıp bağrına basar ve kafilenin arkasından gelir. Sınırı sorunsuzca geçtiklerinde ise bebeği getirip Mihrali Bey'e ve Bahar Hanım'a verir.

Hürü biraz oyalanıp bebeği gizlice kundağa sarıp kucağına alır. Geriden geriye Mihrali Bey'in kafilesinin arkasından bunları takip eder. Bunlar sınırı geçip Osmanlı topraklarına ulaşırlar. Biraz dinlenelim soluklanalım derler. Bu sırada Hürü bebeği getirip Mihrali Bey'in kucağına verir. Bunu gören Mihrali Bey ayağa kalkıp bacasını bağrına basar, yüzünü gözünü öpüp, - Bacı öyle bil ki bana dünyaları armağan ettin der. Diğer yandan Bahar Hürü'nün ayağına kapanır. Sanki üstüne yeniden gün doğmuş gibi olur. Bebeğini bağrına basan Bahar çok sevinir.(Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah bir derviş elinden elma alır bu elmadan eşi ve kendisi yerse çocuklarının olacağını söyleyen derviş aniden ortadan kaybolur. Bu durum neticesinde Hatem Şah çok mutlu olur.

Şahım var olsun ben hak/pay almak için gelen bir derviş değilim. Bu elmayı al götür ve Hanımınla paylaş. Yarısını sen ye, yarısını Hanımın yesin, inşallah sizin çocuğunuz olacak der. Hatem Şah sevinerek elmayı alıp bakar. Başını kaldırıp etrafa baktığında dervişin orada olmadığını görür. Padişah eve gelir ve Hanımı Gülsenem padişah çok sevinçli, çok mutludur. Gülsenem: —Hayrolsun sen de sevinçli bir haber var der. Şah

cebinden almayı çıkarıp yarıya böler, yarısını kendisi yer, yarısını Gülsenem Hanıma verir ve akşam olunca uyurlar. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı)

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Neriman Şah büyüğü dağdan dönmeyince kardeşi Ferman yola düşer yolda bir ihtiyar çobanla karşılaşır ve bu çoban Hoca Sinan'ın büyüsunü bozacak kutsal güçleri olan bir yüzüğü Ferman'a verir.

Ferman Şah ihtiyarın yüzüğünün sırrını öğrendiği için sevinerek hazırlanmaya gider. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Ferman Şah Cahandar'ın verdiği yüzük sayesinde Hoca Sinan'ı öldürür ve büyü bozulur. Kardeşi Neriman ve Perizad'ı alıp Terlan Hanım'ın yanına gelir. Bunu gören Terlan Hanım çok sevinir.

Terlan Hanım gelip Ferman Şah ve kardeşinin sağ salim döndüğünü görünce yüreği coşa gelir. Siyah saçlarından üç tel koparıp saz niyetine bağrına basar. Görelim Ferman Şah'ın gelmesine neler söyler:

Şükür hagga gardaşını getirdin

Ala gözlü şah Fermanım, hoş geldin

Cefa çekdin metlebine yetirdin

Ala gözlü şah Fermanım, hoş geldin

Herden eyvanıma gemli çıhardım

Şirin canım gam oduna yahardım

Melül-melül yollarına bahardım

Ala gözlü şah Fermanım hoş geldin

Men Terlanam her cefadan dözerem

Bir canım var yar yolunda üzerem

Perizadla durub goşa gezerem

Ala gözlü şah Fermanım hoş geldin. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

İki kardeş ve yanlarında sevdikleri ile birlikte memleketlerine döner yolsa Hatem Şah çocuklarını görür ve herşeyi anlar.

Hatem Şah bütün sokakları süsletir. Kırk gün kırk gece düğün dernek kurulur. Her iki oğlunu da mutlu eder. Allah herkese mutluluk nasip eylesin. Hatem Şah yaşlandığı için Neriman'ı yerine tayin eder(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab ordu kurup İran'a gitmek ister ancak bu yolculukta kendine güzel bir at seçmek ister yılmadaki bütün atlara bakar beğenmez daha sonra Rehşi'nin yavrusu olan atı getirirler ancak kimse bu atın Rüstem'in atının yavrusu olduğunu bilmez.

Rehşi'nin yılmaya katıldığı zaman bir at Rehşi'den döl tutmuş ve bu tay da bu yılmada bulunuyordu. Hiç benzeri olmayan bu atın getirilmesini söylerler. Zöhrab kement atıp atı tutar. Beline basınca at hiç tepki vermez. Bunun üzerine Zöhrab çok mutlu olur ve atı eyerleyip hazırlandı.(Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Zöhrab İran'a sefer etmek ister ancak bir ordusu yoktur. Bunu duyan Efrasiyab Zöhrab'a bir ordu verir.

Efrasiyab emir eder ve askerler gelip toplanır. Bu askerlere bir öncü lazım olur. Bilge bir adam olan Human çağırılır ve Efrasiyab Human'a, Zöhrab'a orduyu yönetmesinde yardımcı ol, onları idare et der ve Zöhrab'ı Rüstem'le tanıştırmaya der. Daha sonra Zöhrab'ı çağırıp askerlerin hazır olduğunu ve gidebileceklerini bildirir. Zöhrab orduyu görünce mutlu olur ve yola çıkar. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Zöhrab babası Rüstem'le meydanda karşı karşıya gelir ve babası hile ile öz oğlunu hançerler bu esnada baba oğul olduklarını öğrenirler. Ama Zöhrab ölmek üzereyken bile çok mutludur.

Zöhrab bakıp gülümser. Rüstem: Oğlum niye güldün? diye sorar. Zöhrab: Baba şükür ki Yaratana yıllar boyunca babalık borcumu vermek için yanıp tutuşuyordum. Zararı yok, Allah yazgımızı böyle yazmış, artık dertlenmeye gerek kalmadı. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile idam edilecekken babası gelir oradakileri durdurur ve mutlu olur ancak olay hiç de sandığı gibi değildir.

Yahudi yüzünü değiştirip/kılık değiştirip kızın yanına gelir darağacından kızı alır. Kız bu kim ise bana acıdı kurtardı diye sevinir. (Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile cansız yavrusu ile Kerbela'ya gelir ve burada uyuyakalır. Burada yaşadıklarının neticesinde çok mutlu bir şekilde uyanır.

Peygamber duasını okur ve kızın kollarını sıvazlar, yerini hazırlayıp iki rekat namaz kılar ve Hakk'ın dergahına yüzünü döner ve yanındakilere de ben dua ettikçe siz de amin deyin der. Peygamber dua eder ve yanındakiler de amin derler. Bu esnada kızın kolları iyileşir. Peygamber kızına sorar şimdi ne yapmak gerekir. Fatime: Baba, evlat canın bir parçasıdır, bunun Abbas gibi bir evladı ölmüştür. Onu da diriltmek gerek. Peygamber dedi: —Ya Ali çocuğu getir. Ali çocuğu getirir peygamber dua eder ve elleriyle çocuğun boğazını sıvazlar. İki rekat namaz kılıp Allah'a dua eder. Yanındakiler de amin derler. Kız o yerde ayılır ve çocuğunun göğsünden süt emdiğini ve kollarının da kesilmemiş olduğunu görür. Ancak yanında hiç kimsenin olmadığını da görür. Kız çok mutlu olur. Allah herkesin yardımına yetişsin. Kalkıp çocuğu beline sarar sevincinden bakalım ne söyler Biz diyelim dinleyenler şad olsun:

Rahile mescidde:

Şükür sene ey yaradan

Ağam yetti imdadıma

Eyledi derdime derman

Ağam yetti imdadıma

Canım gurban imamlara

Men olmuşdum günü gara

Etmeye derdime çara

Ağam yetti imdadıma

Hakdı Mehemmeti dinim

Kerbala oldu menzilim

Rahileyem açdı gülüm

Ağam yetti imdadıma

Rahile sözünü tamamlayıp sabaha kadar çocuğu sırtında Kerbela'nın dört etrafını dolaşır.

Lom İsmayil Destanı'nda Hüseyin ve Güzel'in çocukları olunca çok sevinirler ve fakire, fukaraya yardım ederler bu olay üzerine Hüseyin ise mutluluğunu şöyle dile getirir.

Bu esnada babası sevinip el açıp Allah'a şöyle der. Tarafından arz eyleyelim işitenler şad olsun.

*İlahi çok şükür nur celalına
Gözüme nur verdin bir oğul verdin
Ağızıma dad geldi galbim şad oldu
Şekerden de şirin bir noğul verdin*

*Yaranannan Hakk yoluna bakmışam
Hak yolunda canım oda yakmışam
Demek olmaz belki yoldan çıkmışam
Yoluma gelmeye sen ağıl verdin*

*Men Hüseyinem yalvarıram Hudaya
Daha el içinde men düşdüm saya
Şükür edirem men verdiyin paya
Mene dastan verdin bir nağıl verdin. (Lom İsmayil Destanı).*

Rehim Çoban Destanı'nda Rehim Çoban'ın oğlu Enver yüksek tahsilini tamamlayıp evlenir ve babası bu olaylar karşısında eşinin ölümünden sonra mutlu olur.

Oğlu Enver yüksek tahsilini bitirince Çoban Rehim'in günden güne sevinci artar. Enver'e düğün yaparlar gelin getirirler. Çoban Rehim'in Sabri artar sevince yere göğe sığmaz. Aradan zaman geçer Enver'in de dört çocuğu olur.(Rehim Çoban Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı'nda, Aşık Mehemmet okul yaptırmak için Mustafa Coşkun'a ricada bulunur ve el birliği ile okulu yaptırırlar bu durum karşısında Aşık Mehemmet çok mutlu olur.

Mustafa Bey: - Aşık Mehemmet şükürler olsun Allah'a senin mektubunun cevabı geldi ve işin halloldu. Her şey yolundadır. Allah'ın izniyle en yakın zaman da sizin okulun yapımına başlanacaktır artık bunları dert etme der. Böyle deyince Aşık Mehemmet çok sevinir ve sazını alıp görelim Mustafa Bey'in yaptığı bu iyilik karşısında ne söyler. Biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Aşık Mehemmet Sadaklı

Yaradannan dileyin var

Seni var ol Mustafa Bey

Özü penah olsun sene

Behdiyar ol Mustafa Bey

Senin arzun heyir işdir

Hakkın verdiyi verişdir

Bu görüş yahşı görüşdür

Tacıdar ol Mustafa Bey

Sadaklının tacıdarı

Bir dolan gel bize sarı

Unutmadın sen ilgari

Bir vugar ol Mustafa Bey. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı)

3.2.4.17 İyilik

Bütün canlılara karşı, karşılık beklemeden yapılan güzel ve hoş davranışlar bütünüdür.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey düşmanının evine gittiğinde Mihrali Bey'i kendi öz çocuğu gibi karşılayan Mustafa, oğlunu öldüren adama çoğu kimsenin yapamayacağı iyiliği yapmıştır.

İhtiyar, oğlu Musa Çavuş'u öldürenin Mihrali olduğunu anlar ancak belli etmez. İhtiyar daha sonra su ısıtıp Mihrali'yi güzelce yıkar, merhem hazırlayıp Mihrali'nin yarasını güzelce sarar ve yatağını hazırlayıp, Mihrali'ye, - Oğlum şimdi yat dinlen der. Mihrali

ihtiyara, -Amca adın nedir? Diye sorunca ihtiyar,- Mustafa'dır diye cevap verir. Daha sonra Mihrali Bey derin bir uyku çekip dinlenir. İhtiyar, oğullarını çağırır ve çay verir ve sakın bu adamın gönlünü incitmeyin der. Mihrali uykudan sonra dinlenmiş bir şekilde uyanır. Yarasının da iyileştiğini fark eder. **(Mihrali Bey Destanı).**

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Ferman Şah büyüdü dağa gittiğinde ihtiyar çoban ona yardım eder ve Ferman Şah'ın Hoca Sinan'ın olduğu yere gitmesini de istemez.

İhtiyar, şehzadeyi pek sever ve kendi kendine bu oğlan gitse Hoca Senan'ın eline düşer ve büyülenir. Gençtir, yazıktır, en iyisi bu oğlanı eve götür diye düşünür. İhtiyarın evinde Terlan adında dünya güzeli bir kızı vardır. İhtiyar Ferman'ı eve götürüp kızını görüp onu sevmesini ve bütün varına servetine sahip olmasını ister. İhtiyar dedi oğlum uzak yol gelmişsin, eve gel biraz dinlen, bir şeyler ye sonra konuşuruz. İstişare ederiz. İhtiyar oğlanı eve götürüp, oturdular.**(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).**

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab Heçir'i öldürmek için kement atar ve yere düşürür ancak Heçir'e acır ve ona son bir iyilik yapar.

Zöhrab Heçir'i öldürmez yerden kaldırır ancak esir eder ve yanında götürür.**(Rüstem ve Zöhrab Destanı).**

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab Heçir'e meydanda toplanan pehlivanları ve onların bayraklarının ne anlama geldiğini sorar. Burada Kaviyenidirevş adında bir adamın sancağını görürler. Bu adam zulme başkaldırmış ve zulme maruz kalanlara iyilik yaparak onları bayrağının altında toplamıştır.

O bayrak ise Kaviyenidirevş derler onundur Kaviye demir ustasıdır. O zaman İran Şah'ı çok zalim idi halka çok zulmederdi. Ancak Kaviyenin bir oğlu vardı. Her gün Kaviye üstünde deri önlükle çalışıp para kazanıp mutlu mesut yaşıyordu. Daha sonra bir sebepten dolayı Zehhak, demircinin oğlunu yakalayıp öldürür. Bu durum demircinin sinesini dağlar. Demirci oğlunun öldürülmesi üzerine çok üzülür ve önlüğünü çıkarıp bayrak yapar ve kim beni seviyorsa, zulümden kurtulmak istiyorsa, benimle gelsin Zehhak'ı tahttan indirelim Firudin'i şah ilan edelim der. Herkes toplanıp Kaviye'nin peşinden gidip bir ağızdan Zehhak'ı tahttan indirirler. Firudin'i şah ilan ederler.

Zehhak'ı zindana atarlar bundan sonra da Firudin bu bayrağı boyatıp, mücevherle süsletip adını Kaviyenidirevş koyar diye cevap verir. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Şah hüseyin ağaçta duran kızı görünce çok şaşırır. Ancak kızın burada biçare kalmasına gönlü el vermez. Kıza babasından görmediği iyiliği yapar ona yardım eder.

Şah kıza bakınca onun çok güzel olduğunu eşi benzeri olmadığını görür. Şah ileri gelip kıza ağaçtan inmesini söyler. Kız biraz düşünür ve şah elini kıza uzatır.(Abbas ile Rahile Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda İbrahim Çavuş yanındaki arkadaşları ve kervanlarla birlikte Kerbela'ya ziyaret için yola çıkarlar. Bu zamanlarda yol kesen haremiler oldukça fazladır. İbrahim Çavuş ise arkadaşlarının ve kervandakilerin can ve mal güvenliğini sağlamak ister canını hiçe sayarak onlardan önce yola düşer yolu kolağan eder ve yolu kontrol eder.

Size İbrahim Çavuştan haber vereyim. İbrahim Çavuş her zaman başına birkaç adam toplar ve kendine sevap kazanmak için Kerbela'ya ziyarete götürürdü. Yine bir grup adam toplayıp Kerbela yoluna düşer. O Zaman yollar tehlikeli idi. Yolda eşkıyalar yoldan geçenleri soyup tüm mallarını ellerinden alırlardı. Ancak İbrahim Çavuşu herkes tanırdı. Yollarının üstünde çetin omayan tehlikeli bir yer vardı. Bunun üzerine beraberinde gelenlere —Siz yavaş yavaş gelin ben önden gideyim, bakayım birileri var mı, varsa eğer bizimle uğraşmasınlar Kerbela'ya ziyarete gittiğimizi söyleyeyim, dönüşte sizin paranızı veririz diye söyleyeyim der.(Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile Şah Hüseyin'in sarayından uzaklarda kolları kesik bir şekilde çöllerde yalnız kalır. Bunu gören İbrahim Çavuş kıza acır ve ona yardım ederek iyilik yapar.

İbrahim Çavuş — hangi kötü amele sahip olursa olsun, bu yaşadıkları reva değil, ben onu da götüreceğim der. Rahile ise; ey kardeşim beni oraya ulaştırın mescide atın gerisi ile işiniz olmasın diye sözüne devam eder. Kızı götürüp kervanda yerini hazırlarlar ve yola düşerler Kerbela'ya akşamüzeri varırlar. Kızı mescidin bir köşesinde bırakırlar bu vesile ile Kerbela'yı ziyaret edip giderler. (Abbas ile Rahile Destanı).

Abbas annesi Rahile ile Kerbela'da yaşamaya başlar ve Abbas'ın çok güzel bir sesi vardır. Hergün minbere çıkar ezanı okur. Şah Hüseyin ve yanındakiler de Kerbela'ya ziyarete gelirler ve bu esnada Abbas'ın ezan okumasını duyarlar. Şah Hüseyin ise bu sese hayran kalır. Çocuğu bulur ve onunla konuşur.

Abbas ezanı bitirip aşağı indiğinde genç bir çocuk olduğunu görürler. Şah : — Vezir bu çocuğa ağırlığınca altın isteseler de ben bunu kendime evlatlık alacağım der. Çocuğu yanına çağırıp evladım biz buraların yabancısıyız bizi Tanrı misafiri eder misin? Şah böylelikle çocuğun evine giderek anne babasından onu evlatlık olarak almayı düşünür. Abbas :— Amca benim büyüğüm annemdir. Rahile Hanım ise artık bunları görüp tanımişti. Abbas gelip annesine, anne o yabancılar bizi Tanrı misafiri et diyorlar, izin veriyor musun? Annesi git getir der. Rahile Hanım Allah ne verdiyse sofrayı donatır. Yer içerler, yemek bitince sohbete başlarlar. (Abbas ile Rahile Destanı).

Lom İsmayil Destanı'nda Lom İsmayil meydanda kendisine rakip olan Tahar'la karşı karşıya gelmiş Tahar İsmayil'e karşı ağır konuşmuştur. Gel zaman git zaman kış ayı geldiğinde ormana odun toplamaya giden köylülerden biri yardım ister Lom İsmayil bu sese doğru gider ve Tahar'ın arabasını uçurumun kenarında görür. İsmayil Tahar'ın yaptığı kötü davranışlardan ve söylediği kötü sözlerden sonra yine de ona iyilik yapar.

Tahar bu arabanın düşmesine neden müsaade ediyorsun diye sorar. Tahar ise bu kadar yükün altında ben ne yapabilirim der. Bunun üzerine Lom İsmayil balta ile buzu kırıp ayağını sabitleyecek bir yer açar ve Tahar'a arabaya koşulu olan öküzü açmasını ve sadece mandaların (camış, camız) kalmasını söyler ve ben çek dediğimde mandaları sür der. Lom İsmayil bir ayağını az önceki açtığı yere sabitler diğer ayağını da diz üstüne çökerek Allahu Ekber diyerek arabayı kaldırıp az önceki asılı kaldığı uçurumun kenarından yukarı koyar. Bunun devamında Tahar'a sür der. Tahar arabayı sürüp düzlük alana çıkardığında Lom İsmayil'in yanına gelir.(Lom İsmayil Destanı).

Lom İsmayil Eldar pehlivanla meydanda karşılaşır ve Eldar mağlup olur İsmayil onu öldürecekken orada bulunan aksakallar tarafından engellenir ve Eldar'a iyilik yapar ve onu öldürmez.

Birbirlerini çektiklerinde ayakları kotan gibi yeri eşiyordu. Birkaç defa Lom İsmayil el atar ancak eli kayar. En sonunda bir nara atıp elini pehlivanın göğsünden koluna doğru alttan yerleştirir. Pehlivanı başının üstüne kaldırır çevirip sırtını yere getirir. Elini hançerini atıp dizini de yerdeki adamın göğsüne bastırır. Adamı öldürmek istediye de oradaki aksakallılar ileri gelip minnet eyleyip pehlivanı bağışlamasını söylerler. Bu esnada orada bulunan iki görevli yağ geldi diye bağırlarlar. Bunun üzerine Lom İsmayil yağı alıp tepesine çeker (yağı içer). Diğer pehlivanın ise boğazından geçmez. Kalkıp üzerinin tozunu çırpıp pişman bir şekilde kendi şehrine gider.(Lom İsmayil Destanı).

Lom İsmayil yine kendisine iyilik yapmayan şoför Paşa'nın çamura saplanan arabasını çıkarır. Ancak Paşa bu olaydan önce Lom İsmayil'i arabaya almaz yaşlı haliyle onun yürümesine neden olur.

Bu esnada Lom İsmayil gelip, -Paşa rica ediyorum beni de bindir dedi. Paşada yüküm ağırdır seni götüremem dedi. Lom İsmayil ise Paşa ben artık yaşlandım yayan nasıl gideyim, buradan obaya epeyce mesafe var? Nihayetinde çok uzun konuştuktan sonra araba yola koyulur. 1 kilometre yol almıştı ki araba yolda bataklık denilen bir yerdeatar. Paşa çok uğraşır ancak tekerlek daha da aşağı saplanır. Lom İsmayil yavaş yavaş yürüyerek arabanın saplandığı yere ulaşır. 5 10 metre ileri gider ama vicdanı el vermez geri döner. Arabanın yanına gelir. Oradakilere taş toplamalarını söyler adamlar taşları toplarlar. Ancak arabayı çıkarmadan önce Paşa'ya içine dert olan sözleri söylemek ister görelim Lom İsmayil ne söyler.

Gocalmışam daha mende

Galımayıdır zor ay Paşa

Darılıb yolda galanın

Sen halını sor ay Paşa

Maşın batın nece durum?

Men özümü oda vururum?

Allah'ı çağırıp galdırım

Guvvetimi gör ay Paşa

Lom İsmayil penahından

*İmdadım şahlar şahından
Daha keçdim günahından
Men galdırım sür ay Paşa*

Sözünü tamamlar. Lom İsmayil omzuna bir eski bez koyup arabaya yaslanır bir Allahu ekber deyip arabanın arka tekerleğini yukarı kaldırıp altını taş ile doldurtur tekerleği üzerine bırakıp, Paşa sür yani çalıştır der. Paşa arabayı çalıştırıp, saplandığı yerden çıkartıp, ileriye gidip durdurup Lom İsmayil'in yanına gelir ellerinden öpüp, İsmayil dayı beni bağışla sana karşı mahcubum ben çok büyük bir hata ettim seni götürmemekle bundan dolayı benimle arabanın kabininde yolculuk et dedi ve arabaya binip giderler. (Lom İsmayil Destanı).

3.2.4.18 Pişmanlık

Bir insanın yaptığı iş ve davranışlarının sonuçlarını kendi vicdan muhakemesinde süzerek elde ettiği duygudur.

Hikayelerde genellikle karakterler yaptıkları hatanın farkına vardıklarında o hatadan dönmeye bazen ise hatasını anladıkları halde o hatayı sürdürmeye çalışırlar. Kötü karakterler pişmanlık duygusunu tadamadan idam edilir.

Mihrali Bey Destanı'nda Aşık Ruhsati'yi işten çıkaran Mihrali Bey bu duruma çok üzülür ve pişman olur.

Ruhsati saz ile dediğini söz ile de söyler. Mihrali Bey bunu kovduğuna pişman olur ve getirip Ruhsati'ye bir at verir. (Mihrali Bey Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Rüstem Zöhrab'ı öldürür bu anda oğlu olduğunu öğrenir ve dünyası başına yıkılır.

Zöhrab kolundaki bileziği gösterip bu babamın nişanesi der. Rüstem'in Tehmile'ye verdiği bileziği görür. Zöhrab ise onun oğludur. Rüstem iki eli başına vurmaya başlar ve dünyası kararır. Alır Rüstem oğlunun bu haline görelim ne söyler:

Kör olsun közlerim tanımadı seni

*Gıydım senin kimi cavana, oğlum.
Felek gollarımı niye gırmadı?
Boyadım sineni al gana, oğlum.*

*Sene hiyle gurdum, özüüm dayandım
Seni dost tutmadım, men düşmen sandım
Öldürdüm alıştım odlara yandım
Özüümde ki öldüm divane oğlum*

*Menem o dediyin Rüstemi Zal
Ne mende can galdı ne de ki bir hal
Eger aman verse o zalım ecel
Gezdirrem arhamda cahanı oğlum.*

*Rüstem sözünü tamamlayıp —Oğlum o dediğin Rüstem benim. Seni vuracağıma kolum kurasaydı der. (**Rüstem ve Zöhrab Destanı**).*

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han dostu Vugar Şah'ın sarayına gelir ancak gördüğü muameleden sonra geldiğine çok pişman olur.

*Şah askerlerine bunun sesini kesin diye emir verir ve askerler Zaman Han'ı kapıdan kovalarlar. Zaman Han pişman bir şekilde yola düşer. Bir müddet gittikten sonra düşünür ki benim tek ümidim buradaydı şimdi ne yapacağım. Hiç olmazsa birkaç kuruş param olsaydı da bir lokma ekmek alsaydım diye düşünür aç susuz yorgun bir halde biraz daha gider. (**Zaman Han Destanı**).*

Lom İsmayil Destanı'nda Tahar'a yardım eden, kendisine yapılan kötülüğe iyilikle karşılık veren Lom İsmayil yüreğinden geçenleri söyler ve yaptığı hatayı anlayıp pişman olan Tahar ise ona cevaben şu sözleri söyler.

Lom İsmayil
*Evvela men bir dost kimi
Ehvalını sorum Tahar
Mene meydan ohuyurdun*

Bir yakın gel görüm Tahar

Tahar

Günahımı sen bağışla

Günahkaram ay İsmayil

İnnen bele ta ölünce

Senle varam ay İsmayil

Lom İsmayil

Gürrelenirdin özünden

İlham alırdın sözünden

Niye gem yağır üzünden

Allah olar kerim Tahar

Tahar

Hakk yetirdi seni hardan

Saralmışdım intizardan

Sen gurtardın meni dardan

Minnetdarım ay İsmayil

Lom İsmayil

Lom İsmayil deyer herden

Hakk özü gurtarsın dardan

Kömek olsun şahımerdan

Ona serim verim Tahar

Tahar

Tahar söyleyer metini

Görmemişdim bu çetini

İndi gördüm guvvetini

Dayanmaram ay İsmayil

Her ikisi de sözünü tamamlar. Tahar -senin bu kuvvetini gördüm ben gelmiş geçmiş en büyük hatayı ettim bir daha senin meydanına çıkamam. Bunun üzerine İsmayil'in elini ayağını öpüp boyun eğdi ve af diledi. (Lom İsmayil Destanı).

Lom İsmayil Tahar'la barıştıktan sonra başka bir düğünde Eldar adında bir pehlivanı meydanda yener. Onu öldürmez ve Eldar bu meydanda hadsizlik yaptığı için çok pişman olur.

Bunun üzerine Lom İsmayil yağı alıp tepesine çeker (yağı içer). Diğer pehlivanın ise boğazından geçmez. Kalkıp üzerinin tozunu çırpıp pişman bir şekilde kendi şehrine gider. Lom İsmayil'in şanı bire beş artar. (Lom İsmayil Destanı).

Lom İsmayil'i arabasına almayan Paşa da yaptığı hatanın farkına varır ve Lom İsmayilden özür diler.

Paşa arabayı çalıştırıp, saplandığı yerden çıkartıp, ileriye gidip durdurup Lom İsmayil'in yanına gelir ellerinden öpüp, İsmayil dayı beni bağışla sana karşı mahcubum ben çok büyük bir hata ettim seni götürmemekle bundan dolayı benimle arabanın kabininde yolculuk et dedi ve arabaya binip giderler. (Lom İsmayil Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda Aşık Murat, Aşık Mehemmet'i meydanda sıkıştırınca orada bulunan herkesin tepkisini alır bunun üzerine Hacı Karabağ da Aşık Mehemmet'i buraya getirdiğine pişman olur.

Boğatepeli Hacı Karabağ dede kendi kendine düşündü. Bu misafiri dost vasıtasıyla ben getirdim şimdi de Aşık Murat öne düşmüş. Bundan dolayı çok aşığı bağlıyor şimdi bu aşık benim misafirimdir eğer bu bağlanırsa bunun pişmanlığını yaşayacağım der. Bunun üzerine ayağa kalkıp -Aşık Murat atalar demiş adın nedir? Adım İreşid(Reşit) birini de birini işit. Öne düşmüşsün hep soru soruyorsun soru sormaya ne var ancak ona cevap vermek gerekir şimdi rica ediyorum biraz bırak da Aşık Mehemmet sorsun sen cevap ver. Böyle deyince herkes bu teklifi onaylar. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

3.2.5 Eğlence

İnsanın kendini neşeli ve mutlu hissettiği zamanlarda yaptığı şarkılı türkülü, sazlı sözlü, yemeli içmeli aktiviteler bütünüdür.

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Rüstem eğlence ve moral amaçlı ava çıkar ve bu avda atını kaybeder Semenkan şehrine gelir gelişi şerefine buranın şahı onun için sofralar hazırlatır eğlence tertip eder.

Rüstem Zal cihan pehlivanı ünvanını almıştı. Dünya üzerinde onun karşısına çıkan kimse olmamış. Bir gün Rüstem Zal Rehşi adında atını binip kılıç, yay, ok, gürz, mızrak alıp ava çıkar. Bir müddet at sürüp Turan topraklarında bir sahraya ulaşır. Görür ki bu sahrada geyik, ceylan var. Yayını gerip birkaç tanesini vurur. Rehşide binip gidip görür ki bir küçük çınar ağacı var. Gelip ağacın gölgesinde durdu. Çınarın yanında bir serin pınar görür. Rüstem büyük bir ateş yakar. Ağacın dallarını kırıp şiş yapar. Avladığı hayvanları bu şişe dizip pişirmeye başlar. Pişirdiği etlerden güzelce yer ve pınarın suyundan da kana kana içer. Rehşi otağa bırakıp kendisi de uykuya dalar. Şah Rüstem'i alıp güzel bir şekilde ağırlar. Güzel şarkıcı kızlar gelip keyf eylerler. Rüstem iyice yiyip, içip mest olur ve uyumak ister. Onun için yataklar hazırlanır. O yatmaya hazırlanırken kapıların peş peşe açıldığını görür. Hizmetçi kız elinde mum yanında güzel bir dilberle gelir Rüstem'in odasına. Bu güzel kızın kaşları keman, kirpikleri ok, yanakları elma gibi. Yemeyip içmeyip bu kızın güzelliğini seyret. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Lom İsmayil Destanı'nda kolhoz seçimleri olacağı zaman köylüler eğlence düzenler ve gönülleriçe eğlenirler.

Günlerden bir gün seçim zamanı idi o zamanın kurallarına uygun olarak kolhozun harman yerinde ahali toplanmış, gelinler bezenmiş, kara zurnanın sesi her yana yayılmıştı. Meşhur zurna çalan Şelere oğlu Millet zurnanın altını kaldırıp güleşenki havası çalıyordu ve def çalan Tükce Yunus aşk ile tefe vurup her yerden alkış sesleri geliyordu ve orada bulunanlardan ay şabaş diye seslenerek bahşiş istiyordu. Çalınan bu havalar/ezgiler eşliğinde oradaki gençler oyun oynuyor ve güreş tutuyorlardı. Bu esnada cesaretli bir Gürcü pehlivanı buradaki şenliğin sesine gelip kendini meydana atarak güreşmeye pehlivan istedi. (Lom İsmayil Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda aşık meclisinde aşıklar saz çalıp şiir söylerler güzelce eğlenirler.

Aşık Murat çay sofrası hazırlatır bir müddet çay içerler bu geçen sürede misafirler gittikçe kalabalıklaşır Aşık Murat:-Aşık Mehemmet siz bizim ele hoş geldiniz ancak meclis bizim başımıza toplanmış bizi bekler en çok da sizi dinlemek isterler. Sazını al ayağa kalk birkaç kelime okuyalım halk da dinlesin.(Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

3.2.6 Hayvanlar

Edebi türlerde tematik inceleme yapılırken hayvan teması genel başlık kategorisinde incelenir. İnsan doğadan ve hayvandan uzak olamaz ve bunlarsız bir hayat düşünülemez. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde de hayvanlar önemli bir konumdadır. Bazen çok akıllı bir at, bazen bir kuş bazen ise hazin hazin meleyen bir ceylan karşımıza çıkar.

Mihrali Bey Destanı'nda sıkça karşımıza çıkan hayvan figürü olarak at Mihrali Bey'in kolu kanadı durumundadır. Atıyla birlikte düşmanları alt eder, ulaşımını kolaylaştırır.

...Mihrali Bey sözünü bitirip atın karnı altından kalkıp sırtına oturduğunda bir sürü askeri öldürüp dağlara çıkar, kaçak olur.(Mihrali Bey Destanı).

Musa Çavuş'la karşı karşıya gelen Mihrali Bey ona şiirle hatasından dönmesini söylerken hayvanlar aleminde üstün olanlarla söz dizer ancak Musa Çavuş bundan da bir anlam çıkaramaz ve nihayetinde Mihrali'nin kılıcının tadına bakar.

... Gartalin zirvede olar yuvası

Tülkünün aslanla olmaz davası

Gel benimlen savaşmaynan gadası

Vuraram gılcı belden olarsan...(Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey Yemen elinde olduğu zaman burada durumu kötüleşir bir gün çeşmenin başına gitmek için dışarı çıkar ve burada *murğu kuşu* görür. Bu kuşların melek olduğuna

ve kuş kılığında buraya geldiğine inanan Mihrali bir mektup yazar ve bunların olduğu yöne doğru atar ve bu kuşların mektubu alıp Bahar Hanım'a ulaştıracağına emindir.

Mihrali Bey Türkiye'nin havasına alışık olduğu için Arabistan'ın havasını alamaz hava ona çok sıcak gelir. Ancak dön diye çok ısrar ederler ama dönmez ve bu sıcak havaya tahammül edemez ve hasta düşer. Durumu da gittikçe kötüleşir. Bir gün çeşme başına gitmek için dışarıya çıkar bir çift murğu kuşunun gelip bunun karşına konduğunu görür. Bu kuşlar kendi dillerinde ötüşmeye başlarlar. Mihrali Bey kendi kendine,-Ey diligafil, derler bazı hallerde bu güvercinler, ahular ve melaikeler olurlar. Bu kılıkta adamın gözüne görünürler, belki de bunlar melektirler gel bir name yaz at bu kuşlara der. Bakalım Mihrali bu kuşlara ne söylemiş Allah ne istemiş.

Mihrali Bey

*Murğu guşu Allah'ın eşgine
Menim halımı o diyara yetirsin
Gohuma gardaşa dost müsefire
Yol gözleyen vefadara yetirin.*

*Eger geder olsan bizim ellere
Deginen ki göz tikmesin yollara
O hesret galdığım şirin dillere
Vefadarım o Bahar'a yetirin*

*Dinim yolunda çekmişem cefa
Din İslam'ın zamunkarı gıl şefa
Dada yetiş ya Mehemmet Mustafa
Eli yollu elamdara yetirin*

*Özün meleykesen murğu donunda
Belke sözün keçe Haggın yanında
Yahandan tutaram menşer gününde
Etme meni günü gara yetirin*

Mehralı çehdiyi dad ile ahdı

Her şeyi halg eden gedir Allah'dır.

Menim galmağım Hagga nahagdır

Sivas eline o dostlara yetirin

Mihrali Bey sözünü bitirip birkaç kelime söz yazıp nameyi büküp kuşlara doğru atar. Kendi değeri dönüp geri gider. Sonra o kuşların biri hemencecik gelip bu nameyi gagasına alıp kanat çırpıp uçmaya başlar. Gece gündüz gelip Sivas eline ulaşır ve mektubu getirip Bahar'ın kaldığı yerin karşına atar, kendisi de bir yere konup bunu izlemeye başlar. Nameyi alıp Bahar'a götürürler. Bahar nameyi kuşun getirdiğini anlayıp başlar feryat figan etmeye. Bunun üzerine Bahar bakalım neler söyler biz arz edelim dinleyenler şad olsun.

Bahar Hanım

Murğu guşu nameni getirdi

Söyle görüm Mehralını neyledin

Getiriben arzusuna yetirdin

Söyle görüm Mehralını neyledin

Söyle görüm bu ne suval sorğudur.

Bu yazılar Hagdan gelen gurğudur.

Özün meleykesen donun murğudur.

Söyle görüm Mehralını neyledin

Yetirdin mi sen ağzına diline,

Söyle ne veziyet etti eline

Men yazığı niye saldı zülüme

Söyle görüm Mehralını neyledin

Eşitmedim veziyyetini sözünü

Ağlar goydu bu Bahar'ın gözünü

Çoh mu solgun gördün onun üzünü

Söyle görüm Mehralını neyledin

Bahar sözünü tamamlayıp derin bir ah çekip ağlar.(Mihrali Bey Destanı).

İncelemesini yaptığımız hikayelerde yer alan hayvan figürleri arasında sadece birine özel isim verilmiştir. Bu da Rüstem'in atı Rehşi'dir. Rehşi Rüstem için çok önemlidir. Herkesin göz bu attadır. Rüstem ava çıktığında bir ağacın altında uyuya kalır bu atı gören adamlarda atı kaçırp yilkıların içine salar amaçları ise böylesi heybetli bir attan döl tutmak ve taylar elde etmektir. Rehşi için çöller aşan Rüstem nihayetinde atına kavuşur.

Gelip ağacın gölgesinde durdu. Çınarın yanında bir serin pınar görür. Rüstem büyük bir ateş yakar. Ağacın dallarını kırıp şiş yapar. Avladığı hayvanları bu şişe dizip pişirmeye başlar. Pişirdiği etlerden güzelce yer ve pınarın suyundan da kana kana içer. Rehşi otlağa bırakıp kendisi de uykuya dalar. Rüstem uykuya daladursun, bu esnada Türkmen'den yedi-sekiz genç oğlan gelip buradan geçerken Rehşi'yi görürler. Böyle bir at bu topraklarda görünmez deyip, atın etrafını sarıp onu tutmaya çalışırlar. At başını kaldırıp bunları görünce üstlerine yürür. Bu gençlerin ikisini ve birkaç atı da öldürür ve en sonda kement atıp Rehşi'yi yakalayıp götürüp yilkı sürülerine katarlar bu attan döl tutmak isterler. At burada kalsın size Rüstem'den haber vereyim. Rüstem biraz yattıktan sonra uyanır. Kalkıp atını binip eve dönmek isteyince atını bulamaz. Çok gezip, arar ve en son atın izini bulur. İzi takip eder. Kah izi kaybeder, kah da bulur. En son Semenkan şehrine ulaşır ve şaha Rüstem'in atının kayıp olduğunun ve bu şehirde olduğunun haberi ulaşır. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Zöhrab ve Heçir savaş meydanına gelen Beylerin savaş sancaklarını sayarlarken sancaklar üzerindeki hayvanları da betimlerler.

Zöhrab: —Heçir, önünde yüz fil, bayrağının üstünde güneş şekli, çadırının dışı ceylan derisinden olan bu çadır kimindir? diye sorar. Heçir de o çadır Şehriyar'ındır komutandır diye cevap verir. Daha sonra Zöhrab tekrar sorar, peki o kırmızı renkli, üstünde aslan olan, her türlü mücevherle süslenmiş ve üstünde oturan bir pehlivan sureti olan ve sana benzeyen bu bayrak kimindir? Heçir de: — Onun adı Küderzdir. O benim babamdır. Sonra Zöhrab tekrar sorar: Peki o yeşil renkli, karşısında nice fedailer dizilmiş, o boylu poslu ve yanında bir at var kah kışneyip ayağını yere vurur, kah coşup arka iki ayağının üstüne kalkıyor? O pehlivanın bayrağının üstünde bir ejderha aslanla savaşıyor. Bunun üzerine Heçir düşünür: Rüstem'in adını söylemeyeyim yoksa onu tanıyıp, öldürürler. Rüstem ölse İran ele geçer ve düşmanın

ayağının altında ezilir. Heçir: Ben onu tanımam, ismini bilmem. O Çin'den gelmiştir. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Rehim Çoban Destanı'nda Rehim Çoban koyunlarını alıp her gün dağa otlatmaya götürür. Yine dağa gittiği bir zamanda hazin hazin meleyen bir ceylan görür.

Abbas Rehim Çoban'a yardım eder akşama kadar koyunları toplarlar. Akşam olunca eve gelirler. Bir gün yine Rehim Çoban koyun sürüsünü yaylaya otlatmaya götürür. Yüreği kabarır gamlanır hemen tüteğini çıkarıp biraz çalıp kendi kendine mırıldanır. Aniden bir ses gelir. Baktığında bir ceylan görür ve ceylan meler sanki ceylanın da bir derdi varmış gibi meler. Rehim Çoban ve ceylan birbirlerine bakar ve ceylan döne döne melemeğe devam eder. Ceylanın acı acı melemesi Rehim Çobanın yüreğine dokunur. Kendi kendine yoksa bu ceylan da benim gibi dertli midir diye düşünür. Belki avcı yaralamıştır belki de avcı yavrularını tuzağa düşürüp yakalamıştır bunun için meleyip yardım istiyordur. Bu hali gören Rehim Çoban'ın derdi coşa gelir görelim ceylana ne söyler.

Gözel ahu ne derdin var ağlarsan?

Söyle sene kimler garğış deyibdir?

Düşübsenmi veteninden aralı

Yoksa yaralısın gülle deyibdir?

De sen görüm ne derdin gem çekirsen

Ağlayırsan çeşmin yaşın tökürsen

Yoksa ki derdlisen boynun bükürsen?

Menim kimi bala dağı eyibdir?

Rehim Çoban niye düşdün bu güne

Felek sınavırmı salıb çetine

Derdimi söyleyim Maygametine

Hicran gehri dal gaddimi eyibdir

Sözünü tamamlar ceylan ise birkaç defa meleyip Rehim Çoban'a bakıp gider. Sanki Rehim Çoban'ın derdi tazelenmiştir. (Rehim Çoban Destanı).

3.2.7 Gelenek-Görenekler

Bir toplumun uzun yıllardır uyguladığı doğum, düğün, ölüm hayatın geçiş evreleri olan törenlerde, bayramlarda vb. toplumsal olaylarda yapılan ritüellerin bütünüdür. Gelenek ve görenekler milli kültürün yapı taşlarıdır. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın tematik incelemesini yaptığımız hikayelerinde gelenek ve göreneklere değinilmiş ancak derinlemesine işlenmemiştir.

3.2.7.1 Ad Verme

Ad alma veya ad verme süreci; destan veya hikaye kahramanlarının içinde bulunduğu toplumun geçmişi, geleceği, bekletinleri gibi olgularla ilişkilidir. Hikaye-destan karakterleri aldıkları adın anlamını iyi bir şekilde taşımaları ve hayatına adına yakışır şekilde devam etmelidir. Adlar karakterleri etkilediği gibi kahramanın toplumdaki statüsünü belirlemede de yardımcı olur. Yeni doğan çocuklara genellikle toplumda pozitif yönde iz bırakan yüce birey ve şahsiyetlerin isimlerini koymak tercih edilir. Bundaki asıl amaç ise o çocuğun adını aldığı insana benzemesini istemektir. Ad alma sadece bireysel bir durum değil aynı zamanda toplumsal bir hadisedir. Nitekim yaşayacağı topluma doğan kahraman, toplumun kabul edeceği ve toplumun hasımı olmayan bir isimle adlandırılmalı ve adının anlamına uygun hünerlerle örülü olmalıdır. Örneğin Altay Destanları'nda ad alma sürecinde kahramanlar adlarına uygun endemik özellikler taşır. “Ad alma, aynı zamanda örtük bir kimlik niteliği taşır. Bireyin yaşam ufku genişleyerek toplumsal ufka açılır ve kozmik evrende kendisine yer edinir. Ad, aynı zamanda taşıyıcısının kimliksel niteliğidir. Söz gelimi “*Katan Kuuçın*” kültürel iletişim belleğinin taşıyıcısı bağlamında, “*sağlam hikaye eden*” anlamını içermektedir. Adının gerekliliğine bir gönderme olarak geçmişin bilgi ve deneyimlerini içerisinde taşıyan olanaklar gömüsü “*Altın Sudur/Biçig*”ın taşıyıcısıdır. Altın Biçig; mitsel kutsamada, atalar belleğinde geçmişe dönük deneyimlenen bilgiye başvurmada ve şimdiki zamanda fiziksel anlamda ulaşılamaz/gidilemez olan yerlerdeki gelişen olaylar dizgesi hakkında sezinleme/ bilme/görme/okuma barınağıdır. Kağanlar ve kahramanlar

bu bağlamda kitaptan bilgi ve deneyim alıntılanması yapmaktadır. Altın Biçig, aynı zamanda homo semiyotik bağlamda kolektif bilince belleklerde manevi yaratı hâline gelen mitsel anlatıların yazının gücüyle birleştirilmesi ve biçimlendirilerek geleceğe aktarılması yolunda yaşamsal bir uyarı niteliği taşımaktadır” (Şayhan, 2018, s.216). İncelemesi yapılan hikayelerdeki karakterler toplumsal statüde yüce görülen ve değer kazanan bireyler olarak isimleri de özenle seçilmiş ve adları hayatlarına tesir etmiştir. “Toplumsal hareketlilik ve birliktelik bakımından grup kimliğinin kişisel kimliğe göre daha ön planda olduğu dönemlerde kişi, kazanmış olduğu adı ile grup içerisinde bir konuma yükselir. O artık sıradan birisi değildir, kendisine özgü sıra dışı yeteneği ile grubun bir parçası olmuştur. Bu bakımdan anlatılarda kahramanlar kendi kazanımları sonucunda bütüncül toplumsal kimliğin ayrı ayrı taşıyıcısı olurlar” (Şayhan, 2018, s.217). Hikayelerdeki kahramanların adlarına değinecek olursak Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı’nda Hatem Şah ve Gülsenem Hanım’ın ikiz erkek çocukları olur. Bu çocuklar için hayırlar yapılır. Daha sonra çocukların isimlerini koymak için dadılar isim önerisinde bulunurlar.

Dadılar toplanıp bu çocuklara isim vermek isterler. Birisi ben bu çocuğun adını Sicimgülü koydum. Ömrü Sicim gibi uzun olsun, diğeri ben Örken koydum. Örken gibi uzun ve dirayetli olsun, en sonunda dindar bir kadın gelip şöyle der. Hiç kimse incinmesin ben bu çocuklara öyle bir isim koyacağım ki birbirileri ile uyumlu olsunlar. Herkes bu söze razı olur. Kadın çocukların birinin adını Neriman diğeri adını Ferman koyar. Bu isimleri herkes çok beğenir. Adları ile yaşasınlar. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı)

Rüstem ve Zöhrab Destanı’nda Tehmile ve Rüstem’in bir erkek çocukları olur ancak Rüstem’in bu çocuktan haberi olmaz. Bu çocuk olduğunda her yana müjdeli haberler verilir.

Rüstem şah ve Tehmile ile görüşüp geri döner. Size Tehmile ile haber vereyim. Onun bir oğlu olur. Her yana müjdeli haber yayılır. Bakıcılar toplanıp oğlanın adını Zöhrab koyarlar. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Hüseyin Şah ve Rahile'nin bir erkek çocukları olur. Hüseyin Şah'ın yaşı geçtiği için geç bulduğu bu çocuğu gözünden sakınır. Onun için kurbanlar kestirir. Çocuğa ise adını Rahile verir.

Zaman geçer şahın Rahile'den bir oğlu olur. Şah kurbanlar kestirtir, yetimleri sevindirir ve sadakalar verir. Şah çocuğa isim vermek isteyince Rahile —Eğer şah izin verirse çocuğun adını ben koyayım, şah izin verir ve Rahile çocuğun adını Abbas koyar ve çünkü ben o kolu kesik Abbas'ı (Hz. Abbas (a.s) çağırıp kendimi atmıştım der ve herkes buna razı olur çocuğun adını Abbas koyarlar. (Abbas ile Rahile Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Duman Han ve İlgar Şah çok iyi iki dosttur. Bu iy iki dostun aynı zaman bir erkek çocukları olur.

Bunlar öyle dost olmuşlardı ki sanki kardeş gibiydiler. Bir zaman geldi ki her iki dostun da aynı anda bir oğlu oldu. Duman Han'ın oğlunun adını Zaman Han koydular. İlgar Şah'ın oğlunun adını da Vugar Şah koydular. Bakıcılar çocukları büyütmeye başladılar.(Zaman Han Destanı).

Lom İsmayil Destanı'nda yardımsever biri olan Hüseyin ve Güzel Hanım'ın bir oğlu olur. Bu çocuk Kurban Bayramı'nda dünyaya gelir.

Aradan zaman geçti 9 ay 9 gün 9 saat tamam oldu. Gözel Hanım bir oğlan çocuğu dünyaya getirdi. Tam da bu zaman İsmayil'in kurban günü idi yani kurban kurbana karıştı. Hüseyin Bey kurban kesip sadaka (Nezir vermek) verdi. Yetimleri sevindirdi ve yaşlıları toplayıp çocuğun adını İsmayil koydular.(Lom İsmayil Destanı).

3.2.7.2 Ağıt Yakma

Bir insanın sevdiği biri ölünce veya doğal afetler vb. toplumu sarsan olaylar neticesinde o anın verdiği hisle acıklı ve ağlamaklı söylenen sözlerdir. “pek çok insan tarafından tanımı yapılan *ağıt*, herkesin tadacağı ölüm hadisesi ile ilgili olarak yakın-uzak akrabalar, eş-dost tarafından mutlaka söylenmiştir” (Altınkaynak, 2015-c, s.39).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Rüstem Zöhrab'ı öldürür ve bu haber Zöhrab'ın annesi Tehmile'ye gelir. Tehmile bu kara haberler yıkılır ve saçını başını yolar.

Rüstem ağlaya ağlaya cenazenin yanına gelir, bir tabut hazırlayıp Zöhrab'ın cenazesini içine koyar ve Siyistan tarafına doğru yola düşer. Zöhrab'ın askerleri ise Zöhrab'ın atını tutup silahlarını atın beline yüklerler ve bir siyah bayrakla Rüstem'in peşine düşüp onların ardınca giderler. Bu haber Zöhrab'ın anasına ulaşınca Tehmile bu haberin karşısında ağlaya ağlaya saçını yolup, başına vurarak yüzünü yırtar. Kalkıp Zöhrab'ın atının yanına gelir ve ağlaya ağlaya atı kucaklayıp görelim ne söyler:

*Çarhın dönsün senin a ganlı felek
Artırdın sen ahı zarım ağılaram
Dağladın sinemi yandırdın meni
Alışdı sinemde narım ağılaram*

*Neyledim men sene yaradan Huda
Öldürdün Zöhrabım eyledin cüda
Yaşamag ne lazım daha dünyada
Dağıldı dövletim varım ağılaram*

*Yollara bahmagdan galmadı tagım
Felek gara saldı başa nigabım
Dedim geler atası ile Zöhrabım
Dağ çekdi sineme yarım ağılaram*

*Yazıg Tehmileyem men behti gara
Felek vurdu mene sağalmaz yara
Öldürdü Zöhrabım men yandım nara
Terse döndü rüzigarım ağılaram*

Sözünü tamamlayan Tehmile Zöhrab'ın atının yelesini ve kuruğunun kollarını kestirip atı bir fakire pay verir ve madem Rüstem'in çocuğu artık kalmadı, Rehşi'nin de yavrusu kalmasın. Kendisi de derde dayanamayıp gece gündüz ağlayıp can verir. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda çocuğunun başının kesildiğini gören Rahile deliye döner acıdan bayılıp düşer.

Sabah namazı vakti olduğu halde çocuğun ağlamadığını gören kız kendi kendine bu çocuk ne çok uyudu diye düşünür. Her zaman gece iki üç kere ağırdı, kız kalkıp baktığında çocuğun başının kesildiğini görür. Bağırıp saçını yolar yüzünü yırtar. Bayılıp yere düşer bunun üstüne köleler, hizmetçiler koştura koştura gelirler ve olanları görürler. Feryat figan her yere yayılır.(Abbas ile Rahile Destanı).

Rehim Çoban Destanı'nda Rehim Çoban sevgili eşi Tamam Hanım'ı kaybeder ve bu durum onu çok üzer bunun üzerine annesiz kalan evlatlarına ve yalnız kalışına şu gamlı sözleri söyler.

*Felek mene sitem etdi
Elden aldı ihtiyarım
Ömrümün gülleri soldu
Gışa döndü növbaharım*

*Niye uçurdun galamı
Artırdın ahu nalemi
Körpe goydun dört balamı
Tez aldın elimden yarım*

Bu esnada yanından bir ses geldiğini duyar. Kızı Maygаметin de babasının yanında ağlamaktadır.

*Cavan Rehim de minnetin
İşlerimi etdin çetin
Gel sebr eyle Maygаметin
Hudam özü verer karın. (Rehim Çoban Destanı).*

Hayatı dert çekmekle geçen Rehim Çoban'ı gam ve kederler mesken etmiştir. Karısının ölümünden sonra oğlu Enver'in ölümü ve Enver'in yetim kalan dört yavrusu Rehim Çoban'ın derdini iyice artırır.

Enver'in çocukları daha çok küçükken, Çoban Rehim'in gözünün akı karası, bin bir zorlukla büyütüp beslediği evlendirip Allah'a şükür ettiği bir tek oğlu olan Enver vefat eder. Arkasından dört küçük çocuk kalır. Çoban Rehim'in derdi bire beş artar. Çoban Rehim'in derdine yanan kızı Maygametin'dir. Çoban Rehim'in derdi coşa gelir görelim ne söyler.

*Ezel günden men gelende cahana
Felek behtim daşa çaldı ağılaram
Bağ becerdim heç baranı dermedim
Hezan vurdu gülüm soldu ağılaram*

*Dert eritdi üreyimin yağını
Cem etti başıma gem yığınağını
Çekdirdi sineme oğul dağını
Dört balası körpe galdı ağılaram*

*Oğlum Enver cavan getdi dünyada
Bu Rehim Çobanı yandırdı oda
Gızım Mayga nece dözün feryada
Felek meni oda saldı ağılaram*

Sözünü tamamlar. Rehim Çoban dört torununun derdine düşer. Rehim Çoban biraz ağladıktan sonra çocukların daha perişan olduğunu görür torunları ağlaşır yine de sabredip sopasını alıp koyun sürüsünün peşine gider. (Rehim Çoban Destanı).

3.2.7.3 Müjde Verme

Bir kimseye hiç beklemediği anda sevinçli bir haber vermeye müjde verme *muştı verme* denir. İncelemesini yaptığımız hikayelerde genellikle bir bebeğin dünyaya gelişinde müjde verilmiştir. Bunun yanında Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars ve Tiflis Seferi Destanlarında ise mektup yoluyla müjdeli haberler alınmıştır.

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah ikiz erkek çocuğu olduğunu dadıların müjdesi ile öğrenir.

Aradan bir müddet zaman geçer ve Gülsenem Hanım'ın dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra ikiz oğlan çocukları olur. Dadılar çocukları kundaklar ve sonrasında padişaha muştulu/müjdeli haber ulaşır. Padişahımız var olsun. Müjдеми isterim. Allah-u Teala sana ikiz oğlan çocuğu nasip etti. Hatem şah müjdeciyi dünya malı ile gani eder. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman büyüğü dağdan sağ salim gelince babası çok mutlu olur. Şehzadelerin yurtlarına geri dönmelerinin haberleri halka müjdelenir.

Neriman Şah başına gelenlerin hepsini babasına anlatır. Babası da —canın sağ olsun şükür Allah'a sizi sağ salim bana verdi. Sonrasını düşünmeyin ben elimden geleni yapacağım der. Nihayet gelip ülkelerine ulaşırlar. Bütün yollar süslenir ve Geysar vilayetine müjdeli haber verilir. Herkes bu haberi sevinçle kutlar. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Zöhrab'ın dünyaya gelişinden dolayı herkese müjde verilir.

Size Tehmile ile haber vereyim. Onun bir oğlu olur. Her yana müjdeli haber yayılır. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Zaman Han Destanı'nda babasının memleketine dönen Vugar Şah için İlgar Şah'a müjde verilir.

Vugar Şah birkaç gün sonra vatanına ulaşır. İlgar Şah'a müjdeci gider. Şah oğlunu büyük bir törenle karşılar ve halkı toplayarak oğlu adına ziyafet verir. (Zaman Han Destanı).

Aşık Mehemed Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda Karslı Aşık Murat Çobanoğlu Derviş Osman aracılığı ile Aşık Mehemed için yazdığı mektubu Aşık Mehemed'e ulaştırır. Aşık Mehemed daha önce Kars'a gelmediği için yol iz bilmem diye Derviş Osman'a söyler. Derviş Osman ise bu durumu Tiflis'te çalışan Türk elçi Mustafa Coşkun'a anlatarak ondan kendilerine Türkiye'ye gitmelerine yardım etmesi konusunda ricada bulunur. Mustafa Coşkun da bu ricaya karşılık verir ve onlara yardım eder. Derviş Osman bu müjdeli haberi Aşık Mehemed Sadaklı'ya şöyle verir.

Bu sözleri duyan Mustafa Bey bu sözleri duyduktan sonra; Ardahan'a gidin benim orda bir dostum var adı Serdar Efendi'dir. Onun yanına gidin benim adımı verin o size yardım eder der. Hal böyle olunca Derviş Osman Aşık Mehemmet'e müjdeli haberi nasıl verir biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Derviş Osman

*Al menden müjdeni Aşık Mehemmet
Mene mehebbetin varsa gel gedek
Yolların açılıb can diyarına
Taleyin özüne yarsa gel gedek*

*Muradın baharsa güllü yazdısa
Tale gismetini hagga yazdısa
Sinende çağlayan telli sazdısa
Eşgin çaylar kimi gel gedek*

*Ömür yollarında gözel çağdısa
Gelbin ümmandısa sinen dağdısa
Haggin dergahında üzün ağdısa
İçinde çağlayan nursa gel gedek*

*Bağlısansa ibadete imana
Tanrı seni salmaz başka gümana
Bahdın gelib yetişibdir zamana
Gelbin turan için vursa gel gedek*

*Derviş diyer üreyini üzdüyün
Yurdum deye yuvam deye gezdiyin
Zaman zaman hesretine dözdüyün
Dağların vugarı garsa gel gedek*

Sözünü tamamlayan Derviş:- Aşık Mehemmet işimiz halloldu hazırlan gidiyoruz der. Böyle deyince Aşık Mehemmet çok sevinir. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı'nda Aşık Mehemmet Sadaklı Mollaoğlu Köyü'nde bulunan harabe okulu yeniden inşa ettirmek ister. Ancak bunun için Tiflis'te bulunan Mustafa Coşkun'un desteğine ihtiyacı vardır. Hayli zaman bunun için uğraşır. Durumunu beyan eden bir mektup yazarak Mustafa Coşkun'a gönderir. Mustafa Coşkun'da arada bir gel haber gelmişse öğren der. Gel zaman git zaman Türkiye'den okulun inşası için olumlu yanıt gelir. Bu müjdeli haber Aşık Mehemmet Sadaklı'ya şöyle ulaşmıştır.

Mustafa Bey - Aşık Mehemmet mektubu yazıp Türkiye'ye gönderdim ben de cevap bekliyorum. Allah'ın izniyle hallolur ne zaman güzel haber çıksa sana haber edeceğim. Ancak arada bir gel gör ne cevap gelmiş öğren. Aşık Mehemmet bir müddet bekledikten sonra sabrı tükenir gitmek ister. Bir de ne görsün şair Derviş Osman gelmiş Aşık Mehemmet'in yanına. Görüşüp hal hatır sorduktan sonra görelim Aşık Mehemmet'e nasıl göz aydınlığı verir biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Derviş Osman

Gözün aydın olsun Aşık Mehemmet

Mustafa Bey düzeldibdir işini

Arzularını daha yerine yetirib

El içinde uca edib başını

Ne müddettir derdi geme dalmışdın

İntizardan saralmışdın solmuşdun

Gece gündüz hey sergender olmuşdun

Ahıdırdın hey gözüyün yaşını

Derviş Osman seni dostu bilibdir

Bu işine şad oluban gülübdür

Müjdemo ver hoş cavabın gelibdir

Mustafa Coşgun geribdir düşünü

Derviş Osman sözünü tamamlar. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı bunun üzerine Mustafa Coşkun'dan mektuba ne cevap geldiğini sorar Mustafa Coşkun da gelen müjdeli haberi şu sözlerle Aşık Mehemmet Sadaklı'ya iletir.

Aşık Mehemmet kah bu söylenene inanıp sevinir kah da inanmayıp üzülür. Bunun üzerine kalkıp Tiflis'e gider. Mustafa Bey'in yanına gelip görüşüp hal hatır sorduktan sonra görelim Mustafa Bey'e ne söyler Mustafa Bey ne cevap verir.

Mehemmet Sadaklı

*Mustafa Bey üzüüm tutmur demeye
Bir od düşüb şirin cana necoldu?
Ne müddetdir intizarda galmuşam
Dolanıram yana yana necoldu?*

Mustafa Bey

*Aşık gardaş şükür et yaradana
Daha taleyin üzüne gülübdür.
Ne müddetdir hesretini çekdiyin
Yazdığım namene cavab gelibdir.*

Aşık Mehemmet

*Gönderdinmi o paşaya- sultana
Ne cavab gönderib söyle bu yana
İnan vallah dözenmirem hicrana
Men olmuşam bil divane necoldu?*

Mustafa Bey

*Ağladın sızladın hey mene dedin
Ağır zehmet çekdin gem keder yedin
Paşam izin verdi hörmət eyledi
Şükür olsun Hakka iş düzelibdir.*

Aşık Mehemmet

Sadaklının bu dermanı sendedir

*Men bilirem ihdiyarı sendedir
Allahımındı nezeri sendedir
Şöhretin düşsün cahana necoldu?*

Mustafa Bey

*Her ne desen bu Mustafa Coşguna
Düzelder işini Allah eşgine
Mekteb için yapıdıracam bir bina
Şükür yaradannan yardım olubdur.*

Her ikisi de sözünü tamamlar. Mustafa Bey: - Aşık Mehemmet şükürler olsun Allah'a senin mektubunun cevabı geldi ve işin halloldu. Her şey yolundadır. Allah'ın izniyle en yakın zaman da sizin okulun yapımına başlanacaktır artık bunları dert etme der. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

3.2.7.4 Düğün

Düğün her toplumda var olan hayatın geçiş evrelerinden biridir. “İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar doğum, evlenme, ölümdür. Her biri kendi bünyesi içinde bir takım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir” (Örnek, 1995, s.131). Aşık Mehemmet Sadaklı'nın tematik incelemesini yaptığımız hikayelerinde düğün konusu işlenmiştir. Düğün öncesi ilk olarak genç kız ve genç erkek birbirlerini görüp beğenirler. Mihrali Bey Destanı hariç içinde düğün teması geçen tüm hikayelerde görücü usulü veya severek evlenme durumu mevcuttur. Mihrali ve Bahar kaçarak evlenmişlerdir. Düğün olmazdan evvel ilk olarak kız evine görücüler gönderilir. Oğlan tarafından giden görücüler genellikle hatırı sayılan, halk arasında popüler olan kişilerdir. Bu kişiler kız evine gider eğer kız bu evliliğe razı ise müjdeli haberlerle gelirler. Eğer kız naz ediyorsa görücü evine birkaç kez gidilir.

Mihrali Bey kaçak düştüğü zaman Ahmet adından birine misafir olur. Misafir olduğu köyde Bahar'ı görür ve ona aşık olur.

Mihrali Bey, Emi sizin şehrınızde Osman kişinin kızı Baharı seviyorum. Eğer mümkünse görücü git o kızı bana al. Ahmet kişi dedi -Oğlum o iş benim boynumun borcudur sen onu olmuş bil. Kız senindir. Ahmet kişi birkaç aksakal ile birlikte Osman kişinin evine gider. Birçok minnetten sonra işi yoluna koyup Mihrali ile Baharı nişanlarlar. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey aradan biraz zaman geçtikten sonra nişanlısı Bahar'ın yanına gelir ve ona evlenmek istediğini söz ile beyan eder.

Mihrali Bey

*Sevgilim gel bu dağları
Birge gezek goşa senle
Gartal kimi zirvelere
Çıkak dağa daşa senle.*

Bahar

*Sevgilim menden incime
Gede bilmem hele senle
İşin hele galma galdı
Çıha bilmem yola senle.*

Mihrali Bey

*Gel verrek birge el-ele
Nece ki sağık biz hele
Düşmene gurarık tele
Ta dolunca goşa senle*

Bahar

*Deme bu yolda bezerem
Leyla tek sehra gezerem
Her cefana men dözerem
Düşsem çölden çöle senle*

Mihrali Bey

*Mehralının vefadarı
Unutma ehdi ilgari
Bir dolanag bu dağları
Vurag ömür başa senle.*

Bahar

*Bahar derde dözmek ister
Zirvelerde gezmek ister
Sona kimi üzme ister
Eger düşse göle senle*

Her ikisi de sözlerini tamamladıktan sonra Bahar, -Sevgilim senin başın hala beladadır, gel şimdilik bu işten vazgeç işlerin yoluna girsin yine birleşiriz der. Mihrali Bey,- Sevgilim çaresi yok, gitmeliyiz der. Öyle ki Bahar'ı kaçırıp dostlarının birinin evine götürür saklar. (Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Şehzade Neriman Perizad'ı, Şehzade Ferman ise Terlan Hanım'ı sever. Bunlar Hoca Sinan'ın ölmesi ve büyüünün bozulmasıyla birlikte Cahandar'ın evine gelirler ve Cahandar bunların nikahını kıyar.

İhtiyar Cahandar: —Siz nikahsız yaşayamazsın der. İhtiyar okumuş, bilgili adamdı, Perizad'ın Neriman'a, Terlan'ın ise Ferman'a nikahını kıyar ve şimdi birbirinize helalsiniz der. Birkaç gün burada kalırlar ve dinlenirler.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

İki kardeş ve yanlarındaki sevgilileri ile birlikte babalarıyla yolda karşılaşırlar. Hatem Şah çocuklarının sağ salim eve geldiğini görünce çok mutlu olur ve gençlere güzel bir düğün yapar.

Hatem Şah bütün sokakları süsletir. Kırk gün kırk gece düğün dernek kurulur. Her iki oğlunu da mutlu eder. Allah herkese mutluluk nasip eylesin. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Rüstem ve Tehmile birbirlerini severek evlenirler. Ancak kopuk bir aile hayatı yaşarlar. Rüstem kendi memleketine gider Tehmile ise kendi memleketinde kalır ve Rüstem'den bir oğlu ancak bunu Rüstem bilmez.

Tehmile: —Ey cihan pehlivanı bil ve aşık ol ki ben adı, sanı, şanı her yana yayılan şahın kızı Tehmile'yim. Benim adıma, sanıma, hüsn-ü cemalime çok kimse vurulmuştur. Ben senin adını çok önceden duydum ve seni görmeyi çok istiyordum. Şükür Allah'a senin yolunu buraya getirdi. Ben de gayeme ulaşıp seni gördüm. Şimdi beni kabul et. Çünkü ben bizim bir yiğit oğlumuz olsun isterim. Rüstem bu sözleri kızla anlaşıyor. Ancak Rüstem kızın babasının da rızası olmalı, nikah yapılmalıdır der. Şahın yanına görücü olarak gelir. Gece vakti bir nurani hoca çağırırlar ve nikahı kıyarlar. Rüstem o gece kızın yanında kalır. Sabah olunca şahıtan izin alıp kendi vilayetine gitmek ister. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Yahudi Şemun kızı Rahile'yi sürekli Yahudi bir gençle zorla evlendirmek ister ve kızına sürekli baskı yapar. Ancak Rahile Müslüman biriyle evlenmek ister ve bundan dolayı evden kaçır. Rahile evden kaçtığı için uzak bir yere, bir çeşme başına gelir. Burada bir ağaca tırmanır ve buraya gelen Şah Hüseyin'le tanışır. Hüseyin'in elini tutan Rahile ilk kez birinin elini tuttum der ve Hüseyin'in yaşının kendisinden büyük olmasına rağmen onu sever ve onunla evlenir.

Daha sonra şah bir gün kızın yanına bir adam gönderir ve kıza eğer evlenmek istiyorsa utanmasın söylesin der. O kimi seçerse ona vereceğim ve düğününü de kendim yapacağım der. Kız bunu duyunca—Bu güne kadar bana şahın elinden başka birinin eli değmedi, eğer o kabul ederse ben onunla evlenmek isterim kabul etmez ise kimse ile evlenmem der. Şah:—O benim yaşıtım değil benden çok küçüktür, belki ona iyi davrandığım için benden utanıyordur, söyleyin utanmasın der. Kimi isterse onunla evlendireceğim der. Kıza bu sözleri ulaştırırlar ancak kız yine de evlenmek istemediğini söyler. Şahın yanındaki adamları ey şah bu kızın teklifini kabul ediniz derler. Şah bu teklife razı olur ve düğün yaparlar. (Abbas ile Rahile Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Vugar Gülgez Hanım'a aşık olur. Zaman Han ise babasıyla konuşur ve Gülgez Hanım'ı Vugar Şah'a istemek için görücü gönderirler.

Zaman Han dedi ki baba ben biliyorum der, kardeşim Eldar Bey'in kızı Gülgez Hanım'ı seviyor. Onu alsan her iki taraf da razı olur. Duman Şah, o benim için kolay bir iştir dedi. Duman Han hatırı sayılır dostlarını çağırarak Eldar Bey'in evine görücü gönderir. Görücüler adet gereği gidip Eldar Bey'in kızını şahın oğluna isterler. Eldar Bey, kızın fikrini de bilmek gerekir dedi. Kızın yanına konuşmak için birini gönderirler. Kız, eğer beni ona verirsiniz zehir içip kendimi öldüreceğim der, daha sonra oradakiler, ama o şah oğludur neden beğenmedin, ondan daha iyisiyle mi evleneceksin diye sorarlar? Kız, ben evlenmeyeceğim der. Görücüler duman Han'ın yanına elleri boş dönerler.(Zaman Han Destanı).

Gülgez Hanım Zaman'ı sevdiği için bu gelen görücüleri kabul etmez ve gelenler elleri boş geri dönerler. Bunun üzerine Zaman Han sevgilisi Gülgez'e rica eder ve kız sevgilisinin bu son isteğini kıramaz ve sevmediği bir adamla evlenir.

Kız bir müddet düşündükten sonra peki git görücüleri gönder. Zaman Han gelip babasına baba görücüleri tekrar gönder kız kabul edecek. Duman Han yine hatırı sayılır dostlarını kızın evine görücü gönderir ve kızı alırlar. Birkaç gün düğün yapıp kızı şahın oğlunun yanına getirirler. (Zaman Han Destanı).

Zaman Han dostu Vugar'ın olduğu ülkeye gider ancak dostu onu kabul etmez. Zaman'a soylu bir kadın yardım eder ve ona güzel bir iş verir. Aynı kadın Zaman'a kendi kızını verir ve onların düğününü yapar. Düğüne herkes davet edilir. Vugar Şah'da ülkenin yöneticisi olduğu için onu da davet ederler. Düğün de yiyecek içecek ikramları olur gelen davetliler ise önce damadın sağlığına daha sonra ise şahın sağlığına kadehlerini kaldırırlar.

Mehemmet söze karışır ve Hanımım bu oğlan bekindir gel kızını da buna verelim der, kadın bu teklifi kabul eder. Ancak Zaman Han yine parasının olmadığını ve gariban olduğunu söyler. Kadın da neden böyle söylüyorsun, insanı zengin de fakir de eden Allah'tır. Kadın kabul ediyor musun diye sorar. Zaman Han yine benim param yok ki senin bu yemekhanenin parasını vereyim, bu parasızlıkta düğünü nasıl yapayım. Kadın da oğlum Allah'a şükür benim servetim her şeyden fazladır, sen evet de düğünü ben yapacağım. Mehemmet yine söze karışır, kardeşim sen neden böyle yapıyorsun, kadın her masrafı karşılayacağını söylüyor, Allah hayırlı mübarek eylesin. Siz hazırlığınızı

yapın der, zorla da olsa Zaman Han'ı ikna ederler. Kadın, siz düğün zamanını kararlaştırın, ben de hazırlıklarımı yapayım, sonra misafirlerimi davet edeyim, en başta da şahı çağıralım çünkü başımızdaki büyüğümüzdür. Zaman Han, düğüne şahta mı gelecek diye sorar, kadın da o nasıl söz elbette gelecek, şahı çağırmasak olur mu, şahsız düğün olmaz. Bunun üzerine Zaman Han eğer şah o düğüne gelecekse ben o kızı da o düğünü de istemiyorum. Kadın da oğlum o ülkenin şahıdır, onu çağırmasak olur mu, şahın gelmesinin sana ne zararı var, gelip bir iki saat oturup gider der. Bunun üzerine Mehmmet söze dahil olur, kardeşim neden böyle yapıyorsun, gelip bir tarafta oturup yiyip içip sonra gider, önemli olan zamanı belirlemektir der ve kadın düğün vaktini belirleyip gider. Düğün zamanı gelir, meclis kurulur, misafirler toplanır, sofralar kurulur, şaraplar gelir, kadehler dolar. Damadın sağlığına içenler, daha sonra şahın sağlığına içenler kadeh kaldırırlar. **(Zaman Han Destanı).**

Lom İsmayil Destanı'nda İsmayil reşit olunca Ayşe adında bir kızla evlenir.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra Lom İsmayil evlenmek ister. Sadaklı şehrinde Veli adında birinin kızı olan Ayşe'ye vurulur. Sevgili babacığım ben Sadaklı'da ki Veli'nin kızı Ayşe Hanım'ı seviyorum ona görücü gönder der. Birkaç ihtiyarı gönderip Ayşe Hanım'ın rızasını aldılar düğün yaptılar gelin getirdiler. Lom İsmayil düğünlerde pehlivanlık yapmaya başladı. **(Lom İsmayil Destan).**

Bu zamanlarda düğünlerde mutlaka bir pehlivan bulunur. Lom İsmayil de Lembeli'deki düğünün pehlivanıdır. Düğünlerde gelin arabalarının önü kesilir bahşış istenir.

O zamanlar gelinleri arabalarla getirirlerdi. At oynatırlardı. İyi at sürenler kendi aralarında yarışır, birinci olanlar kemer alırlardı. Düğün alayı yoldayken yolun her iki tarafına ip gelip düğünün önünü keserler. Lom İsmayil de bu düğün ile beraber yol alıyordu. Tahar'a bu düğünün pehlivanı var adı da Lom İsmayil'dir derler. **(Lom İsmayil Destan).**

Rehim Çoban Destanı'nda Rehim Çoban evlenme çağına gelince Tamam adında bir kızla evlenir.

Çoban Rehim ergenlik yaşına gelip kendi yerlisi olan Şemmed denilen adamın Tamam isimli kızıyla evlenir. Birlikte güzel bir hayat yaşadılar. Dağlarda, yeşil yaylalarda,

serin çeşmelerin başında güzel sohbetler edip, yaşayıp vakit geçirdiler. (Rehim oban Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı'nda Keşeli'de Derviş Osman oğluna düğün yapar. Bu düğüne eş, dost, akraba herkes davet edilir.

Keşelili Derviş Osman oğluna düğün hazırlığındadır. Mustafa Coşkun hem Derviş Osman'la hem de Mehemmet Sadaklı ile yakın arkadaştır. Her ikisini de düğüne davet eder ve burada Aşık Mehemmet Sadaklı ile Mustafa Coşkun'u tanıştırır. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

3.2.8 Sosyal İlişkiler

Toplumu oluşturan bireyler sürekli iletişim ve etkileşim halindedirler. Toplum içinde ortaya çıkan sosyal ilişkiler olumlu veya olumsuz yönde gelişebilmektedir. Geri kalmış toplumlarda; kan davası, namus davası vs. şeklinde olumsuz ilişkiler ortaya çıkmakta u olumsuzluklar toplumun bölünmesine ve yaralanmasına neden olmaktadır. Ancak dostluk, yardımlaşma vs. gibi olumlu ve yapıcı etkileşimler ise toplumu kucaklayan birliğı ve beraberliğı güçlendiren kavramlardır. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın hikayelerinde sevgi, iyilik, dostluk, zor durumda kalana yardım vs. yapıcı temalar karşımıza çıkmaktadır. Sosyal ilişkiler başlığı altında ele alacağımız dostluk, yardımlaşma ve haberleşme temaları genel olarak ağırlıkta olan temalardır.

3.2.8.1 Dostluk

Birbirini yakından tanıyan, ortak değerleri olan ve aralarında hiçbir çıkar ilişkisi olmayan insanların kurdukları bağdır dostluk. Ancak bazı insanların dostluğı sahte çıkabilmektedir.

Sahte dostluklarla en çok karşılaşan karakter Mihrali Bey'dir. Dost görünüp düşman olan insanlar Mihrali Bey'e her fırsatta zarar vermeye ve onu ldrmeye çalışmışlardır. Gerçek dostluklar da edinen Mihrali Bey ne yazık ki dostlarını çok erken kaybetmiştir.

Mihrali Bey kaçak düştüğü zaman ilk olarak babasının dostu olan Ahmet'in evine sığınır.

Birkaç zaman sonra Mansur adlı bir kişi sinirlenip çobanını öldürüp oda dağa çıkar ve kaçak olur. Daha sonra gelip Mihrali'ye yoldaş olur. Birleşirler sonra Davşangulu oğlu Hüseyin, bir Türk askerini yaralayıp dağa çıkar Mihrali'nin yanına gelir. Üç kişi olurlar. Her biri bir müddet dağda kaldıktan sonra Kelenin oğlu Hüseyin denilen biri de bir Rus'u öldürdüğü için kaçıp bunların yanına gelir. Dördü de birleşip yoldaş olurlar. Bunlar birkaç gün gezerler ve dağda kalırlar. Ancak Mihrali'nin gözü bunları tutmaz, onlara güvenmez ve her zaman tedbirli olur. Ancak Kele'nin oğluna çok umut besler onu kendine yakın hisseder. Hep şöyle düşünürdü, Türkiye'ye gidecek olursam Kelenin oğlu Hüseyin'i de yanımda götürmeliyim.(Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey'in dost görünümlü düşmanları onu yakalayıp Ruslara vermeyi düşünürler ancak Mihrali Bey onları öldürmeye kıyamaz. Bu düşüncelerinden vazgeçirmeye çalışır.

Kendisinin kaçak arkadaşları olan Mansur ve Hüseyin'le babasının dostu olan Musa Çavuş ve bunlarla birlikte bir çete olan diğer insanlar Mihrali'yi aramak için dağa çıkarlar. Bir gün Musa Çavuş Mihrali'yle yüz yüze gelirler. Ancak Mihrali Bey ona kötülük etmek istemez. –Musa Çavuş babamla çok ekmek yemişsiniz benden vazgeç der. Ancak Musa Çavuş vazgeçmeyip saldırır. Sonunda Mihrali Bey, - Musa Çavuş seni öldürmek istemem çünkü babamla yakın dost oldunuz aynı sofradan yediniz içtiniz. Sen gel bu işten vazgeç, benden sana hayır gelmez. Biliyorum ki Ruslar sana para teklif etmişler, bu fikrinden vazgeç. Ancak Musa Çavuş bu sözleri dinlemeyip saldırınca Mihrali Bey iyisi buna birkaç kelime söz söyleyeyim belki o zaman akli başına gelir, eğer akıllanmazsa Allah ya ona yardım edecek ya bana diye düşünür alır Mihrali bakalım ne söyler.

Mihrali Bey

Musa Çavuş gel el götür bu davadan

Kesiler bileyin elden olarsan

Atıb gaynağıma tutaram seni

Galarsan mahaldan elden olarsan.

Gartalin zirvede olar yuvası

*Tülkünün aslanla olmaz davası
Gel benimlen savaşmaynan gadası
Vuraram gılını belden olarsan.*

*Mehralıyam indi girrem meydana
Goruğlu tek gılınç vurram her yana
Bir nare çekerem Rüstem yana,
Tutular gulağın dilden olarsan. Sözlerini beyan eden Mihrali Bey, -Musa Çavuş benden
vazgeç seni öldürmek istemiyorum der ancak Musa Çavuş bunu dinlemeyip hamle
eder.(Mihrali Bey Destanı).*

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda Kavus Şah ve Rüstem arasında bir gerginlik çıkar. Bu gerginlikten dolayı Rüstem Kavus Şah'ın huzurundan çıkar ve kendi memleketine doğru gitmeye hazırlanır. Dostunu böyle gören Küderz Rüstem'in hakkını şaha karşı savunur ve onun peşinden gider.

*Rüstem sonra dönüp atına biner ve Siyistan'a doğru yola düşer. Bunu gören İranlılar
perişan olurlar ve bunun gönlünü sadece Küderz alır çünkü onun en yakın dostu
Küderz'dir derler. Küderz evvela şahın yanına gider ve şaha: Sen Rüstem'i suçsuz yere
incittin. O sana bu kadar hizmet etmiş seni türlü belalardan kurtarmış. Adam
öfkelenince ileriye geriye düşünmez mi? Rüstem de giderse Zöhrab'ın karşısında kim
duracak der?(Rüstem ve Zöhrab Destanı).*

Zaman Han Destanı'nda Duman Han, İlgar ve Kirman Şah çok samimi dostlardır. Birbirlerini çok severler. Öyle ki İlgar Şah Duman Han'ın isteğini kırmayıp oğlu Vugar'ın belli bir yaşa gelinceye kadar Duman Şah'ın yanında kalmasına razı olur.

*Böyle rivayet ederler ki geçmiş hanlık devrinde, Nahcivan'da bir Duman Han yaşardı.
Çok varlı devletliydi. Adı her yanda anılırdır. Duman Hanın İran'da Kirman Şah ve
İlgar Şah adında iki dostu vardı. Bunlar öyle dost olmuşlardı ki sanki kardeş gibiydiler.
Bir zaman geldi ki her iki dostun da aynı anda bir oğlu oldu. Duman Han'ın oğlunun
adını Zaman Han koydular. İlgar Şah'ın oğlunun adını da Vugar Şah koydular.
Bakıcılar çocukları büyütmeye başladılar. Bir zaman sonra Duman Han: —kardeşim bu*

iki çocuğu ben okutup büyüteceğim. Bu çocukları sana öyle bir zaman vereceğim ki tahsilleri bitmiş olsun. Öyle de yaptı.(Zaman Han Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Zaman Han bebeklikten beri birlikte büyüdüğü dostu, kardeşı gibi sevdiği Vugar için kendi sevdiği kızıdan vazgeçer.

Gülgez:— Ey muhannet kaç yıldır senin yollarını gözlüyorum, şimdi senin bu yaptığın nedir. Zaman Han:— Vallahi canımdan çok sevdiğim dostumun sözünü yere düşüremedim.(Zaman Han Destanı).

Sevdiği kızı can dostu Vugar ile evlendiren Zaman Han yoksul olunca Vugar Şah onu tanımaz ve sarayından kovdurur. Bunun üzerine Zaman Han'ın içi dolup taşar ve şunları söyler.

Zaman Han'ı görür. Ancak el içine çıkacak durumda değildir. Şah onu gönderin yoksa sizin neslinizi yok ederim. Benim böyle bir kardeşim yoktur. Şah böyle dedikten sonra askerler Zaman Han'ı dövüp koymak isterler.

Zaman Han

*Ne müddetdir gurbet eller dolanıb
Bir dost kimi men bu ele gelmişem
Yada salıb sennen olan günleri
Şöhretine şirin dile gelmişem
Çoklarının gara yazıb behdine
Men de düşdüm hoş gelmez vahdına
And verirem seni tacı tahtına
Gözyaşım dönderme sele gelmişem*

*Zaman Hanam zeher olubdur aşım
Gurbet elde neler çekibdir başım
Sen bele demerdin mene gardaşım
Arhalanıb güle güle gelmişem. (Zaman Han Destanı).*

Rehim Çoban Destanı'nda dertlerin durağı olan Rehim Çoban sürülerini alıp dağa gider. Yine dağda olduğu birgün içinde biriken gamını sözle dile getirir. Bir ağlama sesi duyunca Rehim Çoban etrafına bakınır ve ağlayanın dostu Abbas olduğunu görür.

Bir ağlama sesi gelir. Şoför Abbas arkasında durur gözlerinden yaşlar akar. Gözyaşları sanki bahar bulutu gibidir. Abbas -Lele Rehim ne ağlarsın diye sorar? Çünkü Abbas her zaman Rehim'in yanında olmuş onu her zaman arayıp sormuş gamını kederini dağıtmış ona teselli vermiştir.(Rehim Çoban Destanı).

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda Aşık Murat Çobanoğlu Aşık Mehemmet Sadaklı'yı Kars'a davet eder bu haberi de Mehemmet Sadaklı'nın dostu Derviş Osman getirir. Ancak Mehemmet Sadaklı daha önce Kars'a gitmediği için yol iz bilmez dostu Derviş Osman'dan rica eder ve dostu da Mehemmet Sadaklı'yı kırmaz.

Aşık Mehemmet Derviş Osman'ın evine gider. Derviş Osman Aşık Mehemmet'i karşılar ve onun için sofrayı hazırlattı yediler içtiler. Sonra Derviş kardeşim hayır ola sen bize niye geldin? Böyle deyince Aşık Mehemmet görelim ne der Derviş Osman ne cevap verir?

Mehemmet Sadaklı

*Derviş Osman bir temannam var sene
Beledçi ol mene Garsa gedim men
Nebeledem o yollara men hele
Beledçi ol mene Garsa gedim men*

Derviş Osman

*Her ne desen gebulumdur sözlerin
Tezlik ile seni Garsa aparram
Men görürem hesret bahır gözlerin
Tezlik ile seni Garsa aparram.*

Mehemmet Sadaklı

*Nabeledem o yerlere men hele
O Garsın düzündü düşerem yele
Men Kerem olum goy sen mene lele
Beledçi ol mene Garsa gedim men.*

Derviş Osman

*Dervişem men düşmüşem çölden-çöle
Bir kes incinmeyib dilimden hele
Sen Kerem olarsan men sene lele
Tezlik ile seni Garsa aparram*

Mehemmet Sadaklı

*Sadahlı Mehemmet olubdur düşgün
İnşallah yolumdan olmaram çaşgın
Eger izin verse Mustafa Coşgun
Beledçi ol mene Garsa gedim men.*

Derviş Osman

*Derviş Osman men elleri gezerem
Dost yolunda her cefaya dözerem
İnşallah ki metlebini düzerem
Tezlik ile seni Garsa aparram.*

Her ikisi sözünü tamamladıktan sonra Derviş Osman – Aşık Mehemmet seni Kars’a götürmek başım üste. (Aşık Mehemmet Sadaklı’nın Kars Seferi Destanı).

Derviş Osman ve Aşık Mehemmet Sadaklı Kars’a gitmek için dostları olan Mustafa Coşkun’dan yardım isterler. Mustafa Coşkun ise onları kırmaz.

Derviş Osman:- Hürmetli Mustafa Bey, Aşık Mehemmet Sadaklı’yı Kars’tan Aşık Murat Çobanoğlu çağırmış. O da benim yakın dostumdur. Oralari tanımaz şimdi benden kendisini Kars’a götürmemi rica etti. Ben de onu kıramadım mutlaka gitmemiz gerek ancak senin bize yardım etmen gerekiyor. Bu sözleri duyan Mustafa Bey bu sözleri duyduktan sonra; Ardahan’a gidin benim orda bir dostum var adı Serdar Efendi’dir. Onun yanına gidin benim adımı verin o size yardım eder der. (Aşık Mehemmet Sadaklı’nın Kars Seferi Destanı).

3.2.8.2 Yardımlaşma

İnsanların iyi veya kötü günlerinde tek başlarına yapmakta zorlandıkları bir işi el birliği ile halletmek, yardım etmek işidir. Toplumumuzda imece usulü hep birlikte işler yapılır

ve çabucak bitirilir. Bunu en güzel anlatan *komşu komşunun külüne muhtaçtır* atasözüdür.

Mihrali Bey zindanda olduğunda Ahmet adında biri ile tanışır ve bu adamın Hanımı yardım ederek hem Mihrali Bey'i hem de burada bulunan mahkumları kurtarmıştır.

Bu yerde Mihrali Bey kendine gelir ve bakar ki eli ayağı bağlı ve zindandadır. Burada Mihrali Bey'in yarasını tedavi etmek isterler ancak Mihrali Bey zehirli merhem vurmalarından çekinir ve kendi yarasını kendisi sarar. Aynı zamanda burada bulunan tutuklukların içinde bir Ahmet adında bir aşık vardır. Aşık Ahmet'in Hanımı bunlara her zaman yemek getirir idi. Mihrali Bey kadından, -Bana bir demir keskişi getirir misin? Diye rica eder. Kadın keskiyi ekmeğin arasına saklayıp içeri taraf geçirir. Mihrali keski ile kapının bir tarafını yontmaya/kesmeye başlar. Ancak ayrı bir yerden de kendisi için herkesten gizli bir delik açar. Kapıyı kesmeyi bitirdikten sonra, mahkumlarla konuşur ve herkesi kapıdan geçirir ve nöbetçilere hücum ederek kaçarlar. Mihrali Bey ise açtığı gizli delikten çıkarak kaçar. (Mihrali Bey Destanı).

Mihrali Bey kaçtığı bu zindandan öldürdüğü Musa Çavuş'un babasının evine gelir ve Mustafa Mihrali'ye her şekilde yardım eder.

Mihrali Bey bir müddet burada kalır, yarası iyileşir ve kendisine güzel bir silah edinir. Ancak vatan tatlı olduğu için kendi memleketi aklına gelir, Mustafa'dan izin ister, - Amca, eğer izin verirsen annem ve kardeşlerimi özledim. Gidip onlarla görüşeyim der. Mustafa;- Oğlum bu ev senin evindir. Gitmek istiyorsan eğer biraz bekle der. Oğlanları çağırıp;- Gidin atların içinden en iyisi hangisiyse bilirsiniz, onu yakalayıp getirin der. Oğlanları atı yakalayıp getirirler, Mustafa atı bir güzel eyerleyip, tımarlayıp Mihrali'ye verir. Oğlanlarına da;- Bunu alın ehemmiyetli bir yola çıkarın der. Oğlanlar babalarının dediğini yaparlar. Mihrali'yi yola çıkarırlar. (Mihrali Bey Destanı).

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Şehzade Ferman büyüdü dağda yolunu bulamayınca burada sürüsünü otlatan bir ihtiyar görür ve bu ihtiyardan tatlı bir dille yardım ister ve ihtiyar da bu yiğit delikanlıya yardım eder.

Ferman Şah bir hayli yol aldıktan sonra bir yüce dağın başında nurani bir ihtiyar adamın inek otlattığını görür. Kendi kendine bu ihtiyara yakınlaş yolu bu adamdan sor

diye düşünür. Ferman Şah ihtiyara yaklaşır, onun çok nurani, hoş yüzlü biri olduğunu görür ve tılsımlı dağın yolunu bundan sormayı düşünür. Daha sonra ihtiyara yaklaşır selam verir, ihtiyar onun selamını alır. Ferman Şah: —Amca size bir şey sorabilir miyim? İhtiyar da elbette sor der. Ferman Şah: —Ben seninle daha yakından tanışmak isterim der. İhtiyar, benim adım Cahandar'dır. Bu dağ kendime mesken ettim der. Kendim için mal-mülk topladım, burada yaşıyorum der. Ne dersen senin için yaparım deyince, Ferman Şah bakalım ihtiyara neler der, ihtiyar ona ne cevap verir.

Ferman Şah:

Başına döndüyüm nurani goca
Goca men geribem yol köster mene,
Malın gısmet olsun, gedesen hecce,
Goca men geribem yol köster mene.

Goca Cahandar:

Başına döndüyüm şehzade cavan,
Hansı yol deyirsen kösterem sene
Penah olsun özü seni yaradan.
Hansı yol deyirsen kösterim sene.

Ferman Şah:

Gül açmamış hezan vurdu bağımlı,
Gelbim sehr eyleyir gem otağını,
İsteyirem kerem tilsim dağını.
Goca, men geribem yol göster mene.

Goca Cahandar:

Tilsim dağı deyilen yaman beladı.
Her yanı çiçekdi, güldü, laledi.
Pozulmaz hisardı, sirli galadı.
Özge ne yol desen gösterim sene.

Ferman Şah:

Şahzade Fermanam, bir şahın oğlu,

*Anadan bacıdan taleyi bağlı
Gardaşım dardadır sinemdi dağlı.
Goca men geribem yol göster mene.*

Goca Cahandar:

*Oğul yaman saldın sen gelbime şan
Görek bu derdine men edim derman
Goca Cahandaram men sene gurban
Hansı yol deyirsen gösterim sene.*

Her ikisi sözünü söyleyip tamamlarlar.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

İhtiyar şehzadeyi evine davet eder ve ona ikramlarda bulunur daha sonra sandıktan çıkardığı iri kaşlı bir yüzük getirir ve bu yüzüğü şehzadeye verir. Şehzade bu yüzüğün yardımıyla Hoca Sinan'ı öldürür ve kardeşini kurtarır.

İhtiyar, şehzadeyi pek sever ve kendi kendine bu oğlan gitse Hoca Sinan'ın eline düşer ve büyülenir. Gençtir, yazıktır, en iyisi bu oğlanı eve götür diye düşünür. İhtiyarın evinde Terlan adında dünya güzeli bir kızı vardır. İhtiyar Ferman'ı eve götürüp kızını görüp onu sevmesini ve bütün varına servetine sahip olmasını ister. İhtiyar dedi oğlum uzak yol gelmişsin, eve gel biraz dinlen, bir şeyler ye sonra konuşuruz. İstişare ederiz. İhtiyar oğlanı eve götürüp, oturdular Ferman Şah: — Amca ben mutlaka kardeşimin peşinden gitmeliyim. Eğer imkanın varsa bana yardım et gidip kardeşimi bulayım, İhtiyar bunun üzerine yerinden kalkıp bir sandığın içinden iri kaşlı bir yüzük alıp oğlanın parmağına takarak, oğlum o tılsımlı dağın düşmanı bu yüzüktür. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda ise Zöhrab'ın İran'a sefer etmesiyle herkeste bir telaş başlar. Kavus Şah ise son çare Rüstem'den yardım ister.

Size Kavus Şah'dan haber vereyim. Kavus Şah Kiyve'yi çağırıp şöyle bir ferman yazdırır. Ey büyük Namudar, İran toprakları elden gitmek üzere. Türklerden Zöhrab adında bir yiğit Akkale'yi alıp Heçir'i esir etmiş. Çabuk gel. Çünkü Gejdehim bizden

yardım istedi. Kiyve bu fermanı alarak atlanıp Siyistan'a ulaşır. Rüstem'i bulup fermanı ona verir. **(Rüstem ve Zöhrab Destanı).**

Lom İsmayil Destanı'nda İsmayil Tahar'ın zor durumda kaldığını görünce ona yardım eder ve arabanın uçurumdan düşmesini engeller. Ancak Tahar ve İsmayil geçmişte bir düğünde tatsız bir şekilde karşı karşıya gelmişlerdir.

*Lom İsmayil arabayı eşine teslim eder ve az önceki sese doğru koşar. Sese yaklaşınca Tahar olduğunu görür. Buzda arabası kaymış ve uçurumun kenarına gelmiştir. Kıpırdasa araba düşecek gibidir. Lom İsmayil gelip selam vererek -Tahar bu arabanın düşmesine neden müsaade ediyorsun diye sorar. Tahar ise bu kadar yükün altında ben ne yapabilirim der. Bunun üzerine Lom İsmayil balta ile buzu kırıp ayağını sabitleyecek bir yer açar ve Tahar'a arabaya koşulu olan öküzü açmasını ve sadece mandaların (camış, camız) kalmasını söyler ve ben çek dediğimde mandaları sür der. Lom İsmayil bir ayağını az önceki açtığı yere sabitler diğer ayağını da diz üstüne çökerek Allahu Ekber diyerek arabayı kaldırıp az önceki asılı kaldığı uçurumun kenarından yukarı koyar. Bunun devamında Tahar'a sür der. Tahar arabayı sürüp düzlük alana çıkardığında Lom İsmayil'in yanına gelir. **(Lom İsmayil Destanı).***

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı'nda Mustafa Coşkun Aşık Mehemmet'e yardım eder ve her ikisinin çabaları sonucunda Mollaoğlu Köyü'ndeki okul yeniden inşa edilir.

Mehemmet Sadaklı

Mustafa Bey bir Allah'ın eşgine
Menim bu dileyimi yerde goyma sen
Ahir zaman rasulullah'ın eşgine
Menim bu dileyimi yerde goyma sen

Mustafa Coşkun

Söyle ne derdin var Aşık Mehemmet
Senin bu derdine derman eylerem
Eger yaradanım kömek olarsa
Bütün işlerine ferman eylerem

Mehemmet Sadaklı

*Sanki Haca gedib Hacı olarsan
Hem sahibim hem sertacım olarsan
İnan başımızın tacı olursan
Menim bu dileyimi yerde goyma sen*

Mustafa Coşkun

*Mende çağırırım gadir Allah'ı
Çünkü odur yer üzüünün penahı
Savabdır işlerim etmem günahı
İnşallah ki bil merdana eylerem*

Mehemmet Sadaklı

*Goy ucalsın adın elde car olsun
Heyatın gül açsın behdiyar olsun
Böyük yaradanım seni yar olsun
Menim bu dileyimi yerde goyma sen*

Mustafa Coşkun

*Bu sözlerin bir od saldı canıma
Bir name yazaram öz sultanıma
And içirem mesleke vicdanıma
Kömek olsa gadir sübhan eylerem*

Mehemmet Sadaklı

*Erebi gıblede duran eşgine
Allah gönderdiyi Kur'an eşgine
Cemi metlebleri veren eşgine
Menim bu dileyimi yerde goyma sen*

Mustafa Coşkun

*Erebi gıblede duran eşgine
Küllü kainati guran eşgine*

*Entere zerbeler vuran eşgine
Senin bu işini bir yan eylerem*

Mehemmet Sadaklı

*Çok olub Türkde paşalar beyler
Heyirhag insanlar yahşılıg eyler
Sadaklı Mehemmet iltimas eyler
Menim bu dileyimi yerde goyma sen*

Mustafa Coşkun

*Dolanıb elleri gezdim her yana
Sidgi dilden bağlanmışam sübhana
İmkan verse Mustafa Coşkuna
Goyarım her elde nişan eylerem.*

Her ikisi de sözünü tamamlar. Aşık Mehemmet -Mustafa Bey benim bu dileğimi yerine getirirsen çok büyük sevaba girersin. Mustafa Bey-Aşık Mehemmet sen biliyorsun ki benim de Türkiye'de bir rehberim var üstüm var ona yazarım ve Allah'ın yardımı Allah rızası için bu işi hallederim. (Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

3.2.8.3 Haberleşme

Her türlü duygunun, düşüncenin ve önemli görülen bilgilerin haberleşme araçları yardımıyla birden fazla kişiye duyurulması olayıdır. Gelişen teknoloji ile haberleşme günümüzde çok daha hızlıyken, eskiden yaşayan insanlar için bu durumdan söz edilemez. İncelenen hikayelerde haberleşme genellikle mektupla sağlanmıştır. Mihrali Bey hikayesinde ise haberin yazıldığı mektubu taşıyan aracı *murğu kuşu* olmuştur. Şah veya yönetici bir haberi *ferman* yazarak duyurmaktadır.

Mihrali Bey Destanı'nda Mihrali Bey Dolu Mustafa'ya ve Hüseyin Hamı'ya bir mektup yazar ve durumunu ona beyan eder.

Bu zamanlarda halk Ruslara sıcak bakmazdı. Ruslar Mihrali'nin üstesinden gelemeyeceklerini anladıkları için -Gel bize katıl, diye Mihrali'ye teklifte bulunurlar. O

da kabul eder. Ancak Mihrali Bey gizli bir mektup yazarak Dolu Mustafa ve Hüseyin Hamı'ya, –Benim vicdanım el vermez, Ruslarla birlikte olup kendi din ve kan kardeşlerime kılıç çekip kurşun sıkayım. Eğer kabul ederseniz bu sözlerime kulak verin.

Mihrali Bey

Dolu Musa bir erzim var sizlere
Gebul gılsan bir arkadaş bilerem
İstemirem gavırlara garişım
İzin versen sizin ele gelerem.

Ta ölünce vicdanımı satmaram
Muhannetin kölgesinde yatmaram
Gavırlarla size gülle atmaram
Vererem özümü sele gelerem

Felek gatıb Mehralının serini
Pünhan sahla bilmesinler sirrini
Çağırımışam erenlerin pirini
Men ölsemde din içinde ölerem.

Sözünü tamamlayıp mektubu gizli bir adamla gönderir. Mektup Dolu Musa ve Hüseyin Hamı'ya ulaşır. Her ikisi birleşip Muhtar Paşa'dan razılık alırlar. Sonra Mihrali'ye gelsin diyerek cevap gönderirler. Mihrali'de bu mektupta yazanları çetesine söyler ve adamları bu duruma razı olurlar. Gitmek için hazırlıklara başlarlar.**(Mihrali Bey Destanı).**

Mihrali Bey Yemen'deyken öleceğini anlar ve içinde bulunduğu kötü durumu Bahar Hanım'a mektup yazarak anlatır ve bu mektubu murğu kuşlarının önüne atmış arkasını dönmüş gitmiştir. Bu kuşların melek gibi doğaüstü varlıklar olduğuna inanan Mihrali Bey meleklerin kuş kılığında gözüne görüldüğünü düşünür.

Durumu da gittikçe kötüleşir. Bir gün çeşme başına gitmek için dışarıya çıkar bir çift murğu kuşunun gelip bunun karşına konduğunu görür. Bu kuşlar kendi dillerinde ötüşmeye başlarlar. Mihrali Bey kendi kendine,-Ey diligafil, derler bazı hallerde bu güvercinler, ahular ve melaikeler olurlar. Bu kılıkta adamın gözüne görünürler, belki

de bunlar melektirler gel bir name yaz at bu kuşlara der. Bakalım Mihrali bu kuşlara ne söylemiş Allah ne istemiş.

Mihrali Bey

*Murğu guşu Allah'ın eşgine
Menim halımı o diyara yetirsin
Gohuma gardaşa dost müsefire
Yol gözleyen vefadara yetirin.*

*Eger geder olsan bizim ellere
Deginen ki göz tikmesin yollara
O hesret galdığım şirin dillere
Vefadarım o Bahara yetirin*

*Dinim yolunda çekmişem cefa
Din İslam'ın zamınkarı gıl şefa
Dada yetiş ya Mehemmet Mustafa
Eli yollu elamdara yetirin*

*Özün meleykesen murğu donunda
Belke sözün keçe Haggın yanında
Yahandan tutaram menşer gününde
Etme meni günü gara yetirin*

*Mehralı çehdiyi dad ile ahdı
Her şeyi halg eden gedir Allah'dır.
Menim galmağım Hagga nahagdır
Sivas eline o dostlara yetirin*

Mihrali Bey sözünü bitirip birkaç kelime söz yazıp nameyi büküp kuşlara doğru atar. Kendi değeri dönüp geri gider. Sonra o kuşların biri hemencecik gelip bu nameyi gagasına alıp kanat çırpıp uçmaya başlar. (Mihrali Bey Destanı).

Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda zor durumda kalan Gejdehim çok güvendiği adamı Heçir'in Zöhrab'a esir olduğunu görünce Kavus Şah'a mektup yazar ve ona durumu anlatır.

Gejdehim Şah bel bağladıkları Heçir'in esir olduğunu görür ve Kavus Şah'a bir mektup yazmayı düşünür ve Akkale elden gidiyor yardıma yetiş, bir pehlivan/yiğit peydah oldu, ona Rüstem'den başka hiç kimse güç yetiremiyor der. Eğer gelmezseniz Akkale işgal edilecek. Mektubu gizli bir şekilde Gasid ile gönderir. Gasid mektubu götüredursun, Gejdehim işin iyiye gitmediğini görür, geceyle bütün asker ve halkı Akkale'den uzak bir yere toplar. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Zöhrab Akkale'yi almasının haberini fermanla herkese bildirir.

Human Zöhrab'a Sen düşünme kaleyi savaşmadan aldık. Bu daha işin başlangıcıdır. Bekle ve gör sonu nasıl bitecek. Bu sözler Zöhrab'ı çok etkiler. Yüreğindeki gam keder azalır. Sonra bir ferman yazıp Akkale'yi fetih ettiğini herkese bildirir. (Rüstem ve Zöhrab Destanı).

Aşık Mehemed Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda Aşık Murat Çobanoğlu Aşık Mehemed Sadaklı'yı mektup yazarak Kars'a davet etmiştir.

Osman Efendi sizin memlekette bir aşık var adı Mehemed Sadaklı'dır. Gönlüm onu görmeyi çok istiyor bilmiyorum onu tanıyor musun? Ben ona bir mektup yazsam siz ona ulaştırır mısınız? (Aşık Mehemed Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı).

Aşık Mehemed Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı'nda köyündeki okulun yapılması için Mustafa Coşkun'a rica eder. Mustafa Coşkun ise bu haberi bir mektup yazarak Türkiye'de bulunan paşasına bildirir.

Mustafa Coşkun: - Aşık Mehemed mektubu yazıp Türkiye'ye gönderdim ben de cevap bekliyorum. Allah'ın izniyle hallolur ne zaman güzel haber çıksa sana haber edeceğim. (Aşık Mehemed Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı).

3.2.9 Olağanüstü Olaylar

Günlük olan olayların dışında oluşan, tabiatüstü varlıkların içinde yer aldıkları durumlardır. Aşık Mehemmet Sadaklı'nın olağanüstü olaylar temasının en ağır bastığı hikaye Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'dır, dini olayların olağanüstü olarak işlendiği hikaye ise Abbas ile Rahile Destanı'dır. Olağanüstü olaylar başlığı altında sihir-büyü, yeniden dirilme, olağanüstü ilaç, olağanüstü kişiler yer almaktadır.

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Mihrali Bey Destanı hikayesinde Mihrali Bey'in mektubunu götüren kuşlar alışılmışın dışında bir durumu gerçekleştirip mektubu Bahar Hanım'a ulaştırmışlardır.

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hoca Sinan, Neriman Şah'ı büyü ile yakalar ve onu zindanına atar. Hoca Sinan'ın büyü ile yakaladığı insanlar bu zindanda taşa dönüşmeye başlarlar.

Neriman Şah o gece sabaha kadar bekler, sabah olunca kimsenin yardımına gelmediğini görür. Daha sonra ayağından başlayarak yavaş yavaş taşa dönüşür. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Neriman Şah bu zindanda yalnız kalınca çok dertlenir ve yorgunluktan uyuyakalır. Rüyasında bir Arap görür ve bu gelen adam Neriman'a endişelenmemesi gerektiğini, Neriman'ın eski haline döneceğini söyler. Aynı kişi Hoca Sinan'ın kızı Perizad'ın da rüyasına girer. Kıza Neriman'ı kurtarması gerektiğini söyler. Aynı gecede aynı derviş iki gencin de rüyasına girer ve kaderlerini kesiştirir.

Oğlum neden gam deryasına dalmışsın, gafletten gözünü aç. Gözünü açtığında bir Arap'ın başının yanında durduğunu görür. Bu adamın yüzüne baktığında yüzünün-gözünün nurunun gökyüzüne kadar çıktığını görür. Neriman Şah:—Siz kimsiniz? diye sorar. Arap: —Benim, geldim, korkma sabah erkenden özgür olacaksın der. Neriman Şah: — Ben özgür olsam da neye yarar ki yarı insan yarı taşım der. Arap: —Sen henüz taş değilsin der. Neriman Şah bunun üzerine eline koluna bakınmaya başlar. Ne olduğunu anlayamamışken Arap'ın ortadan kaybolduğunu fark eder. Neriman sevincinden sabaha kadar uyuyamaz. Neriman'ın bedeni önceki halini geri döner. Neriman Şah sevinedursun size Arap'tan haber vereyim. Arap Neriman Şah'ın yanından çıkıp Hoca Sinan'ın kızı Perizad Hanım'ın yanına gelir. Kızı uyandırıp ona sabah

erkenden babasının zindanına gitmesini söyler ve şöyle devam eder. Baban oraya bir oğlan atmış eğer bu oğlanı özgür bırakırsan senin kaderini ona, onun kaderini de sana yazarım, tez zamanda gayene ulaşırsın der. Kız ayılıp kendine geldikten sonra sabaha kadar uyuyamaz. Sabah olur, üstünüze hayırlı sabahlar açılsın. Kız erkenden kalkıp, bunun nasıl bir iş olduğunu, bir uyku mu yoksa gerçek mi olduğunu anlamaya çalışır. Bunun üzerine kız gidip zindana bakar ve gerçekten de zindanda bir oğlanın olduğunu görür ve oğlanın ay gibi çehresinin güzelliğine bakar. Kız oğlanı görür görmez ona tüm kalbiyle vurulur. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Ferman Şah ihtiyar çoban Cahandar'ın verdiği yüzükle Hoca Sinan'ın tılsımlı dağına gelir. Cahanadar'ın anlattıklarını aklında tutan şehzade yolsa oturan bir ihtiyar görür ve bu ihtiyarın Hoca Sinan olduğunu anlar. Hoca Sinan ayağa kalkıp Ferman'ı büyülemeye çalışırken Ferman parmağındaki yüzüğü ovar ve bunun üzerine Hoca Sinan'ın tüm büyüü bozulur.

Ferman Şah ihtiyarla, Terlan Hanım'la vedalaşıp yola düşer. Epeyce at sürdükten sonra tılsımlı dağa ulaşır. Hiçbir yerden yol olmadığını görür. Son çare dar olan yola düşer. Bu yolda biraz ilerledikten sonra aynı ihtiyara rastlar. Selam verdikten sonra, yaşlı adam bunu görünce ayağa kalkar ve çok tatlı bir dille Ferman Şah'ı kandırmaya çalışır. Bu esnada Ferman'ın aklına ihtiyar çobanın anlattıkları gelir. Elindeki yüzüğün kaşını ovalayıp büyücü ihtiyara doğru tutar. İhtiyar yüzüğü gördüğü gibi sureler, dualar okuyup cinlerini çağırmaya ve kahkaha atıp gülmeye başlar. Ancak Ferman Şah dirayetli durarak yüzüğünü ovalamaya devam eder ve cinleri yok eder. Ferman Şah ileri yürümeye çalışırken duman tüm dağı kaplar. Bu olanları gören Perizad Hanım: — Neriman bir hadise var, babam darda kalmış, onun dağı böyle duman kaplamış der. İhtiyar Ferman Şah'ın üzerine her türlü cini, varlığı vs. gönderir. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile kendisini evin 3. katından atar ve Allah'ın izniyle ona Cebrail yardım eder. İslamiyet'te ve İbrahim'i dinlerde Allah'ın/Tanrı'nın emir ve yasaklarını yeryüzünde seçilmiş olan elçilere/peygamberlere ileten vahiy meleğidir. Ancak bu hikayede Rahile'nin ölmemesi için Allah tarafından gönderildiği belirtilmiş ve kızı kanatları üzerinde yere indirmiş bu olaydan kız yara almadan kurtulmuştur.

Rahile az önceki isimleri anıp kendini pencereden atar. Ancak Allah-u Teâlâ Cebrail'e emreder, Cebrail kanadında Rahile'yi yere indirir ve Rahile yol boyunca kaçmaya başlar.(Abbas ile Rahile Destanı).

Rahile babası tarafından kolları kesilerek çölde yolun kenarına atılır. Bunu gören İbrahim Çavuş kıza yardım eder ve kızı Kerbela'ya götürür. Kız Hz. Hüseyin'in mescidinde şuursuz bir şekilde ölü yavrusu ile kalır. Bu esnada olağanüstü olaylar gerçekleşir.

Kız şuursuz bir halde Hz. Hüseyin'in mescidinde kalır. Gökten bir melek iner ve kanadında beş kimse vardır. Muhammed Peygamber, Hz. Ali, Fatime-i Zehra, Hasan ve Hüseyin. Peygamber bakar ve şöyle der: Kızım Fatime sen bilir misin bu kız neden bu hale gelmiştir? Fatime ise; —Baba bu kız Rahile Hanımdır. Bizim dinimize inandığı için bu hallere gelmiştir. Peygamber: Şimdi ne yapmak gerekir? Fatime: Baba Allah-u Teala bin dert vermişse o derdin bin bir درمانını sana vermiştir. Buna şifa verip iyileştirmek gerekir. Peygamber duasını okur ve kızın kollarını sıvazlar, yerini hazırlayıp iki rekat namaz kılar ve Hakk'ın dergahına yüzünü döner ve yanındakilere de ben dua ettikçe siz de amin deyin der. Peygamber dua eder ve yanındakiler de amin derler. Bu esnada kızın kolları iyileşir. (Abbas ile Rahile Destanı).

3.2.9.1 Sihir/Büyü

“Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, efsun, sihir, füsün” (Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>).

Aşık Mehemmet Sadaklı sihir/büyü Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda ustalıkla işlemiştir. Hatem Şah'ın veziri Hoca Sinan büyü yapan biridir. Gün gelir Hatem Şah Hoca Sinan'ı gözden çıkarır ve onu öldürtmek ister bunu duyan Hoca Sinan aileni alıp yüce bir dağın başına kaçar. Bu dağa da çok güçlü bir büyü yapar.

Vezir başına gelecekleri anladığı için ailesini yüce bir dağın başına götürür, dağın etrafına kimse gelemesin diye sihir yapar ve bu dağın başında yaşamaya başlar. Kim bu dağa giderse sihirle hepsi taşa dönüşür. Bu olay üzerine artık kimse cüret edip oraya

gidemez. Hoca Sinan dağı efsunladığı için bu dağda öyle güzel çiçekler yetiştirmiş ki dağda yetişen bu çiçekleri herkes toplamak ister. Çiçekleri toplamaya gelenler sihirin etkisi ile taşa dönüşür ve bu güller hiçbir mevsim solmazlarmış. Hatem Şah Hoca Sinan'ı tutuklasınlar diye üzerine asker gönderir, bu askerlerin yarısı taşa dönüşür yarısı da kaçıp, dağılırlar. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Üvey annesinin yalanıyla babası tarafından büyülu dağa gönderilen Neriman içinden geçenleri şiir ile getirir.

... Nerimanın seferi tilsim dağı oldu.

Şirin şerbet içdim, mene ağı oldu.

Anağım ahır mene yağı oldu.

Caduya, tilsime, tora, yazıbdır. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Hoca Sinan Neriman'ı büyülu dağda yakalar ve ona büyü yapar.

İhtiyar sihiri yapıp üflediğinde Neriman durumu anlayıp kılıcına el atar ancak eli kılıcına gidemez, geç kaldığını anlar. Kollarını hissedemez ve hareket ettiremez olur. Artık efsunlanmıştır. İhtiyar bu durumu görüp kahkaha atar ve der: —Oğlum o gördüğün taşlar ne zaman iyileşip giderse, sen de o zaman gidersin der. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Şehzade Neriman Hoca Sinan'ın kızını sever. Perizad Hanım da Neriman'a vurulur. Neriman kıza eğer benimle evlenmek istiyorsan büyümü boz der. Kız da en az babası kadar büyü-sihir işinde beceriklidir.

Eğer benimle evlenmek istersen benim büyümü boz ve ikimiz de birlikte benim ülkeme gidelim. Kız: —Peki babam buna izin verir mi? Neriman Şah: —Onun sırrını da sen bilirsın, bir yolunu bul kaçalım, gidelim der. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Ferman Şah Neriman Şah'ı aramak için tılsımlı dağa doğru yola çıkar yolda ihtiyar bir çobana rastlar. Bu çoban Ferman'ı çok sever ve ona tılsımlı dağın düşmanı olan sihirli iri kaşlı bir yüzük verir.

İhtiyar bunun üzerine yerinden kalkıp bir sandığın içinden iri kaşlı bir yüzük alıp oğlanın parmağına takarak, oğlum o tılsımlı dağın düşmanı bu yüzüktür. O dağa gidersen göreceksin ki her taraf kaya ve taştır ancak dağın başı gül ve çiçeklidir. Ne kadar gezersen gez, ne kadar farklı yol izlersen izle o dağa giden tek bir yol vardır. Bu yolda ise o ihtiyar oturur. Seni gördüğü gibi ayağa kalacak ve seni tatlı dille karşılayacak ve senin aklını karıştırıp seni büyüleyecek. O gelip senin ağzını lafa tuttuğunda, sen hemen bu yüzüğün kaşını sürt ve ihtiyara taraf tut, o anda ihtiyarın gözleri kamaşacak, görmesine mani olacak. O senin üstüne cinleri musallat edecek ve ateş yağdıracak, sen korkma yüzüğünü sürt ve onlara taraf tut o zaman hepsi mahvolacak. Sen ihtiyarın başını kesmeye çalış, kestiğin gibi dağdaki büyü bozulacak ve sen de özgür olacaksın der. Ondan sonra kardeşini bulursun. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile'nin babası Yahudi Şemun kızını eve kilitler aradan biraz zaman geçer ve gelip kızına bakmak ister kızını evde göremeyince çılgına döner ve remil atarak, büyü yaparak kızını bulmaya çalışır.

Yahudi, kızın akli başına gelmiş mi, benim sözümlü kabul ediyor mu diye akşam eve gelince odanın kapını açar ve kızın olmadığını görür. Yahudi'nin dünyası yıkılır. Oturup biraz düşündükten sonra büyü yapmaya/ (remil atmak) başlar. Büyü yaptıktan sonra kızın peşine düşer. Büyü yapa yapa gelip Seyfi Mülküine gelip ulaşır. Büyü yapıp bir daha bakar ve kızın buradan hiç çıkmadığını görür. Ancak hangi evde olduğunu bilemez ve en iyisi buraların şahı kim ise onun yanına gideyim der. Bir müddet burada kahin olayım kızımın izini de bulurum der. Daha sonra Hüseyin Şah'ın yanına gelir ve ben iyi bir kahinim büyü yapar fal bakarım izin ver senin şehrinde büyücülük yapayım der. Şah bunu denemek için kendi bildiği işlerden fal açtırır.(Abbas İle Rahile Destanı).

Şah'ın biricik oğlu Abbas'ın başı kesik bir halde annesinin odasında bulunur ve bu olayı kimin yaptığı bilinmez. Bunun üzerine Hüseyin Şah bütün büyücü ve kahinlerin huzurunda toplanmasını emreder ve büyücüler fal açarak katili bulmaya çalışırlar. Şah'ın baş kâhini Yahudi Şemun herkesten evvel davranarak fal açar ve her şeyi şaha anlatır.

Şah gelir ve bütün büyücülerin toplanmasını emreder. Bütün falcılar ve kızın babası huzura gelirler. Şah çocuğun katilini bulun diye emir eder. Yahudi ileri gelip —Şahım sağ olsun izin ver oğlunun katili kimdir onu bulayım. Ancak onun ihtiyarını bana ver onun da katili ben olayım der. Şah izin verir ancak doğruyu bul, Allah bana bu yaşında bir evlat vermişken onu bu hale kim düşürdü der. Yahudi fal bakmaya başlar ve şahım sağ olsun fal böyle der, çocuğun başını annesi kesmiş bıçağı da yatağın altına saklamış. (Abbas İle Rahile Destanı).

3.2.9.2 Yeniden Dirilme

İslamiyet'te yeniden dirilme durumu ancak kıyamet gününden sonra olacağı belirtilen bir hadisedir. Ancak Abbas ile Rahile Destanı'nda Abbas'ın kesik başı yeniden vücuduna birleşmiş ve Abbas dirilmiştir. Bunun yanından boğazı kesildiği için yeniden can bulduğu zamanda da sesi muhteşem güzelliğindedir.

Peygamber kızına sorar şimdi ne yapmak gerekir. Fatime: Baba, evlat canın bir parçasıdır, bunun Abbas gibi bir evladı ölmüştür. Onu da diriltmek gerek. Peygamber dedi: —Ya Ali çocuğu getir. Ali çocuğu getirir peygamber dua eder ve elleriyle çocuğun boğazını sıvazlar. İki rekat namaz kılıp Allah'a dua eder. Yanındakiler de amin derler. Kız o yerde ayılır ve çocuğunun göğsünden süt emdiğini ve kollarının da kesilmemiş olduğunu görür. (Abbas İle Rahile Destanı).

3.2.9.3 Olağanüstü İlaç

Hikayelerde geçen olağanüstü ilaç bazen içilebilen, bazen de sürülebilen bir yapıda karşımıza çıkar. Olağanüstü ilaç teması Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda geçmektedir ve bu ilaç yaralara sürülen bir ilaçtır. Bu ilaç ise sadece Kavus Şah'ta bulunmaktadır. Kavus Şah Rüstem'e ve Zöhrab'a olan kininden dolayı bu ilacı onlara vermez ve Zöhrab birkaç dakika içinde ölür.

Rüstem'in can yoldaşı Küderz adında bir pehlivan vardı, onu Kavus Şah'ın yanına gönderdi. İlaç ondadır. Ona yalvar yakar bir gram ilaç bana versin, belki oğlum şifa bulur. Küderz Şah'a giderek bu isteği dile getirir ancak şah ilacı vermez ve eğer ilacı verirsem iyileşip Rüstem'den intikam almak için onu öldürür. Daha sonra ise benim çadırımı yaktı yıktı, rezil etti iki defada Rüstem'i yendi bu iyileşirse kalkıp kisasını alır

der. Küderz gelip şahın sözlerini Rüstem'e anlatır ve Rüstem'in kendisi kalkıp gitmek isterse de oradakiler gitmene gerek yok Zöhrab öldü, artık gitmenin hiçbir faydası yok derler.(Rüstem ve Zöhrab Destanı).

3.2.9.4 Olağanüstü Kişiler

Olağanüstü kişiler genellikle kılık değiştiren, sihir, efsun yapan insanlar veya melekler vb. yaratıkları ifade eder. Tematik incelemesi yapılan hikayelerde olağanüstü kişiler teması en çok Abbas ile Rahile Destanı'nda işlenmiştir. Bunun yanında diğer hikayelerde de olağanüstü kişiler teması yer almaktadır.

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah'a elma uzatan ve birdenbire ortadan kaybolan derviş olağanüstü kişilere dahil edilir. Çünkü bu elmanın yenilmesi neticesinde Hatem Şah'ın çocuğunun olacağını söylemiştir.

Daha sonra bir gurup dervişin geldiğini görürler. Hatem Şah: —Vezir bu dervişleri götür ve onların hakkını (payını) ver gitsinler der. Şahım var olsun ben hak/pay almak için gelen bir derviş değilim. Bu elmayı al götür ve Hanımınla paylaş. Yarısını sen ye, yarısını Hanımın yesin, inşallah sizin çocuğunuz olacak der. Hatem Şah sevinerek elmayı alıp bakar. Başını kaldırıp etrafa baktığında dervişin orada olmadığını görür.(Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Hatem Şah'ın ikinci eşi Gülendam Hanım ise yalan söyleyerek rüyasında bu dervişlerden birini gördüğünü ve hastalığının çaresinin büyüdü dağdaki çiçeklerde olduğunu ve bu çiçekleri de sadece Neriman'ın getirebileceğini söyler. Hatem Şah'ı da bu yalana inandırır.

Aradan bir hayli zaman geçer ve birgün Gülendam Hanım yalandan hastaymış gibi davranır. Bu yalandan hastalık öyle bir hal alır ki iyileşmesinin mümkünü yoktur. Ne kadar hekim, lokman geldiyse de fayda etmez. Birkaç gün sonra Gülendam Hanım düşüncelere dalar ve Hatem Şah saraya geldiğinde ona —Bir derviş geldi bana, derdimin dermanını buldum dedi. Şah o derman nedir? diye sorar. Gülendam Hanım cevap verir. Derviş derdinin dermanı efsunlu dağda yetişen solmayan güldür, eğer bu gülü koklarsan iyileşeceksin, bu gülü de ancak Neriman Şah'tan başkası getiremez dedi.

Ne yazık ki bu sözleri söyleyip derviş ortadan kayboldu der. Şah ise bu sözlerle inanır, çünkü ona elma veren dervişte aynen böyle aniden ortadan kaybolmuştu. Şah bu da aynı derviş olabilir diye düşünür ve bunun üzerine şunları söyler: —Pekala derviş demişse Neriman gidip getirir. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Hatem Şah'ın veziri Hoca Sinan çok bilgili biridir. Bunun yanından sihir/büyü işlerinde de oldukça tecrübelidir. Hoca Sinan kılık değiştirebilen bir insandır ve büyüdü dağın yolunda oturan yaşlı, yüzü çopur, mavi gözlü bir ihtiyar şeklinde yer alır.

... Aradığı dağın bu dağ olduğunu düşünür. Ancak etrafına bakınca yukarı çıkacak bir yol bulamaz. En sonunda dar/ince bir yol görür. Bu yolda giderken yolun kenarında uzun sakallı, mavi gözlü, biraz da yüzü çopur bir ihtiyar yolun kenarında oturuyor. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

3.2.10 Eğitim

“Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini, geliştirmelerine okul içinde veya dışında doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye”(Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>)

Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı'nda Hatem Şah çocuklarının eğitime önem verir ve iki çocuğu için okul yaptırır.

Hatem Şah çocukları için okul yaptırır ancak çocuklara ders verecek öğretmene ihtiyaç olur. Hatem Şah önceden düşünmüş ve bu işin olmasına (çocuk olması için halka yemek verilip dua edilmesine) Hoca Senan vesile oldu, çocukları ona emanet edeyim der, ancak sonradan Hoca Sinan'ın büyücü ve çok şeyi bilen biri olduğunu düşünerek bu işin sonunun iyi olmayacağına karar verir. Başka bir öğretmen bulup çocukları ona emanet eder. (Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı).

Lom İsmayil Destanı'nda İsmayil'in babası oğlunu güzel bir eğitim alsın diye onu medreseye gönderir. Ancak İsmayil okumayı tercih etmez ve medreseyi bırakır.

Babası İsmayil iyi medreseye yollar ki burada ders alsın ancak İsmayil burada kendisinden büyük ve kendisinden küçük olan çocuklarla gürüşmeye başladı. (Lom İsmayil Destanı).

İsmayil okulu bırakıp pehlivanlık yapmak ister bunu da medresede ders veren mollaya şöyle dile getirir.

*Molla baba el incitme sen meni
Menim geleceyim hele daldadı
İstemirem elifbeyden ders alım
Men bilirem işim geyli galdadı.*

*Yaman sözü el içinde yaymaram
Elifbeyi teyyi seyi bilmerem
İnden bele bu mektebe gelmerem
Çünkü başım yaman galmagaldadı*

İsmayil sözlerini tamamladıktan sonra molların ellerini öpüp -Molla baba hakkını helal eyle artık ben bu mektebe gelmeyeceğim der. Molla -Oğlum gel etme eyleme bu sinirini bir kenara bırak, mektebi bırakma der. Bunun üzerine İsmayil -Molla baba benden molla olmaz çünkü benim aklım pehlivanlıktadır der. Daha sonra İsmayil okulu bırakıp taş kaldırmaya, demir kaldırmaya başlar.(Lom İsmayil Destanı).

Rehim Çoban Destanı'nda Rehim Çoban çocuklarını büyütür okutur. Biricik oğlu Enver yüksek tahsil yapar.

Çocuklar yavaş yavaş büyür, hepsi okula gider, okur yüksek tahsil alırlar. Oğlu Enver yüksek tahsilini bitirince Çoban Rehim'in günden güne sevinci artar. (Rehim Çoban Destanı).

Zaman Han Destanı'nda Duman Han İlgar Şah'ın oğluyla kendi oğlunun eğitimini üstlenmiş ve onlar belli bir yaşa gelene kadar çocuklara Duman Han bakmıştır.

Duman Han: İlgar Şah'a —kardeşim bu iki çocuğu ben okutup büyüteceğim. Bu çocukları sana öyle bir zaman vereceğim ki tahsilleri bitmiş olsun. Öyle de yaptı.

Çocukların her ikisi de 6-7 yaşına geldiğinde iyi bir öğretmen bulup onların eğitimiyle ilgilenmeye başladı. Bunların her ikisi ilk tahsillerini Nahcivan'da aldılar. (Zaman Han Destanı).

Zaman ve Vugar yüksek tahsil almak için Fransa'ya giderler.

O zamanlar yüksek tahsil ancak Fransa'da alınabiliyordu. Bundan dolayı Duman Han bunların her ikisini de Fransa'ya gönderdi. Birkaç yıl sonra eğitimlerini tamamlayıp her ikisi de vatanına geri döndü. Nahcivan'a geldiler. (Zaman Han Destanı).

Abbas ile Rahile Destanı'nda Rahile Kerbela'da Abbas'la birlikte yaşarlar. Abbas'ı tahsil alması için bir medreseye gönderir.

Rahile'nin başına gelenleri gören Kerbela cemaati onun için bir ev yaparak ona verirler. Rahile burada yaşarken Abbas da günden güne büyüyüp 6-7 yaşına gelmiş olur. Abbas'ı tahsil için bir molların yanına verirler. Abbas 11-12 yaşına gelir. Abbas'ın çok güzel bir sesi vardır. Her ezan vakti gelince minbere çıkıp ezan okurdu. (Abbas ile Rahile Destanı).

SONUÇ

Borçalı’lı Aşık Mehmed Sadaklı yaşamı boyunca sayısız şiir ve sözleri kaleme almış bunları telli sazı ile düğünlerde, bayramlarda, sünnetlerde, katıldığı aşık meclislerinde çalıp söylemiştir. Hikayeci aşık olarak tanımlanan Aşık Mehmed Sadaklı Gürcistan-Borçalı Edebiyatı’na büyük katkılar sağlamıştır. Bilinen hikayelerinin toplam on iki tane olduğu belirtilse de çalışmamızın içeriğini oluşturan hikayeler dokuz tanedir. Tematik incelemesini yaptığımız hikayelerin özellikleri şunlardır. Hikayelerin içeriği nazım ve nesir yapıdadır. Genellikle ustamalı şiir söyleme geleneği ve anlatımı yapan aşık “size nereden ve kimden haber vereyim” gibi kalıplaşmış sözlerle hikayesine başlar. Kahramanlar başlarına gelen olaylar neticesinde yolculuğa çıkarak hikayeyi başlatırlar. Türlü türlü hadiseler yaşayan kahraman sınamalardan geçerek nihayete erişir ve düşmanını alt eder. Hikayelerin konusu aşk, din ve kahramanlıktır. Hikayelerdeki yer ve kişi adlarından bazıları tarihi (Mihrali Bey, Rüstem ve Zöhrab vs.) yaşayan veya yaşadığı bilinen şahıslardan esinlenilmiş, bazıları ise çok yaygın olmayan isimlerle anılmış, bazı karakterler ise günümüzde kullanılan isimlerle canlandırılmıştır. Yer adları genellikle hayal ülkesinin şehirlerinden biri bazen de günümüzde varlığını sürdüren coğrafi yerlerden biridir. Hikayelerdeki zamanlar ise değişken konumdadır. Hem günümüze anlatan hikayeler hem de falanca şahın veya hükümdarın hüküm sürdüğü zamanlar işlenmiştir. Bazı hikayelerde günlük olaylar yer alırken bazılarında ise olağanüstü durumlar, büyü ve sihirle ilgili hadiseler mevcuttur. Hikayelerin başrolundeki kahramanlar genellikle erkektir. Sadece Abbas ile Rahile destanında kadın karakter olan Rahile daha ön plandadır. Kahramanlar yaşadıkları olaylar ve karşılaştıkları şahıslar karşısında karşılıklı veya tek taraflı olarak şiirler söyleyerek kendi durumlarını aktarırlar. Hikayeler genellikle huzur ve mutlulukla son bulur. Aşık Mehmed Sadaklı’nın Mihrali Bey Destanı kahramanlık ve milli duygular ekseninde kaleme alınmış ölümsüz bir eser yaratılmıştır. Abbas ile Rahile Destanı’nda dini ve olağanüstülükler, Rüstem ve Zöhrab Destanı’nda baba hasreti, cenk ve pişmanlık, Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı’nda kardeşlik ve sadakat, Zaman Han Destanı’nda dostluk, Lom İsmayil Destanı’nda güç, kuvvet ve öze bağlılık, Rehim Çoban Destanı’nda fedakarlık ve babalık, Aşık Mehmed Sadaklı’nın Kars ve Tiflis Seferi Destanları’nda ise dostluk, yardımlaşma, aşıklık konuları işlenmiştir. Aşık Mehmed Sadaklı’nın hikayelerinin dili saf, temiz ve akıcıdır. Her bir hikayesi insana

nasihat verir niteliktedir. Kaçak düşen Mihrali Bey, üvey annesi tarafından ölüme gönderilen Neriman Şah, kocası ve babası tarafından suçsuz yere türlü eziyetler çeken Rahile, dostu Vugar için aşkından vazgeçen Zaman Han, hayatını çocuklarına ve torunlarına adayan Rehim Çoban, kendisine yapılan tüm kötülüğe iyilikle karşılık veren Lom İsmayil hayatımızda var olan insanların hikayede can bulmuş halleridir. Hikayeler içinde geçen karakterler arasında aile içi ilişkiler pozitif şekildedir. Ancak Abbas ile Rahile Destanı'nda Yahudi kötü kalpli bir baba olarak gözlerini kırpmadan kızının kollarını, torununun da başını kesmiştir. İncelemesi yapılan bütün hikayelerde (Aşık Mehmed Sadaklı'nın Kars ve Tiflis Seferi Destanları hariç) ortak olan temalar vardır. Aile, düğün, ad verme, ölüm bu temalardandır. Aşık, hikayeleri anlatmaya başlamadan evvel en az bir en fazla üç usta malı şiir söylemiş hikayelerin anlatımı bitince de her hikayeyi özetler nitelikte *duvakkapama-muhammes* söylemiştir. İncelemesini yaptığımız hikayelerin temaları Aile-Aile İçi İlişkiler, Din, Milli Duygular, Ferdi Duygular, Eğlence, Hayvanlar, Gelenek ve Görenekler, Sosyal İlişkiler, Olağanüstü Olaylar, Eğitim başlıkları altında değerlendirilmiştir. Abbas ile Rahile başta olmak üzere içerisinde *din teması* geçen hikayelerde karakterler *Şia-Şii* mezhebine yani Ehl-i Beyt'e bağlı olarak işlenmiştir. Kerbela ziyareti hususiyetle Şia olanlar tarafından yapılır. Hz.Abbas, Sahibez Zaman (Caferilikte veya Şiilikte imamet inancı vardır. İmamet on iki imamdan ibarettir. Birinci imam Hz. Ali on ikinci imam Allah tarafından semaya yükselen/*gayba çekilen* İmam Mehdi'dir. Aynı zamanda Sahibez Zaman şeklinde de anılmaktadır.) vb. gibi dini isimler sıkça kullanılmış ve onların akıbetleri, hikaye karakterlerinin akıbetlerini betimlemek için örnek olarak kullanılmıştır. Ölüm ile ilgili olan temada ise ölen karakterler ardından dini bir ayin veya *yas yemeği/ihsan* vb. verilmemiş sadece Aşık Mehmed Sadaklı'nın Kars Seferi Destanı'nda geçen Aşık Murat Çobanoğlu'nun ölümü üzerine ihsan yemeği verilmiştir. Hemen hemen tüm hikayelerde ortak olan bir *rüya motifi* mevcuttur. Karakterler yolculuğa çıkarken veya hikayenin gelişme bölümünde rüya görür. Örneğin Mihrali Bey, Rahile, Şehzade Neriman ve Ferman kardeşler, rüya gören karakterlerdir. Genel olarak hikayelerde kötüler cezalandırılmış Mihrali Bey ve Rüstem hariç diğer karakterlerin içinde yer aldıkları hikayeler mutlu sonla bitmiştir. Aşık Mehmed Sadaklı'nın Kars ve Tiflis Seferi Destanları'nda Aşık Mehmed kendini hikaye karakteri olarak işlemiştir. Aşık Mehmed Sadaklı Lom İsmayil ve Rehim Çoban Destanı'nda, özünü korumuş,

bozulmamış köy hayatını anlatmıştır. Lom İsmayil kendi kültürünü korumayı, kendi yerine geçecek adil ve merhametli, kötülüğe iyilikle karşılık verecek bir pehlivan bırakmayı amaçlamış ve bu gayesinde başarılı olmuştur. Rehim Çoban ise sanki evimizden biri gibi tasvir edilmiş baba karakteridir. Her zaman dert çeken yoksulluk, üzüntü gören baba karakteri hiçbir zaman evlatlarını yalnız bırakmamış onların yanında olmuştur. Mihrali Bey Destanı ise meşhur *Karapapak Kartalı Mihrali Bey*'in hayatından esinlenerek yazılmıştır. Abbas ile Rahile Destanı ise Borçalı'da anlatılan bir menkıbe hikayesi olarak bilinir ve Aşık Mehemmet bu hikayeyi yazarken bu menkıbeden esinlenmiştir. Şehzade Neriman ve Şehzade Ferman Destanı ise tamamen olağanüstülüklerle dolu bir hikayedir. Genel olarak hikayeler varlıklı olan yöneticinin çocuk özlemi çekmesiyle başlar. Bu hikaye de çocuksuz bir şahın ikiz erkek çocuğunun olmasıyla başlar ve hikayenin devamı büyücü bir vezirin şaha kötülük etmesiyle örülür. Hikayede *taş kesilme* motifi ve hiçbir mevsim solmayan çiçekler dikkatleri çeker. Buradaki taş kesilme olayı hemen olan bir durum değil yavaş yavaş gerçekleşen ayak ve el parmaklarından başlayan üç gün içerisinde sonuçlanan bir hadisedir. Hayvanlar teması başlığı altında ele alınan hayvanlardan olan *at figürü* hikayelerde sıkça karşımıza çıkar. At figürü Rüstem ve Zöhrab Destanı'nda detaylıca tarif edilmiştir. Tüm hikayeler içinde isim verilen tek hayvan Rüstem'in atıdır. *Rehşi* isimli bu atın yavrusu Zöhrab'ın atıdır ancak bu ata bir isim verilmemiştir. Rehşi'nin sahibi Rüstem öz oğlu Zöhrab'ı hile ile ancak oğlu olduğunu bilmeden hançerle öldürünce bu haber Zöhrab'ın annesine ulaşır. Bunun üzerine ise Rehşi'nin yavrusu olan Zöhrab'ın atı fakir birine verilir. Böylelikle Rüstem gibi Rehşi'ye de evlat acısı çektirilmiş olur. Aşık Mehemmet Sadaklı hikayelerini ustalıkla yazmış içindeki şiirleri de hikayenin akıcılığına uygun olarak yerleştirmiştir. Yazdığı hikayelerin üslubuna bakınca Aşık Mehemmet Sadaklı'nın aşk, vatan ve millet sevgisi, dostluk, evlat hasreti, eş hasreti, olağanüstü hikayelerdeki mahareti, aşıklık geleneğindeki yetkinliği karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman karlı boranlı tılsımlı dağda zora düşen karakterler bu hadisenin kötü sonuçlanacağına kanaat getirirken, ansızın onların karşısına çiçekli yollar, gönüllerini hoş tutacak güzeller güzeli eşler çıkaran Aşık Mehemmet Sadaklı hikaye yazma konusundaki ustalığını gözler önüne serer.

KAYNAKÇA

- Alptekin, A.B. (2013). Halk Hikayelerinin Motif Yapısı. Ankara: Akçağ Yay.
- Altınkaynak, E. (2015-a). Kars Halk Aşıkları. Ankara: ARÜ-YAY.
- Altınkaynak, E. (2015-b). Anlatım Esasına Dayalı Metinler ve Din. Ankara: ARÜ-YAY.
- Altınkaynak, E. (2015-c). Ağıtlar (Pınarbaşı-Sarız-Tomarza Avşarları). Ankara: Karadeniz Dergi Yay.
- Aslan, E. (1992). Çıldır Aşık Şenlik (Hayatı-Şiirleri-Koşmaları-Hikayeleri). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay. No:4.
- Axundov, E. Abbaslı, H. (2005). Edebiyat Antologiyaları-Azerbaycan Aşık Şeirinden Seçmeler 1. Cilt. Bakü: Şarg-Gerb.
- Boratav, P.N. (1988). Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği. İstanbul: Adem Yay.
- Cemiloğlu, İ. İmamverdi, A. (2021). Azerbaycan Aşık İcracılığı Sanatı. Ankara: İKSAD.
- Çetin, A. Y. (2003). Kazakistan Sahası Halk Hikayeciliği Geleneği. Ankara: Gündüz Eğitim Yay.
- Çobanoğlu, Ö. (2007). Türk Dünyası Epik Destan Geleneği. Ankara: Akçağ Yay.
- Dilek, İ. (1998). Altay-Türk Kayçılık Geleneği ve Kayçı N. U. Ulagaşev. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi.
- Durbilmez, B. (2017). Gelenekli Türk Anlatıları 1. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ercilasun, A.B. (1991). Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü Kılavuz Kitap 1. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Erdoğan, Ö. (2021). Kasım Jomart Destanı. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan.
- Ergun, M. (1993). Hakas Hayçıları ve Hayçılık Sanatı. Milli Folklor. S:19 (Güz).
- Hacılar, V. (2013). Borçalı Folklor Örnekleri 1. Bakü: Elm ve Tehsil Neşriyyatı.
- Kafesoğlu, İ. (2014). Türk Milli Kültürü. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kaya, D. (2007). Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yay.
- Korkmaz, R. (2014). İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı. Ankara: Akçağ Yay.

- Memmedli, Ş. (2018). Gürcistan'da Türk Edebiyatı (Başlangıç Dönemi). Erzurum: Fenomen Yay.
- Memmedli, Ş. Memmedova, G. G. (2012). Gürcistan'daki Borçalı Azeri Türklerinde Aşıklık Geleneği, TURAN-SAM S:14. Cilt 4. İlkbahar.
- Örnek, S.V. (1995). Türk Halk Bilimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Pirsultanlı, S.P. (1993). Türk Dilli Halklarda Ozan-Aşık Sanatı ve Onun Milli Hususiyetleri. Milli Folklor. Sayı: 20, Kış.
- Qasımlı, M. (2011). Ozan-Aşık Seneti. Bakü: Uğur Neşriyyatı.
- Şayhan, F. (2018). Altay Destan Kahramanlarının Doğa İle Bütünleşme Süreci. Ankara: Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi. Sayı: 45-(Bahar).
- Tanrıverdioğlu, M.M./Sadaklı, M. (1999). Goşmalar Muhammesler ve Dastanlar. Bakü: Güneş Neşriyat
- Tanrıverdioğlu, M.M./Sadaklı, M. (2005). Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Şeir ve Dastanları. Gence: Geyret Matbaası.
- Tanrıverdioğlu, M.M./Sadaklı, M. (2007). Şeirler ve Dastanlar. Bakü: Nurlan Yayınevi.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2013). Dede Korkut Kitabı Han'ım Hey. Ankara: Özyurt Matbaacılık.

Dijital Kaynaklar

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadahli-Mehemmet-sadahli-Mehemmet>

<http://zim.az/tv/1185-allah-rhmt-elsn-aiq-mhmmd-sadaxli.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=672F04VzF4Q>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://obastan.com/>

EKLER

EK 1 Hikayelerin Çevri Metinleri:

Mihrali Bey Destanı

Size kimden ve nereden haber vereyim adı her yerde bilinen işitilen ulu Borçalı'dan ve Borçalı'nın dağlar koynunda yaşayan Darvaz Köyü'nden. Darvaz Köyü'nde Memli Allahverdi oğlundan. Benim gibi el obada adı sanı olan sözü her tarafta geçen aksakal sayılan her zaman toplantılarda/meclislerde başta oturan hayırlı işler yaparak halk arasında hürmet sahibi olan biriydi. Memli Allahverdi oğlunun dört oğlu iki kızı vardır. Bu çocukların en büyüğü Mihrali Beydir. Mihrali yaşamı boyunca at binmekle, tüfek atmakla, avcılıkla zaman geçirmiştir. Arkadaşları arasında her zaman farklı olmuş, sevilmiş ve sayılmıştır. Halk arasında Mihrali'nin saygınlığı diğer gençlere göre kat kat fazla olmuştur. Mihrali büyüdükçe saygınlık kazanmaya devam etmiştir. Bununla birlikte Darvaz'da çok insan avcılıkla uğraşmaktadır. Mihrali bunlara bakarak tüfek kullanır at binerdi. Ancak daha sonra Mihrali Bey'in attığı kurşun boşa çıkmaz olmuştur. Mihrali Bey yirmi yaşında babasını kaybetmiştir. Babası devlete karşı çıkmış ve devlette onu تنها bir yerde yakalayıp öldürmüş ve cenazesi ailesine verilmemiş, Hristiyan mezarlığına gömülmüş ve mezarı başına da iki asker nöbetçi bırakılmıştır. Bu olayın üstünden birkaç gün geçmiştir ve Mihrali rüyasında babasını görür ve babası ona – Oğlum senin vicdanın, benim bu Hristiyan'ın içinde kalmamı nasıl kabul ediyor? Mihrali uykudan uyanıp, biraz düşünür, rüyadır bir şey olmaz geçip gider deyip oralı olmaz. İkinci gece de aynı şekilde rüyasında görür yine oralı olmaz, en sonunda üçüncü gece de rüyasına gelip – oğlum eğer beni bu Hristiyan mezarlığından çıkarmazsan sana verdiğim emeklerim helal olmasın der. Mihrali Bey uykudan kalkıp ağladı ve annesinin yanına geldi. Annesi Mihrali Bey'in perişan halini gördü. Dedi oğlum derdini alayım sana gecenin bu saatinde ne oldu neden perişansın? Mihrali'nin gözleri dolu bir halde bakalım annesine ne söylemiş annesi ne cevap vermiş.

Mihrali

Eziz ana bu gece yuhu gördüm,
Atam nale çekir gebir içinde
Onun bu hesreti meni yandırır,
İnan galmayıbdır sebir içimde.

Anası

Eziz bala gel çıhmaynan sözümnden,
 Getme oğul getme goymaram seni.
 Gel yazığam ayrı düşme gözümnen,
 Getme oğul getme goymaram seni.

Mihrali Bey

Könlüm yasdan çıkmaz gelbim garadan,
 Mene kömek olsun büyük yaradan,
 Atam dedi meni çıkart buradan,
 Galmışam burada gebir içinde.

Anası

Oğul bu derdimin çarası sensen,
 Eziz üreyimin parası sensen,
 Gözümün hem ağı garası sensen
 Getme oğul getme goymaram seni

Mihrali

Mehralıyam gam deryaya dalaram,
 Pervane tek özüm oda salaram.
 Düşmenimden bu gıçası alaram,
 Perişan galmışam avır içinde.

Anası

Bu yazığ Zöhreni salma odlara,
 Tutulsan sineme vurarsan yara
 Yaradan derdine elesin çara,
 Getme oğlum getme goymaram seni.

Söz ve cevaplarını tamamladılar. Annesi başladı yalvarmaya ki oğlum orada askerler nöbet tutuyorlar diyorlar. Seni yakalarlar o zaman ben yana yana kalırım. Kadın halimle ben ne yaparım.

Mihralı Bey dedi aziz ana, babam bana öyle bir şey dedi ki ben mutlaka gitmeliyim, ya öleceğim ya da babamı oradan çıkaracağım. Öyle de oldu Mihrali gecenin bir yarısında kürek ve kazma alıp silahıyla yola koyuldu. Doğruca kabristanlığa bakar, iki askerin nöbet tuttuğunu görür. Mihrali Bey askerin ikisini de öldürür ve babasını kabirden çıkarıp götürüp Müslüman kabristanlığına defneder. Sabah olunca her yana ses seda düşer askerlerin öldürüldüğüne dair.

Bu olayı işiten Mihrali Bey yakalanmamak için silahını da alıp kaçak olup dağlara çıkar. Mihrali'yi aramaya başlarlar ancak Mihrali gizlice gelip durumu annesine ve kardeşi İsa'ya söyler.

Oradan kaçıp Keşeli Köyü'ne gitti. Orada babasının dostu Ahmet vardı ona misafir oldu ve durumunu anlattı.

Orada bir zaman kalır ve Bahar adlı kıza gönül verir. Kız da Mihrali'yi görüp beğenir. Mihrali gelip Ahmet kişiye – emi sizden bir ricam var dedi. Ahmet kişi – oğlum utanma söyle dedi, böyle deyince Mihrali utana-utana alır görelim ne söylüyor.

Mihrali Bey

İsteyirem sirim sene söyleyim

Menim bu derdimi bilesen emi

Bir gözelin sevdasına düşmüşem

Bu derdime elaç eylesen emi.

Ahmet kişi dedi oğul ‘ başına dönüm’ bu ne sırdır ne derttir açık de bileyim, nedir ve sevdiğin güzelin adı nedir? Mihrali Bey;

-Sevdiğim gözelin ismi Bahardı.

Ele bil açılmış yeni seherdi

Gel gıyma çekmeye meni bu derdi

Gemime bir gemhar olasan emi.

Mehralıyam men çekerem geheri

Yatammıram ne geceni ne seheri

Canı dilden men sevirim Baharı

O gızı sen mene alasan emi.

Sözlerini tamamladı, Mihrali Bey derdini de söyledi. Emi sizin şehrinizde Osman kişinin kızı Baharı seviyorum. Eğer mümkünse görücü git o kızı bana al. Ahmet kişi dedi -Oğlum o iş benim boynumun borcudur sen onu olmuş bil. Kız senindir. Ahmet kişi birkaç aksakal ile birlikte Osman kişinin evine gider. Birçok minnetten sonra işi yoluna koyup Mihrali ile Baharı nişanlarlar. Ancak diğer taraftan Mihrali'nin izini aramaya başlamışlardır. Daha sonra işittiler ki Mihrali Keşeli'de Ahmet kişinin evindedir. Ahmet kişinin evini gözetlemeye başlarlar. Mihrali Bey işinin zorlaştığını görür. Ahmet kişiye atımı ahırda eyerleyin ve atı tez hazırlayın der. Atı ahırda hazırlarlar, Mihrali Bey ahırda atını binip atın yan tarafına yatıp ve bir nara atıp görelim ne söyler, Mihrali Bey tarafından söyleyelim işitenler şad olsun.

Mihrali Bey

Yağı düşman ne düşübsen üstüme
Bu gavgadan dönsem mene ar olsun.
Düşmenimden gisasımı almasam
Goy bu geniş dünya mene dar olsun.

Düşmenim ganından içsem doymaram,
Bu gisası gıyamete goymaram
On beşinden men beşini saymaram
Eğer yaradanım mene yar olsun.

Mehralıyam özüme silah bezerem
Gartal kimi zirvelerde gezerem
Hak yar olsa bu sefleri bozaram,
Goy arhamda halig mene yar olsun.

Mihrali Bey sözünü bitirip atın karnının altından kalkıp sırtına oturduğunda bir sürü askeri öldürüp dağlara çıkar, kaçak olur. Birkaç zaman sonra Mansur adlı bir kişi sinirlenip çobanını öldürüp oda dağa çıkar ve kaçak olur. Daha sonra gelip Mihrali'ye yoldaş olur. Birleşirler sonra Davşangulu oğlu Hüseyin, bir Türk askerini yaralayıp dağa çıkar Mihrali'nin yanına gelir. Üç kişi olurlar. Her biri bir müddet dağda kaldıktan sonra Kelenin oğlu Hüseyin denilen biri de bir Rus'u öldürdüğü için kaçıp bunların

yanına gelir. Dördü de birleşip yoldaş olurlar. Bunlar birkaç gün gezerler ve dağda kalırlar. Ancak Mihrali'nin gözü bunları tutmaz, onlara güvenmez ve her zaman tedbirli olur. Ancak Kele'nin oğluna çok umut besler onu kendine yakın hisseder. Hep şöyle düşünürdü, Türkiye'ye gidecek olursam Kelenin oğlu Hüseyin'i de yanımda götürmeliyim. Bunların dördü de birleşip Ruslara karşı hayli kafa tutarlar. Diğer yandan Mihrali bu düşüncesini Kele'nin oğluna söyler, ben Türkiye'ye gitmeyi düşünüyorum seni de yanımda götürmek isterim der. Hüseyin bu fikre razı olur ve Mihrali'ye izin ver gidip ana-babamla helalleşeyim görüşeyim der. O da izin verir. Hüseyin köyüne ana babasıyla görüşmeye gelir ve görüşür. Ancak Hüseyin'in köye geldiğini gören bir Türk bunu Rus askerlerine haber verir. Ruslar gelip evin etrafını ararlar ve Hüseyin'in babasına oğluna söyle teslim olsun, yoksa ölecek derler. Babası Hüseyin'e söyler ancak Hüseyin bu söze tabii olmaz. Evin üzerine çıkıp otların içine uzanıp saklanır. Ruslar Hüseyin çıkmayınca otu ateşe verirler ve Hüseyin dumandan boğulmak üzereyken çıkar ve çıktığı gibi iki askeri öldürür. Ancak Hüseyin her taraftan kuşatılmıştır ve Rus askerleri Hüseyin'i vururlar. Hüseyin'in ölüm haberi gelip Mihrali Bey'e ulaşır. Mihrali Bey bu habere çok üzülür, ağlar. Sonra bakalım değerli arkadaşına ne söyler, biz söyleyelim işitenler şad olsun.

Mihrali Bey

Zalım ecel seni tez yahalayıp
Alıb kemendine saldı Hüseyin
O muhannet sitemkarın güllesi
Ezrayil cengine aldı Hüseyin.

Deyirdim dağları goşa gezerdik
Birge gezib her cefaya dözerdik.
Harda muhannet var başın ezerdik
Hazan vurdu gülün soldu Hüseyin.

Yegin Hak yanında etmişem günah
Sen ol mene dayag ey yaradan şah
Umudum sen idin penahım Allah
Mehralı da sensiz galdı Hüseyin.

Sözlerini tamamlayıp kederlenen Mihrali Bey Hüseyin'den umudunu keser diğer arkadaşlarına da güvenemez ve öyle de olur. Rus devleti gördü ki bunların üstesinden gelemeyince şöyle bir karar çıkartır. Kimin günahı/suçu azsa onu bağışlayacağız. Bunu duyan Mansur'la Davşangulu oğlu Hüseyin Mihrali'den habersiz kaçıp gelip devlete teslim olurlar. Bunu gören Ruslar kim Mihrali'yi yakalayıp bize verirse çokça hediye vereceğiz derler. Bunu duyan Mansur ve Hüseyin bu işi halledeceğiz derler. Mihrali Bey dostlarının namert çıktığı görür ve yakın dostları peşine düşerler. Mihrali Bey bunun üzerine Erzurum'a gider, orada Karapapaklarda kendine saklanacak yer bulur ve burada kalır. Bunu bilen Ruslar Osmanlı padişahına bir mektup yazıp Mihrali'yi yakalayıp bize veriniz der. Mahmut Paşa da sadrazamına emir verir, bunu işiten Mihrali Bey yine Rus topraklarına geçer. Bunu öğrenen Ruslar beş yüz atlı hazırlayıp Mihrali'yi aramaya başlarlar.

Kendisinin kaçak arkadaşları olan Mansur ve Hüseyin'le babasının dostu olan Musa Çavuş ve bunlarla birlikte bir çete olan diğer insanlar Mihrali'yi aramak için dağa çıkarlar. Bir gün Musa Çavuş Mihrali'yle yüz yüze gelirler. Ancak Mihrali Bey ona kötülük etmek istemez. –Musa Çavuş babamla çok ekmek yemişsiniz benden vazgeç der. Ancak Musa Çavuş vazgeçmeyip saldırır. Sonunda Mihrali Bey, - Musa Çavuş seni öldürmek istemem çünkü babamla yakın dost oldunuz aynı sofradan yediniz içtiniz. Sen gel bu işten vazgeç, benden sana hayır gelmez. Biliyorum ki Ruslar sana para teklif etmişler, bu fikrinden vazgeç. Ancak Musa Çavuş bu sözleri dinlemeyip saldırınca Mihrali Bey iyisi buna birkaç kelime söz söyleyeyim belki o zaman aklı başına gelir, eğer akıllanmazsa Allah ya ona yardım edecek ya bana diye düşünür alır Mihrali bakalım ne söyler.

Mihrali Bey

Musa Çavuş gel el götür bu davadan
Kesiler bileyin elden olarsan
Atıb gaynağıma tutaram seni
Galarsan mahaldan elden olarsan.

Gartalın zirvede olar yuvası
Tülkünün aslanla olmaz davası

Gel benimlen savaşmaynan gadası
Vuraram gılıncı belden olarsan.

Mehralıyam indi girrem meydana
Köroğlu tek gılınç vurram her yana
Bir nare çekerem Rüstem yana,
Tutular gulağın dilden olarsan.

Sözlerini beyan eden Mihrali Bey, -Musa Çavuş benden vazgeç seni öldürmek istemiyorum der ancak Musa Çavuş bunu dinlemeyip hamle eder. Bunu gören Mihrali atını geri çevirip döner ve döndüğü gibi Musa Çavuş'u atından düşürür. Musa attan düşünce oradaki askerler bir an için fark etmezler, sonradan Musa Çavuş'un telaşına düşerler. Geri kalan askerler de Mihrali Bey'in peşinden gider.

Mihrali Bey bir kaçını öldürüp aralarından sıyrılır. Askerler tekrar Mihrali Bey'in peşinden giderler. Ancak Mihrali Bey gittiği yolda bir yarık olduğunu bilmektedir. Atını öyle bir mahmuzlar ki at bir sıçrayışta yarığın öteki tarafına düşer. Düşman askerleri ise hızını kontrol edemeyip yarığın içine düşerler ve ölenler olur, kalanlar ise mecburen geri dönmek zorunda kalır. Bu hadiseden sonra Mihrali'yi daha çok aramaya başlarlar. Yine dağda bir gün Garip Ağa'nın çetesiyle karşılar. Mihrali Bey Garip Ağa'yla da vuruşmak istemez. Ancak Garip Ağa çabucak Mihrali'nin üstüne gider, Mihrali Bey Garip Ağa'ya beni yakalamaktan vazgeç dediyse de Garip Ağa vazgeçmez. Mihrali Bey, -Gel Mihrali buna da bir kelime söz de belki sorgusuz sualsiz çekilir gider, eğer vazgeçmezse Allah ya ona yardım ya da bana. Alır Mihrali Bey görelim ne söyler.

Mihrali Bey

Garip ağa eşit benim sözümü
Gel el götür bu davadan geri dur
Senin ile çok duz çörek kesmişem
Gel el götür bu davadan geri dur.

Ezelinden bele deyib babalar
Çörek basan el közünden yad eder
Sene yaraşmayır bele sedalar
Gel el götür bu davadan geri dur.

Gel düşmeyen Mehralının izine

Dözenmezsen alovuna közüne

Bir galıg vuraram indi dizine

Gel el götür bu davadan geri dur.

Söz ve cevabını tamamlayan Mihrali Bey; -Garip Ağa seninle çok şey paylaştım sen de benimle aynı sofraya oturdun, bundan dolayı ben seni öldürmek istemem. Ben biliyorum ki Ruslar sana yüklü miktarda para teklif etmişler. Benden sana hayır gelmez, çünkü ben seni öldürmek istemem.

Ancak Garip Ağa'ya bu kadar söz kar etmez ve Mihrali Bey'e saldırır, ancak ne kadar hamle etse de hepsi boşa çıkar.

Mihrali Bey; - Garip Ağa, şimdi sabret seni öyle bir hale düşüreceğim ki ne ölü ne de diri kalacaksın bütün yaşadıklarına pişman olacaksın der. Sonra kılıcını döndürüp Garip Ağa'nın kılıcını bir iki vuruşta yere düşürür. Garip Ağa bu esnada attan düşer ve çetesine geri dönün hatalı olan benim der. Sonra gelip Garip Ağa'yı kendi şehrine götürürler ve bir müddet yaşayıp aldığı kılıç yarasından dolayı ölür.

Bu olaydan sonra aranan Mihrali Bey evine gelip anası ve kardeşi ile görüşür ve anasına – Aziz ana isterim ki Bahar'ı Keşeli Köyüne kaçırayım, annesi;- Oğlum bu işten vazgeç çünkü senin başın hala derttedir. Ne zaman bu olaylar düzelirse o zaman Bahar'ı düğünle alırsın. Çünkü bir engel çıkarılırsa sen de namusun da tutuklanırsınız der. Mihrali;- Anne hiçbir şey olmaz merak etme der, annesi mecburen;- Sen bilirsin oğul, her işini güzel yap sen hala kaçaksın, seni yakalarlar sen de Bahar'ı bırakıp kaçamazsın ellerine düşersin der.

Annesi ne kadar yok dese de Mihrali annesini dinlemeyip Bahar'ın yanına gider. Her iki sevgili birbirini görüp çok sevinir, Allah da herkesi sevindirsin. Biraz sohbet muhabbet ettikten sonra Mihrali'nin sinesi demirci küresi gibi od alır, kalbi coşa gelir, bakalım Mihrali Bahar'a ne söyler, Bahar Mihrali'ye ne cevap verir.

Mihrali Bey

Sevgilim gel bu dağları

Birge gezek goşa senle

Gartal kimi zirvelere

Çıkak dağa daşa senle.

Bahar

Sevgilim menden incime
Gede bilmem hele senle
İşin hele galma galdı
Çıha bilmem yola senle.

Mihrali Bey

Gel verək birge el-ele
Nece ki sağık biz hele
Düşmene gurarık tele
Ta dolunca goşa senle

Bahar

Deme bu yolda bezerem
Leyla tek sehra gezerem
Her cefana men dözerem
Düşsem çölden çöle senle

Mihrali Bey

Mehralının vefadarı
Unutma ehdi ilgari
Bir dolanag bu dağları
Vurag ömür başa senle.

Bahar

Bahar derde dözmek ister
Zirvelerde gezmek ister
Sona kimi üzme ister
Eger düşse göle senle

Her ikisi de sözlerini tamamladıktan sonra Bahar, -Sevgilim senin başın hala beladadır, gel şimdilik bu işten vazgeç işlerin yoluna girsin yine birleşiriz der. Mihrali Bey,-

Sevgilim çaresi yok, gitmeliyiz der. Öyle ki Bahar'ı kaçırp dostlarının birinin evine götürür saklar. Bu olayı öğrenen düşman, şimdi Mihrali'yi yakalamak daha kolay oldu diye sevinir. Öyle zaman geldi ki düşman askerleri gelip yol kenarında Mihrali'yi yakalamak için beklerler. Bu esnada Mihrali Bey ve Bahar'ın geldiğini gördükleri gibi saklandıkları yerden çıkıp Mihrali'ye kılıç çekerler. Bunu gören Bahar hemen elini kılıcın önüne tutar ve Bahar'ın üç parmağı bu olayda kesilir. Bunu gören Mihrali Bey hemen geri dönüp kılıcını Hüseyin'e indirir ancak Hüseyin'in yoldaşlarından bir kaçını öldürür. Ancak Bahar panikle Mihrali'nin eline ayağına dolaşır, hem yaralıdır hem de Mihrali'nin kılıç sallamasına engel olur ve Mihrali'yi bu telaş içinde yaralarlar.

Mihrali yaralandığını görünce oradan çıkıp Bahar'ı çok değerli bir dostunun evine götürür, yarasını sarıp orada saklanır, kendi yarası da ağır olduğu için bir tarafa gidemez. “Atalar demiş ki muhbir ne olmuş, ne ölmüş” gidip düşmana haber verirler Mihrali'nin burada saklandığını. Mihrali Bey'in yarası ağır olduğu için hiçbir şey yapamaz ve bundan sonra Mihrali Bey'i alıp buradan başka bir yere götürürler. Bu yerde Mihrali Bey kendine gelir ve bakar ki eli ayağı bağlı ve zindandadır. Burada Mihrali Bey'in yarasını tedavi etmek isterler ancak Mihrali Bey zehirli merhem sürmelerinden çekinir ve kendi yarasını kendisi sarar. Aynı zamanda burada bulunan tutukluların içinde bir Ahmet adında bir aşık vardır. Aşık Ahmet'in Hanımı bunlara her zaman yemek getirir idi. Mihrali Bey kadından, -Bana bir demir keskişi getirir misin? diye rica eder. Kadın keskiyi ekmeğin arasına saklayıp içeri taraf geçirir. Mihrali keski ile kapının bir tarafını yontmaya/kesmeye başlar. Ancak ayrı bir yerden de kendisi için herkesten gizli bir delik açar. Kapıyı kesmeyi bitirdikten sonra, mahkumlarla konuşur ve herkesi kapıdan geçirir ve nöbetçilere hücum ederek kaçarlar. Mihrali Bey ise açtığı gizli delikten çıkarak kaçar ve kaçtığı yerin iki yüz- üç yüz adım ötesinde ot yığınları bulunmaktadır. Bu ot yığınlarının arasına girip saklanır.

Mihrali'nin kaçtığını öğrenen askerler onu aramaya başlarlar, aramadık, bakmadık yer bırakmayan askerler Mihrali'nin otun içinde olduğunu anlamazlar.

Sizlere Mihrali Bey'den haber vereyim. Mihrali Bey üç gün iki gece bu ot yığınının içinde saklanıp, gece yarısı otluktan çıkıp kendisine gideceği bir yol aramaya başlar. Bu esnada bir ahır görür ve bu ahıra girer. Burada askerlerin atlarını görür.

Buradan iyi bir at seçip biner ancak gece olmasından dolayı nereye gideceğini bilemez. Kendi kendine –İnsan dara düşünce erenler pirini çağırır o da imdadına yetişir, gel sen

de pirini çağır belki bana yardım eder de yolumu bulurum. Çünkü ay karanlık zifiri bir gecede yolu bulmak çok çetin olur.

Mihrali Bey

Çağırırım dadıma ya Şah-ı Sübhan
Bu darda dadıma yetiş sen benim
Sensen helg eyleyen bütün alemi cahan
Bu darda dadıma yetiş sen benim

Hayana gedirem el çekmir gada
Cavanken ömrümü vermişem bada
Yetiş imdadıma ya sirri Huda
Bu darda dadıma yetiş sen benim

Düz getmeyir men yazığın işi
Gece gündüz men çekirem teşvişi
Yunisi deryadan gurtaran kişi
Bu darda dadıma yetiş sen benim

Çağırırım dadıma kadir Sübhanı
Hızırı Mehdini sahib zamanı
Hüseyin mezlumun tökülen ganı
Bu darda dadıma yetiş sen benim

Mehralının behti niye yatıbdı
Men görürem Tale meni atıbdı
Yoksa gelib ömrüm başa çatıbdı
Bu darda dadıma yetiş sen benim

Mihrali Bey sözlerini söyleyip biraz ilerlemişken karşısına bir yol çıkar. Karanlıkta bu yolu takip eder ve epeyce bir mesafe gider. Karşısına çıkan bir köy varır. Bu köyün adı Mirashı'dır. Arpaçay'ın yakınlarında bulunur. Bu köyün içinde karşısına çıkan ilk evin kapısını çalar. Kapıya yaşlı nurani bir ihtiyar çıkar. Mihrali Bey bu ihtiyara ricada bulunur. –Beni Allah misafiri kabul et. İhtiyar bu ricaya mihriban olur ve Mihrali Bey'i

içeri davet eder ona yemek yedirir. Üç gün aç kalan Mihrali Bey güzelce yiyip karnını doyurur. Daha sonra ihtiyar;- Oğlum sen kimsin? Nerelisin? Neden bu haldesin? diye sorar. Mihrali Bey de başından geçenleri ihtiyara anlatır.

İhtiyar, oğlu Musa Çavuş'u öldürenin Mihrali olduğunu anlar ancak belli etmez. İhtiyar daha sonra su ısıtıp Mihrali'yi güzelce yıkar, merhem hazırlayıp Mihrali'nin yarasını güzelce sarar ve yatağını hazırlayıp, Mihrali'ye, - Oğlum şimdi yat dinlen der. Mihrali ihtiyara, -Amca adın nedir? diye sorunca ihtiyar,- Mustafa'dır diye cevap verir. Daha sonra Mihrali Bey derin bir uyku çekip dinlenir. İhtiyar, oğullarını çağırır ve çay verir ve sakın bu adamın gönlünü incitmeyin der. Mihrali uykudan sonra dinlenmiş bir şekilde uyanır. Yarasının da iyileştiğini fark eder. Daha sonra Mustafa durumu Mihrali'ye anlatır. Mihrali Bey bu durumdan kaygılanır ve şaşırır. Görür ki kendi ayağıyla kendisi tuzığa düşmüştür. Hem yaralı hem de silahsızdır. Kendi kendine – Benim vadem buraya kadarmış diye düşünür. Ancak ihtiyar Mustafa çok dünya görmüş biri olduğu için Mihrali'nin renginin kaçtığını fark eder. İhtiyarın vicdanı kabul etmez ve düşünür. Böyle bir yiğidi Allah korumuş, şimdi elinde hiçbir silahı yok ki dava etsin. Bunun üzerine bakalım ihtiyar Mustafa ne söyler;

Halig sahlayan zefer tohunmaz.

Her zaman yaşayar ölmez ay oğlum

Haggın gaderinden yayınmag olmaz

Bunu her nadanlar bilmez ay oğlum

Hilas bağla erenlerin pirine

Bir gorhu gelmesin senin serine

Seni goyduh Musa Çavuş yerine

Bizden sana hata gelmez ay oğlum

Mustafayam artıg ötübdür yaşım

Gezanın işidir ağarib başım

Oğlanlarım olsun senin gardaşın

Merdlere heç zeval gelmez ay oğlum.

Mustafa sözünü tamamlayıp;-Oğlum kalbine bir şüphe düşmesin, biz duyduk ki sen çok rica etmişsin ancak benim oğlum dinlememiş, suç onun kendisindedir. Onun için seni

Musa Çavuş'un yerine koyuyorum. Diğer oğlanlarım da senin kardeşin olacaklardır. Sende bunları kendi kardeşin bil. Ancak Mihrali'nin geldiği at damgalı olduğu için Mustafa, oğullarına bu at bulunursa başımız ağrır o yüzden bu atı alın ve uzaklara götürüp bırakın der. Mustafa kendi oğullarına Mihrali'ye kendi kardeşiniz gibi bakacaksınız diye tembihler.

Sonra Mustafa; -Oğlum seni Allah da korumuş korkma benden sana zeval gelmez der. Mihrali Bey bir müddet burada kalır, yarası iyileşir ve kendisine güzel bir silah edinir. Ancak vatan tatlı olduğu için kendi memleketi aklına gelir, Mustafa'dan izin ister, - Amca, eğer izin verirsen annem ve kardeşlerimi özledim. Gidip onlarla görüşeyim der. Mustafa; - Oğlum bu ev senin evindir. Gitmek istiyorsan eğer biraz bekle der. Oğlanları çağırıp; - Gidin atların içinden en iyisi hangisiyse bilirsiniz, onu yakalayıp getirin der. Oğlanları atı yakalayıp getirirler, Mustafa atı bir güzel eyerleyip, tımarlayıp Mihrali'ye verir. Oğlanlarına da; - Bunu alın ehemmiyetli bir yola çıkarın der. Oğlanlar babalarının dediğini yaparlar. Mihrali'yi yola çıkarırlar.

Oradan kendi köyü olan Darvaz'a gelir. Ancak Mihrali Bey'in kaçma olayı her yana yayıldığı için herkes Mihrali'nin peşine düşmüştür. Mihrali Bey buna rağmen hısımlarınıyla görüşüp, buradan da Yarmuğanlı'ya gider. Burada anlı şanlı biri olan Ali Ağa Kişioğlu'na misafir olur. Ali'de Mihrali'yi burada bir müddet misafir eder. Ancak burada da Mihrali'nin peşine düşerler. Mihrali buradan da Karaçöp'e geçer. Buranın halkı Mihrali'yi bir müddet saklayıp sonra yolcu ederler.

Oradan sonra kendi köyü olan Darvaz'a geri gelir ve kendisine bir çete grubu toplamaya başlar. Bu zamanlarda halk Ruslara sıcak bakmazdı. Ruslar Mihrali'nin üstesinden gelemeyeceklerini anladıkları için -Gel bize katıl, diye Mihrali'ye teklifte bulunurlar. O da kabul eder. Ancak Mihrali Bey gizli bir mektup yazarak Dolu Mustafa ve Hüseyin Hamı'ya, -Benim vicdanım el vermez, Ruslarla birlikte olup kendi din ve kan kardeşlerime kılıç çekip kurşun sıkayım. Eğer kabul ederseniz bu sözlerime kulak verin.

Mihrali Bey

Dolu Musa bir erzim var sizlere
Gebul gılsan bir arkadaş bilerem
İstemirem gavırlara garışım
İzin versen sizin ele gelerem.

Ta ölünce vicdanımı satmaram
 Muhannetin kölgesinde yatmaram
 Gavırlarla size gülle atmaram
 Vererem özümü sele gelerem

Felek gatıb Mehralının serini
 Pünhan sahla bilmesinler sirrini
 Çağırılmışam erenlerin pirini
 Men ölsemde din içinde ölerem.

Sözünü tamamlayıp mektubu gizli bir adamla gönderir. Mektup Dolu Musa ve Hüseyin Hamı'ya ulaşır. Her ikisi birleşip Muhtar Paşa'dan izin alırlar. Sonra Mihrali'ye gelsin diyerek cevap gönderirler. Mihrali'de bu mektupta yazanları çetesine söyler ve adamları bu duruma razı olurlar. Gitmek için hazırlıklara başlarlar.

Mihrali Bey, Ruslar hısım akrabalarına eziyet, işken etmesin diye hepsini beraberinde götürür. Bu zaman zarfında Mihrali'nin Bahar'dan bir oğlu olmuştur. Bu göç esnasında bebek yolda ağlamaya başlar. Mihrali bebeğin kendilerine mani olacağını düşünüp kendi kendine en iyisi bu bebeği bir yere bırakıp gitmek der. Çünkü bebeğin sesini duyup gelirlerse bize zarar verirler. Mihrali bebeği Bahar'dan almak isteyince Bahar Mihrali'nin düşüncesini anlar feryat figan ederek bakalım Mihrali'ye ne söyler.

Aldı Bahar

Ay Mehralı and verirem Allah'a
 Yalvarıram gel ayırma balamı
 Alemler halg eden o güzel şaha
 Yalvarıram gel ayırma balamı

Alemin tabibi edalet şahı
 Yer üzünde din İslam'ın penahı
 Temennem budur ki çekdirme ahı
 Yalvarıram gel ayırma balamı

Şirindir vetenin torpağı daşı
 Yunisi deryadan kurtaran kimi

Balam çok uşagdır körpedir yaşı
Yalvarıram gel ayırma balamı

Baharın bulud tek gözü dolubdur
Ah-u nalem erşe bülenk olubdur
Bu belalar bize hardan gelibdir.

Yalvarıram gel ayırma balamı

Sözünü tamamlayan Bahar ne kadar yalvardıysa da Mihrali Bey senin bebeğin yüzünden ben bunca insanın kanına/günahına giremem deyip bebeğini Bahar'dan ayırır ve yol üstünde bir gürgen ağacının dibindeki çalılığa bırakır. Kendileri de hareket ederler. Diğer yandan da Mihrali Bey'in Hürü adında bir kız kardeşi vardır. Hürü biraz oyalanıp bebeği gizlice kundağa sarıp kucağına alır. Geriden geriye Mihrali Bey'in kafilesinin arkasından bunları takip eder. Bunlar sınırı geçip Osmanlı topraklarına ulaşırlar. Biraz dinlenelim soluklanalım derler. Bu sırada Hürü bebeği getirip Mihrali Bey'in kucağına verir. Bunu gören Mihrali Bey ayağa kalkıp bacasını bağrına basar, yüzünü gözünü öpüp, - Bacı öyle bil ki bana dünyaları armağan ettin der. Diğer yandan Bahar Hürü'nün ayağına kapanır. Sanki üstüne yeniden gün doğmuş gibi olur.

Bebeğini bağrına basan Bahar çok sevinir. Böylelikle Mihrali Bey, çetesi ve akrabaları Çıldır ilçesinin Suhara Köyü'ne Aşık Şenlik'in memleketine ulaşırlar. Bunları gören Aşık Şenlik bunları evine davet eder.

Daha sonra Allah ne verdiyse onlara ne lazımsa hürmet-ikram eder. Bir müddet onları evinde saklar ve bunların Türklere yardıma geldiğini bilir. Daha sonra Mihrali Bey ve yanındakiler gitmek ister. Ancak Aşık Şenlik; -Efendim sineme birkaç satırlık bir söz geldi müsaade ederseniz bu sözleri size beyan edeyim. Sonra gidersiniz der. Aldı Aşık Şenlik görelim ne söyler.

Aşık Şenlik

Ehli İslam eşitsin bilsin
Can sağ iken yurd vermenik düşmana
İsterse Uruset ne varsa gelsin
Can sağ iken yurd vermenik düşmana

Gurşanın gılınıcı geyinin donu

Govar buludları sardı her yanı
Doğdu goç igide şan almag günü
Can sağ iken yurd vermerik düşmana

Esker olan bölük-bölük bölünür
Gars galası inanmaki alınar.
Boz atlar üstünde gılınç çalınar
Can sağ iken yurd vermenik düşmana

Hele Al 'Osman'ın görmeyib zorun
Din geyreti çeken tedarik görün,
At çapın, baş kesin, gazağı gırın
Can sağ iken yurd vermerik düşmana

Menefirdir bilin Urusun esli
Orman yabanisi balıgçı nesli
Hinzır sürüsüne dolub gurd nesli
Can sağ iken yurd vermerik düşmana

Şenlik ne durursan atları minin
Sivri gılınç düşmen üstüne dolun
Artacahdır şanı bu Al'Osman'ın
Can sağ iken yurd vermerik düşmana

Aşık Şenlik sözünü tamamlayıp Mihrali ve akrabalarını yolcu ettiği zaman, Mihrali Bey az önce Aşık Şenlik'in söylediği şiiri yazıp kendisiyle götürür ve şiiri ezberleyip bir marş gibi askerlerle okur her okuduğunda da askerleri coşa getirir. Mihrali Bey ve adamları gelip Dolu Musa'nın yanına ulaşırlar. Dolu Musa bunlarla görüşüp Muhtar Paşa'ya haber gönderir. Muhtar Paşa Mihrali'yi yanına davet eder. Hayli sorgu sualden sonra , -Efendim nasıl oldu ki sen öz vatanından ayrı düşüp buraya geldin? diye sorar. Bu sözü işiten Mihrali Bey, -Efendimizin verirsen birkaç kelimeyle bunu size arz edeyim. Paşa, -Tabii ki söyleyebilirsin deyince aldı Mihrali Bey.

Mihrali Bey

Canımız bir ganımız bir bilib men
 O sebebe size geldim efendim
 Rusların sözünü gabul gılmadım
 Sizi özüme arha bildim efendim

Gavırlar çok susadılar ganına
 İnan gan uddurdum öz düşmanıma
 Size gülle atmag men vicdanıma
 Namusuma men ar bildim efendim

Bu yolda men esirgemem canımı
 Tökseler de İslam töksün ganımı
 Din gardaşım ohusun Gur'an'ımı
 Eger burda vahtsız ölsem efendim

Çoh şükür Huda'nın haggı sayına
 Keremine gısmetine payına
 Aşık Şenlik gonah etti evine
 Lütf eyleyib ülfet gıldı efendim

Haggın dergahına şükür etmişem
 Allah'ımın eteyinden tutmuşam
 Mehralıyam öz arzuma çatmışam
 Gismetime gani oldum efendim

Mihrali Bey sözünü tamamlayıp der; Efendim benim vicdanım el vermedi ki, ben bu kafirlere karışayım kendi İslam milletimin içinde öleyim üstümde Kur'an okunsun.

Muhtar Paşa dedi efendim böyle kerametli konuşuyorsun ancak Kars şu an zor durumdadır. Kars'a yardım gerekmektedir. Gidebilir misin? Mihrali Bey- Efendim canla başla hazırım der. Muhtar Paşa dedi o zaman haydi yardıma gidiyoruz der. Ancak Muhtar Paşa gizlice Mihrali'nin izindedir. Belki hile kuruyor diye düşünürdü. Ancak Mihrali Bey o zaman gelip gördü ki Rus generali emir verir, teslim olun. Ancak Mihrali Bey kendi adamları ile arka taraftan gelir. Aldı Mihrali Bey görelim ne der.

Mihrali Bey

Hay vurun her yandan goç igidlerim
Dağıdın düşmeni biride galmasın
Uçurun talayın tökün her yana
Galsın goy virane yurdu da galmasın

Meydana giren tek aslan tek olun
Düşmenin üstünü guş kimi alın.
Ele keçenleri atından salın
Goymayın yüzünden dördü galmasın

Körmeyibler Mehralının dadını
Çekdirecem cehennem odunu
Sanki menşer gurub görsünler bunu
Din İslam şad olsun derdi galmasın

Söz tamamlandı sonra Mihrali bir güçlü nara atıp yoldaşlarına emir verir ve hücumla geçerler Rusları darmadağın eder ve erzak arabalarını ve birkaç askeri esir alırlar. Ancak bu sırada bir Rus askeri Mihrali Bey'in atını vurur ve Mihrali Bey atın üzerinden geriye doğru atlayıp atı vuran askerin üzerine düşer. Daha sonra o öldürdüğü askerin atını binip birçok askeri de öldürür.

Diğer yandan Muhtar Paşa ve Kurt İsmayil'in kurşunu Rusları öldürmeye devam eder. Yirmi yedi günde Kars'a ulaşırlar ve burayı özgürleştirirler. Aradan biraz zaman geçerken Hüseyin muhannet ortaya çıkar. Türkleri Ruslara satar ve kendi halkına ihanet eder. Onu da Mihrali Bey tutup yanında birkaç askerle esir eder. Bunları getirip Muhtar Paşa'ya teslim eder ve onun yerine Mustafa Paşa'yı tayin eder. Ondan sonra Mihrali'nin hürmeti daha da artar. Mihrali Bey ve çetesi Ruslara karşı koymaya devam eder. Rusların ne ki erzağı, askeri, cins atı varsa hepsini toplayıp getirir. Bu olaydan sonra nerede bir zorbalık bir düzensizlik olursa Muhtar Paşa oraya Mihrali Bey'i gönderir. O da gidip oranın düzenini sağlayıp büyük bir saygınlıkla döner. Bu başarılarından dolayı Muhtar Paşa Mihrali Bey'e şeref madalyası verir. Bundan sonra Mihrali'nin adı her tarafa yayılır. Bu durumu duyup bilen Karanlı Aşık Sadık Mihrali'nin bu gayretlerine bakalım ne söyler.

Aşık Sadık

Osmanlıda ona yahşılık etdi
Her çetin günleri gördü Mehralı
Yaralı askeri gadaya atdı
Garsın galasını yardı Mehralı

Beraat aldı paşanın elinden
Nece aşdı gabag tepe belinden
Gümrü revan gan ağladı elinden
Şeherlere talan saldı Mehralı

Muhtar Paşa divanına sesledi
Nişan verdi şan-ı şöhreti süsledi
Ganimette orduları besledi
Şıkarın yanına galdı Mehralı

Dolu Musa çoh heyamet eyledi
Kamil gizli sirlerimizi söyledi
Mansır, Letif, Garapapag Beyleri
Osmanlıya arha daldı Mehralı

Aşık Sadık sözlerini bitirdi
Gadir Mövlam imdadıma yetirdi
Yüzler ile esir tutub getirdi
Milletinin gedri bildi Mehralı.

Söz cevabına ulaşır. Mihralı Bey defalarca geçip Ruslara kafa tutup ve birçok askeri öldürüp telefon hatlarını parçalayıp döner. Muhtar Paşa'nın gönderdiği her yere gider ve başarıyla döner. Bu olaylardan sonra Mihralı Bey kendi çetesiyle Sivas'a gelir ve burada kendine ve ailesine ev yapımına başlar ve buraya yerleşir. Mihralı Bey'in Sivas'a gelmesine sevinen Sivaslı Aşık Püryani bu olayın üzerine bakalım neler söyler.

Aşık Püryani

Nasıl methetmeyeyim Mehralı Beyi

Sivas ölkesinin eyi gelibdir
 O zalım düşmenin elinde galmaz
 Sivas ölkesinin beyi gelibdir.

Herkes gaderine boynunu eye
 Ünü dağılmıştır şehre köye
 Zarar ziyan deymez Mehralı Beye
 Sivas ölkesinin beyi gelibdir.

Ecem igiddir yahşıdır yahşı
 Gösterir kendini kemalı nahşı
 Ehabı yaranı kader garşı
 Sivas ölkesinin beyi gelibdir.

Püryanı bu anda söyler bitirer
 Haggın birliyiine şükür yetirer
 Yurdun şerefini beyler artırır
 Sivas ölkesinin beyi gelibdir.

Söz tamamlanır sonra Mihralı Bey Sivas'ta kalıp kendisine büyük bir ev yapmaya devam eder. Bunun için birkaç işçi bulup çalıştırır. Bu işçilerin arasında Ruhsati adında bir aşık ta vardır. Ancak Ruhsati'nin asıl adı Mustafa'dır. Ruhsati sürekli şiirler söyler çalışanları avare ederdi. Diğer işçilerde bu durumu Mihralı Bey'e şikayet ederler. Bunun üzerine Mihralı Bey Ruhsati'yi işten çıkarır. Bu durum üzerine Ruhsati çok üzülür. On iki yaşında yetim kalan, açlık, yoksulluk içinde büyüyen Ruhsati buradan da kovulur. Kendi kendine halini Mihralı Bey'e anlatmayı düşünür, belki insafa gelir de işe geri alır der. Bundan dolayı Mihralı Bey'in yanına gelir ve bakalım Ruhsati ne söyler.

Ruhsati

Vagif ol benim halime efendim,
 Bir acılığdan başka deyeceğim yok
 Yohsulluk oduna yandım alıştım
 Ahşamdan sabaha yeyeceğim yok

Ah çekdikçe bağrım başın sızılar.
 Loğman deye geldim beyler razılar
 Hele deye meleşmirler guzular
 Gazana bir ovuç goyacağım yok

Ne heyala daldığımı bilerem
 Guzu şeb ağlaram bir dem gülerem
 Yol üstünde durub kervan vurmaram
 Menim senden başka sayacağım yok

Bütün ehvalımı yazdım varağa
 Atma Ruhsati'ni gözden ırağa
 Bir top bez isterem biraz nafağa
 Ölersem gabirde geyeceğim yok.

Sözünü tamamlayan Ruhsati saz ile dediğini söz ile de söyler. Mihrali Bey bunu kovduğuna pişman olur ve getirip Ruhsati'ye bir at verir. Köyüne gidip gelmeye çünkü o Deliktaş'tan idi. Sonra bir çift öküz verir ve gülerek, -Sen biliyorsun ki ben aşığa vurgunum, ben de senin gönlüne değmek istemem ancak havalar iyi gidiyorken isterim ki evin inşaatı bir an önce yapıp bitirilsin. Çünkü bu binanın en değerli misafiri sen olacaksın. Aşıksız bu binanın, bu şah celalin lezzeti hiç olmaz. Bu sözlerden sonra yüreğinin acısı giden Ruhsati, -Eyvallah efendim der. Sonra Mihrali Bey söyle benden ne istersin der. Ruhsati'de -Beyim çok teşekkür ederim, bana at verdin, öküz verdin şimdi de ricam şudur ki bana bir inek veresin, belki o zaman ailem açlıktan kurtulur, ömür boyu beyime duacı olurum der. Mihrali Bey güzel de bir inek verip Ruhsati'yi inşaata bekçi olarak alır. Ruhsati ömrünün sonuna kadar Mihrali Bey' daha bağlı daha sadık olur ve bu sarayın hayır ve şer işlerinde her zaman en önde bulunur, Mihrali Bey ise Sivas halkının büyük hürmetini ve saygınlığını kazanır ve her zaman onun memnuniyetini sağlarlar. Ancak diğer yandan şehrin ağaları Mihrali Bey'i çekemez ve onun şöhretini, şanını aşağı düşürmeye çalışırlar. Ancak bunu nasıl yapacaklarını bilemezler. Ağalar, beyler şehir merkezinde Gangal'la sohbet ederken Gangal reisi içeri gelir ve herkes ayağa kalkar. Ancak Mihrali Bey kalkmaz. Reis onun ayağa

kalkmadığına sinirlenip öfkelenir. -Sen bana neden saygı gösterip ayağa kalkmadın der, Mihrali Bey’de ona sinirlenip, -Sen kimsin ki bana ayağa kalk diyorsun, kalaycının şakirdi olmuştun der ve reisi iyice ezer. O da durumu Sivas valisi Reşid Paşa’ya anlatır. Seni kalaycı beni de sana şakirt yaptı der. Verilen misalden hiddetlenen Reşid Paşa durumu Abdülhamit Paşa’ya bildirir. Mihrali’nin iyiliğini isteyen Abdülhamit, - Bir adamı bana çok mu görüyorsunuz der. Bu olaydan sonra Mihrali’nin bir dediği iki olmaz. Ancak bu kini Reşid Paşa hep kalbinde saklar. Mihrali’nin böyle güzel namını duyan Püryani’nin hoşuna gider. Aldı Püryani bakalım Mihrali Bey’i nasıl över, biz söyleyelim dinleyenler şad olsun.

Püryani

Nasıl methetmeyim Mehralı Beyi,
Her yerde şerefi ünü söylenir
Yaptığı igidlik aklıma düşdü
Üzerinden geçen günü söylenir.

Beyin çokdu anladarsa davası
Titretti elinde goca Sivas’ı
Sürüyü sahladı Gangal ağası
Her yerde şerefi şanı söylenir.

Mehralı Bey seni nasıl duyaram
İgidlerden seni seçem ayıram
Yaradandır seni bele yaradan
Püryani de bugün bunu söyleyir.

Mihrali Bey Abdülhamit’in desteği ile burada birkaç yiğitle kendisine meşhur süvari alaylarını teşkil eder ancak paşalarla yakın alakalarda bulunmuş onlar da her zaman Mihrali’yi arayıp sormuşlar onunla alakadar olmuşlardır.

Bundan dolayı Rus-Türk savaşında ilk defa Mecidiye Madalyası ile ödül veren Osmanlı padişahı Abdülhamit, bu yiğidin namını çok duymuş ancak kendisini hiç görmemiştir. Bundan dolayı Mihrali’yi Sivas’tan İstanbul’a davet eder. Mihrali Bey harp kıyafetlerini giyinip, kılıcını kuşanır ve yola düşer. Mihrali Bey ayağından yaralandığı için aksayarak

yürür idi. Mermer merdivenlerden çıkarken kılıcının ucu yere değer ve her defasında ses çıkarır. Abdülhamit Paşa bu sesin gelen adamın tıkırtısı olduğunu anlar. Mihrali Bey içeri girince padişah ayağa kalkıp Mihrali'yi çok mihriban bir şekilde bağrına basar. – Efendim der, sedanı duyduğumda gözümde kısa boylu, geniş omuzlu, kilolu biri canlanmıştı. Bu kadar kısa boyla bunca yiğitliği nasıl kazandın? diye sorar. Mihrali Bey –Efendi eğer izin verirsen bir iki kelime sözle sizi gani ederim der, Sultan, –İzin senindir der. Aldı Mihrali Bey.

Mihrali Bey

Boyum kısıdırsa golum uzundur.

Gııncım her zaman kesir efendim.

Düşmenin üstüne yeriyen zaman

İnan yarpağ kimi esir efendim

Heyana üz tutdum açıldı yolum

Erenler Piridir ganadım golum

Gedir mövlet goymadı ki, men ölüm

O eyleyib meni cesur efendim.

Mehralıyam din yolunda galandım

Allah'ımın adı ile dolandım

Her zaman düşmanı bigane sandım

Çoklarını etdim esir efendim

Mihrali Bey sözünü tamamlayıp, efendim boyum kısa olsa da kolum uzundur ve kılıcım keskindir der. Öyle ki Mihrali Bey tanzim edip paşaya baş eğip görüşür. Abdülhamit Paşa yine Mihrali'yi kucaklayıp, -Sana ananın sütü ve babanın emeği helal olsun der. Sen bu kadar ün almışsın bundan böyle sen artık bizim sağ kolumuzsun.

Sonra sultan büyük bir sofru kurdurup Mihrali'nin şerefine ziyafet verir ve yemekler dağıttırır. Bunlardan sonra Mihrali Bey Sivas'a döner. Sonra Yemen isyanı başlar. İngilizler orayı karıştırır. Araplar Türklere karşı isyan başlatırlar. Buraya yardım gereklidir. Kalbinde kinini diri tutan Reşid Paşa bu iş için Sultana Mihrali Bey'i önerir. Ondan başka hiç kimse bunu başaramaz. Sultan da bu iş tam Mihrali'ye göredir der.

Ancak bu onun kendi tasarrufundadır, isterse gider istemezse gitmez. Ben ona emir edemem der.

Bunu duyan Mihrali Bey kendi kendine, -Sultan ki bana böyle hürmet ediyor bundan dolayı Yemen'e gitmeye karar verir. Kardeşi Ali'yi de yanına alır bir müddet orduyla gider sonra, -Yemen uzak bir memlekettir ve sıcaktır. Ne olur ne olmaz ben en iyisi eş-dostla vedalaşayım.

Aldı Mihrali Bey görelim ne söyler.

Mihrali Bey

Gelin halallaşag gohum gardaşım
Uzag yere bir zamana gederem
Ya gismet sağ gelem, yada gelmeyem.
Allahı çağırıp amana gedirem.

Men ölsem de vicdanımı atmaram
Namertlerin kölgesinde yatmaram
Milletimi Ereblere satmaram
Eger düşsem çem dumana gederem

Mehralıyam artıg ötübdür yaşıım
Nece nece govgalar çekib başım
Menim ile gedir igid gardaşım
Ereb eli o Yemen'e gedirem.

Mihrali Bey sözünü tamamlayıp hısıım akrabalarıyla görüşüp helalleşip gitmek istediğinde hayat yoldaşı Bahar Hanım gözyaşı döküp, sanki Bahar'a Mihrali bu seferden dönmeyecek demişler gibi Mihrali'nin önünde durur.

Öyle ki siyah saçlarından üç tel koparıp bunun üzerine görelim Mihrali'ye ne söyler Mihrali ne cevap verir. Her ikisi tarafından arz edeyim dinleyenler şad olsun.

Bahar Hanım

Sen gedirsen Huda'm üstünde getsin
Get Mehralım sağlık ile gelesen
Yaradanım nicat versin işine
Get Mehralım sağlık ile gelesen

Mihrali Bey

Allahı çağırıp düşerem yola
 Gorkhma sevdiğim sağlık ile gelerem
 Talehimi felek menle vererse
 Gorkhma yarım sağlık ile gelerem

Bahar Hanım

Sen gelince gözüm yolda olacak
 İrengimde saralacag solacag
 Rüştü Beyim sensiz galacag
 Get Mehralım sağlık ile gelesen

Mihrali Bey

Men tutmuşam eteyinden Allah'ın
 İslam'ın penahı o güzel şahın
 Din yolunda götürmüşem silahın
 Gorkhma yarım sağlık ile gelerem

Bahar Hanım

Müşkülde goydun Bahar'ın işini
 Ahıttın gözünden ganlı yaşını
 Aparsın özünle gardaşını
 Get Mehralım sağlık ile gelesen.

Mihrali Bey

Din yolunda ne ki govga etmişem
 Allah'ımın eteyinden tutmuşam
 Mehralıyam artıg yaşa çatmışam
 Gorkhma yarım sağlık ile gelerem.

Her ikisi de sözünü tamamlar, Mihrali Bey ordusu ile birlikte akrabalarıyla helalleşip yola koyulur. Bir müddet sonra Yemen'e ulaşır ve Araplarla savaşmaya, burayı kurtarmaya başlar. Her iş oluruna varır. Mihrali Bey Türkiye'nin havasına alışık olduğu

için Arabistan'ın havasını alamaz hava ona çok sıcak gelir. Ancak dön diye çok ısrar ederler ama dönmez ve bu sıcak havaya tahammül edemez ve hasta düşer. Durumu da gittikçe kötüleşir. Bir gün çeşme başına gitmek için dışarıya çıkar bir çift murğu kuşunun gelip bunun karşına konduğunu görür. Bu kuşlar kendi dillerinde ötüşmeye başlarlar. Mihrali Bey kendi kendine,-Ey diligafil, derler bazı hallerde bu güvercinler, ahular ve melaikeler olurlar. Bu kılıkta adamın gözüne görünürler, belki de bunlar melektirler gel bir name yaz at bu kuşlara der. Bakalım Mihrali bu kuşlara ne söylemiş Allah ne istemiş.

Mihrali Bey

Murğu guşu Allah'ın eşgine
Menim halımı o diyara yetirsin
Gohuma gardaşa dost müsefire
Yol gözleyen vefadara yetirin.

Eger geder olsan bizim ellere
Deginen ki göz tikmesin yollara
O hesret galdığım şirin dillere
Vefadarım o Bahara yetirin

Dinim yolunda çekmişem cefa
Din İslam'ın zamıncarı gıl şefa
Dada yetiş ya Mehemmet Mustafa
Eli yollu elamdara yetirin

Özün meleykesen murğu donunda
Belke sözün keçe Haggın yanında
Yahandan tutaram menşer gününde
Etme meni günü gara yetirin

Mehralı çehdiyi dad ile ahdı
Her şeyi halg eden gedir Allah'dır.
Menim galmağım Hagga nahagdır

Sivas eline o dostlara yetirin

Mihrali Bey sözünü bitirip birkaç kelime söz yazıp nameyi büküp kuşlara doğru atar. Kendi dönüp geri gider. Sonra o kuşların biri hemencecik gelip bu nameyi gagasına alıp kanat çırpıp uçmaya başlar. Gece gündüz gelip Sivas eline ulaşır ve mektubu getirip Bahar'ın kaldığı yerin karşına atar, kendisi de bir yere konup bunu izlemeye başlar. Nameyi alıp Bahar'a götürürler. Bahar nameyi kuşun getirdiğini anlayıp başlar feryat figan etmeye. Bunun üzerine Bahar bakalım neler söyler biz arz edelim dinleyenler şad olsun.

Bahar Hanım

Murğu guşu nameni getirdi

Söyle görüm Mehralını neyledin

Getiriben arzusuna yetirdin

Söyle görüm Mehralını neyledin

Söyle görüm bu ne suval sorğudur.

Bu yazılar Hagdan gelen gurğudur.

Özün meleykesen donun murğudur.

Söyle görüm Mehralını neyledin

Yetirdin mi sen ağzına diline,

Söyle ne veziyet etti eline

Men yazığı niye saldı zülüme

Söyle görüm Mehralını neyledin

Eşitmedim veziiyetini sözünü

Ağlar goydu bu Baharın gözünü

Çoh mu solgun gördün onun üzünü

Söyle görüm Mehralını neyledin

Bahar sözünü tamamlayıp derin bir ah çekip ağlar. Ancak yanındakiler,-Dur henüz bir haber yok niye ağlıyorsun? derler. Bahar,- Ben o nameyi okuduğumda bildim ki Mihrali'nin başında kötü bir olay var der.

Şimdi size Mihrali'den haberi vereyim. Kendisi ağır hasta olduğu için hem kendi hastalığı hem de havanın sıcaklığı onu daha çok hasta etmiştir. O ömrünü oğlu Rüştü Bey'e bağışlamıştır. Mihrali'nin haberi yıldırım gibi her yana yayılır ve oradaki sıcaklıktan Mihrali'nin arkadaşları da dayanamayıp hepsi ölürlür.

Mihrali Bey'i anlı şanlı adamlar toplanıp defin ederler ve bu sedalar Aşık Mehemmet Sadaklı'ya ulaşır. Aşık Mehemmet Sadaklı'da gamlanıp Mihrali Bey'in evvela yiğitliklerini sonra ise ölümünü destan olarak kaleme alır ve sonunu muhammes olarak bitirir.

Aşık Mehemmet Sadaklı

DEYİM

Bu gün teyim coşa gelib
 Bir bele dastanı deyim
 Söyleyim mahallara
 Eşitsin her yana deyim
 Öz mahalı Borçalıdır.
 Darvaz'dı mekanı deyim
 İgid adı Mehralıdır
 Legebi Bey, hanı deyim
 Her bir yana seda saldı
 Bir yanı Al'Osman'ı deyim

Borçalının igid oğlu
 Bir sedd goydu bu cahana
 Çohlarına divan tutdu
 Düşmen galdı yana yana
 Dolaştı İran Turan'ı
 Ordan keçdi Al'Osman'a
 Her yana kağız dağıldı
 Çoh ahtardılar behane
 Halig özü Penahında
 Sahladı o canı deyim

Er oğlu tek ad gazandı
 Aldı dağların havasın
 Gartal kimi zirvelerde
 Oldu meskeni yuvası
 Uruslara cenk eyledi
 Her zaman oldu davası
 Bele gahraman igidle
 Heç kimse etmesin besi
 Dağıdıb sedleri pozan
 Bele bir aslanı deyim

Göç eyledi goç Goroğlu
 Çenlibel oynağı galdı
 Rüstem öldürdü oğlunu
 Sinesinde dağı galdı
 Ne Babek, ne Gaçah Nebi
 Nede Gandal Nağı galdı
 Dağladın neçe sineler
 Ne üreynin yağı galdı
 Necelerini yola saldın
 Eli tek aslanı deyim

Atanın gehraman oğlu
 Tek gelişindi bu cahana
 Regibine gan uddurdu
 Düşmen galdı yana yana
 Barı İlahim nece gıydın
 Bele igid gehramana
 Mehralı tek igid oğlu
 Bir de doğurcah mı ana
 Vahtsız getdi bu cahandan
 Etmirdim gümanı deyim

Ey vefasız fani dünya
 Söyle sende mürvet hanı
 Vahtsız yola salıbsan
 Nece-nece gehramanı
 Tarih boyu kim unudar
 Mehralı tek bir insanı

Elesger yazdı, yaratdı
 Deli Alıya bir dastanı
 Sadahlı Aşık Mehemmet

Yazır bu dastanı deyim” (-*Mehralı Bey Dastanı- Aşık Mehemmet Sadaxlı- Aşık Mehemmet Sadaxlının Şer ve Dastanları Gayret Neşriyat, Memmedov Tanrıverdioğlu 2005*)

Şehzade Neriman Ve Şehzade Ferman Destanı

“Böyle rivayet ederler ki, aşık destan anlatırken önce usta malı söyler, sonra destan anlatır. Biz de söyleyelim, sağlığınıza olsun.

GETDİ

Dolandı zamane deyişdi dövran
 Nece zimistanlar yaz oldu, getdi.
 İskender de dedi benimdi her yan
 Yene dünya ona az oldu, getdi.

Musa asa ile eylerdi abı,
 Fir'on asıldı, etmedi habı
 Rüstem öldürdü, oğlu Zöhrabı
 Yandı ataşlara köz oldu, getdi.

Köroğlu da na'ra çekdi, bac aldı,
 Çenlibelde dövran sürdü, ucaldı,

Deliler doğuldu, özü gocaldı.
Ot bitdi yurdunda boz oldu, ketdi.

Boz at ile Gaçağ Nebi ad aldı,
Al'Osman'a Samed Bey talan saldı
Deli Alı dasdanı tarihte galdı,
Elesger dillerden söz oldu, ketdi.

Sadahlı Mehemmet sözlerin hagdı
Dillerde ezberdi Şah Abbas behti,
Eldar da Gaçarı tahtından yıhdi,
Ehdi-ilgarına düz oldu, ketdi.

Ustalar usta malını bir demez, iki derler. Biz de diyelim iki olsun, düşmanın ömrü az olsun.

Salıb tenezzüle goçdu zamane
Çalıbsan behtimi sen daşa dünya
Hicran düşkünüyem, dostun hesreti
Çekirem elinden men haşa dünya.

Bulanıbdı könlüm heç olmur duru
Yandırır sinemi ateşin goru
Görürem her zaman verirsen suru
Nakese, yaltağa, oğraşa dünya.

Hındı Memmed yol vermez heç şeytana
Gece kündüz sığınıbdır sübhana
Şekerden şirinsen her bir insana
Dönübsen atlasa, gumaşa dünya.

Ustalar usta malını iki demez üç derler. Biz de diyelim üç olsun. Düşmanın ömrü az olsun.

Dünya penceredir her kelen insan
Bahdığça doymayıb bahar, deyirler

Bir el misaldır su ahan yerden
Dolanıban yine ahar, deyrirler.

Unutma dostunu, atma elini
El içinde temiz sahla dilini
Dostun köhnesinden üzme elini,
Yolunda canını yahar, deyrirler.

Sadahlı Mehemmet yahşı bil, tanı,
Öz dostuna sadig olan insanı.
Hebes yeme namerd olanın nanın
Gaytarıb tez başa gahar, deyrirler.

Böyle rivayet ederler ki, geçmiş, eski zamanlarda Geysar vilayetinde anlı-şanlı, çok varlıklı saltanatlı Hatem Şah adında bir padişah yaşarmış. Hatem Şah'ın malının mülkünün çokluğunu deryalar mürekkep, ormanlar da kalem olsa yine de yazamazmış. Ancak Hatem Şah'ın malına mülküne, yönettiği ülkeye sahip olacak bir nişanesi yokmuş. Hatem Şah çok cömert, yufka yürekli, sofrası herkese açık, adaletli, merhametli, vicdanlı bir şah imiş. Bütün ülkelerde onun sofrasının bereketi söylenirmiş, ancak zürriyet (soy, sop) nişanesi yokmuş. Şah bir gün kendi kendine çok düşünmüş ve baş vezirini huzuruna çağırıp derdini vezirine anlatmış. Şahın baş vezirine Hoca Senan derlermiş. Hoca Senan o kadar bilgiliymiş ki her sırrın/işin ilmini bilirmiş. Şah vezirini huzuruna çağırır ve vezir gelip el bağlayıp selam verir.

Hatem Şah: — Ey vezir sen görüyorsun ki benim malım servetim haddinden fazladır, ancak yerime geçecek bir varisim yoktur. Bunun için bana akıl ver ben ne yapayım? Vezirler çok bilgili ve ileri görüşlü olurlar. Ben ne yapsam Allah-u Teala bana yardım eder?

Vezir biraz düşünür ve şöyle der: — Şahım var olsun. Sen servetini üç kısma ayır. Birini fakir-fukaraya paylaştır, diğer iki kısım sana yeter, çünkü atalar veren elden Allah kesmez demişler. El duası kabul olur ve Allah-u Teala merhametlidir belki sana bir çocuk verir. Bunun üzerine Hatem Şah:

—Vezir şimdi bütün işin yönetimini sana verdim. Ne şekilde istersen öyle yap der. Vezir bunun üzerine şahın servetini üç kısma ayırır. Birini fakir-fukaraya paylaştırıp aç

karınları doyurur, çıplak olanları giydirebilir, yetimleri sevindirir ve köprü yaptırır. Daha sonra büyük bir ziyafet tertip edip halka yedirir. Bu ziyafet sofrasına gelenler yiyip, içip bitirdikten sonra —Vezir şimdi biz bu sofraya için dua etmeliyiz, ancak biz ne için dua edeceğimizi bilmiyoruz derler. Bunun üzerine Vezir:

—Cemaat, siz biliyorsunuz ki Hatem Şah ne kadar adaletli, merhametli bir şahıstır. Ancak çocuğu yoktur. Başkasının duası kabul olur. Siz de Allah-u Teâlâ'nın şaha bir çocuk vermesi için dua edin, sizin hatırıma belki Allah şaha bir çocuk verir der. Bunun üzerine herkes biz ağızdan dua edip, amin deyip dağılır. Daha sonra bir gurup dervişin geldiğini görürler. Hatem Şah: —Vezir bu dervişleri götür ve onların hakkını (payını) ver gitsinler der. Şahım var olsun ben hak/pay almak için gelen bir derviş değilim. Bu elmayı al götür ve Hanımınla paylaş. Yarısını sen ye, yarısını Hanımın yesin, inşallah sizin çocuğunuz olacak der. Hatem Şah sevinerek elmayı alıp bakar. Başını kaldırıp etrafa baktığında dervişin orada olmadığını görür. Padişah eve gelir. Hanımı Gülsenem ve padişah çok sevinçli, çok mutludur. Gülsenem: —Hayrolsun sen de sevinçli bir haber var der. Şah cebinden elmayı çıkarıp yarıya böler, yarısını kendisi yer, yarısını Gülsenem Hanım'a verir ve akşam olunca uyurlar. Sabah olunca padişah sarayına gider. Aradan bir müddet zaman geçer ve Gülsenem Hanım'ın dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra ikiz oğlan çocukları olur. Dadılar çocukları kundaklar ve sonrasında padişaha muştulu/müjdeli haber ulaşır. Padişahımız var olsun. Müj데미 isterim. Allah-u Teala sana ikiz oğlan çocuğu nasip etti. Hatem Şah müjdeciyi dünya malı ile gani eder. Bu olay üzerine yetimleri sevindirir, sadaka verir, köprüler camiler inşa ettirir. Dadılar toplanıp bu çocuklara isim vermek isterler. Birisi ben bu çocuğun adını Sicimgülü koydum. Ömrü Sicim gibi uzun olsun, diğeri ben Örken koydum. Örken gibi uzun ve dirayetli olsun, en sonunda dindar bir kadın gelip şöyle der. Hiç kimse incinmesin ben bu çocuklara öyle bir isim koyacağım ki birbirileri ile uyumlu olsunlar. Herkes bu söze razı olur. Kadın çocukların birinin adını Neriman diğeri adını Ferman koyar. Bu isimleri herkes çok beğenir. Adları ile yaşasınlar. Çocuklar günden güne büyürler ve her ikisi de yedi yaşına gelir. Hatem Şah çocukları için okul yaptırır ancak çocuklara ders verecek öğretmene ihtiyaç olur. Hatem Şah önceden düşünmüş ve bu işin olmasına (çocuk olması için halka yemek verilip dua edilmesine) Hoca Senan vesile oldu, çocukları ona emanet edeyim der, ancak sonradan Hoca Sinan'ın büyücü ve çok şeyi bilen biri olduğunu düşünerek bu işin sonunun iyi olmayacağına karar verir. Başka bir

öğretmen bulup çocukları ona emanet eder. Hal böyle olunca da Hoca Senan bundan dolayı çok incinir ve bunun üzerine şahın aleyhinde halkı dolduruşa getirir. Bunu duyan şah Hoca Sinan'ı idam ettirmeyi düşünür. Vezir başına gelecekleri anladığı için ailesini yüce bir dağın başına götürür, dağın etrafına kimse gelemesin diye sihir yapar ve bu dağın başında yaşamaya başlar. Kim bu dağa giderse sihirle hepsi taşa dönüşür. Bu olay üzerine artık kimse cüret edip oraya gidemez. Hoca Sinan'ın bir karısı bir de kızı vardı. Ancak kızı hem güzel hem de ileri görüşlüydü. Adı da Perizad idi.

Hoca Senan dağı efsunladığı için bu dağda öyle güzel çiçekler yetiştirmiş ki dağda yetişen bu çiçekleri herkes toplamak ister. Çiçekleri toplamaya gelenler sihirin etkisi ile taşa dönüşür ve bu güller hiçbir mevsim solmazlarmış. Hatem Şah Hoca Sinan'ı tutuklasınlar diye üzerine asker gönderir, bu askerlerin yarısı taşa dönüşür yarısı da kaçıp, dağılırlar. Kızın güzelliğine vurulan nice yiğitler bu dağa gittiyse de hepsi sihirin etkisiyle taşa dönüşür bu olay üzerine de kimse bu dağa gitmez. Hoca Senan bu dağda yaşayadursun Hatem Şah'tan size haber vereyim. Onun oğlanları on yedi, on sekiz yaşlarına gelip çatmışlardır. Ancak Gülsenem Hanım Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Hatem Şah yalnız yaşanmadığını görür, araştırıp, soruşturup Gülendamlar adında bir kadınla evlenir. Ancak Gülendirler şahtan çok daha genç yaştadır. Gülendirler Hanım bir müddet düşünür ve Hatem Şah'ın yaşının geçtiğini yarın öbür gün şah ölürse bu çocuklar bana bakmaz, bu servet, bu saltanat elimden gider, En iyisi Neriman Şahın aklını çileyim der. Bir gün sarayda Neriman Şah'tan başka kimse yokken Gülendirler Hanım Neriman'ın yanına gelir. Neriman Şah üvey annesinin fikirlerinin başkaca olduğunu görür. Ancak Neriman Şah eğer şariat izin verseydi seni öldürürdüm der ve hal böyle olunca Gülendirler Hanım hiçbir şey demeden sessizce kaldı ancak içinden, senin canını almak bana borç olsun diye geçirir. Aradan bir hayli zaman geçer ve bir Gülendirler Hanım yalandan hastaymış gibi davranır. Bu yalandan hastalık öyle bir hal alır ki iyileşmesinin mümkünü yoktur. Ne kadar hekim, lokman geldiyse de fayda etmez. Birkaç gün sonra Gülendirler Hanım düşüncelere dalar ve Hatem Şah saraya geldiğinde ona —Bir derviş geldi bana, derdimin dermanını buldum dedi. Şah o derman nedir? diye sorar. Gülendirler Hanım cevap verir. Derviş derdinin dermanı efsunlu dağda yetişen solmayan güldür, eğer bu gülü koklarsan iyileşeceksin, bu gülü de ancak Neriman Şah'tan başkası getiremez dedi. Ne yazık ki bu sözleri söyleyip derviş ortadan kayboldu der. Şah ise bu sözlere inanır,

çünkü ona elma veren dervişte aynen böyle aniden ortadan kaybolmuştu. Şah bu da aynı derviş olabilir diye düşünür ve bunun üzerine şunları söyler: —Pekala derviş demişse Neriman gidip getirir, Şah sonra oğlunu yanına çağırır. —Oğlum annenin derdinin dermanı bellidir, efsunlu dağdaki hiçbir mevsim solmayan güldür. O gülü koklasa iyileşecekmiş. Ancak onu da senden başka kimse getiremeyecekmiş. Neriman Şah: —Sevgili babacığım bu dermanı hangi doktor söyledi diye sorar babasına.

Hatem Şah: —Derviş gelip kendisi söylemiş sonrada ortadan kaybolmuş. Onlar her zaman sözlerini söyler ve kaybolurlar der. Neriman Şah: —Bir baba hiç öz oğlunu kendi eliyle ölüme gönderir mi? Sen bilmez misin ki oraya giden geri gelmez? Şah: —Oğlum bunu derviş demiş bil ki bu doğru olandır. Korkma git, inşallah sağ salim döneceksin der. Neriman Şah bu işin üvey annesinin hilesi olduğunu anlar ve üvey annesinin Neriman Şah'ın aklını çelmek için yanına geldiğinin aşık olmaması için, —Baba senin emrine uymak ve onu yapmak benim boynumun borcudur. Ancak sonrasında pişman olacaksın deyip ayağa kalkar. Gidip gerekli giysileri giyip, atının yanına gelir. Atının eyerini bağlayıp düşünceye dalar, ben bile bile ölüme gidiyorum, gidip kardeşimle vedalaşayım sonra yola düşeyim der. Kardeşinin yanına gelir, Ferman Şah kardeşinin cenk kıyafetlerini giydiğini görür. Ferman Şah: —Kardeşim uğurlar olsun nereye gidiyorsun? der. Neriman Şah hüzünlenir, kardeşten ayrılmanın, annesinin ölümünün ve babasının öz oğlunu ölüme göndermesinin üzerine yüreği coşar ve görelim ne der. Biz diyelim dinleyenler sağ olsun.

Neriman Şah:

Feleyin elinden şikayetim var,
Ezelden behtimi gara yazıbdır.
Atanın fermanı, ananın hiylesi,
Könderirler meni dara, yazıbdır.

Ferman Şah, kardeşim kurbanın olayım ne oldu nereye gidiyorsun? der.

Neriman Şah:

Ne geden gayıdı, ne de ki keler,
Ne sirrin öyrener, ne de ki biler,
Ne heste diriler, ne derman bular,
İşim düşüb ahu-zara, yazıbdır.

Nerimanın seferi tilsim dağı oldu.

Şirin şerbet içdim, mene ağı oldu.

Anağım ahır mene yağı oldu.

Caduya, tilsime, tora, yazıbdır.

Neriman Şah sözlerini tamamlar ve iki kardeş sarılıp vedalaşırlar. Ferman: —Bırak ben de seninle geleyim. Ölürssek de beraber ölelim der. Ancak Neriman buna razı olmaz, hiç olmazsa sen sağ kalırsın, beni üç ay bekle, gelirsem eğer gülü de getiririm, yok eğer gelmezsem bil ki başım dardadır. Neriman Şah kışla yaz mevsiminin arasında yola çıkar. Hava kah açık, kah boran, kah karlı olur. Neriman şah hayli zaman at sürüp yüce bir dağın zirvesinden geçer. Bu dağın adına Züvvar Dağı derler. Dağda Neriman öyle bir kar fırtınası yakalar ki, artık yolunu şaşırıp kendi kendine ey dil-i gafil gör ki ölüm beni nasıl bir yerde yakaladı der. Bütün çocukluk çağı, kardeşi ile geçirdiği günlerinin hepsi gelip gözünün önünden geçer. Okuduğu, at sürüp, şad olduğu günleri aklına gelip, hüzünlenir görelim ne söyler:

Aman felek, men sene neylemişdim,

Künbekün artırdın azarım benim.

Yatırdın taleyimi, bağladı behtim,

Saldın bu yerlere küzarım benim.

Elim çatmır elden halallığı alım,

Elaç budur gardaşım yada salım,

Gorhura ki, ölüb men burda galım,

Ahır itkin ola mezarım benim.

Çoh bela körünür tilsim dağında,

Terlan da galar mı sar oylağında,

Nerimanam, galmışam dar ayağında,

Bağlandı hoş künüm, küzarım benim.

Sözünü tamamlayıp bir müddet yine atını sürer. Bir rüzgar esip sisi, fırtınayı dağıtır. Fırtına dinip, hava açılır. Daha sonra Neriman Şah yolunu bulup kendi yolundan devam eder. Bir müddet yol aldıktan sonra bir yerde yedi yolun ayrıldığını görür. Bekleyip derin derin fıkirlere dalar. Sanırım benim başıma bu işleri getiren Hakkın kendisidir.

Çünkü kaderime ne yazılmış görmeliyim, sen de Hakkın yazdığına razı ol, nereye giderse gitsin bu yolun birine düş der. Eğer kısımette varsa Allah bana doğru yolu gösterir, yoksa maksadıma ulaşamam, sonu ne olursa olsun diye düşünür. Neriman Şah düşüncelidir, görelim ne söyler biz söyleyelim sizler sağ olun:

Kece-kündüz sensen dilim ezberi
Meded Allah imdad eyle sen mene,
Her zaman dadıma çağırırım seni,
Meded Allah, imdad eyle sen mene.

Gohumdan, gardaşdan men oldum cüda,
Yetirsin dadıma o sirri Huda,
Ya gismet, sağ kelem, ya kadem bada,
Meded Allah, imdad eyle sen mene.

Nerimanam, düşmüşem çöl-biyabana,
Yohdur ki, halıma ağlasın ana,
Cadalar ayrılır bir neçe yana,
Meded Allah, imdad eyle sen mene.

Sözünü tamamlayan Neriman Şah bir müddet daha atını sürer, sonra yolun kenarında bir tahtanın üstünde bir yazı görür, yazıda giden geri gelmez diye yazmaktadır. Neriman Şah bekleyip kendi kendine düşüncelere dalar ve sonra belki de benim aradığım yol budur gelip ulaştım şimdi ne yapacağım? der. Kavga değil ki kavga edeyim ya öldüreyim ya da öleyim. Bu efsundur bunun da ilmini ben bilmem der. Bir müddet daha düşündükten sonra —Her şeyi yaratan Allah ne yazmışsa onu göreceğim der. En iyisi medete Allah'ı çağır belki sana yardım eder der ve görelim ne söyler:

Bundan artıg dar kün olmaz,
Yetiş dada mövla haray!
Seni çağırın darda galmaz,
Yetiş dada, mövla, haray!

Kezib çölden-çöle düşdüm,
Bir daş idim, çöle düşdüm,

Gerib, gurbet ele düşdüm,
Yetiş dada, mövla, haray!

Bu ne yoldu, keden kelmez?
Sen bilirsən, kimse bilmez,
Ferman ağlar, üzü külmez,
Yetiş dada, mövla, haray!

Neriman, yeten yoh halıma,
Hesret galdım öz elime,
Daha kedirem ölüme,
Yetiş dada, mövla, haray!

Sözünü tamamlayan Neriman Şah yine atını sürüp bir hayli yol alır. Bir müddet at sürüp, yol aldıktan sonra yüce bir dağın eteğine gelir. Dağın her yanının uçurum olduğunu görür. Tırmanmaya hiçbir yol yoktur. Dağın zirvesine bakınca insanın aklı şaşacak, insanı meftun edecek kadar güllük çiçeklik bir yer olduğunu görür. Aradığı dağın bu dağ olduğunu düşünür. Ancak etrafına bakınca yukarı çıkacak bir yol bulamaz. En sonunda dar/ince bir yol görür. Bu yolda giderken yolun kenarında uzun sakallı, mavi gözlü, biraz da yüzü çopur bir ihtiyar yolun kenarında oturuyor. Neriman selam verip düşünür, bu ihtiyar dünya görmüş adamdır, derdimi buna anlatayım, belki yardım eder. İhtiyar çok tatlı dille Neriman'ın selamını alıp, ayağa kalkar ve —Oğlum buyur ne maksat için geldin der. Neriman Şah: —Amca, ben buradan solmayan gül almaya geldim, çünkü üvey annem hastadır, onun dermanının bu gül olduğunu söylediler, eğer onu koklarsa iyileşir der. İhtiyar: —Çok güzel oğlum gidelim, ne de olsa تنها yerdir, topla git hastan da iyileşsin der. Oğlan ihtiyarın peşine düşüp, bir müddet gittikten sonra, ihtiyar sihiri yapıp üflediğinde Neriman durumu anlayıp kılıcına el atar ancak eli kılıcına gidemez, geç kaldığını anlar. Kollarını hissedemez ve hareket ettiremez olur. Artık efsunlanmıştı. İhtiyar bu durumu görüp kakhaha atar ve der: —Oğlum o gördüğün taşlar ne zaman iyileşip gidersen, sen de o zaman gidersin der. Neriman Şah naçar kaldığını anlar ve ihtiyara yalvarmaya başlar. Görelim ne der:

Neriman Şah:

Goca and verirem sirri-hudaya,

Cavanam kel gıyma- cavan ölüm men.

Cebrayıl ketiren haggı nidaya,

Cavanam kel gıyma- cavan ölüm men.

Hoca Senan kakhaha atıp cevap verir:

Oğlan ne hudaya sen and verirsən,

Ateş alıb daha burda yanarsan.

Goymaram salamat kedeseñ burdan,

Ne sirrin duyarsan ne de ganarsan.

Neriman Şah:

Anam yohdur bu derdime ağlaya

Ne bacım var başa gara bağlaya

Gıyma gardaşıma, sine dağlıya,

Cavanam, kel gıyma cavan ölüm men.

Hoca Senan:

Çok gelibdir senin kimi çavanlar,

Goldan guvvetliler, deliganlılar,

Ahır daşa dönüb kör nece canlar?

Bir neçe künedek sen de dönersen.

Neriman Şah:

Nerimanam, atamın budur fermanı:

Analığım heste, sağalmır canı,

Deyirler burdadır onun dermanı

Cavanam, kel gıyma cavan ölüm men.

Hoca Senan:

Atanın közleri çoh yola bahar,

Hiylekar sözü ile yolundan çıkar,

Senanın tilsimi sineni yahar,

Bezib öz canından sen oysanarsan.

Sözünü tamamlayan Hoca Senan Neriman'ı alıp götürür. Hoca Sinan'ın bir zindanı vardı, eline geçenleri efsunlayıp bu zindana atar sonra bu insanlar birkaç güne taş olurlardı. Neriman Şah'ı da götürüp aynı zindana atar, kendisi de çıkıp gider. Yine aynı ince yolda beklemeye ve gelecek olanları gözlemeye başlar. Hoca Senan gözleyedursun Neriman Şah'tan haber vereyim. Neriman Şah her yerden naçar kalınca Allah'tan yardım dilemeye başlar. Görelim ne söyler:

Dar günde galanın dadına yeten,
Men darda galmışam, azad et meni,
Hışımla galdırıp heyberi atan,
Men darda galmışam, azad et meni

Birce zerbe ile yıhan enteri,
Gud deye satılıb kezen berberi,
İşare eyleyen şeggi-gemerî,
Men darda galmışam azad et meni.

Bir işaresiyle suyu eyleyen,
Meracda Resulnan temanın yeyen
Dağ başında ejdahani ten bölen
Nerimanam dardayam azad et meni.

Sözünü tamamlayan Neriman Şah o gece sabaha kadar bekler, sabah olunca kimsenin yardımına gelmediğini görür. Daha sonra ayağından başlayarak yavaş yavaş taş döner. Neriman Şah kendi kendine canı gönülden çağırıp "Beni azad et" diye düşünür. Bir kez daha canı gönülden çağır belki duyar bana yardım eder der. Çünkü daha çok gencim ve hiçbir murada yetmedim. Görelim Neriman Şah ne söyler, biz söyleyelim siz şad olun:

Neriman Şah:

Ey meni helg eden büyük yaradan,
Kerem eyle, gurtar meni bu dardan.
Könlüm yasdan çılmır, gelbim garadan,
Kerem eyle, gurtar meni bu dardan,

Mehemmet peygamber haggın Resulu,
 Heyderi kerrarı, sahib düldülü,
 Deyirler sidg ile çağırsan keli,
 Körem eyle, gurtar meni bu dardan.

Çağırırım Hüseyini, imam Heseni
 Hızırı, Mehdini —Sahib zamanı,
 Nerimanam, ketirmişem sene imanı,
 Kerem eyle, gurtar meni bu dardan.

Sözünü tamamlar sonra gözüne bir küçük uyku gelir, bir ses geldiğini duyar. Oğlum neden gam deryasına dalmışsın, gafletten gözünü aç. Gözünü açtığında bir Arap'ın başının yanında durduğunu görür. Bu adamın yüzüne baktığında yüzünün-gözünün nurunun gökyüzüne kadar çıktığını görür. Neriman Şah:—Siz kimsiniz? diye sorar. Arap: —Benim, geldim, korkma sabah erkenden özgür olacaksın der. Neriman Şah: —Ben özgür olsam da neye yarar ki yarı insan yarı taşım der. Arap: —Sen henüz taş değilsin der. Neriman Şah bunun üzerine eline koluna bakınmaya başlar. Ne olduğunu anlayamamışken Arap'ın ortadan kaybolduğunu fark eder. Neriman sevincinden sabaha kadar uyuyamaz. Neriman'ın bedeni önceki halini geri döner. Neriman Şah sevincedursun size Arap'tan haber vereyim. Arap Neriman Şah'ın yanından çıkıp Hoca Sinan'ın kızı Perizad Hanım'ın yanına gelir. Kızı uyandırıp ona sabah erkenden babasının zindanına gitmesini söyler ve şöyle devam eder. Baban oraya bir oğlan atmış eğer bu oğlanı özgür bırakırsan senin kaderini ona, onun kaderini de sana yazarım, tez zamanda gayene ulaşırsın der. Kız ayılıp kendine geldikten sonra sabaha kadar uyuyamaz. Sabah olur, üstünüze hayırlı sabahlar açılsın. Kız erkenden kalkıp, bunun nasıl bir iş olduğunu, bir uyku mu yoksa gerçek mi olduğunu anlamaya çalışır. Bunun üzerine kız gidip zindana bakar ve gerçekten de zindanda bir oğlanın olduğunu görür ve oğlanın ay gibi çehresinin güzelliğine bakar. Kız oğlanı görür görmez ona tüm kalbiyle vurulur. Sonra zindan ayrılıp çabucak babasının yanına gidip sevgili babacığım, senin yanına bir şey söylemek için geldim der. Babası da kızım ne derse ben onu yaparım der. Çünkü babası kızını çok ama çok severmiş.

—Rica ederim babacığım zindan attığın oğlanın ihtiyarını bana ver, ta ki taş olana kadar ona bakayım. Haz alayım onun taşla dönüşmesinden, ona baktıkça ilham alayım, ona

baktıkça gamım kederim azalsın der. Hoca Senan biraz düşündükten sonra kızının kalbini kırmak istemez ve oğlan tılsımlı olduğu için bir yere kaçamaz. Daha sonra kız gidip oğlanı zindandan çıkarır ve götürüp kendi zindanına atar. Kız bekler ve gece olunca kalkıp doğruca oğlanın yanına gelir. Oğlana olan sevgisini anlatır. Bakalım ne söyler:

Perizad:

Başına döndüyüm növrete cavan,
Gel al meni, şahı sultan olarsan
Sende benim eşg oduma alış yan,
Gel al meni, şahı sultan olarsan.

Neriman Şah:

Başına men dönüm Perizad Hanım
Nece deyim alım seni men galım?
Sendedir fermanı bu şirin canın,
Nece deyim alım seni men galım?

Perizad:

Çoh cavanlar mene elçi gelibdir.
Ne çare bulubdur, nede alıbdır.
Ahır daşa dönüb nakam kalıbdır.
Gel al meni şahı sultan olarsan.

Neriman Şah:

Eşgin semendini minib çalaram,
Gedim yine gelib seni taparam,
Gelmişem anama derman aparam,
Nece deyim alım seni men galım?

Perizad:

Gözeller perisi deyirler mene
Gellersen, bir daha kelmezsene yine.

Felek taleyimi yazıbdır sene,
Gel al meni şahı sultan olarsan.

Neriman Şah:

Şehzade Nerimanam, şahın oğluyam,
Gardaşdan ayrıldım sine dağlıyam
Taleyi kem gulam, golu bağılyam,
Nece deyim alım seni men galım?

Sözlerini tamamlarlar. Kız: —Oğlan bil ve haberdar ol ki bir Arap gelip beni sana, seni bana yazdığını söyledi ve ortadan kayboldu. Şimdi iyice düşün, eğer razı olursan benimle evlenirsin ve bütün bu dağın şahı, sultanı olursun. Eğer bu işe razı olmazsan tılsımdan kurtulamazsın ve taş olursun. Neriman Şah: —Perizad Hanım seni alsam da burada kalamam. Benim akrabalarım, anam, babam yollarımı gözlerler. Bir de yürek parem kardeşimin gözü yolda bırak geldim. O şimdi ağlaya ağlaya beni bekliyordur. Eğer benimle evlenmek istersen benim büyümü boz ve ikimiz de birlikte benim ülkeme gidelim. Kız: —Peki babam buna izin verir mi? Neriman Şah: —Onun sırrını da sen bilirsin, bir yolunu bul kaçalım, gidelim. Bunlar böyle konuşadursunlar size Ferman Şah'tan haber vereyim. Ferman Şah kardeşinin verdiği sürenin bittiğini görünce oturup bir hayli ağlar ve uykusu geldiğinde uyuya kalır. Rüyasında kardeşinin bir derya üzerinde kaldığını ve hiçbir yana çıkamadığını görür. Kardeşim kah ateşte yanıyor, kah annesine sesleniyor, kah da kardeş deyip ağlıyor. Hemen uykundan uyanıp başlar ağlaya-ağlaya hazırlanmaya. Sonunda cenk kıyafetlerini giyip, atını hazırlamak için çıkartır. Atına binmek üzereyken babası görür ve —Gecenin bu vakti bu ne yolculuğudur, nereye gidiyorsun? der. Ferman Şah ağlaya-ağlaya babasına neler söylemiş:

Yatmış idim habı geflet içinde,
Rö'yada gardaşı darda körmüşem.
Bir derya üzünde, duman-çiskinde,
Çovgunda, boranda, garda körmüşem.

Kah gördüm alovda tek-tenha yanır,
Kah gördüm uzanıp gana bulanır,

Can ana, deyiben gardaşın anır.
Gelbini ateşde nara körmüşem.

Şahzade Fermanam gem ferağında,
Düşürem yola gardaş sorağında,
Gardaşım dardadır tilsim dağında
Gözü yolda intizarda körmüşem.

Sözünü tamamlayan Ferman Şah, uykusunu babasına anlatır. Babası da : —Oğlum dert etme, kâbus görmüşsün, Derviş demişse hiçbir şey olamaz. İnşallah, sağ salim gelecek der. Ferman Şah: —Baba bu söz dervişiñ sözü değildir, üvey annemin hilesidir. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar, her şey ortaya çıkınca pişman olursun der ve atına binip yola düşer. Bir müddet at sürüp yol aldıktan sonra birden bire gözünün önüne kardeşi Neriman'la geçirdiği günler, annelerinin bunları nasıl büyüttüğü zamanlar aklına gelir ve başlar kardeşini görebilmek için Allah'a yalvarmaya.

İnsi-cinni, yeri, köyü yaradan,
Yareb, gardaşımı senden isterem
Ey burağı minib mehraca keden,
Yareb, gardaşımı senden isterem.

Gardaşdı gardaşın arhası, dağı,
Dizinin tageti, gelbinin yağı,
Onsuz nece dolanım men yaylağı
Yareb, gardaşımı senden isterem.

Men fermanam, Hatem Şah'ın oğluyam,
Cavan ömrüm gurbetde, ele bağılyam,
İtibdir gardaşım sine dağılyam,
Yareb, gardaşımı senden isterem.

Sözünü tamamlayan Ferman Şah yine bir müddet atını sürüp gider. Ferman Şah atını süredursun, size Neriman Şah'tan haber vereyim. Perizad Neriman'ı kendi zindanına attı ancak her gece kendi yanına götürüp sabaha kadar edip, sabah olunca yine götürüp zindana atar. Ancak Neriman hala büyüñün etkisindedir. Bir gece Neriman Şah

kardeşinin savaş kıyafetlerini giydiğini ve kavgada olduğunu, alevin, kanın içinde kardeş diye seslendiğini görür. Neriman Şah uykusunda kardeşinin sesine ses verip bağırır, can kardeşim dediğinde kendi sesine uyanır. Perizad Hanım sorar. Neriman ne oldu? Şimdi uykusunu görelim nasıl söyler. Neriman Şah tarafından biz söyleyelim, sizler sağ olun.

Başına döndüğüm Perizad Hanım.

Felek ne ketirdi benim başıma?

Hesret goydu vetenime, elime

Ahır zeher gatdı şirin aşıma.

Gohumdan gardaşdan oldum cüda men

Gece-gündüz çağırırım huda men

Gardaşım körmüşem bil yuhuda men

Bu gece yuhuda keldi tuşuma

Bahıram her yana bağlıdır yolum,

Gece-gündüz ganlar ağlar ehvalım

Nerimanam, bilmirem ne çare bulum?

Özüm de lap mat galmışam işime.

Neriman Şah sözünü tamamlayıp rüyasını Perizad Hanım'a anlatır. Perizad Hanım: — Neriman kardeşin gelecek. İnşallah gelince babamın eline düşmez, çünkü eline geçerse onu büyüleyecek. Bunlar böyle konuşadursun, size Ferman Şah'tan haber vereyim. Ferman Şah bir hayli yol aldıktan sonra bir yüce dağın başında nurani bir ihtiyar adamın inek otlattığını görür. Kendi kendine bu ihtiyara yaklaş yolu bu adamdan sor diye düşünür. Ferman Şah ihtiyara yaklaşıp, onun çok nurani, hoş yüzlü biri olduğunu görür ve tılsımlı dağın yolunu bundan sormayı düşünür. Daha sonra ihtiyara yaklaşıp selam verir, ihtiyar onun selamını alır. Ferman Şah: —Amca size bir şey sorabilir miyim? İhtiyar da elbette sor der. Ferman Şah: —Ben seninle daha yakından tanışmak isterim der. İhtiyar, benim adım Cahandar'dır. Bu dağı kendime mesken ettim der. Kendim için mal-mülk topladım, burada yaşıyorum der. Ne dersen senin için yaparım deyince, Ferman Şah bakalım ihtiyara neler der, ihtiyar ona ne cevap verir.

Ferman Şah:

Başına döndüyüm nurani goca
 Goca men geribem yol köster mene,
 Malın gısmet olsun, gedesen hecce,
 Goca men geribem yol köster mene.

Goca Cahandar:

Başına döndüyüm şehzade cavan,
 Hansı yol deyirsen kösterem sene
 Penah olsun özü seni yaradan.
 Hansı yol deyirsen kösterim sene.

Ferman Şah:

Gül açmamış hezan vurdu bağımı,
 Gelbim sehr eyleyir gem otağını,
 İsteyirem kerem tilsim dağını.
 Goca, men geribem yol göster mene.

Goca Cahandar:

Tilsim dapı deyilen yaman beladı.
 Her yanı çiçekdi, güldü, laledi.
 Pozulmaz hasardı, sirli galadı.
 Özge ne yol desen gösterim sene.

Ferman Şah:

Şahzade Fermanam, bir şahın oğlu,
 Anadan bacıdan taleyi bağlı
 Gardaşım dardadır sinemdi dağlı.
 Goca men geribem yol göster mene.

Goca Cahandar:

Oğul yaman saldın sen gelbime şan
 Görek bu derdine men edim derman

Goca Cahandaram men sene gurban

Hansı yol deyirsen gösterim sene.

Her ikisi sözünü söyleyip tamamlarlar. Ferman Şah: —İhtiyar kardeşimin peşinden gidiyorum, ancak ne yapacağımı bilmiyorum, kardeşimi sağ salım bulup getireyim der. İhtiyar, şehzadeyi pek sever ve kendi kendine bu oğlan gitse Hoca Sinan'ın eline düşer ve büyülenir. Gençtir, yazıktır, en iyisi bu oğlanı eve götür diye düşünür. İhtiyarın evinde Terlan adında dünya güzeli bir kızı vardır. İhtiyar Ferman'ı eve götürüp kızını görüp onu sevmesini ve bütün varına servetine sahip olmasını ister. İhtiyar dedi oğlum uzak yol gelmişsin, eve gel biraz dinlen, bir şeyler ye sonra konuşuruz. İstişare ederiz. İhtiyar oğlanı eve götürüp, oturdular. İhtiyar kızını çağırıp halini keyfini sorar, bu vesileyle oğlan da kızı görmüş olurdu. Kız oğlanı görür görmez ona aşık olur ve ona hizmet etmeye başlar. Daha sonra oğlum sana yazık olur oraya gitme. Oraya giden geri gelmiyor der. Sen benim kızım ile evlen bütün bu servetin sahibi ol, benim de oğlum yoktur, bana hem oğul ol hem de damadım ol. Ferman Şah: — Amca ben mutlaka kardeşimin peşinden gitmeliyim. Eğer imkanın varsa bana yardım et gidip kardeşimi bulayım, eğer sağ kalırsam gelip senin kızını alırım der. Terlan Hanım babasından izin alıp Ferman Şah'a yardım için onunla gitmek ister. İhtiyar bunun üzerine yerinden kalkıp bir sandığın içinden iri kaşlı bir yüzük alıp oğlanın parmağına takarak, oğlum o tılsımlı dağın düşmanı bu yüzüktür. O dağa gidersen göreceksin ki her taraf kaya ve taştır ancak dağın başı gül ve çiçeklidir. Ne kadar gezersen gez, ne kadar farklı yol izlersen izle o dağa giden tek bir yol vardır. Bu yolda ise o ihtiyar oturur. Seni gördüğü gibi ayağa kalacak ve seni tatlı dille karşılayacak ve senin aklını karıştırıp seni büyüleyecek. O gelip senin ağzını lafa tuttuğunda, sen hemen bu yüzüğün kaşını sürt ve ihtiyara taraf tut, o anda ihtiyarın gözleri kamaşacak, görmesine mani olacak. O senin üstüne cinleri musallat edecek ve ateş yağdıracak, sen korkma yüzüğünü sürt ve onlara taraf tut o zaman hepsi mahvolacak. Sen ihtiyarın başını kesmeye çalış, kestiğin gibi dağdaki büyü bozulacak ve sen de özgür olacaksın der. Ondan sonra kardeşini bulursun. Ancak bu dediklerimi başaramazsan o zaman sen de orada kalırsın. Ferman Şah ihtiyarın yüzüğünün sırrını öğrendiği için sevinerek hazırlanmaya gider. Diğer taraftan Terlan Hanım Ferman Şah'ın hazırlandığını görünce, kalbi hüznle dolar, siyah saçlarından üç tel ayırıp saz niyetine bağrına basıp görelim ne söyler, Ferman Şah ne cevap verir? Her ikisi tarafından cevap verelim sizler şad olun.

Terlan Hanım:

Başına döndüyüm şahzade Ferman
 Get Fermanım, sağlık ile gelesen.
 Sene kömek olsun seni yaradan,
 Get Fermanım sağlık ile gelesen

Ferman Şah:

Başına döndüyüm a Terlan Hanım
 Can Terlanım gısmet olsa gelerem
 Sen benim cananım, sen benim canım
 Can Terlanım gısmet olsa gelerem.

Terlan Hanım:

Baharam yollara, gözlerem seni,
 Yatmaram gündüz ne de geceni,
 Gözlü yaşlı ağlar goyursan meni,
 Get Fermanım sağlık ile gelesen,

Ferman Şah:

İlgar veren unutmaz ilgarını
 Çekerem gardaşın ahu zarını,
 Terk etmerem seni kimi yarımı,
 Can Terlanım gısmet olsa gelerem.

Terlan Hanım:

Men Terlanam kesmerem e'tibarı
 Pozmaram arada ehdi ilgari
 Golu bağlı gözleyirem yolları
 Get Fermanım sağlık ile gelesen.

Ferman Şah:

Men isterem gedem yarın bağına

Sınıg könlüm dönüb gan otağına
 Fermanam gedirem tilsim dağına
 Can Terlanım gısmet olsa gelerem.

Sözlerini tamamlarlar. Ferman Şah: —Terlan Hanım eğer ölümden fırsat olursa, sağ salim kardeşimi bulursam yanında gelip seni de götüreceğim der ve Ferman Şah ihtiyarla, Terlan Hanım’la vedalaşıp yola düşer. Epeyce at sürdükten sonra tılsımlı dağa ulaşır. Hiçbir yerden yol olmadığını görür. Son çare dar olan yola düşer. Bu yolda biraz ilerledikten sonra aynı ihtiyara rastlar. Selam verdikten sonra, yaşlı adam bunu görünce ayağa kalkar ve çok tatlı bir dille Ferman Şah’ı kandırmaya çalışır. Bu esnada Ferman’ın aklına ihtiyar çobanın anlattıkları gelir. Elindeki yüzüğün kaşını ovalayıp büyücü ihtiyara doğru tutar. İhtiyar yüzüğü gördüğü gibi sureler, dualar okuyup cinlerini çağırmaya ve kahkaha atıp gülmeye başlar. Ancak Ferman Şah dirayetli durarak yüzüğünü ovalamaya devam eder ve cinleri yok eder. Ferman Şah ileri yürümeye çalışırken duman tüm dağı kaplar. Bu olanları gören Perizad Hanım: —Neriman bir hadise var, babam darda kalmış, onun dağı böyle duman kaplamış der. Kalk yardımına gidelim. Kalkıp her ikisi de hazırlanıp yardıma gidedursunlar size Ferman Şah’tan haber vereyim. İhtiyar Ferman Şah’ın üzerine her türlü cini, varlığı vs. gönderir. Bunun üzerine Ferman Şah görelim Ferman Şah ne söyler Allah’tan nasıl yardım diler:

Çekib gılncımı girrem meydana,
 Mevlamnan özüme imdad isterem
 Bezerem meydanı tamam al gana
 Mövlamnan özüme imdad isterem.

Neriman Şah gelip kardeşini tanımaz, ancak aniden aklına kardeşini rüyasında gördüğü gelir. Daha sonra kendi kendine bu vuruşan oğlana hangi diyardan geldiğini, kim olduğunu sor diye düşünür. Aldı Neriman Şah:

Cenge girip cengi savaş eyleyen
 Söyle görüm ne diyardan gelibsen?
 Öz özüne havalanıp seyleyen
 Söyle görüm ne diyardan gelibsen?

Ferman Şah:

Hain düşmen olub benimle yağı
 Dağıdıb talayacam men bu dağı
 Çünkü burdan aldım gardaş sorağı
 Mövlamnan özümə imdad isterem

Neriman Şah:

Gel girme menle dava behsine
 Dayana bilmezsen şir neresine
 Sesin benzer Ferman Şahın sesine
 Söyle görüm ne diyardan gelibsen?

Ferman Şah:

Fermanam Rüstemi tökerem ganı
 Boyaram ganına hain düşmeni
 Haligim yar olsa allam meydanı
 Mövlamnan özümə imdad isterem.

Ferman Şah sözünü tamamlayıp, hücum eder ve ihtiyarın başını kesip kenara savurur. Neriman Şah Ferman ismini duyunca içi dolup taşar. Çünkü ihtiyar ölmüş büyü bozulmuştur. Aldı Neriman Şah:

Seninle ceng eden şahı Neriman
 Yaralı könlümü alıbdır duman
 Dayan bu sesine gardaşın gurban
 Söyle görüm ne diyardan gelibsen?

Sözünü tamamlayıp yakına gelen Neriman Şah, bu oğlanın kardeşi Ferman Şah olduğunu görür. Her iki kardeş birbirine sarılıp kucaklaşır. Neriman'ın sevinden kalbi coşa gelir bakalım ne söyler, kardeşi ne cevap verir? Biz söyleyelim sizler şad olun:

Şükür olsun yaradan
 Yene çatdım sene gardaş
 Felek üzmüşdü elimi
 Gelmişdim bil cana gardaş.

Ne elim çatdı vetene
 Ne derdimi deyem sene
 Şükür hagga gördüm yine
 Ümid verdin mene gardaş.

Nerimanın derdine derman
 Atam buyurmuşdu ferman
 Galmışdım burda Bbey güman
 Özüm yana-yana gardaş

Sözlerini tamamlar. Bir müddet oturup sohbet edip sonra eve giderler. Perizad Hanım bunlara izzet-i ikramda bulunur. Birkaç gün burada kalıp dinlenirler. Daha sonra Perizad Hanım: —Neriman ben sana demiştim kardeşin gelecek ama sen inanmamıştın, şimdi söylediğime inandın mı? Babam öldü artık burada kalmamızın bir anlamı yok. En iyisi buralardan gidelim, bunlar Hoca Sinan'ın kıymette ağır, ağırlıkta hafif mallarını atlarına yükleyip yola koyulurlar. Biraz at sürüp yol aldıktan sonra, yol Cahandar'ın mesken tuttuğu yere düşer. Ferman Şah: —Kardeş ben burada birine söz verdim. Burada bir ihtiyar var bana yardım eden ve seni bulamama ve serbest bırakmama vesile olan. Şimdi onun evine gidelim. Her üçü de Cahandar'ın evine giderler. İhtiyar bu üçünü de candan karşılar. Hemen Terlan'ı çağırır. Terlan Hanım gelip Ferman Şah ve kardeşinin sağ salim döndüğünü görünce yüreği coşa gelir. Siyah saçlarından üç tel koparıp saz niyetine bağrına basar. Görelim Ferman Şah'ın gelmesine neler söyler:

Şükür hagga gardaşını getirdin
 Ala gözlü şah Fermanım, hoş geldin
 Cefa çekdin metlebine yetirdin
 Ala gözlü şah Fermanım, hoş geldin

Herden eyvanıma gemli çıhardım
 Şirin canım gam oduna yahardım
 Melül-melül yollarına bahardım
 Ala gözlü şah Fermanım hoş geldin

Men Terlanam her cefadan dözerem

Bir canım var yar yolunda üzerem
 Perizadla durub goşa gezerem
 Ala gözlü şah Fermanım hoş geldin.

Sözünü tamamlar. İhtiyar Cahandar: —Siz nikahsız yaşayamazsın der. İhtiyar okumuş, bilgili adamdı, Perizad'ın Neriman'a, Terlan'ın ise Ferman'a nikahını kıyar ve şimdi birbirinize helalsiniz der. Birkaç gün burada kalırlar ve dinlenirler. Sonra Cahandar'dan izin alıp her dördü de at sorup boranlı karlı dağa gelirler. Şimdi ise baharın en güzel zamanlarıdır ve her yer güllük çiçekliktir. Neriman Şah bu dağdan geçerken karlı ve fırtınanın içinde kaldığını hatırlar ve başına gelenlerini kardeşine anlatır. Yüreği coşan Neriman Şah görelim neler söyler:

Bir zaman her yanın boran gar idi
 İndi açılıbdır güllerin dağlar
 Gözeller seyr edir yaylaglarını
 Eceb seyrangahdı bellerin dağlar.

Payız olcag eller köçür arana
 Sen de bürünürsen çiskin, borana
 Gış gelende sen dönürsen virana
 Yaz olcag açılır yolların dağlar

Çohları gelibdir sende köç salıb
 Kimi dövran sürüb hem ilham alıb
 Nece geribler sen yola salıb
 Çoh olubdur geyli galların dağlar

Cavanlar at sürüb aşıb belinden
 Gözeller seyr edir, derir gülünden
 Herden guruldayıb yağış selinden
 Car olur çaylara sellerin dağlar.

Nerimanam metlebin derdi yaradan
 Könlüm yasdan çıhdı gelbim garadan

Yene gelib men keçirem buradan

Barı hoş keçine halların dağlar.

Sözünü tamamlar. Her dördü de at sürüp yol almakta olsunlar, size Hatem Şah'tan haber vereyim. Hatem Şah oğullarının gitmesinin ardından kendi kendine düşünüp acaba çocuklar gerçeğimi söylüyor, Gülendam Hanım evlatlarıma tuzak mı kurdu? Bunları düşündükten bir müddet sonra uykuya dalar. Rüyasında elma veren dervişi görür. Derviş, Hatem Şah Allah-u Teala sana kerem edip ikiz oğlanlar nasip etti. Onları da sen kendi ellerinle ölüme gönderdin. Peki, senin sonun ne olacak? Çabuk ol evlatlarının peşinden git der. Hatem Şah uykudan uyanıp sabaha kadar uyuyamaz. Tan atınca hemen kalkıp emir verir ve askerleri toplanır. Ordusuna emreder ve savaş kıyafetlerinizi giyinin der. Ordu hemen hazır olur. Hatem Şah önde ordusu arkada sefere çıkar. Ordu giderken diğer taraftan iki kardeş dönmektedir. Neriman Şah etrafta ordunun olduğunu sanki kara bulut gibi dünyanın üstünü kapladığı gibi çok olduğunu görür. Kardeş sonumuz geldi der. Orduya doğru yaklaşınca ordunun başında rehberlik edenin babaları olduğunu görürler. İyice yakınlaştıktan sonra birbirlerini tanırlar. Hatem Şah oğullarını görünce aklını yitirip yere düşer. Yüzüne su serpip biraz beklerler ve yavaş yavaş kendine gelir Hatem Şah. Ayağa kalkıp oğlanlarını ve gelinlerini bağrına basıp kucaklar. Hatem Şah: —Oğullarım, sizin başınıza ne haller geldi böyle? Bunlar hakikat mi yoksa hile mi bilemedim? Benden hiçbir şey saklamayın doğruları anlatın. Neriman Şah: —Baba artık zamanı geldi her şeyi sana anlatmalıyım. Sonrası senin tasarrufundadır. Nasıl istersen öyle davran der. Aldı Neriman Şah görelim babasına ne söyler:

Haligin kudreti cuşa gelende

Rehm eyledi cah-calalına ata

Kereminnen bir çüt oğul behş etdi

Yanmadı oğlunun halına ata

Anağım uydu şeytan feline

İstedi ki meni ala eline

Ahrı meni saldı tilsim yoluna

İnanıp sen onun feline ata

Getdim ora bir gocaya tuş oldum

İtirdim ağılımı hem bihuş oldum,
Yarı insan yarı dönüb daş oldum
Uydum onun yağlı diline ata

Ağalar ağası yetdi dadıma
Çünkü çağırdım onu imdadıma
Şükür hagga yetirdi muradıma
Elim yetdi gardaş eline ata

Nerimana şirindi öz vatani
Gelbim arzuladı görüm seni
Analıg hiylesi terk etdi meni
Gönderdi solmayan gülüne meni.

Sözünü tamamlar. Neriman Şah başına gelenlerin hepsini babasına anlatır. Babası da —
canın sağ olsun şükür Allah’a sizi sağ salim bana verdi. Sonrasını düşünmeyin ben
elimden geleni yapacağım der. Nihayet gelip ülkelerine ulaşırlar. Bütün yollar süslenir
ve Geysar vilayetine müjdeli haber verilir. Herkes bu haberi sevinçle kutlar. Sonra
Hatem Şah emreder hemen darağacı kurulsun. Hemen darağacı kurulur. Şah Gülendam
Hanım’ın idam edilmesini emreder. Cellatlar Gülendam Hanım’ı idam ederler.
Gülendam Hanım idam edildikten sonra Hatem Şah dönüp Neriman Şah’a dönüp
görelim neler söyler:

Haggın yazdığı yazıdır.
Gül başına geldi haray.
Öz-özüne açan güller,
Hezan vurub soldu, haray!

Haggın yolunu azanlar
Fitne-fesad şer gezenler
Tele gıyusun gazanlar
Öz kendini saldı haray!

Neriman ağa yetdi dada

Gem çekmeynen bu dünyada
 Namerd yetmedi murada
 Ahır nakem oldu, haray!

Sözünü tamamlayan Hatem Şah bütün sokakları süsletir. Kırk gün kırk gece düğün dernek kurulur. Her iki oğlunu da mutlu eder. Allah herkese mutluluk nasip eylesin. Hatem Şah yaşlandığı için Neriman'ı yerine tayin eder. Kendisi de istirahate çekilir. Bu yerde bir aşık bu düğünü görür ve görelim ne söyler:

DUVAG GAPMA

Halig özü cuşa gelib
 Gelem çekib cana yazıb
 Aya güne gerar verib.
 Dolanır cahana yazıb
 Dünyanı gözel yaradıb
 Zinyeti insana yazıb
 Hestelere şefa verib
 Tebibi dermana yazıb
 İblise guvvet veribdir
 Hökm edir her yana yazıb

Hatem Şahda yolun azıb
 Uydu şeytanın feline
 Öz eli ile öz oğlunu
 Gönderdi tilsim yoluna
 Goca Senan cadu edib
 Yanmadı onun halına
 Ezelinden tamah salıb
 Aldandı dünya malına
 Gadir mövlam rehme gelib
 Perizadı Nerimana yazıb

Min togguz yüz altmışın
 Altıncı ilinde başlanıb

Seggizinde tamam olub
 İki il üstünde işlenib
 Var olsun üstad elleri
 Her renkle nahışlanıb
 Dolanıb gurbet elleri
 Her bir yannan algışlanıb
 Nesillere yadigardı
 Yetmiş yeddi hane yazıb

Sadahlı Aşık Mehemmet
 Yazır Neriman dastanını
 Hatem Şahı nezme çekir
 Birde oğlu Fermanını
 Cahandarın üzüyü ile
 Alır Senanın canını
 Gülendamı dara çekir
 Özü kesir divanını
 Nerimanı azad edir

Terlanı Fermana yazır.” (*Aşık Mehemmet Sadaxlı Goşmalar-Müxemmesler-Dastanlar- (1999- Bakü), Güneş Neşriyat.*)

Rüstem Ve Zöhrab Destanı

“Usta malı

Dünya çoh şirindir insanoğluna
 Ahırın vefasız ağlar görmüşem
 Dünen ferehlenib açan gülleri
 Bugün hezan vurmuş bağlar görmüşem

Dünen hökm süren böyük hanları
 Bugün mezlum gördüm o insanları
 Dünen ganlar töküb gan soranları
 Bu gün sinesini dağlar görmüşem

Dünen at belinde çövlan vuranı
 Bu gün geddin eyib olub nuranı
 Dünen dosta hile tele guranı
 Bugün özü düşüb ağlar görmüşem

Dünen mezlum gezen kasıb canları
 Bu gün behti vurub gazanan varı
 Dünen işret eden növ cavanları
 Bugün taleyni bağlar görmüşem

Dünenki nökerini gohum gardaşı
 Bugün şahlıg edir her gedem başı
 Sadaklı Mehemmet dostu yoldaşı
 Bu gün olub özüne dağıdar görmüşem

Ustalar usta malını bir demez iki derler, biz de diyelim iki olsun. Düşmanın ömrü yaprak gibi tek olsun.

Vahtında yetirib kömek elini
 Menimle vermedi el ele dünya
 Neyime gerektir vahdı keçende
 Göyden gızıl yağdır el ele dünya

Açdı yel üstümnən esdikçe esdi
 Yağan gar yolumu bağladı kesdi
 Gel meni yandırma bu geder besdi
 Men ki ne Keremem ne lele dünya

Yolsuz yohuşlarda yordun dizleri
 Ahında gururtun göy denizleri
 Goy kessin çiyinimi kendir izleri
 Derdi derd üstünen şelege dünya

Aşılmaz yolları men nece aşım
 Zelimhan fikirden çatılır gaşım
 O senin daşındır bu menin başım
 Ne geder istersen gel ele dünya

Ustalar usta malını iki demez üç derler. Biz de diyelim üç olsun düşmanın ömrü az olsun.

Hagg-taala yaratdı cümle alemi
 Gudretin sirrini ganan görmedim
 Bu dünya beledir ta yaranannan
 Namerdi heç vede anan görmedim.

Ohuyub bilmişem men her esiri
 İlgara düz çihar her yüzen biri
 Ölüm ayağında heç dönmez geri
 Merdler ilgarını danan heç görmedim

Sadahlı Mehemmet kenar dolan sen
 Muhannet dostların fitne felinden
 Leyli tek sevilen Mecnun tek seven
 Kerem tek alışıp yanan görmedim.

Böyle rivayet ederler ki, Rüstem Zal cihan pehlivanı ünvanını almıştı. Dünya üzerinde onun karşısına çıkan kimse olmamış. Bir gün Rüstem Zal Rehşi adında atını binip kılıç, yay, ok, gürz, mızrak alıp ava çıkar. Bir müddet at sürüp Turan topraklarında bir sahraya ulaşır. Görür ki bu sahrada geyik, ceylan var. Yayını gerip birkaç tanesini vurur. Rehşi'ye binip gidip görür ki bir küçük çınar ağacı var. Gelip ağacın gölgesinde durdu. Çınarın yanında bir serin pınar görür. Rüstem büyük bir ateş yakar. Ağacın dallarını kırıp şiş yapar. Avladığı hayvanları bu şişe dizip pişirmeye başlar. Pişirdiği etlerden güzelce yer ve pınarın suyundan da kana kana içer. Rehşi'yi otağa bırakıp kendisi de uykuya dalar. Rüstem uykuya daladursun, bu esnada Türkmen'den yedi-sekiz genç oğlan gelip buradan geçerken Rehşi'yi görürler. Böyle bir at bu topraklarda görünmez deyip, atın etrafını sarıp onu tutmaya çalışırlar. At başını kaldırıp bunları görünce

üstlerine yürür. Bu gençlerin ikisini ve birkaç atı da öldürür ve en sonda kement atıp Rehşi'yi yakalayıp götürüp yolkı sürülerine katarlar bu attan döl tutmak isterler. At burada kalsın size Rüstem'den haber vereyim. Rüstem biraz yattıktan sonra uyanır. Kalkıp atını binip eve dönmek isteyince atını bulamaz. Çok gezip, arar ve en son atın izini bulur. İzi takip eder. Kah izi kaybeder, kah da bulur. En son Semenkan şehrine ulaşır ve şaha Rüstem'in atının kayıp olduğunun ve bu şehirde olduğunun haberi ulaşır. Şah Rüstem'i karşılayın diye emreder. Aynı zamanda ordu Rüstem'i karşılayıp onu şahın yanına getirirler. Şah da Rüstem'i karşılayıp: —Ey cihan pehlivanı sen bizim vilayete hoş geldin, sefa getirdin. İyi ki bizim diyara geldin. Senin bu gelişine çok mutlu oldum. Rüstem başına gelenleri ve atının kaybolmasını anlatır. Şah: —Dert etme atın bulunur buyur sen misafirimiz ol. Şah Rüstem'i alıp güzel bir şekilde ağırlar. Güzel şarkıcı kızlar gelip Keyif eylerler. Rüstem iyice yiyip, içip mest olur ve uyumak ister. Onun için yataklar hazırlanır. O yatmaya hazırlanırken kapıların peş peşe açıldığını görür. Hizmetçi kız elinde mum yanında güzel bir dilberle gelir Rüstem'in odasına. Bu güzel kızın kaşları keman, kirpikleri ok, yanakları elma gibi. Yemeyip içmeyip bu kızın güzelliğini seyret. Rüstem bu kızı görür görmez ayağa kalkıp bir süre ona bakar. —Ey nazlı senem gecenin bu vakti sen buraya ne amaçla geldin? der ve kız : —Ey cihan pehlivanı bil ve aşık ol ki ben adı, sanı, şanı her yana yayılan şahın kızı Tehmile'yim. Benim adıma, sanıma, hüsn-ü cemalime çok kimse vurulmuştur. Ben senin adını çok önceden duydum ve seni görmeyi çok istiyordum. Şükür Allah'a senin yolunu buraya getirdi. Ben de gayeme ulaşip seni gördüm. Şimdi beni kabul et. Çünkü ben bizim bir yiğit oğlumuz olsun isterim. Rüstem bu sözleri kızla anlaşıp. Ancak Rüstem kızın babasının da rızası olmalı, nikah yapılmalıdır der. Şahın yanına görücü olarak gelir. Gece vakti bir nurani hoca çağırırlar ve nikahı kıyarlar. Rüstem o gece kızın yanında kalır. Sabah olunca şahtan izin alıp kendi vilayetine gitmek ister. Şahın emri ile atı getirirler ve Rüstem Tehmile ile görüşür bu esnada çıkarıp kıza bir bilezik verir ve —oğlun olursa bileğine takarsın gelip beni bulur der. Bilezik çok kıymetli taşlarla süslenmişti. Rüstem şah ve Tehmile ile görüşüp geri döner. Size Tehmile ile haber vereyim. Onun bir oğlu olur. Her yana müjdeli haber yayılır. Bakıcılar toplanıp oğlanın adını Zöhrab koyarlar. Zöhrab günden güne büyür, bir aylık olunca bir yaşındaki çocuğa, bir yaşında iken üç yaşındaki çocuğa benzerdi. Böylelikle yedi, sekiz yaşlarında başladı silah atmaya, karşısına kimse çıkamaz oldu. On yaşında karşısına ne aslan ne de

kaplan hiç biri dayanamaz. Ne kadar kaçan at olursa onu yakalar, ne kadar kuvvetli at olsa onu bir yumrukta bayıltır, ağacı kökünden sökerdi. Aradan biraz zaman geçtikten sonra annesine — Anne ben artık on üç yaşıma geldim, ancak babamın kim olduğunu bilmiyorum der. Yaşlılarım arasında herkes kendi babasından bahsediyor ve ben de aciz kalıyorum. Söyle benim babam kim diye sorar? Bana sen Rüstem Zal'ın oğlusun diyorlar. Şimdi bana söyle Rüstem Zal kimdir? Annesi bu soru üzerine susar ve cevap vermez ve çocuğun unutmasını umut eder. Zöhrab annesinin cevap vermediğini görünce annesine birkaç kelime söz söyleyip cevap almak ister. Annem bu sözlerin neticesinde bana anlatır, anlatmazsa ona nasıl konuşacağımı bilirim der. Alır Zöhrab bakalım annesine ne söyler, annesi ne cevap verir.

Zöhrab:

Canım ana gebul eyle sözümü
Söyle ana benim atam kim olub?
Felek gurbet ele yazdı yazımı
Söyle ana benim atam kim olub?

Tehmile:

Eziz bala heyaldı dalıbsan?
Ağlar goyub meni getme sen oğul.
Bu ne sözdür yada salıbsan?
Ağlar goyub meni getme sen oğul.

Zöhrab:

Herden tay tuşlarım yada salıram
Atamı sorurlar aciz galıram
And veriben senden haber alıram
Söyle ana benim atam kim olub?

Tehmile:

Sensiz neleyirem malı devleti
Kim olar gelbimin sözü sohbeti?
Yaş töküben eyleyirem minneti
Ağlar goyub meni getme sen oğul.

Zöhrab:

Men Zöhrabam her cefaya dözerem
 Gılınç galhan ile özümü bezerem
 Ata deyib her ölkeni gezerem
 Söyle ana benim atam kim olub?

Tehmile:

Niye gara bahdı bu feleg bize
 Yandırma sinemi ateşe köze
 İnanma Tehmile bu derde döze
 Ağlar goyub meni getme sen oğul.

Her ikisi de sözünü tamamlar. Zöhrab anne doğruyu söyle bileyim benim babam kimdir? Tehmile Zöhrab'ın kararlı olduğunu görünce Rüstem'in verdiği bileziği gidip getirir ve Zöhrab'ın sağ koluna takar. —Oğlum babanın nişanesi budur, sen babanı bu bilezik ile bulacaksın. Baban Siyistanlı'dır. Adı Rüstem'dir. Zal'ın oğludur. Sam'ın torunudur ve soylu soplulu bir ailedendir. Cemşid Şah'ın soyundandır. Git bulacaksın der. Ancak bu işi Efrasiyab bilmesin o babanın düşmanıdır. Eğer bu işi öğrenirse sana tuzak kurup, seni öldürür. Seni öldürürse bu beni de babanı da mahveder der. Zöhrab: —Ey canım ana, niye bana şimdiye kadar bu işi anlatmadın? Şimdi kendime bir ordu kurup İran'a gitmeliyim. İran şahını tahttan indirmeliyim. Babamı şah tayin edip kendim de onun hizmetinde olmalıyım ve borcumu ödemeliyim der. Zöhrab bileziği alıp koluna takar. —Ana, eğer İran'ı ele geçirirsem karşımda hiç kimse duramaz. Bana çok iyi bir at lazımdır ki yel gibi gidebilsin. Tehmile seyisi çağırıp —Git yılkıda ne kadar iyi ve güzel at varsa onları getir Zöhrab hangisini beğenirse onu seçsin. Seyis gidip at sürüsünde ne kadar güzel ve iyi at varsa hepsini seçip Zöhrab'ın yanına getirir. Zöhrab hangi atın beline basmışsa tüm at yere düşer ve bazısının da beli kırılır. Bu sırada bir adam ileri doğru yürüyerek Zöhrab'ın yanına gelir.

—Rehşi'nin yılkıya katıldığı zaman bir at Rehşi'den döl tutmuş ve bu tay da bu yılkıda bulunuyordu. Hiç benzeri olmayan bu atın getirilmesini söylerler. Zöhrab kement atıp atı tutar. Beline basınca at hiç tepki vermez. Bunun üzerine Zöhrab çok mutlu olur ve atı eyerleyip hazırlandı.

—Zöhrab'ın hazırlandığı zaman Zöhrab'ın bu hazırlık haberi gelip Efrasiyab'a ulaşır. Efrasiyab Zöhrab'ı çağırıp yanına şunları söyler.

—Oğlum İran'a sefer edeceğini söylüyorlar. Çok iyi olur, eğer İran'ı ele geçirirsen bizde gamdan kurtuluruz. Ancak yalnız gitmeni ben uygun görmüyorum. Bir orduyla git. Efrasiyab emir eder ve askerler gelip toplanır. Bu askerlere bir öncü lazım olur. Bilge bir adam olan Human çağırılır ve Efrasiyab Human'a, Zöhrab'a orduyu yönetmesinde yardımcı ol, onları idare et der ve Zöhrab'ı Rüstem'le tanıştırma der. Daha sonra Zöhrab'ı çağırıp askerlerin hazır olduğunu ve gidebileceklerini bildirir. Zöhrab orduyu görünce mutlu olur ve yola çıkar. Birkaç gün at sürüp yol alırlar ve Akkale'ye ulaşırlar. Akkale'nin kenarında bir yerde bekleyip şehri gözetlemeye başlarlar. Akkale'nin anlı şanlı pehlivanı Heçir nöbet tutmaktadır. Etrafı kolaçan ederken bir ordunun şehri gözetlediğini görür ve atına binip bu ordunun içine girip haykırır: —Kimdir canından bıkan ölüm için buraya gelen? Siz bilmez misiniz ki buraya gelen sağ geri dönmez? Bu ordunun komutanı kimdir öne çıksın der. Kimseden ses çıkmaz. O an Zöhrab ileri yürüyüp: —Ordu komutanı benim, derdin nedir? Ne istersen ben buradayım der. Heçir bıyıkları yeni terleyen genç bir oğlanın olduğunu görür. Heçir anlaşılan bu oğlan beni tanımıyor. Heçir, sen bu oğlana birkaç kelime söz söyle eğer anlamazsa kılıcına el atarsın diye düşünür. Heçir: —Savaşın şartını bilir misin? diye Zöhrab'a sorar ve Zöhrab: —Evet bilirim, önce deyiş, sonra dövüş diye cevap verir.

Aldı Heçir:

Oğlan ne gezirsen söyle bu yerde

Gerek bura gelen geçsin canından

Çekerem gılincı vurram başını

Bezerem meydanı gızıl ganından

Zöhrab bu adamın cesaretli biri olduğunu görünce babası olabileceğini düşünür adını öğrenmek niyetiyle aldı Zöhrab görelim ne söyler:

Laf eyleyib kenar durma yahın gel

Ezel beyan eyle adı-sanından

Salaram kemende tutaram seni

İgid olan heç gorharmı canından?

Heçir:

Ecel getiribdir seni dolanıb
 Çoh senin kimisi oda galanıb
 Ahır bu meydanda gana bulanıb
 Cuda düşüb daha Hanımanından

Zöhrab:

Vetenden ayrılıb çöle düşmüşem
 Cavanken ağıza dile düşmüşem
 Ata deyib gurbet ele düşmüşem
 Danış veteninden sen unvanından

Heçir:

Heçirem —bu yerin şiri pelengi
 Olmayıb benimle eyleyen cengi
 Sanki gıjıldayır derya lahengi
 Gorhmaz geyretim bil düşmenimden

Zöhrab:

Zöhrabam gılıncı götürdüm ele
 İgidsen meydana gel düşme dile
 Ahıdıb ganını dönderrem göle
 Sağ getmezsen men igidin yanından

Her ikisi de sözlerini tamamlarlar ve kılıçlarına davranırlar. Kılıçla cenge giremeyince mızraklarına el attılar ondan da murat alamadılar. En son olarak Zöhrab kement atıp, Heçir'i yakalayıp atın sırtından yere düşürür ve üzerine çıkıp göğsüne çöker. Öldürmek isteyince Heçir yalvaramaya başlar. —Oğlan bağışla aman diliyorum senden beni öldürme. Bugünden sonra ben de senin kulunum. Ne dersen onu yaparım, beni bağışla özgür bırak der. Zöhrab Heçir'i öldürmez yerden kaldırır ancak esir eder ve yanında götürür. Bu haber Akkale'nin şahı Gejdehim'e ulaşır ve bir yiğit geliyor ki yanına Heçir'i de esir almış. Bu sözleri şahın kızı Goraferd duyar. Şahın kızı çok yaman ve

cengaver bir kızmış. Kız kendi kendine: —Bu ne kendini bilmezliktir ki babamın toprağını düşman gelip işgal etsin? Hemen kalkıp pehlivan kıyafetini giyinip kılıç, kalkan, gürzünü vb. alıp ata binip yola düşer. Doğruca Zöhrab'ın askerlerinin önüne gelip durur ve bağırır: —Bu ordunun başkomutanı, bu diyara ayak basan ve kendi canından geçen kimdir öne çıksın da göreyim der. Bu sözleri duyup Zöhrab ileri atılır benim der. Gordaferd oğlanın boyuna posuna bakıp ileri doğru gelir:

Zalım, ecel tutub seni
Gayıt get sen vetenine
Hele tanımırsan meni
Gayıt get sen vetenine

Zöhrab:

Cenk etmişem bu yerlerde
Getmerem men vetenime
Laf eyleyib öyünme sen
Getmerem men vetenime

Gordaferd:

Ağ galadır benim elim
Var gılincım vuran golum
Yazığ seni tutub ölüm
Gayıt get sen vetenine

Zöhrab:

İndi geldim bu diyara
Seni eylerem günü gara
Ağ galanı sallam topa
Getmerem men vetenime

Bu sözlerden sonra Zöhrab ile şah kızı savaşı Zöhrab kıza kement atar ve kızı attan yere düşürür. Kız yere düşerken başlığı başından çıkar ve deste deste örüklü saçları sırtına dökülür. Zöhrab bunu görünce afallar ve kızı kaldırmaya çalışır kız ise:

Gordaferd deyirler mene

Düşme geyri gümana
İnan ki yar olamaram sene
Gayıt get sen vetenine

Zöhrab:

Yıharam burcu hasarı
Sinende var heste narı
Gel sen ol Zöhrabın yarı
Getmerem men vetenime

Her ikisi sözünü tamamlar. Kız tekrar kılıcını çekip Zöhrab’a saldırır. Zöhrab hemen kement atıp kızın yakalar kollarını sıkıca sarıp yanına oturtur. Kız işin kötüye gittiğini anlayınca hemen bir plan yapar. Kız; oğlan iş böyle olduysa babamın yanına gidelim onun rızasını alalım beni de Akkale’nin anahtarını da sana versin, sen de Akkale’nin şahı ol der. Zöhrab kızın tatlı diline kanıp kızın da yanına alıp yola düşer ve askerine de bekleyin diye emir verir. Kızla oğlan nihayet gelip Akkale’ye ulaşırlar. Kız : — Zöhrab şimdi sen beni burada bekle ben olanları babama söyleyeyim sonra da gelip seni alayım der. Kız Akkale’ye girip kapıyı sıkıca kapatır ve Gejdehim’in yanına gider.

— Baba Akkale’ye askerleriyle bir oğlan gelmiş, görmüş geçirmiş biri değil, Heçir’i de esir alıp beni de meydanda mağlup etti. Ancak ben izin alıp, babamın rızasını alayım, beni sana versin diye söyledim. Babası: —Kızım böyle bir iş olamaz. Çünkü İranlılar Turanlılara kız vermez gelenek görenek bozulur, şah yanında benim bir itibarım kalmaz. Kız: — O zaman sen bekle ben gidip oğlana cevap vereyim der. Kız gelip kalenin karşı tarafında durup oğlana görelim ne der, oğlan da kızın bıraktığına pişman olup görelim ne cevap verir.

Gordaferd:

Cavan oğlan bir gulag as erzime
Atam meni sene vermedi, neyniyim?
Ne sormadı haralısan necisen?
Ne gelip seni görmedi, neynim?

Zöhrab:

Dilde bu sözleri, a nazlı dilber

Daimi mehmanın olaram indi
 İncime sözümnen eyleme keder.
 Atanı tahtından salaram indi

Gordaferd:

Dedim ata bele igid bir cavan
 Ne ruzigar yetirib ne de ki cahan
 Ne Rüstem ne de ki Cam tay olmaz inan
 Heç yerinden dinip durmadı neynim?

Zöhrab:

İgid olan unudar mı ilgarın
 Ovçu olan buraharmı şikarın
 Uçurub yıharam gala harasın
 Seni de könlüme alaram indi

Gordaferd:

Gordaferd de şad oluban gülmedi
 Davasız derdine çare bulmadı
 Çoh yalvardım atam razı olmadı,
 Gelip bir ehvalı sormadı, neylim?

Zöhrab:

Niye eydin sen Zöhrabın işini
 Gılınçlaram ne ki varsa goşunu
 Goymam gala daş üstünde daşını
 Yurdunu odlara galaram indi.

Her ikisi de sözünü tamamlar ve kız da dönüp gider. Zöhrab ise şimdi git ama ben ne yapacağımı çok iyi bilirim der. Zöhrab askerlerinin yanına dönedursun size Gejdehim'den haber vereyim. Gejdehim Şah bel bağladıkları Heçir'in esir olduğunu görür ve Kavus Şah'a bir mektup yazmayı düşünür ve Akkale elden gidiyor yardıma yetiş, bir pehlivan/yiğit peydah oldu, ona Rüstem'den başka hiç kimse güç yetiremiyor der. Eğer gelmezseniz Akkale işgal edilecek. Mektubu gizli bir şekilde Gasid ile

gönderir. Gasid mektubu götüredursun, Gejdehim için iyiye gitmediğini görür, geceyle bütün asker ve halkı Akkale'den uzak bir yere toplar. Sabah olunca Zöhrab kendi askerlerini toplayıp şahı tahtından indirmek için gelir. Ancak geldiğinde kalenin kapsının açık olduğunu ve içeride tek bir insanın bile olmadığını görür.

Zöhrab askerine emir verir ve Akkale'ye girerler. O, kalede dinlenedursun size Kavus Şah'tan haber vereyim o İran'ın şahıydı. Gasid mektubu verince Kavus Şah bir müddet düşünür, vezirlerini toplayıp istişare yapar. Benim bu işten umudum kalmadı İran'ın ele geçirilmesi an meselesidir. Daha pehlivanı/fedaisi Kiyve'ye dönüp: —Siyistan'a gidip Rüstem'e askerleri toplayıp hemen gelmesini söyle der. Kiyve gidedursun size Zöhrab'dan haber vereyim. Zöhrab Akkale'de gamlanıp, tasalanır. Ordunun öncüsü Human Zöhrab'ın renginin sararıp solduğunu, halinin perişan olduğunu görür. —Oğlum biliyorum sen aşka düşmüşsün ancak söylemeye utanıyorsun. Senin sevgin ve aşkın vatanınla alakalı olmalıdır. Biz buraya mühim iş için geldik. Sen düşünme kaleyi savaşmadan aldık. Bu daha işin başlangıcıdır. Bekle ve gör sonu nasıl bitecek. Bu sözler Zöhrab'ı çok etkiler. Yüreğindeki gam keder azalır. Sonra bir ferman yazıp Akkale'yi fetih ettiğini herkese bildirir. Bunlar burada kalsın. Size Kavus Şah'dan haber vereyim. Kavus Şah Kiyve'yi çağırıp şöyle bir ferman yazdırır. Ey büyük Namudar, İran toprakları elden gitmek üzere. Türklerden Zöhrab adında bir yiğit Akkale'yi alıp Heçir'i esir etmiş. Çabuk gel. Çünkü Gejdehim bizden yardım istedi. Kiyve bu fermanı alarak atlanıp Siyistan'a ulaşır. Rüstem'i bulup fermanı ona verir. Rüstem bu fermanı okuyup bir müddet düşünür. —Gamlanmak birşey kazandırmaz. Biraz keyif edip sonra gidelim der. Sonra Rüstem emir edip Kiyve için bir ziyafet hazırlatır. Şaraplar dizdirir, iyice yiyip içerler ve keyif ederler. Kiyve: —Rüstem durma gidelim çünkü Kavus Şah bizi bekler. Sen onun sabrını bilirsın sonradan bize azap eder. Şimdi o dardadır. Rüstem: —Tasalanma, eğer şansım yaver gider ve Rehşi'm benimle olursa gidip düşmanın kanını döküp kendi bayrağımı yükseltirim. Türkler'i ben beş parmağım gibi tanırım. Onlarda öyle bir yiğit yoktur ki benim karşımda durabilsin. Eğer Tehmile'den bir oğlum olmuşsa olsa olsa onun da yaşı 13-14 olmalıdır.

Rüstem iyice yiyip içtikten sonra emir eder ve atı Rehşi'yi getirirler. Askerler hazır olur ve Rüstem atını binip askerlerini Kavus Şah'ın yanına götürüp gelir. Bunun üzerine Kavus Şah askerine Rüstem'i iyi bir şekilde karşılamasını emir eder. Askerler Rüstem'i iyi bir şekilde karşılar. Birbirlerinin halini sorup, elinden öptüler. Ancak şah, benim

emrimi hiçe sayıp neden geç geldin deyip Rüstem'e sinirlenir. Rüstem benim emrime nasıl itaat etmez der. O an Kiyve'ye Rüstem'i idam etsinler diye emir verir. Ancak Kiyve bunu yapamaz. Sonra Tus'a dönüp: Bunların ikisini de idam et der. Tus ileri gelip, Rüstem'in kolundan tutup ayırsam bunları belki şahın öfkesi geçer. Ancak Rüstem Tus'un kendisini idam etmek için götürmeye geldiğini sanıp Tus'a öyle bir yumruk atar ki Tus aklını kaybedip yere düşer. Sonra Kavus'a dönüp bizi neden bu hallere düşürdün, ama sen bunu bil ki ben senden korkmuyorum, seni de ben şah yaptım der. Keygubad'ı Elbrus yakalayıp zindana atmıştı onu ben serbest bıraktım getirdim ve onun yerine sen şah oldun der. Sonra dönüp atına biner ve Siyistan'a doğru yola düşer. Bunu gören İranlılar perişan olurlar ve bunun gönlünü sadece Küderz alır çünkü onun en yakın dostu Küderz'dir derler. Küderz evvela şahın yanına gider ve şaha: Sen Rüstem'i suçsuz yere incittin. O sana bu kadar hizmet etmiş seni türlü belalardan kurtarmış. Adam öfkelenince ileriye geriye düşünmez mi? Rüstem de giderse Zöhrab'ın karşısında kim duracak der?

Şah biraz düşünüp emir eder ve Rüstem'i yanına çağırır ve şah yaptığından pişmandır Rüstem de içindeki kini atsın diye haber gönderir. Küderz birkaç fedai ile gelip Rüstem'e yetişir ve şah çok pişman oldu ve geri dönsün diye rica etti derler. Düşmanın gelip senin toprağına ayak basmasına ve esir olmamıza sen nasıl razı olursun? der. Küderz tatlı dille Rüstem'i razı edip onu beraberinde şahın yanına götürür. Şah Rüstem'i görüp ayağına kalkar ve ondan özür diler. Rüstem bu davranışı hoş karşılar ve askerinin yanına gider. Kavuş Şah da kendi askerini toplar ve Zöhrab'a yakın bir yerde çadır kurarlar. Bu haberi duyan Zöhrab Akkale'nin etrafında yerleşen bütün askerleri görür. Ancak Human Zöhrab'a —Korkma orada sana denk olacak tek bir yiğit yok. Bu esnada Zöhrab kalkıp atının koşum takımını sıkıca bağlar ve savaş kıyafetini giyer, kılıcını, kalkanını, mızrağını, gürzünü alıp Kavus Şah'ın askeriyle çarpışmaya gider. Hayli asker öldüren Zöhrab bu savaş meydanında Kavus Şah'ın ortalıkta olmadığını görür. Bu durum üzerine alır Zöhrab görelim ne söyler:

Zenen kimi ne durubsan daldada?

Ey Kavus şah gel ireli cenk edek

Yohsa ki maliksen sen hemin ada?

Ey Kavus Şah gel ireli cenk edek.

Durmuşam garşında merdi merdana
 İgidsen gel goşa girek meydana
 Gerek seni bulayam men al gana
 Ey Kavus Şah gel cenk edek.

Gevvas olub deryalara dalmışam
 Nece gehremanlar esir almışam
 Men Zöhrab'am meydana gelmişem
 Ey Kavus Şah gel ireli cenk edek.

Zöhrab sözünü tamamlar. Birkaç askeri öldürür. Kavus Şah'ın da çadırının bir tarafını yok eder. Kavus Şah işlerin kötüye gittiğini görür ve Rüstem'in yanına adam gönderir ve neden hala bekliyorsun diye sordurur. Haberi alan Rüstem yola koyulur ve akşam olunca şahın yanına ulaşır. Kavus Şah'la görüştüktan sonra geceleyin gidip bu pehlivani görmek için şahtan izin ister. Şah izin verir. Rüstem Zöhrab'ın olduğu yere gelir ancak öyle bir an geldi ki Zöhrab'ın dayısı Jenderizmi Zöhrab'ı Rüstem'e tanıtmak istedi. Jenderizmi hemen dışarıya çıkar ve kapıda Rüstem'le karşılaşırlar. —Kimsin burada ne arıyorsun? diye Rüstem'e sorar. Rüstem Jenderizmi'nin kulağına bir yumruk atar bunun sonucunda Zöhrab'ı Rüstem'e tanıtacak kimse kalmaz. Daha sonra Rüstem dönüp gider. Kavus Şah bütün ordu komutanlarına; herkes askerini toplansın ve Akkale'nin dört etrafını sarsın diye emir verir. Herkes kendi askeriyle kalenin etrafına çadır kurup bayraklarını yükseltir. Zöhrab kalenin her yanına çadırlar kurulduğunu görünce; belki babam Rüstem de gelmiştir ama onu nasıl tanıyacağım diye düşünür. En iyisi bunu Heçir'e sorayım der ve Heçir'i çağırıp; gel beraber bir yüksek yere çıkalım der. Bunlar istedikleri yüksek yere giderken Zöhrab: —Heçir sana bir şey sormak isterim ancak doğruları söyleyeceksin der. Çünkü doğruları söylemek insanı hep yüceltir. Heçir: —Zöhrab ne söylesen cevap veririm der. Zöhrab silahını alıp atını biner Heçir'le yüksek bir dağın zirvesine çıkarlar. Buradan her yer çok net görünmektedir. Ne ki asker, çadır vs. varsa hepsi açık bir şekilde görünür. Zöhrab: —Heçir, önünde yüz fil, bayrağının üstünde güneş şekli, çadırının dışı ceylan derisinden olan bu çadır kimindir? diye sorar. Heçir de o çadır Şehriyar'ındır komutandır diye cevap verir. Zöhrab: Sağ tarafta görünen siyah renkli çadır kimin, önünde askerler sıralanmış ve altın işleme ile süslenmiş diye sorar. Heçir ise: O İran Şah'ının fedaisi Tuy'dur ve Kavus Şah'la da

akrabadır. O bayrak ise Kaviyenidirevş derler onundur Kaviye demir ustasıdır. O zaman İran Şah'ı çok zalim idi halka çok zulmederdi. Ancak Kaviyenin bir oğlu vardı. Her gün Kaviye üstünde deri önlükle çalışıp para kazanıp mutlu mesut yaşıyordu. Daha sonra bir sebepten dolayı Zehhak, demircinin oğlunu yakalayıp öldürür. Bu durum demircinin sinesini dağlar. Demirci oğlunun öldürülmesi üzerine çok üzülür ve önlüğünü çıkarıp bayrak yapar ve kim beni seviyorsa, zulümden kurtulmak istiyorsa, benimle gelsin Zehhak'ı tahttan indirelim Firudin'i şah ilan edelim der. Herkes toplanıp Kaviye'nin peşinden gidip bir ağızdan Zehhak'ı tahttan indirirler. Firudin'i şah ilan ederler. Zehhak'ı zindana atarlar bundan sonra da Firudin bu bayrağı boyatıp, mücevherle süsletip adını Kaviyenidirevş koyar diye cevap verir. Daha sonra Zöhrab tekrar sorar, peki o kırmızı renkli, üstünde aslan olan, her türlü mücevherle süslenmiş ve üstünde oturan bir pehlivan sureti olan ve sana benzeyen bu bayrak kimindir? Heçir de: — Onun adı Küderzdir. O benim babamdır. Şahın her planını uygulayan odur. Onun seksen oğlu olmuş, hepsi de hünerlidir. Sonra Zöhrab tekrar sorar: Peki o yeşil renkli, karşısında nice fedailer dizilmiş, o boylu poslu ve yanında bir at var kah kişneyip ayağını yere vurur, kah koşup arka iki ayağının üstüne kalkıyor? O pehlivanın bayrağının üstünde bir ejderha aslanla savaşıyor. Bunun üzerine Heçir düşünür: Rüstem'in adını söylemeyeyim yoksa onu tanıyıp, öldürürler. Rüstem ölse İran ele geçer ve düşmanın ayağının altında ezilir.

Heçir: Ben onu tanımam, ismini bilmem. O Çin'den gelmiştir. O geldiğinde ben şahın yanında yoktum. Bu sözden dolayı Zöhrab çok mahzunlaşır. Çünkü Rüstem'den hiç bahsedilmez. Daha sonra peki üstünde kurt resmi olan o bayrak kimindir? diye sorar. Heçir: o Reşadet pehlivanı Kiyve'dir. Babamın büyük oğlu ve benim de büyük kardeşimdir. Sonra Zöhrab: —Heçir, bir sorum kaldı. O varak renkli, üstünde ay ve güneş şekli olan o bayrak kimindir? Heçir: O da şahın oğlu Feraburuz'dur ve ordu komutanıdır. Sonra Zöhrab yine dönüp Rüstem'in çadırını gösterip: Heçir doğruyu söyle o yeşil çadır kimindir? Heçir ise yine bilmediğini söyler. Çinlidir der. Zöhrab: Heçir sen Kavus Şah'ın bütün ordusunun başında Rüstem var demiştin o nerede diye sorar? Heçir ise: O Siyistan'a gitmiş burada değil der. Zöhrab ise Heçir doğruyu söyle diye telkinde bulunur. Zöhrab Heçir'e sen Rüstem'i bana tanıt/işaret et seni mükâfatlandırayım, seni makam mevki sahibi yaparım ama gerçeği söylemezsen seni öldürürüm der. Heçir yine de bir şey demedi bunun üzerine Zöhrab Heçir'i vurup yere

düşürür. Sonra onu yerden kaldırıp, ordusunun yanına gider. Savaşa hazır bir halde Kavus Şah'a doğru gider. —Kadın gibi neden duruyorsun nerede senin Rüstem'in niye meydana gelmiyor diye sorar? Kavus Şah emir eder ve Rüstem meydana gelir. Rüstem meydana genç bir oğlan görür boylu poslu. Ruzikar bile böyle bir delikanlıyı yetiştirmemiştir.

Rüstem: Oğlum senin maksatın nedir diye sorar? Neden bu genç yaşına kast ediyorsun? Sana yazık değil mi? Bırak ta seni büyüten ana-baba bahtiyar olsun, senin gibi bir oğlum olsa dünya derdinden uzak olurum der. Rüstem'in bu sözleri Zöhrab'ın sevgisini arttırır. Rüstem'e kanı o kadar kaynar ki bunun adını sorayım belki babamdır diye düşünür. Zöhrab: Ey pehlivan ismin nedir diye sorar.

Rüstem: Ne yapacaksın ismimi meydana çıkmışız ne olacaksa olsun der.

Zöhrab: Senin sohbetin bana çok hoş geldi. O kadar kanım ısındı ki sevgim coştı. İsterim ki barış ilan edip bugün el ele verelim, bir baba-oğul, bir dost-kardeş gibi.

Rüstem: Oğul, iki pehlivan ki meydana olsa biri birini yense onu öldürmelidir. Bundan dolayı ne baba-oğul, ne de dost kardeş olunmaz. Savaş meydanıdır Allah ya sana yardım eder ya bana. Zöhrab Rüstem'in bu kez de bir şey demediğini görür. Bunun üzerine ona birkaç kelime söz söyleyeyim belki vicdana gelir diye düşünür. Alır Zöhrab:

Ey pehlevan beyan eyle ismini
And içek her ikimiz döyüş olmasın
Gel vererek el-ele birge dost olag
And içek her ikimiz, döyüş olmasın.

Rüstem:

Cavan gel uğrama bu meydanıma
And içmeylen bu gün döyüş olacag
Ebes yere gel susama canıma
And içek her ikimiz döyüş olmasın

Zöhrab:

Köyrelib bedenim, titreyir dizin
Galıbdır tagetden tor körür közün

Ata-oğul olag hoş gelir sözün
And içek her ikimiz döyüş olmasın

Rüstem:

Cavan olan özün oda salar mı?
Binadan merd olan geri galar mı?
Düşmenden de ata-oğul olar mı?
And içek her ikimiz döyüş olmasın.

Zöhrab:

Çoh dedim sözüme bahmadın dayan
Yahacam sineni oda alış yan
Zöhrabam gelbimi edirem beyan
And içek her ikimiz, döyüş olmasın.

Rüstem:

Heç de inanmaki yıhasan meni
Gemli ateşlere salacam seni
Al gana boyaram geniş sineni
And içmeynen bu gün döyüş olacag.

Her ikisi sözünü tamamlar. Rüstem yine adını söylemez. El atıp bir birinin kuşaklarından tutarlar ve güreşmeye başlarlar. Zöhrab elini atıp anında Rüstem'in arkasından tutup yere düşürür ve göğsüne çöker Rüstem öleceğini zanneder ve hile yapar. Rüstem çok tecrübelidir Zöhrab ise henüz toydur, çoğu şeyi bilmeyen bir gençtir yanlış-doğruyu pek bilmez. Rüstem: Ey mert delikanlı bizlerde adettir üç kez güreş yapılır. Birincide değil üçüncüde keserler der ve Zöhrab'ın da içinden öldürmek gelmez, Rüstem'i de yerden kaldırır. Rüstem'i öldürmeyi hiç istemez çünkü ona karşı Zöhrab'ta bir sevgi oluşmuştur. Daha sonra ey pehlivan git bir daha benim meydanıma gelme der. Bırak şimdi başka bir pehlivan gelsin diye söyler. Rüstem gider ve o gece sabaha kadar yatamaz ve çıkar yol bulmayı düşünür. Sabah savaş meydanına yine Rüstem çıkar. Zöhrab meydana gelince yine aynı adamı görür ve yine mi? sen geldin diye sorar. Rüstem bir şey söylemez ve yine vuruşmaya başlarlar. Zöhrab yine Rüstem'in sırtını

yere getirir. Rüstem ise yine atalar üç demiş bu ikinci oldu der. Bunların güreşmesi hayli uzun sürer birbirlerini çekiştirdiklerinde ayakları kotan gibi tarla eker gibi olurmuş. Zöhrab: Ey pehlivan git bir daha benim meydanıma çıkma, çünkü benim sana bir sevgim var. Seni öldürmeye elim varmaz der. Sen ise vazgeçmiyorsun bırak şimdi meydana başka pehlivan gelsin der. Eğer yine sen gelecek olursan başını keserim der. Rüstem eve gider. Bir müddet konuşur ve aklına bir şey gelir. Rivayete göre Rüstem vakti zamanında çok kuvvetli ve kilo olarak ağır bir yapıdaymış ve dolaşamıyormuş. Allah-u Teala'ya yalvarıp dua etmişti. Allah Rüstem'in yarı kuvvetini almış. Şimdi gidip iki rekat namaz kılıp Allah'a sen beni cihan pehlivanı diye adlandırdın şimdi ise bir genç beni mağlup ediyor birsin birliğinin hürmetine benim eski gücümü geri ver, ben yine kendi adıma layık olayım. Allah Rüstem'in duasını kabul eder ve Rüstem'in kuvvetini ona geri verir. Üçüncü gün Rüstem yine Zöhrab'ın meydanına gelir. Zöhrab önceki güreşleri anımsar ve ey pehlivan sen hayâsız insansın, meğer senden başka İran şahının pehlivanı yokmuş der. Bırak şimdi de bir başkası gelsin der. Ancak bu bil ki bu üçüncüdür. Eğer sırtını yere getirsem başını keserim der. Rüstem: Eğer bu kez de yenilirim başımı sen değil, kendim keseceğim der. Ayrıca sanma ki sen beni yenesin. Seni yere düşürüp geniş sineni al kanlara boyamak bana borç olsun der. Ancak Rüstem kendi eliyle kendi ocağını söndüreceğini bilemez. Bundan sonra tekrar vuruşmaya başlarlar. Zöhrab ne kadar Rüstem'i ne kadar iteklemişse de yerinden kıpırdatamamış. Sanki bir kaya gibi duruyormuş. Rüstem el atıp Zöhrab'ın kuşağından tutunca kaldırıp yere koyar. Zöhrab'ı yere düşürdüğü gibi hançerini çıkarıp Zöhrab'ın sinesine saplar. Zöhrab bir ah çeker. Rüstem: Ey delikanlı, yiğit bir kaşık kana ah çeker mi? Niye ah çekiyorsun? der. Zöhrab: Ey namert pehlivan sen bana dedin bizim âdetimiz üç vuruşa kadar kesmez ama sen beni birincide vurdun, ben kendi sözüme nail olamadım. Rüstem: Nedir senin kendine verdiği söz diye sorar? Zöhrab ise: Benim ahtım babamı bulmaktı. İran şahını tahttan indirip babamı şah tayin etmektir. Kendim de ona hizmetçi olacaktım ve evlatlık görevimi yerine getirecektim. Benim babama Zal oğlu Rüstem derler, eğer kuş olup göğe uçsan, balık olup denize girsen bu na-hak kanı sende koymaz (intikamımı alır). Böyle deyince Rüstem yalan söylüyorsun der. Rüstem'in oğlu olsan nişanen olurdu der. Zöhrab kolundaki bileziği gösterip bu babamın nişanesi der. Rüstem'in Tehmile'ye verdiği bileziği görür. Zöhrab ise onun oğludur. Rüstem iki eli başına vurmaya başlar ve dünyası kararır. Alır Rüstem oğlunun bu haline görelim ne söyler:

Kör olsun közlerim tanımadı seni
 Gıydım senin kimi cavana, oğlum.
 Felek gollarımı niye gırmadı?
 Boyadım sineni al gana, oğlum.

Sene hiyle gurdum, özüm dayandım
 Seni dost tutmadım, men düşmen sandım
 Öldürdüm alıştım odlara yandım
 Özümde ki öldüm divane oğlum

Menem o dediyin Rüstemi Zal
 Ne mende can galdı ne de ki bir hal
 Eger aman verse o zalım ecel
 Gezdirrem arhamda cahanı oğlum.

Rüstem sözünü tamamlayıp —Oğlum o dediğin Rüstem benim. Seni vuracağıma kolum kurusaydı der Zöhrab bakıp gülümser. Rüstem: Oğlum niye güldün? diye sorar. Zöhrab: Baba şükür ki Yaratana yıllar boyunca babalık borcumu vermek için yanıp tutuşuyordum. Zararı yok, Allah yazgımızı böyle yazmış, artık dertlenmeye gerek kalmadı. Ancak sana vasiyetim şudur. Benim halkıma zulmedilmesine izin verme, izin verin sağ salim gitsinler vatanlarına. Rüstem'in can yoldaşı Küderz adında bir pehlivan vardı, onu Kavus Şah'ın yanına gönderdi. İlaç ondadır. Ona yalvar yakar bir gram ilaç bana versin, belki oğlum şifa bulur. Küderz Şah'a giderek bu isteği dile getirir ancak şah ilacı vermez ve eğer ilacı veririm iyileşip Rüstem'den intikam almak için onu öldürür. Daha sonra ise benim çadırımı yaktı yıktı, rezil etti iki defada Rüstem'i yendi bu iyileşirse kalkıp kisasını alır der. Küderz gelip şahın sözlerini Rüstem'e anlatır ve Rüstem'in kendisi kalkıp gitmek isterse de oradakiler gitmene gerek yok Zöhrab öldü, artık gitmenin hiçbir faydası yok derler. Rüstem ağlaya ağlaya cenazenin yanına gelir, bir tabut hazırlayıp Zöhrab'ın cenazesini içine koyar ve Siyistan tarafına doğru yola düşer. Zöhrab'ın askerleri ise Zöhrab'ın atını tutup silahlarını atın beline yüklerler ve bir siyah bayrakla Rüstem'in peşine düşüp onların ardınca giderler. Bu haber Zöhrab'ın anasına ulaşınca Tehmile bu haberin karşısında ağlaya ağlaya saçını yolup, başına vurarak yüzünü yırtar. Kalkıp Zöhrab'ın atının yanına gelir ve ağlaya ağlaya atı kucaklayıp görelim ne söyler:

Çarhın dönsün senin a ganlı felek
 Artırdın sen ahı zarım ağlaram
 Dağladın sinemi yandırdın meni
 Alışdı sinemde narım ağlaram

Neyledim men sene yaradan Huda
 Öldürdün Zöhrabım eyledin cüda
 Yaşamag ne lazım daha dünyada
 Dağıldı dövletim varım ağlaram

Yollara bahmagdan galmadı tagım
 Felek gara saldı başa nigabım
 Dedim geler atası ile Zöhrabım
 Dağ çekdi sineme yarım ağlaram

Yazığ Tehmileyem men behti gara
 Felek vurdu mene sağalmaz yara
 Öldürdü Zöhrabım men yandım nara
 Terse döndü rüzigarım ağlaram

Sözünü tamamlayan Tehmile Zöhrab'ın atının yelesini ve kuyruğunun kıllarını kestirip atı bir fakire pay verir ve madem Rüstem'in çocuğu artık kalmadı, Rehşi'nin de yavrusu kalmasın. Kendisi de derde dayanamayıp gece gündüz ağlayıp can verir. Size Rüstem'den haber vereyim. Rüstem Zöhrab'ın tabutunu Siyistan'a ulaştırır ve bütün halk toplanır. Rüstem'in babası Zal gelir. Oradakiler Rüstem kendine bu kadar eziyet etme, çünkü ölen dirilmez ve geri gelmez. İzin ver Zöhrab'ın tabutunu mezara koyalım. Bu sözden tabutun içindeki Zöhrab'ın yüzünün örtüsünü açıp hazırladılar. Rüstem Zöhrab'ın yüzünü görüp yeniden başına gözüne vurmaya başlar. Sinesi tutuşup ağlaya ağlaya yana yana görelim ne söyler:

Ey zalım sitemkar muhannet felek
 Niye gatdın höreyime ağını
 Eydin gametimi gırdın belimi
 Cem etdin başıma gem yığnağını

Gırdın gollarımı alıb tabımı
 Kündüz gerarımı gece habımı
 Öldürtdün elimle sen Zöhrab'ımı
 Çekdirdin sineme oğul dağını

Rüstemem bu derde döze bilmerem
 El içinde daha gezebilmerem
 Nece tutdu meni geza bilmerem
 Felek oydu ol didemin sağını

Söz tamamlanır. Zöhrab'ın tabutunu hazırlayıp mezara koyarlar. Bundan sonra Zöhrab'la Rüstem'in hikayesi biter. Bu esnada bir aşık gelip onların bu işlerini ve Zöhrab'ın ölümünü görelim nasıl betimler:

Deyim:

Çerhi felek kerdişinde
 Bir bele dastanı deyim
 Yandırdı dünya üzünde
 Rüstem pehlavanı deyim
 Öldürdü özü oğlunu
 Tökdü nahag ganı deyim
 Rüstem'in ahı vurdu
 Bütün bu dünyanı deyim
 Ademle Hatem germeyip
 Bele bir divanı deyim

Yazıg Zöhrab ata deye
 Siyistana sefer etdi
 Gedip çatdı Ağgalaya
 Kejdehime divan tutdu
 Ne yar sevdi ne sevildi
 Ne de ki bir gama yetti
 Atasını körmek üçün

Özünü odlara atdı
 Zalım ecel nece gıydı
 Bir bele cavanı deyim

Heber çatdı Tehmileye
 Nale çekdi yazığ ana
 Saçın yoldu üzün cırdı
 Var endamı batdı gana
 İnanın ki bele zulüm
 Gelmemişdi bu cahana
 Oğul deye köç eyledi
 Ömür verdi yana yana
 Bele zülme bu siteme
 Bu gemli dastanı deyim

Sadahlı Aşık Mehemmet
 Çal galemin çoşa gelsin
 Setirlere inci dür düz
 Kelmelerin hoşə gelsin
 Neriman şahla Rüstəm Zöhrab
 Meclislerde goşa gelsin
 Kimse görmesin bu derdi
 Nede ki heç başə gelsin
 Şöhretin tutsun alemi

Burusun her yanı deyim.” (*Aşık Mehemmet Sadaxlı Goşmalar-Müxemmesler-Dastanlar- (1999- Bakü), Güneş Neşriyat.*)

Abbas İle Rahile Destanı

“Usta malı

Vaht olarki, döner çarhı zəmanə
 Vaht olarki, namert merde dağ eyler.
 Vaht olarki, gartal düşər düşəmana
 Vaht olar ki terlanə sar da lağ eyler.

Vaht olarki, yatan behtin ucalar
 Vaht olarki, tale sennen oc alar
 Vaht olarki, merd igid de gocalar
 Vaht olarki, dönüb yar da lağ eyler

Vaht olarki, insan düşer keleye
 Vaht olarki, baş eymezler feleye
 Vaht olarki, pelenk düşer teleye
 Vaht olarki, tülkü gurda lağ eyler.

Vaht olarki, ahmag verer öyüdü
 Vaht olarki, fersiz döyer igidi
 Vaht olarki, nadan elin beyidi
 Vaht olarki, bahıb kerde lağ eyler.

Vaht olarki, insan şöhrete uyar,
 Vaht olarki, Sadahlını tez duyar
 Vaht olarki, dost dostuna can gıyar
 Vaht olarki, goyar darda lağ eyler.

Ustalar usta malını bir demez iki derler biz de diyelim iki olsun düşmanın boynu her zaman bükük kalsın.

Dünya

Bir zaman nizamın gurgun var idi
 Bizde dolanırdıg mağıl a dünya
 İndi milçeklerin file dönübdür
 Seni tarımar ol dağıl a dünya

Bahıram yollara düşmanı çenni
 Yüz yaşında kişiye gurursan nenni
 Bülbül dinleyici garğa müğenni
 Dağılıb başınnan ağıl a dünya

Cıynağı tutanlar zeli olubdur
 Ağılılar dönüb deli olubdur
 Her kedaya baş eymeli olubdur
 Yazığ Behmen kimi oğul a dünya

Ustalar usta malını iki demez üç derler biz de diyelim üç olsun düşmanın ömrü az olsun.

Yazığ

Behti tereggide olan bir kesi
 Felek tenezülle salanda yazığ
 Bir igid ki el içinde ad alsın
 Sonralar çerkeden galanda yazığ

Bir kese ki halig arha duranda
 Hamı hörmət eyler onu görende
 Beht oyanıb var dövleti verende
 Gelende şad olar alanda yazığ

Sadahlı Mehemmet eyler amanı
 Felek derde duçar etsin yamanı
 Behtin yatıb iş dolaşan zamanı
 Dostların üstüne gülende yazığ.

Böyle rivayet ederler ki kadim zamanlarda Yemen şehrinde çok okumuş, bilgili hem de münecim fal açan bir Yahudi yaşarmış. O kadar bilgiliymiş ki padişah genellikle onun koyduğu kanunlara göre hareket edermiş. Bu Yahudi'nin adı Şemun imiş. Padişah onu kahin başçısı yapmıştı. Yahudi Şemun hem yüzden hem de akıldan güzel, ileri görüşlü biridir. Rahile adında bir kızı vardır. Bu kıza birçok oğlan görücü olursa da kız kimseyi kabul etmez. Çünkü kızın kalbinde İslam dini o kadar doludur ki kız bu dine göre kendi kendine eğer bir gün evlenecek olsam Müslüman biriyle evleneceğim yoksa evlenmeyeceğim diye söz verir. Bundan sonra gizlice Kur'an'ı Kerim'i öğrenmeye ve okumaya başlar. Şemun Yahudi bakar ki ne kadar anlı şanlı adamların oğulları kızına görücü gelse de kızı hiçbirini kabul etmez. Kızı azarlar. Kız: —Baba henüz ben

evlenmek istemiyorum ne zaman evlenmek istersem sana söylerim der. Yahudi Şemun dışardan eve geldiği bir zamanda kızının içeride Kur'an okuduğunu duyar. Yahudi o zaman kızının İslam dinini kabul ettiğini anlar ve bu kızı çok geç olmadan bir Yahudi ile evlendirmeliyim yoksa bu benim dine karşı gelecek der. Bundan sonra kızına: — Kızım artık yaşın geçiyor seni artık evlendireceğim benim söylediğimi kabul et der. Kız ise kiminle evlendireceğini sorar. Babası ise bir Yahudi ile evlendireceğim deyince kız ben Yahudi ile evlenmem eğer evlendireceksen bir Müslüman ile evleneceğim der. Babası bu sözler üzerine neler söylüyorsun der. Demek benim dinime karşı geleceksin hemen hazırlan seni evlendireceğim der. Bunu dedikten sonra kızı üçüncü kata çıkarır ve odaya kapatıp kapıyı kilitler. Seni bu evde tutsak edeceğim ta ki benim dediğim oğlanla evlenmeyi kabul edene kadar. Kız odada ağlaya ağlaya tek kalır. Bir gün pencereden bakarken sokak dolusu bir grubun siyah elbiseler giyinmiş ya Muhammed, ya Hüseyin ya Ali diye diye ilerlediğini görür. Bu gün imamların aşure günüdür. Kız bakıp kendi kendine ey İslam dininin koruyucusu bu dinden daha iyisi yoktur derler. Ben samimiyetimle tüm kalbimle bu dini kabul edip bu isimleri söyleyip kendimi bu pencereden atacağım sonum ne olursa olsun. Bunun neticesinde Rahile Hanım başlar bu isimleri anmaya:

Yüz irmi dörd min nebinin hası
Atıram özümü tutun siz meni
Şahseyin vahseyin adil ağası
Atıram özümü tutun siz meni

Dilerem arzumu şahı hublardan
Özü azad etsin gurtarsın dardan
Sidg ile çağırırım ya şahı merdan
Atıram özümü siz tutun meni

Çağırırım Resulu şahı merdanı
Özün imdad eyle ya Kerem kanı
Yolunda gurban Rahilenin canı
Atıram özümü siz tutun meni.

Sözünü tamamlayan Rahile az önceki isimleri anıp kendini pencereden atar. Ancak Allah-u Teala Cebrail'e emreder, Cebrail kanadında Rahile'yi yere indirir ve Rahile yol boyunca kaçmaya başlar. Kız evden o kadar uzaklaşır ki Seyfi mülküne yakın bir ormanlık alana girer. Ormanın içinde bir açık alana çıkar ve burada bir çeşme görür ancak buraya gelen giden çok olduğu için kız çeşmede elini yüzünü yıkayıp bir ağacın başına tırmanır çünkü vahşi hayvanlardan korkar. Belki buraya gelenler Allahtan korkarlar da bana sahip çıkarlar diye düşünür. Kız burada kalsın size Seyfi Mülkü'nün sahibi Şah Hüseyin'den haber vereyim. Hüseyin Şah gece çok karışık bir rüya görür ve sabah erkenden vezirini huzuruna çağırıp —Vezir bu gece kabus gördüm askerleri hazırlat seyahate çıkalım belki keyfim düzelir, gamım dağılır der. Vezir şahı selamlayıp huzurundan çekilir, emir verildiği gibi askerler hazırlanır ve yola koyulurlar ve az önceki çeşmenin başına gelirler. Hüseyin şahın yaşı yarıdan geçmiş ancak hiç çocuğu olmamıştır. Kervan çeşmenin başına ulaşınca şah vezirine —Ey vezir siz çadırları kurun ben de siz hazırlanana kadar gidip çeşmede elimi yüzümü yıkayayım ve su içip geleyim der. Şah eğilip sudan içmek isterken suda kızın yansımasını görür ve kendi kendine bu çeşmede cinlerin insan kılığında görüldüğünü derlerdi, yoksa bu cin midir benim gözüme göründü der. Kalkıp dört bir yana bakınır ve az önceki kızın yansıması hala suyun üzerindedir. Hemen vezirini çağırıp ey vezir sen de gel bak benim gözüme bir kız göründü der. Vezir eğilip suya bakarken kızı görür ve dönüp ağaca bakar kıbleyi-i adem sağ olsun bu kız ağaçta oturuyor der. Şah kıza bakınca onun çok güzel olduğunu eşi benzeri olmadığını görür. Şah ileri gelip kıza ağaçtan inmesini söyler. Kız biraz düşünür ve şah elini kıza uzatır. Görelim şah kızdan kim olduğunu nasıl sorar ve kız nasıl cevap verir. Biz diyelim işitenler şad olsun:

Hüseyin Şah:

Bulag üste duran gözel
Niye gelbi garalısan
Neden düşübsen çöllere?
Gül rengi saralısan.

Rahile:

Dindirmeynen gan ağlaram
Hezan vurub gülüm benim

Cavan çağı derd ehliyem
Ganlar ağlar dilim benim.

Hüseyin Şah:

Ağlayırsan gah gülürsen
Çeşminin yaşın silirsen
De, ne diyardan gelirsen
Ne diyara varalısan?

Rahile:

Atam düşüb bir heyala
Meni saldı galmagala
Attım özüm düşdüm çöle
Gem bükübdür belim benim

Hüseyin Şah:

Hüseyin Şah seni gördüm
Tezelendi köhne derdim
Seyfi mülkü benim yurdum
Sen de görüm haralısan

Rahile:

Rahileyem deyim bele
Hesret galdım gohum ele
Attım özüm düşdüm çöle
Yemen şehri elim benim

Kızla şah sözlerini tamamlarlar. Şah ileri gelip kızın elini tutar ve ağaçtan indirir. Kız başına gelen olayların hepsini şaha anlatır. Kız olanları anlattıkça vezir de dikkatlice onu dinler. Kızın konuşması bitince vezir kendi kendine eğer şah kızı yanında götürmese ben kendimle götürüyüm diye düşünür. Şah kızı yanında götürmek isteyince vezir —Şahım sağ olsun, sen bu kızı bırak kim bilir ne kötü emelin sahibidir ki bu hallere düşürmüşler. Bunu duyan kız ağlamaya başlar ve başından geçenleri tekrar

anlatmaya çalışır. Şah ise —Vezir ne olursa olsun, Allah’ın da hoşuna gitmez bu kızı bu tenha yerde ormanın içinde bırakıp gitsek. Ben onu götüreceğim der ve yola koyulurlar. Gelip bir yerde konaklarlar ve şah kız için bir oda hazırlatır. Burada kal der ve kız bir müddet burada kalır. Daha sonra şah bir gün kızın yanına bir adam gönderir ve kıza eğer evlenmek istiyorsa utanmasın söylesin der. O kimi seçerse ona vereceğim ve düğününü de kendim yapacağım der. Kız bunu duyunca—Bu güne kadar bana şahın elinden başka birinin eli değmedi, eğer o kabul ederse ben onunla evlenmek isterim kabul etmez ise kimse ile evlenmem der. Şah:—O benim yaşıtımdır değil benden çok küçüktür, belki ona iyi davrandığım için benden utanıyordur, söyleyin utanmasın der. Kimi isterse onunla evlendireceğim der. Kıza bu sözleri ulaştırırlar ancak kız yine de evlenmek istemediğini söyler. Şahın yanındaki adamları ey şah bu kızın teklifini kabul ediniz derler. Şah bu teklife razı olur ve düğün yaparlar. Zaman geçer şahın Rahile’den bir oğlu olur. Şah kurbanlar kestirtir, yetimleri sevindirir ve sadakalar verir. Şah çocuğa isim vermek isteyince Rahile —Eğer şah izin verirse çocuğun adını ben koyayım, şah izin verir ve Rahile çocuğun adını Abbas koyar ve çünkü ben o kolu kesik Abbas’ı çağırıp kendimi atmıştım der ve herkes buna razı olur çocuğun adını Abbas koyarlar. Bunlar burada kalsın size Yahudi’den haber vereyim. Yahudi, kızın aklı başına gelmiş mi, benim sözümü kabul ediyor mu diye akşam eve gelince odanın kapını açar ve kızın olmadığını görür. Yahudi’nin dünyası yıkılır. Oturup biraz düşündükten sonra büyü yapmaya/ (remil atmak) başlar. Büyü yaptıktan sonra kızın peşine düşer. Büyü yapa yapa gelip Seyfi Mülküne gelip ulaşır. Büyü yapıp bir daha bakar ve kızın buradan hiç çıkmadığını görür. Ancak hangi evde olduğunu bilemez ve en iyisi buraların şahı kim ise onun yanına gideyim der. Bir müddet burada kahin olayım kızımın izini de bulurum der. Daha sonra Hüseyin Şah’ın yanına gelir ve ben iyi bir kahinim büyü yapar fal bakarım izin ver senin şehrinde büyücülük yapayım der. Şah bunu denemek için kendi bildiği işlerden fal açtırır. Yahudi bunları öyle düzgün bir şekilde anlatır ki sanki işleri kendisi yapmış gibi söyler. Bundan sonra Şah bunu bütün falcıların başı ilan eder. Bir müddet bu şehirde çalışır ve boş vakitlerinde ise şehrin sokaklarını dolaşıp kızını arar. Öyle bir gün gelir ki Yahudi’nin yönü kızın olduğu sokaktan geçer ve bir köşede durup kızının gittiği yeri izler Yahudi farklı kılıklara girebiliyormuş. Bir gece kızın yaşadığı eve giren Yahudi bir odada kızının oğlunu görür. Çocuğun başını bir kuzu başı gibi kesip kanlı bıçağı ise kızın yatağının altına koyar kendisi de çıkıp gider.

Sabah namazı vakti olduğu halde çocuğun ağlamadığını gören kız kendi kendine bu çocuk ne çok uyudu diye düşünür. Her zaman gece iki üç kere ağlardı, kız kalkıp baktığında çocuğun başının kesildiğini görür. Bağırıp saçını yolar yüzünü yırtar. Bayılıp yere düşer bunun üstüne köleler, hizmetçiler koştura koştura gelirler ve olanları görürler. Feryat figan her yere yayılır. Şah gelir ve bütün büyücülerin toplanmasını emreder. Bütün falcılar ve kızın babası huzura gelirler. Şah çocuğun katilini bulun diye emir eder. Yahudi ileri gelip —Şahım sağ olsun izin ver oğlunun katili kimdir onu bulayım. Ancak onun ihtiyarını bana ver onun da katili ben olayım der. Şah izin verir ancak doğruyu bul, Allah bana bu yaşında bir evlat vermişken onu bu hale kim düşürdü der. Yahudi fal bakmaya başlar ve şahım sağ olsun fal böyle der, çocuğun başını annesi kesmiş bıçağı da yatağın altına saklamış. Yatağı kaldırır ve görürler ki gerçekten kanlı bıçak yatağın altından çıkar. Bunu gören şah emir eder ve darağacı kurulur. Şah— Böyle kadın bana lazım değil asın der. Kız kendisini haksız yere asacaklarını görünce şaha yalvarmaya başlar. Görelim ne söyler biz diyelim işitenlerin sağlığına olsun:

Rahile:

And verirem seni sirri hudaya
Gel öldürme meni yohdur günahım
Cebrayıl getiren haggı nidaya
Gel öldürme meni yohdur günahım

Şah, onun söylediğine inanmayın asın diye emir verir. Kız —Şahım nice zamandır senin ekmeğini yedim seninle aynı yastığa baş koydum, hiç olmasa bırak içimden geçenleri söyleyeyim. Şah söyle der.

Rahile:

Taleyim bed geldi ezel binadan
Cavan çağı yetim galdım anadan
Heç bir ana gisas almaz baladan
Gel öldürme meni yohdur günahım

Rahile:

Vaht gelir halig mene yar olar
Bu kizlin sirler bil aşgar olar

Demeyin Rahile elde har olar

Gel öldürme meni yohdur günahım

Kız sözünü tamamlar. Şah ise yine inanmayın diye emir eder. Çünkü şah çocuğun başını annesinin kestiğine inanmıştı. Bu taraftan Yahudi gelip şah kurbanın olayım biz seninle sözleştik ki sen bunu bana verecektin. Ben onu öyle eziyetle öldüreceğim ki tarih boyu anlatılacak. Şah verdim al götür der. Yahudi yüzünü değiştirip/kılık değiştirip kızın yanına gelir darağacından kızı alır. Kız bu kim ise bana acıdı kurtardı diye sevinir. Kız Yahudi'nin yanına gelir şah ise çocuğun ölüsünü kızın boynuna asın, görsün ki evladını öldüren ananın cezası nasıl olur diye emir verir. Yahudi kızı alıp biraz yol gider. Bir sahrada dinlendikleri sırada kılık değiştirip kızına döner ve sen benim elimden nereye kaçarsın diye sorar. Kız babasını görünce Allah sana lanet etsin der. Burada da gelip beni buldun başıma bunları getirdin. Yahudi —daha bunlar ne ki, ya benimle gel benim dinimi yere düşürme ya da başına daha çok işler gelecek der. Kız ben sözümünden dönmem, istersen öldür beni. Yahudi ise kapı kilitliken evden nasıl kaçtın diye kızına sorar. Kız pencereden atladım diye cevap verir. Yahudi yalan söyleme o yükseklikteki yerden atlamış olsaydın sağ kalmazdın der. Kız ise ben öyle adamların isimlerini andım ki ondan daha yüksek yerden atlasam ölmezdim der. Babası kimlerin adını andın diye sorunca kız İslam dininin koruyucusu, darda kalanın yardımına gelen ve o kolsuz Abbas'ı. Yahudi —şimdi ben de senin kolunu keseceğim, o Abbas sana yardım etsin der. Yahudi el atıp kızın kolunu tutunca Rahile babasının kolunu keseceğini anlar ve görelim babasına ne söyler:

Ey yehudi nelet gelsin zatına

Gel bu geder uyma şeytan feline

Ata zuriyetine bu zulmü etmez

Rehmin gelsin men yazığın halına

Yahudi: —seçimini yap, ya benim söylediğimi kabul edersin birlikte gideriz ya da kolunu keseceğim. Kız ise benim cevabım bellidir der. Ben İslam dinini seçmişim ve bu din yoluna da ölmeye hazırım der. Yahudi kızının bileğinin birini keser ve diğerini alır bu esnada görelim kız ne söyler:

Sen nece atasan sene ar olsun

Geniş dünya senin için dar olsun

Her iki cahanda üzün gara olsun

Eli Zülfigarı ensin beline

Yahudi bunun üzerine kızın öteki bileğini kesip kızı da yolun kenarına itekleyip oradan ayrılır. Kız ise sözüne devam edip şunları söyler:

Haggın min belası ensin canına

Od düşsün dağılsın Hanımanına

Seni görüm bulanasan ganına

Nece gıydın Rahilenin goluna

Rahile sözünü tamamlar, Yahudi ise yoluna gider. Kız ise ahu zar ederek yolun kenarında kalır. Kız kendi kendine: Günahım yokken bu hallere düştüm. Benim ağam (burada Hz. Ali'den bahsediyor) burada ölmeme müsaade etmeyecektir. Rahile sözlerinle çağır belki yardımına gelir, çünkü bundan daha kötü günün olamaz. Aldı Rahile görelim ne söyler:

İslam'ın penahı —ereset şahı

Kerem eyle, goyma bu darda meni

Yokdur ki günahım çekirem ahı

Kerem eyle, goyma bu darda meni

Hüseyni çağırıp özümü atdım

Atamın elinden gurbete getdim

Bed geldi taleyim bu yere yetdim

Kerem eyle goyma bu darda meni

Hudaya rehmi gıl benim halıma

Niye gara yazdın bu yığvalıma

Yehudi nahag gıydı goluma

Kerem eyle goyma bu darda meni

Kimim var burda mene tuta yas

Günahsız bir gulam etdim iltimas

Yetiş dadıma ya golsuz Abbas

Kerem eyle goyma bu darda meni

Rahile de deyer amandır aman
 Daha sağlığıma heç gelmir güman
 Yetir imdadıma sahibed zaman
 Kerem eyle goyma bu darda meni.

Rahile Hanım sözünü tamamlar, Rahile burada kaladursun. Size İbrahim Çavuştan haber vereyim. İbrahim Çavuş her zaman başına birkaç adam toplar ve kendine sevap kazanmak için Kerbela'ya ziyarete götürürdü. Yine bir grup adam toplayıp Kerbela yoluna düşer. O Zaman yollar tehlikeli idi. Yolda eşkıyalar yoldan geçenleri soyup tüm mallarını ellerinden alırlardı. Ancak İbrahim Çavuşu herkes tanır. Yollarının üstünde tekin olmayan tehlikeli bir yer vardı. Bunun üzerine beraberinde gelenlere —Siz yavaş yavaş gelin ben önden gideyim, bakayım birileri var mı, varsa eğer bizimle uğraşmasınlar Kerbela'ya ziyarete gittiğimizi söyleyeyim, dönüşte sizin paranızı veririz diye söyleyeyim der. İbrahim Çavuş yanındakilerden ayrılıp epey bir mesafe uzaklaşır yolun kenarından bir ses geldiğini fark eder. Sese doğru gidince bunun bir kadın olduğunu, ancak kadının kollarının kesildiğini ve kan içinde olduğunu, aynı zamanda yanında da kesik bir çocuk başı olduğunu görür. Kıza yaklaşır kız: —Ey kardeşim Allah aşkına bana yardım et, bana sahip çık, suçum günahım olmadığı halde bu hallere düştüm der. İbrahim Çavuş kızla konuşmaya başlamak üzereyken yanındaki adamlar gelip bunlara ulaşır. Bunlar kızın başına gelenleri öğrenmek için kızı sorular sorar ve kız da dili döndükçe anlatmaya çalışır. Ancak hepsi kızın kötü bir iş yaptığı için bu hale getirildiğini düşünürler. Kız bunların kendisine yardım etmeyeceklerini anlayınca, —Ey kardeşlerim eğer beni burada bırakıp gitmek istiyorsanız izin verin başıma gelenleri size anlatayım siz de bu dedikleri götürün Kerbela'ya. Benim ağam (Hz. Hüseyin'den bahsediyor) beni burada ölmeye bırakmaz. Aldı Rahile Hanım görelim ne söyler:

Erzimi yazaram şahı hublara
 Bu erzimi o diyara yetirin
 Feleyin gehrinden çarhın elinden
 Men olmuşam günü gara yetirin.

Cavan çağı terk eyledim elimi
 Yehudi de gelem etdi golumu
 Heç kimse körmesin bele zulumu

Ciyer oldu hazar-para yetirin
 Men gurbanam haggın minbir adına
 Belke yete men yazığın dadına
 Rahileyem düşdüm hicran oduna
 Alışb yanıram nara yetirin.

Kız sözünü tamamlar ve devam eder: —Ey kardeş hiç olmazsa benim bu söylediklerimi, şu halimi Kerbela'ya ulaştırın. Çünkü ben günahsız ve suçsuz yere bu hallere düşdüm. Kız böyle söyleyince İbrahim Çavuş — hangi kötü amele sahip olursa olsun, bu yaşadıkları reva değil, ben onu da götüreceğim der. Rahile ise; ey kardeşim beni oraya ulaştırın mescide atın gerisi ile işiniz olmasın diye sözüne devam eder. Kızı götürüp kervanda yerini hazırlarlar ve yola düşerler Kerbela'ya akşamüzeri varırlar. Kızı mescidin bir köşesinde bırakırlar bu vesile ile Kerbela'yı ziyaret edip giderler. Kız şuursuz bir halde Hz. Hüseyin'in mescidinde kalır. Gökten bir melek iner ve kanadında beş kimse vardır. Muhammed Peygamber, Hz. Ali, Fatime-i Zehra, Hasan ve Hüseyin. Peygamber bakar ve şöyle der: Kızım Fatime sen bilir misin bu kız neden bu hale gelmiştir? Fatime ise; —Baba bu kız Rahile Hanımdır. Bizim dinimize inandığı için bu hallere gelmiştir. Peygamber: Şimdi ne yapmak gerekir? Fatime: Baba Allah-u Teala bin dert vermişse o derdin bin bir درمانını sana vermiştir. Buna şifa verip iyileştirmek gerekir. Peygamber duasını okur ve kızın kollarını sıvazlar, yerini hazırlayıp iki rekat namaz kılar ve Hakk'ın dergahına yüzünü döner ve yanındakilere de ben dua ettikçe siz de amin deyin der. Peygamber dua eder ve yanındakiler de amin derler. Bu esnada kızın kolları iyileşir. Peygamber kızına sorar şimdi ne yapmak gerekir. Fatime: Baba, evlat canın bir parçasıdır, bunun Abbas gibi bir evladı ölmüştür. Onu da diriltmek gerek. Peygamber dedi: —Ya Ali çocuğu getir. Ali çocuğu getirir peygamber dua eder ve elleriyle çocuğun boğazını sıvazlar. İki rekat namaz kılıp Allah'a dua eder. Yanındakiler de amin derler. Kız o yerde ayılır ve çocuğunun göğsünden süt emdiğini ve kollarının da kesilmemiş olduğunu görür. Ancak yanında hiç kimsenin olmadığını da görür. Kız çok mutlu olur. Allah herkesin yardımına yetişsin. Kalkıp çocuğu beline sarar sevincinden bakalım ne söyler Biz diyelim dinleyenler şad olsun:

Rahile Mescidde:

Şükür sene ey yaradan

Ağam yetti imdadıma
Eyledi derdime derman
Ağam yetti imdadıma

Canım gurban imamlara
Men olmuşdum günü gara
Etmeye derdime çara
Ağam yetti imdadıma

Hakdı Mehemmeti dinim
Kerbala oldu menzilim
Rahileyem açdı gülüm
Ağam yetti imdadıma

Rahile sözünü tamamlayıp sabaha kadar çocuğu sırtında Kerbela'nın dört etrafını dolaşır. Sabah olur, üzerinize hayırlı sabahlar olsun. İbrahim Çavuş arkadaşlarıyla birlikte yine Kerbela'yı ziyarete gelir. Kızı görür. Şükür sana Allah'ım insan da insana bu kadar mı benzer. Bu kız akşam getirdiğimiz kıza ne kadar da çok benziyor. Kız, İbrahim Çavuş'u tanıyıp ileri yürüyüp ve onun elini ayağını öper. Kardeşim ben sana söylemiştim benim ağam ölmeme izin vermeyecek. Şimdi inandın mı? Şunu bil ki bundan sonra buradan başka hiçbir yere gitmeyeceğim. Bundan sonra sen benim dünya ahiret kardeşimsin. Buraya her geldiğinde beni bir bacın gibi ziyaret etmezsen seni Allah'a şikayet ederim. Bu konuşmadan sonra İbrahim Çavuş ve arkadaşları ziyaret edip gitmekte olsunlar, Rahile'nin başına gelenleri gören Kerbela cemaati onun için bir ev yaparak ona verirler. Rahile burada yaşarken Abbas da günden güne büyüüp 6-7 yaşına gelmiş olur. Abbas'ı tahsil için bir molların yanına verirler. Abbas 11-12 yaşına gelir. Abbas'ın çok güzel bir sesi vardır. Her ezan vakti gelince minbere çıkıp ezan okurdu. Bunlar burada yaşaya dursunlar size Seyfi Mülkünden Hüseyin Şah'tan haber vereyim. Hüseyin Şah bir gün kendi kendine — Felek beni öyle şaşırttı ki, her yıl bir defa Kerbela'ya giderdim. Çünkü babamın vasiyetiydi. Bakalım bu yıl nasıl gideceğim. Hazırlanıp vezirini çağırdı. Vezir geldi. Şah: — Vezir ben Kerbela'ya ziyarete gidiyorum. Ben gelinceye kadar buralar sana emanet. Vezir: — Şah kurbanın olayım iznin olursa ben de seninle gelmek isterim. Şah buna razı olur. Vekilini çağırır. Vekil

biz ziyarete gidiyoruz. Biz gelinceye kadar ülkeyi sana emanet ediyorum. Vekil, şahım iznin olursa ben de sizinle gelmek isterim. Şah ülkeyi kime emanet edeceğiz der. Vekil, biz hakkın yoluna gidiyoruz hiçbir şey olmaz der. Şah ona da izin verir. Bu esnada Yahudi gelir çıkar. Durumu öğrenir ve şöyle der: — Şahım iznin olursa ben de gideyim. Böylelikle dördü de hazırlanıp atlarına binip yola koyulurlar. Kerbela'ya vardıklarında Abbas ezan okumaktadır. Abbas'ın sesini duyan şah çok etkilenir. Yoldaşlarına dedi ki Allah rızası için biraz bekleyin. Bu sese hayran oldum. Bekleyin ezan bitsin sesin sahibi kimdir necidir öğrenelim. Benim bu sese kanım çok kaynadı... Beklerler. Abbas ezanı bitirip aşağı indiğinde genç bir çocuk olduğunu görürler. Şah : — Vezir bu çocuğa ağırlığınca altın isteseler de ben bunu kendime evlatlık alacağım der. Çocuğu yanına çağırıp evladım biz buraların yabancısıyız bizi Tanrı misafiri eder misin? Şah böylelikle çocuğun evine giderek anne babasından onu evlatlık olarak almayı düşünür. Abbas :— Amca benim büyüğüm annemdir. Rahile Hanım ise artık bunları görüp tanıdı. Abbas gelip annesine, anne o yabancılar bizi Tanrı misafiri et diyorlar, izin veriyor musun? Annesi git getir der. Çünkü Rahile'nin yüzü örtülüydü. Onlar Rahile'yi tanımadılar ama Rahile onları tanıdı. Bunlar eve geldi oturdular. Bu esnada İbrahim Çavuş da arkadaşlarıyla birlikte eve gelirler. Rahile Hanım Abbas'a :— Git dayını da çağır, misafirlerimiz var gelip onlarla birlikte oturup sohbet etsin der. Abbas gelip İbrahim Çavuş'a der, o da arkadaşlarıyla birlikte gelir. Rahile Hanım Allah ne verdiyse sofrayı donatır. Yer içerler, yemek bitince sohbete başlarlar. Şah:— Biz konuşacak olursak şahlıktan, askerlikten, savaştan ticaretten konuşuruz, ancak burda yaşayanlar her türlü olaydan haberdardır, onlar konuşsun biz dinleyelim der. Rahile Hanım: — O zaman sizin rızanızla ve kardeşim İbrahim Çavuş'un izniyle yaşanmış bir hadiseden bahsedeyim der, çok iyi olur anlatın derler. İbrahim Çavuş, bacım söz senindir anlat dinleyelim dedi. Rahile: — Kardeşim İbrahim Çavuş'tan rica ediyorum kapıda dursun, ben sözümü bitirmeden hiç kimse dışarıya çıkmasın. İbrahim Çavuş kalkıp kapının ağzında durdu. Elini hançerine atar, hiç kimse buradan çıkamaz buyur sözünü söyle der. Rahile başına gelen olayları görelim nasıl anlatır.

Ezel başdan yattı behdi yığvalım

Günü günden behdi gara men oldum

Cavan çağı düşdüm çölden çöllere

Mecnun kimi bil avara men oldum

Kıza çöllere düşmesinin sebebini sorarlar, kız devam eder.

Atamın elinnen men düşdüm çöle
Çok dolanıb getdim o gurbet ele
Şaha külfet oldum ahirim bele
Şah elinnen düşen dara men oldum

Böyle deyince Yahudi şaşırdı. Kendi kendine : — Babasının yüzünden çöllere düşen benim kızımdı. Kalkıp dışarı çıkmak isteyince İbrahim Çavuş bırakmadı. Yahudi: — Ben misafirim nereye gitsem de arkadaşlarım buradadır. Kız baktı ki babası kaçacak, sözlerine devam eder. Gece ki sihirbaz Yahudi geldi

Öldürdü Abbas'ım o gisas aldı
Kollarımı kesib çöllere saldı
Alışiban yanan nara men oldum

Peki, neden yalan söylüyorsun, Abbas sağ salım, kolların da kesik değil diye sorarlar.

Rahile:

Canım gurban erenlerin pirine
Gelem gollarımı koydu yerine
Elin çekdi Abbasımın serine
Çok şad olan Abbas sara men oldum

Gurbandı Abbasa ömrümün varı
Ne müddet çekirem ah ile zarı
Adım Rahiledir Şah Hüseyin yarı
Ahir düşen bu diyara men oldum

Rahile sözünü tamamlayıp yüzünün örtüsünü açar. Şah karısı Rahile'yi görür. İbrahim Çavuş hançeri çekip Yahudi'nin göğsüne saplar ve onu öldürür. Sonra şahın üzerine doğru yürür. Sonra hepsi Rahile'ye yalvarır, esas ziyaret yeri sensin ki sana peygamberin eli değmiş, sen peygamberin yüzünü görmüşsün. Bir müddet bura kaldıktan sonra şah Rahile ve Abbas'ı alıp kendi vilayetine götürür. Abbas'ı şah olarak tayin eder, kendisi yaşlandığı için inzivaya çekilir. Onun için ona cennet mekan Şah Oğlu Şah Abbas derler. Allah ona rahmet eylesin, sizlere de can sağlığı versin. Bunların hikayesini Aşık Mehemmet Sadaklı şöyle dile getirir.

Muhammes

Könül uyma bu dünyaya
 Etme heves men ne deyim
 Ezelin gel gel eyleyir
 Ahirin yas men ne deyim
 Sur verir muhannete
 Geydirir has men ne deyim
 Üzerde mömin eyleyir
 Gelpten as men ne deyim
 Mertlerin geddin eyir
 Edir şikest men ne deyim

O nehletullah yehudi
 Çok azdı yolun düzünü
 İstedi ki gama yete
 Ere vere öz kızını
 Gız düşdü gurbet ellere
 Tutmadı ata sözünü
 Çok ahdardı ahır tapdı
 Kesdi Abbas tek guzunu
 Bele günahsız siteme
 Söyleyin bes men ne deyim

Ağladı çok nale çekdi
 Haggı çağırdı dadına
 Gece gündüz zikr eledi
 Her zaman saldı yadına
 Keremkani coma geldi
 Yetirdi öz muradına
 Abbası cana getirdi
 Şükür etdi ustadına
 Golları da şefa tabıp
 Sağaldı o kes men ne deyim.

Günahsız yete atası
 Kesdi gızının golunu
 Uşağı verib gucağına
 Uzağa saldı yolunu
 Ol gezanın siteminnen
 Soran olmadı halını
 Sadahlı aşık Mehemmet
 Nezme çekir zavallını
 Hudam özün salma şere

Günahsız ebes ne deyim.” (*Aşık Mehemmet Sadaxlı Goşmalar-Müxemmesler-Dastanlar- (1999- Bakü), Güneş Neşriyat.*).

Zaman Han'ın Destanı

“Usta malı

Tanrı gaderinden ecel elinden
 Geza kemendinden kaçan görmedim
 Növ bahar eşgiyle yaşayan gülü
 Zimistan feslinde açan görmedim

Bele yaranıbdır ezel binadan
 Adem atadan Havva anadan
 Üryan gelen üryan getdi dünyadan
 Berri berhanalı köçen görmedim

Fani satıcıdır ugba müşteri
 Aldığı metahı gaytarmır geri
 Ezrail elinde nisye defteri
 Vermemiş borcunu keçen görmedim

Ne müddettir intizaram bu bağa
 Dözemmirem bu düyüne bu dağa

Nece şahlar sahip oldu bu dağa
Viran galdı yurdu haçan görmedim

Yetim Mahmut nezer yetir derinden
Kim baş açtı bu dünyanın sirrinden
Ömür bir badedir düşse elinden
Tezeden doldurup içen görmedim.

Ustalar usta malını bir demez iki derler, biz de diyelim iki olsun, düşmanın ömrü yaprak gibi tek olsun.

Dünya

Bilmirem nedendir bele yaranıb
Bahırsan ki yaman hal edir dünya
Kimini endirir kimin galdırır
Günde yüzmin geyligal edir dünya

İndi zer yerine verir tucunu
İşe salıb namerdini bicini
Merdlerin elinden alır gücünü
Namerdi Rüstemi Zal edir dünya

Nece hükümrânlar tahtından enib
Bükübdür belini çırağı sönün
Garğaya dil verib bülbüle dönüb
Bülbülün dilini lal edir dünya

Kimini ucaldıb göye galdırır
Kiminin behdini daşlara vurur
Kasıb hırmanına yağış yağdırır
Varlı hırmanına yel edir dünya

Sadaklı Mehemmet tanı yerini
Ne bilersen sen hudanın sirini

Hemişe sen çağır merdler pirini
Merdin ruzisini bol edir dünya

Ustalar usta malını iki demez üç der, biz de diyelim üç olsun, düşmanın ömrü puç (perişan) olsun.

Gemli gönül havalanıb coşanda
Alsazı sinene çal yavaş yavaş
Kenar gezib muhannetden her zaman
Merdlerin geydine gal yavaş yavaş

Namert çöreyini yesen de ahır
Megamı gelende tez başa çahır
Adamı alovsuz yandırıp yahır
Merdlerin gonağı ol yavaş yavaş

Ezelden gördüğün o günler hanı
Dünya yola salıb çok gehramanı
Sadaklı Mehemmet çağır subhanı
Her zaman yadına sal yavaş yavaş

Böyle rivayet ederler ki geçmiş hanlık devrinde, Nahcivan'da bir Duman Han yaşardı. Çok varlı devletliydi. Adı her yanda anılırdı. Duman Hanın İran'da Kirman Şah ve İlgar Şah adında iki dostu vardı. Bunlar öyle dost olmuşlardı ki sanki kardeş gibiydiler. Bir zaman geldi ki her iki dostun da aynı anda bir oğlu oldu. Duman Han'ın oğlunun adını Zaman Han koydular. İlgar Şah'ın oğlunun adını da Vugar Şah koydular. Bakıcılar çocukları büyütmeğe başladılar. Bir zaman sonra Duman Han: —kardeşim bu iki çocuğu ben okutup büyüteceğim. Bu çocukları sana öyle bir zaman vereceğim ki tahsilleri bitmiş olsun. Öyle de yaptı. Çocukların her ikisi de 6-7 yaşına geldiğinde iyi bir öğretmen bulup onların eğitimiyle ilgilenmeye başladı. Bunların her ikisi ilk tahsillerini Nahcivan'da aldılar. Aynı yıllarda bu elde Eldar Bey'in kızı Gülgez Hanım vardı. Güzellikte eşi benzeri yoktu. Öyle bir vakit geldi ki Zaman Han bu kıza aşık oldu. Bunu Vugar Han'a söylemedi. Kızla ikisi bu durumu sakladılar. O zamanlar yüksek tahsil ancak Fransa'da alınabiliyordu. Bundan dolayı Duman Han bunların her ikisini de

Fransa'ya gönderdi. Birkaç yıl sonra eğitimlerini tamamlayıp her ikisi de vatanına geri döndü. Nahcivan'a geldiler. Zaman Han'ın akıllı Gülgez'deydi. Kız da Zaman Han'ın geldiğini duyup gözleri yollarda kalmıştı. Bir gün Zaman Han Vugar Şah'a dedi ki kardeşim ne zamandır memleketten uzaktaydık, gel biraz dışarı çıkalım, bakalım buralarda değişiklik var mı? Zaman Han'ın asıl amacı Gülgez'i görmektir. Her ikisi çıkıp gezdiler. Zaman Han yolu bilerek Gülgez'in yaşadığı mahalleye çıkardı. Gördü ki kız dışarıda bunlara bakıyor. Her ikisi birbirini görüp sevindiler. Ancak Vugar Şah kızı görür görmez ona aşık olur ve Zaman Han'a kardeşim bu kız benim aklımı başımdan aldı. Ben ya ölürüm ya da bu kızı alırım der. Zaman Han dostunun kalbini kırmak istemez ve evlerine geri dönerler. Kızın aşkından şahın oğlu deli divane olmuştur. Bir gün Duman Şah oğlunu yanına çağırıp şöyle der: — Oğlum ben kardeşine verdiğim vaadi yerine getirdim, okudunuz geldiniz, şimdi onun babası yol gözler, gitmesi gerekir. Ancak her hâlükârda siz birbirinizin halinden anlırsınız. Şimdi kardeşine ne hediye alalım ki onun gönlü olsun. Zaman Han dedi ki baba ben biliyorum der, kardeşim Eldar Bey'in kızı Gülgez Hanım'ı seviyor. Onu alsan her iki taraf da razı olur. Duman Şah, o benim için kolay bir işti dedi. Duman Han hatırı sayılır dostlarını çağırarak Eldar Bey'in evine görücü gönderir. Görücüler adet gereği gidip Eldar Bey'in kızını şahın oğluna isterler. Eldar Bey, kızın fikrini de bilmek gerekir dedi. Kızın yanına konuşmak için birini gönderirler. Kız, eğer beni ona verirsiniz zehir içip kendimi öldüreceğim der, daha sonra oradakiler, ama o şah oğludur neden beğenmedin, ondan daha iyisiyle mi evleneceksin diye sorarlar? Kız, ben evlenmeyeceğim der. Görücüler duman Han'ın yanına elleri boş dönerler. Duman Han sözünün boşa çıkmasından dolayı çok üzüldü. Bu haberi oğlu Zaman Han öğrenince babasının sözünün yere düşmesine sinirlenir. Kızın yanına giderek yüreğinden geçenleri söyler.

Zaman Han:

Sevgilim gelbimde olan sirrimi

Gelib sene men aşgara deyirem

İsdeyirem yakın olan yolunu

Salam başka bir diyara deyirem

Gülgez Hanım:

Ne müddettir hesretini çekirem

Salma meni sen azara deyirem

Unutma gel sedagati ilgarı
Yandırma cismimi nara deyirem

Zaman Han:

Ele sanma men bu hala gesdimi
Deme mennenden ehdibarı kesdi mi
Cannan eziz istediğim dostumu
Atammıram bil kenara deyirem

Gülgez Hanım:

İgit oğlan ilgarını atar mı
Men olmuşam bil Leyliden beter mi
İnsan sevdiğini yada satar mı
Vurar mı gelbine yara deyirem

Zaman Han:

Eşgin semendini minib çaparam
Zaman Hanam sınık gönül yaparam
Harda olsan ahdarıban taparam
Hayın çıkmam ehdibara deyirem

Gülhez Hanım

Men Gülgezem nece atım elimi
Bülbül kimi ahdarıram gülümü
Çıkart gözlerimi kesdir dilimi
Gülü gısmet etme hara deyirem

Her ikisi de sözlerini tamamlar. Kız:— Ey muhannet kaç yıldır senin yollarını gözlüyorum, şimdi senin bu yaptığın nedir. Zaman Han:— Vallahi canımdan çok sevdiğim dostumun sözünü yere düşüremedim. Çünkü o bizim sevgili olduğumuzu bilmiyordu. Şimdi senden rica ediyorum. Şimdiye kadar sevdiğimdin, bundan sonra bacım ol. Bir bacım gibi nereye gitsem seni arayıp sormak borcum olsun. Ancak şimdi babamın sözünün yere düşmesini istemem. Rica ediyorum benim sözümü kabul et. İyi ki aramızda bir şeyler olmadı. Kız bir müddet düşündükten sonra peki git görücüleri gönder. Zaman Han gelip babasına baba görücüleri tekrar gönder kız kabul edecek. Duman Han yine hatırı sayılır dostlarını kızın evine görücü gönderir ve kızı alırlar. Birkaç gün düğün yapıp kızı şahın oğlunun yanına getirirler. Onlar bir müddet burada

kaldıktan sonra Duman Han, oğlum artık ben amacıma ulaştım, şimdi babanın gözü yoldadır. Artık sen ailenin yanına gitmelisin. Allah sizi mutlu etsin ve bir yastıkta kocayın. Vugar Şah hazırlanır, kervan yola dizilir. Vugar Şah giderken orada geçirdiği günler ve çocukluğu gözlerinin önünden akıp geçer. Çok duygulanır ve görelim ne söyler, Zaman Han ne cevap verecek. Her ikisi tarafından arz edelim dinleyenler şad olsun.

Vugar Şah

Geder oldum vetenime
Sen de yeğin bil a gardaş
Keçirdiğimiz günleri
Herden yada sal a gardaş

Zaman Han

Seni goymaram gedesen
Vetenine bil a gardaş
Hoş gün keçir bizim elde
Şad fıravan ol a gardaş

Vugar Şah

Eşgimin eseri söner
Gözyaşım da sele döner
Sensiz ayım ile döner
Herden bize gel a gardaş

Zaman Han

İnan geyif bezenmerem
Havalanıb gezenmerem
Senden ayrı dösenmerem
Bizim elde gal a gardaş

Vugar Şah

Vugar Şaham paralandım
Üreyimnen yaralandım
Zulum ile aralandım
Sen salamat gal a gardaş

Zaman Han

Kimler sene tele kurdu
 Yadlar yaman gandırdı
 Derdin Zamanı yandırdı
 Get uğurlu yol a gardaş

Her ikisi de sözünü tamamlar. Görüşüp vedalaşırlar. Vugar Şah birkaç gün sonra vatanına ulaşır. İlgar Şah'a müjdecı gider. Şah oğlunu büyük bir törenle karşılar ve halkı toplayarak oğlu adına ziyafet verir. Birkaç yıl sonra İlgar Şah vefat eder, oğlu babasının yerine geçer. Bir zaman Vugar Şah evine döner, karısıyla konuşup sohbet ettikten sonra dizlerine uzanır. Azerbaycan'da büyüyüp okudum ve oranın en güzel kızını aldım der. Kız bu sözlere daha fazla dayanamayıp, o güzel kızı almadın, sana verdiler der. Vugar Şah, nasıl verdiler, kendim sevdim kendim aldım der. Kız:— Nice yıldır Zaman Han beni seviyordu ancak sen bilmiyordun. Vugar Şah:— Peki niye o bana bunu söylemedi? Kız:— Gör o nasıl dosttur ki canından çok sevdiğini sana verdi, senin gönlünü kırmadı. Vugar Şah her şeyi anlamıştı ama son pişmanlık fayda vermezdi. Bunlar burada kalsınlar, size Zaman Han'dan haber vereyim. Duman Han'da bu zamanlarda vefat eder, Zaman Han babasının yerine geçer. Ancak kızın aşkıyla deli divane olmuştur ve hanlığı idare edemez. Öyle bir zaman gelir ki elinde tek kuruş parası kalmaz. Daha sonra kendi kendine düşünür, kardeşim şah olmuştu, yanına gideyim belki bana yardımcı olur diye düşünür. Öyle de olur, hazırlanıp yola koyulur. Ancak üstü başı çok kötü haldedir. Gitmek üzereyken vatanına dönüp bakar ayrılması çok zor olur. Yüreğine ateş düşer, görelim ne söyler.

Zaman Han

Ezel günden men gelende cahana
 Felek talihimi bele yazıbdır
 Ezelinnen aşdı daşdı dövletim
 Ahırın dönderib sele yazıbdır

Cüda düşdüm vetenimden elimden
 Bülbül kimi ayrılmışam gülümnen
 Şahlar şahın unutmaram dilimnen
 Bu güzarım gurbet ele yazıbdır

Gece gündüz sıtgım Hagga bağlaram
 Sinem üsdü düğünlerem dağlaram
 Zaman Hanam fegan çekib ağlaram
 Gözyaşım dönderib sele yazıbdır

Sözünü tamamlar, Zaman Han yola koyulur, bir müddet yol aldıktan sonra dönüp bakınca vatanından hayli uzaklaştığını görür. Sinesine ateş düşer, vatanından nasıl vedalaşır arz edelim, dinleyenler şad olsun.

Zaman Han

Men ki geder oldum gurbet ellere
 Vetən salamat gal el salamat gal
 Bülbül kimi hesret galdım güllere
 Bülbül salamat gal gül salamat gal

Bir zaman silahlı atın belinde
 Dolandım dağını gezdim çölünde
 Sonalar çırpınır vetən gölünde
 Sona salamat gal göl salamat gal

Bir zaman ucaldı cahı çalalım
 Hadden aşdı varım dövletim malım
 Zaman Hanam bed getirdi igvalım
 A dağ salamat gal çöl salamat gal

Sözünü bitirip yola devam eder ve bir müddet sonra Kirmanşah'a ulaşır. Şahın sarayını arayıp bulur ve kapısına kadar gelir. Ancak bunu askerler saraya almazlar. O da askerlere gidin şaha söyleyin senin en sevdiğin kardeşin gelmiş seni görmek ister der ancak dış görünüşüne bakarak böyle bir şeyin olacağına inanmazlar. Şah benim en aziz kardeşim Zaman Han'dır, o da bir vilayetin şahıdır. Çıkıp bakayım b kimdir. Çıktığında gerçekten de Zaman Han'ı görür. Ancak el içine çıkacak durumda değildir. Şah onu gönderin yoksa sizin neslinizi yok ederim. Benim böyle bir kardeşim yoktur. Şah böyle dedikten sonra askerler Zaman Han'ı dövüp kovmak isterler. Buna karşılık Zaman Han, biraz vakit ister. Sonra da şaha birkaç kelime sözüm var sonra istediğinizi yapın der.

Askerler acıyarak sözünü söylemesine müsaade ederler. Alır Zaman Han, görelim ne söyler.

Zaman Han

Ne müddetdir gurbet eller dolanıb
Bir dost kimi men bu ele gelmişem
Yada salıb sennen olan günleri
Şöhretine şirin dile gelmişem

Çoklarının gara yazıb behdine
Men de düşdüm hoş gelmez vahdına
And verirem seni tacı tahtına
Gözyaşım dönderme sele gelmişem

Zaman Hanam zeher olubdur aşım
Gurbet elde neler çekibdir başım
Sen bele demerdin mene gardaşım
Arhalanıb güle güle gelmişem

Zaman Han sözlerini tamamlar, şah askerlerine bunun sesini kesin diye emir verir ve askerler Zaman Han'ı kapıdan kovalarlar. Zaman Han pişman bir şekilde yola düşer. Bir müddet gittikten sonra düşünür ki benim tek ümidim buradaydı şimdi ne yapacağım. Hiç olmazsa birkaç kuruş param olsaydı da bir lokma ekmek alsaydım diye düşünür aç susuz yorgun bir halde biraz daha gider. Şehrin dışına çıktığında bir su görür. Suyun kenarında oturup elini yüzünü yıkar ve derin fıkirlere dalar. Bu esnada bir ihtiyar gelir, selam oğlum der. Zaman Han aleyküm selam der. İhtiyar, oğlum neden burada oturuyorsun diye sorar. Zaman Han da ey ihtiyar ben garip biriyim der. İhtiyarın elinde bir torba azık vardır. İhtiyar al oğlum bu azığı, ben geleceğim der ve gider. Zaman Han bir müddet bekler ama ihtiyar geri gelmez. Kendi kendine düşünür gün akşam oldu bu ihtiyar hala gelmedi. Peki, ben bundan sonra nereye gideceğim diye düşünür. Bir de ne görsün, ihtiyar gelmiştir. İhtiyar gelip oğlum sen hala burda mısın diye sorar? Zaman Han, ey ihtiyar beni neden bu kadar beklettin. Ben bu saatten sonra nereye giderim diye sorar? İhtiyar, oğlum senin bu şehirde hiç tanıdığın, dostun var mıdır der? Zaman Han, benim bu şehirde tek bir ümit yerim vardı. O da boşa çıktı. Daha sonra ihtiyar, oğlum

peki bu torbayı açmadın mı diye sorar? Zaman Han da ey ihtiyar sen bana Allah emaneti verdin, ben onu nasıl açayım der. İhtiyar ise oğlum aç der. Zaman Han açtığında torbada para olduğunu görür. İhtiyar, bunları sana veriyorum, senin olsun der. İhtiyar, oğlum peki bu ülkede kimin var diye sorar? Zaman Han da ey ihtiyar neden benim derdimi tazellersin, sana söyleyeyim kimim var, sen de kulak ver der.

Başına döndüğüm nurani goca
Men geribin yohdur burda penahı
Malın gısmet olsun gedesen Hacca
Men geribin yohdur burda penahı

Dövletim dağıldı gazancım itdi
Çekdiyim cefalar bil heder getdi
Han oğluydum ahırım bu yere yetdi
Men geribin yohdur burda penahı

İhtiyar, oğlum neden yalan söylüyorsun, han oğlu hiç bu vaziyette olur mu der? Alır Zaman Han:

Zaman Han idim indi dervişem
Gurbet eller dolanmak oldu peşem
Dostları da ehdibarsız görmüşem
Men geribin yohdur burda penahı

Zaman Han sözünü tamamlar. İhtiyar benim burada tanıdığım bir tek kişi vardı o da itibarsız çıktı. İhtiyar, oğlum o paraları al, sana helal ediyorum ve sen de benimle gel bu yakınarda bir yemekhane var, oranın sahibi benim yakınımdır. Gidelim ona seni tanıştırayım, sana iş versin. Orada hem çalışır hem de yaşarsın der. Zaman Han Allah senden razı olsun, eğer böyle bir iyilik yaparsan, öyle bil ki Hacca gitmişsin der. İhtiyar, Zaman Han'ı söylediği yemekhaneye getirir. Buranın sahibi olan Mehemmet isimli adamı çağırır. Daha sonra Mehemmet'e, bu garibandır, kimsesi yoktur, rica ediyorum Allah rızası için bu adama yanında bir iş ver ve ona azdan çoktan yardım et. Mehemmet, baş üstüne der. Daha sonra Zaman Han'ı berbere gönderir tıraş ettirir, sonra hamam gönderir, üstüne başına yeni kıyafetler alır. Zaman Han burada çalışmaya başlar. Birkaç zaman burda garsonluk yapar. Kendisine uygun birkaç dost edinir. Birgün yemekhaneye gösterişli bir fayton gelir, içinde de güzel bir Hanım vardır. Kadın

faytondan iner ve yemekhaneye girer. Kadın içeri girdiğinde herkes ayağa kalkar, bu durumu Zaman Han fark eder. Oradakiler kadını kendileriyle yemek yemeğe davet ederler ancak kadın gözleriyle ortamı süzer ve gözleri bir köşede duran Zaman Han'a ilişir. Kadın oradakilere sorar, bu adam neden tek başınadır, ben onunla oturacağım der. Kadın gelip Zaman Han'ın yanına oturunca yemekhanenin sahibi Mehemmet de gelip kadınla sohbet eder. Oturup kadının hal-hatırını sordukytan sonra, bu tarafa gelmenizdeki sebep nedir diye sorar. Kadın da oğlum benim kocamın öldüğünü biliyorsun, şimdi buralarda yaşamak bana uygun değil. Bu yemekhaneyi güvenilir bir adama satıp Fransa'ya taşınmak istiyorum. Bu esnada yemek gelir, Zaman Han elini cebine atar para çıkarmaya çalışır, ancak kadın buna müsaade etmez. Kadın, oğlum ben buradayken benden başkası hesap ödeyemez, sadece senin değil herkesin hesabını ben ödeyeceğim. Bir müddet sohbet ettikten sonra Mehemmet Zaman Han'ı gösterip, Hanım aradığın münasip adam bu oğlandır, yemekhaneyi buna sat der. Kadın ise çok iyi olur der. Zaman Han ise bunların kendisiyle dalga geçtiğini düşünür. Benim param yok, ben gariban birisiyim der. Kadın ise oğlum sen parayı dert etme, sen teklifi kabul et, gerisi kolay der. Kadın Zaman Han'a şöyle bir teklif sunar, bu yemekhaneyi sana on yıllığına ücretsiz veriyorum, on yıldan sonra parasını zamanla ödersin. Ölsem de helal ederim. Mehemmet Zaman Han'a, kardeşim, hayır gelecek bu işe neden direniyorsun der. Sonunda anlaşılır, kadın gider Zaman Han yemekhanenin sahibi olur ve kendine birkaç dost daha edinir. Bu olayın üzerinden birkaç gün geçer, aynı fayton yemekhanenin önüne tekrar gelir. Kadını bu kez Zaman Han karşılar. Mehemmet de onunla birlikte. Kadın yine yemekhaneye girer, biraz çay içtikten sonra Mehemmet yine sorar, Hanımım hayır olsun şimdi neden geldiniz? Kadın, oğlum ben Fransa'ya gidemeyeceğim, varım yokum bir kızım var, öyle bir münasip adam olsun ki kızımı onunla evlendireyim. Hem bu yemekhaneye hem de benim bütün servetime sahip olsun. Yine Mehemmet söze karışır ve Hanımım bu oğlan bekardır gel kızını da buna verelim der, kadın bu teklifi kabul eder. Ancak Zaman Han yine parasının olmadığını ve gariban olduğunu söyler. Kadın da neden böyle söylüyorsun, insanı zengin de fakir de eden Allah'tır. Kadın kabul ediyor musun diye sorar. Zaman Han yine benim param yok ki senin bu yemekhanenin parasını vereyim, bu parasızlıkta düğünü nasıl yapayım. Kadın da oğlum Allah'a şükür benim servetim her şeyden fazladır, sen evet de düğünü ben yapacağım. Mehemmet yine söze karışır, kardeşim sen neden böyle yapıyorsun, kadın

her masrafı karşılayacağını söylüyor, Allah hayırlı mübarek eylesin. Siz hazırlığınızı yapın der, zorla da olsa Zaman Han'ı ikna ederler. Kadın, siz düğün zamanını kararlaştırın, ben de hazırlıklarımı yapayım, sonra misafirlerimi davet edeyim, en başta da şahı çağıralım çünkü başımızdaki büyüğümüzdür. Zaman Han, düğüne şahta mı gelecek diye sorar, kadın da o nasıl söz elbette gelecek, şahı çağırmasak olur mu, şahsız düğün olmaz. Bunun üzerine Zaman Han eğer şah o düğüne gelecekse ben o kızı da o düğünü de istemiyorum. Kadın da oğlum o ülkenin şahıdır, onu çağırmasak olur mu, şahın gelmesinin sana ne zararı var, gelip bir iki saat oturup gider der. Bunun üzerine Mehmet söze dahil olur, kardeşim neden böyle yapıyorsun, gelip bir tarafta oturup yiyip içip sonra gider, önemli olan zamanı belirlemektir der ve kadın düğün vaktini belirleyip gider. Kadın gittikten sonra Mehmet Zaman Han'ı azarlar, şah gelip yiyip içip gidecek, senin evini sırtına alıp gidecek değil ya. En sonunda anlaşılır. Düğün zamanı gelir, meclis kurulur, misafirler toplanır, sofralar kurulur, şaraplar gelir, kadehler dolar. Damadın sağlığına içenler, daha sonra şahın sağlığına içenler kadeh kaldırır. Şahın merhametine, insanlığına, kişiliğine kadeh kaldırır. Sonunda sözü damada verirler. Zaman Han kadehi havaya kaldırır ve ey cemaat bu kadehi kaldırıp sadece şahın sağlığı için içiyorum, çünkü o bizim şahımızdır der. Ancak başka vasıflarına içmiyorum çünkü onların hiçbiri onda yoktur. Ne merhamet, ne kişilik, ne insanlık... Böyle deyince cellatlar yerlerinden kalkıp oğlanın üzerine yürürler, sen bu sözleri ne cüretle şaha söylersin, ona iftira atarsın derler. Böyle olunca şah elini kaldırıp bekleyin, bırakın söylesin, neden böyle söyler, dinleyelim belki de haklıdır der. Cellatlar geri çekilir, Zaman Han, eğer meclis izin verirse, ne olduğunu anlatırım, hepsi merakla dinlemeye başlarlar. Alır Zaman Zaman Han görelim ne söyler, Vugar Şah ne cevap verir.

Zaman Han:

Ezel günnen cah calallı vahdında
 Senle gardaş olan tanı menem men
 Felek vurub bed getirdi igbalım
 Hemin gardaş tanıginen menem men

Vugar Şah:

Ezel günnen gardaş deyib dost olan
 Dürüst ilgarında duran menem men

İndi seni bu günlere yetiren
Sene düzgün yol gösteren menem men

Zaman Han:

Yadında mı boya başa yetirdik
Elimize kağız galem götürdük
Her ikimiz bir mektebi bitirdik
Hemin gardaş tanıginen menem men

Vugar Şah:

Yahşı hatırlaram geçen günleri
Gam keder çekirem o vahtdan beri
Sende ki galmayıb hanlık eseri
Ağlayıb boynunu buran menem men

Zaman Han:

Deyirdin senle gederem ölüme
Bu günümde yanmadın heç halıma
Döydürdün gapında meni zalıma
Hemin gardaş tanıginen menem men

Vugar Şah:

Dayım idi yolda sene pul veren
Şah anamı ayağına gönderen
Heyatını lalezara dönderen
Sene yeni heyat veren menem men

Zaman Han:

Gabul eden çarkı felek gadasın
Öz eliyle yada veren butasın
Sene veren gözlerinin didesin
Hemin gardaş tanıginen menem men

Vugar Şah:

Ele ki şah oldum goydum tacımı
Zeher ettim şirinimi acımı
Cannan eziz istediğim bacımı
Layık bilib sene veren menem men

Zaman Han:

Gadir Mevlam yine verdi payımı
Bahar etdi zimistanımı yayımı
Zaman Hanam dostlar tutub toyumu
Hemin gardaş tanıginen menem men

Vugar Şah:

Senin derdin sitem etdi Vugara
Niye saldın meni derde azara
Unutmaram ta gedince mezara
Dost yolunda canın veren menem men

Her ikisi de sözünü tamamlar. Vugar Şah, ey cemaat bu adam doğruları söylüyor, kendi sevgilisini bana verdi ancak ben bu durumu bilmiyordum. Öğrendiğimde ise iş işten çoktan geçmişti. Beni bunun babası büyüttü, okuttu, düğünümü o yaptı beni o evlendirdi. Ancak Zaman Han benim kapıma öyle bir halde gelmişti ki şahlığa layık değildi. Şimdi siz ona sorun, ona para veren ihtiyarın ona borcu mu vardı? O benim dayım idi, arkasından onu ben gönderdim. Sonra onu yemekhaneye götürdü, orada buna işveren adam benim dayımın oğludur. O yemekhaneye gelen şehzade Hanım, oraya geldiğinde hiç kimsenin yanına oturmadı, senin yanına oturdu, o benim şehzade annem idi. Şimdi dostlar benim düğünümü yapıyor diyorsun, o düğünü olan kız kimdir? O benim canımdan çok sevdiğim kardeşimdir. Şimdi sizler söyleyin günah kimdedir, kim hatalıdır? Böyle deyince kalkıp öpüşüp görüşürler, düğün yeniden başlar ve bir aşık gelir. Görelim bunların düğününü söze nasıl döker.

DÜNYA

Çok eniş yokuş yolun var
Galdırıp salırsan dünya
Tuttuğundan ferehlenib
Hem eşge daldırırsan dünya
Gelenleri yola salıb
Hey özün galırsan dünya
Her kime gezebin tutur
Tez gısas alırsan dünya
Nece nece şahı hanı

Tahdınnan salırsan dünya

Bir melek donuna girip
Her günde bir hal olursan
Kah şenlik meclisi gurub
Kah da galmagal olursan
Kimiye zeherden acı
Kimiye de bal olursan
Bezilere zulmu-sitem
Edib dalbadal olursan
Elden alıb servetin
Dalınca gülürsen dünya

Duman Han da köç eyledi
Ömür yana yana verdi
Servetini dövletini
Öz oğlu Zaman'a verdi
O sevdi Gülgez Hanımı
Elden gana gana verdi
Eşg ucundan düşdü çöle
San olub divane verdi
Sevenlerin sevgisini
Elinnen alırsan dünya

Zaman Han da Gülgez Hanım
Yaman sevdi birbirini
Vugar Şahla goşa gezdi
Açmadı gizli sirini
Vugar Şah da eşge düşüb
Aldı Zaman'ın yarını
Söyle görüm kimler verer
Bele dostluğun yerini

Men demeyim layık değil

Sen özün bilirsən dünya

Sadaklı Aşık Mehemmet

Gel isteme dünya varı

Hakkı zikr ele dilinde

Unutma yahşı dostları

Zaman Hanı nezme çekdi

Bir de şehzade Vugar'ı

Vaht olar ki ecel yeter

Gucarsan soyuh mezarı

Sen ne ölüb ne itersen

Ne de ki solursan dünya” (*Aşık Mehemmet Sadaxlı Goşmalar-Müxemmesler-Dastanlar- (1999- Bakü), Güneş Neşriyat.*).

Lom İsmayil Destanı

“Usta malı

Söyle görüm kim galıbdır kimler galır dünyada

Lale-nergiz ter benövşe açar solar dünyada

İnsanoğlu adamlara bir yahşılık galacag

Esli, zatı dürüst olan rehmet alar dünyada

Unuduban öz neslini yadı aşna tutanlar

Bel bağlayıb namerde kölgesinde yatanlar

Vakt olar ki öz dostunu düşmenine ne satanlar

Çok düşünüb öz özüne peşman olar dünyada

Senetgaram keşt eyledim men dolandım her yanı

Çok az gördüm öz dostuna sadıg olan insanı

Namert galhıb teriggiye eger alsa meydanı

Hındı Memmet fegan çekib derde dolar dünyada

Ustalar usta malını bir demez iki derler bizde diyelim iki olsun işitenler şad olsun.

Bir insanı Hakk nezerden salarsa
Huş geder başından derdin el çeker
Şeyda bülbül ceh-cehinden galarsa
Yasa batır hesretini gül çeker

Çok olur dünyada ara gatanlar
Yaltaklı eyleyip dostu satanlar
Kasıblıktan varlığa çatanlar
Aşırar kelmesin sözünü zil çeker

Men sevirim mert igidin merdini
Hudadan dileyim budur her günü
Bu Sadaklı Mehemmet'in derdini
Gergedan daşımaz nede fil çeker

Ustalar usta malını iki demez üç derler biz de diyelim üç olsun düşmanın ömrü puç olsun.

Az çalış dünyada behdi kem insan
Hudadan gısmetin payın olmasa
Adını anmazlar galar her zaman
El içinde Hakkı sayın olmasa

Kime galacagdı bu dünya malı
Heç kesin yatmasın behti igbalı
Dolanar alemde hoş geçer halı
Yanında gomşusu hain olmasa

Bir kesin ki behdi çaşa gelir mi?
Binadan bozulan başa gelir mi?
Sadaklı Mehemmet coşa gelir mi?
Münasib yoldaşın tayın olmasa

Böyle rivayet ederler ki büyük Borçalı bölgesinde edep erkan sahibi olan Sadaklı şehrinde birçok ağa vardı. Bunlardan biri de hayırlı işler yapan fakirlere el uzatan yetimleri sevindiren varlıklı hali vakti yerinde Hüseyin adında bir adamdı. Hüseyin'in eşinin adı ise Güzel Hanımdı. Aradan zaman geçti 9 ay 9 gün 9 saat tamam oldu. Gözel Hanım bir oğlan çocuğu dünyaya getirdi. Tam da bu zaman İsmayil'in kurban günü idi yani kurban kurbana karıştı. Hüseyin Bey kurban kesip sadaka (Nezir vermek) verdi. Yetimleri sevindirdi ve yaşlıları toplayıp çocuğun adını İsmayil koydular. Bu esnada babası sevinip el açıp Allah'a şöyle der. Tarafından arz eyleyelim işitenler şad olsun.

İlahi çok şükür nur celalına
Gözüme nur verdin bir oğul verdin
Ağzıma dad geldi galbim şad oldu
Şekerden de şirin bir noğul verdin

Yaranannan Hakk yoluna bakmışam
Hak yolunda canım oda yakmışam
Demek olmaz belki yoldan çıkmışam
Yoluma gelmeye sen ağıl verdin

Men Hüseyinem yalvarıram Hudaya
Daha el içinde men düşdüm saya
Şükür edirem men verdiğin paya
Mene dastan verdin bir nağıl verdin

Sözünü tamamladı İsmayil günden güne büyümeye başladı. İsmayil 1 yaşına geldiğinde sanki 3 yaşındaymış gibi, 3 yaşına geldiğinde sanki 6 -7 yaşındaymış gibi görünür. Babası İsmayil iyi medreseye yollar ki burada ders alsın ancak İsmayil burada kendisinden büyük ve kendisinden küçük olan çocuklarla güreşmeye başladı. Kimisini yenip kolunu kırar kimisinin ayağını çıkartır molla ne kadar nasihat verse de yine de kendi bildiğini yapar. Nihayet bir gün molla İsmayil'i çağırıp kolundan tutar. Daha sonra birkaç kerpiç ezerek İsmayil'i dizleri üstünde kerpicing içinde bekletir. Daha sonra

ayağa kaldırıp birkaç tane de tokat atar ve -İsmayil bir daha böyle hatalar yapma der. Bunun üzerine İsmayil ise -Molla, atalar her bir insanın yüzüne usta tokadı değmelidir yoksa kazancı haramdır derler diye söyler. Ben de bundan payımı aldım zaten bunu istiyordum. Şimdi kulak as sana birkaç kelime sözüm var onu söyleyeyim. Ondan sonra sen sağ ben selamet bu sözden sonra da ben senden ayrılırım. Aldı İsmayil görelim mollaya ne söyler.

Molla baba el incitme sen meni
Menim geleceyim hele daldadı
İstemirem elifbeyden ders alım
Men bilirem işim geyli galdadı.

Yaman sözü el içinde yaymaram
Elifbeyi teyyi seyi bilmerem
İnden bele bu mektebe gelmerem
Çünkü başım yaman galmagaldadı

İsmayil sözlerini tamamladıktan sonra molların ellerini öpüp -Molla baba hakkını helal eyle artık ben bu mektebe gelmeyeceğim der. Molla -Oğlum gel etme eyleme bu sinirini bir kenara bırak, mektebi bırakma der. Bunun üzerine İsmayil -Molla baba benden molla olmaz çünkü benim aklım pehlivanlıktadır der. Daha sonra İsmayil okulu bırakıp taş kaldırmaya, demir kaldırmaya başlar. Bir gün çok bahsettiler dediler sende ne kuvvet var ki kendini pehlivan sayarsın. Bu söz İsmayil'i o kadar etkiler ki sinirinden lomu (demir kazık) getirip herkesin gözü önünde ortadan ikiye eğer kaldırıp kenara atar. Bunu gören insanlar şaşırıp kalır. Bundan sonra İsmayil'in lakabı lomu eğer İsmayil olur daha sonra halk arasında Lom İsmayil adıyla tanınır. Lom İsmayil 18 yaşına gelmiştir, ağaçları kökünden çıkartır o kadar kuvvetlidir ki karşısına çıkan herkesi yener. Öyle zamanlar olurdu ki gözü hangi ağır hayvanı görürse onu yakalayıp sırtına atıp hayvanın ayakları yukarıda olacak şekilde getirirdi. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Lom İsmayil evlenmek ister. Sadaklı şehrinde Veli adında birinin kızı olan Ayşe'ye vurulur. Bir müddet bu kızın aşkıyla yaşar, en sonunda bu sevgiyi gizli tutmak güç gelir. Utana sıkıla babasının yanına gelip görelim ona ne söyler.

Canım ata utanıram açmağa
 Nece deyim bu derdimi bilesen
 Cavanlığım üz veribdir üstüme
 Gorhuram ki eşidende gülesen

Babası -Oğlum utanma ne derdin varsa söyle sen biliyorsun ki seni çok severim.
 Elimden gelen ne varsa yaparım der. Aldı İsmayil.

Eşgim lap Leyli Mecnunu andırır
 Seyragıblar size yaman gandırır
 Bir gözellik eşgi meni yandırır
 Elçi gönder onu mene dilesen

Babası -oğlum bilemeyiz belki kızı vermezler peki ben o zaman ne yapayım? Aldı Lom İsmayil.

Çeken olmaz İsmayil'in derdini
 Varsa töksün goşunları ordunu
 Vermeseler talayacam yurdunu
 Bu sözlerim söyle halga ele sen

Sözünü tamamlar. Lom İsmayil sazla dediğini sözle de söyler. Sevgili babacığım ben Sadaklı'da ki Veli'nin kızı Ayşe Hanım'ı seviyorum ona görücü gönder der. Birkaç ihtiyarı gönderip Ayşe Hanım'ın rızasını aldılar düğün yaptılar gelin getirdiler. Lom İsmayil düğünlerde pehlivanlık yapmaya başladı. Hiç kimse cüret edip İsmayil'in karşısına çıkamadı. Günlerden bir gün Sadaklı'da düğün oldu ancak kız evi Debet Çayı'nın karşısında Sadaklı ile sınır olan Ermenistan arazisindeki Lembeli Köyü'ndeydi. Bu şehirde ünlü bir pehlivan vardı adı ise Tahar'dı. O zamanlar gelinleri arabalarla getirirlerdi. At oynatırlardı. İyi at sürenler kendi aralarında yarışır, birinci olanlar kemer alırlardı. Düğün alayı yoldayken yolun her iki tarafına ip gelip düğünün önünü keserler. Lom İsmayil de bu düğün ile beraber yol alıyordu. Tahar'a bu düğünün pehlivanı var adı da Lom İsmayil'dir derler. Tahar ise çok iyi ben de onu arıyordum Allah ya ona yardım eder ya bana der. Lembeli'de Hüseyin adında bir adam vardı. Hüseyin bu şehrin

ağasıydı. Gelip -Tahar gel bu düğünün önünü kesme bundan bir çıkarın olmaz der. Bu esnada İsmayil ileri çıkıp Tahar hünerin var mıdır benim karşıma çıkmaya diye sorar. Bunu duyduktan sonra Tahar kendi kendine sinirlenir. Bakalım Lom İsmayil'e ne söyler ve İsmayil ne cevap verir. Her ikisi tarafından arz eyleyelim işitenler sağ olsun.

Tahar

Men bilirem toyda sensen pehlevan
Gayretin var gel meydana İsmayil
Zorun varsa indi garşımda dayan
Bulayacam toz dumana İsmayil

Lom İsmayil

Bir nezer sal gör garşımda kim durur
Gel gesd etme şirin cana ay Tahar
Galdırıp arhanı vuracam yere
Galacaksan yana yana ay Tahar

Tahar

Çokda lovğalanıb kendini öyme
Menem menem deyib döşüne döyme
Zorumu görmemiş hetrime deyme
Gücün var çık bu meydana İsmayil

Lom İsmayil

Durup gürrelenme özün özüne
Şeytan ne gösterir senin gözüne
Gel gulag as ağsagğalın sözüne
Olmaginen sen divane ay Tahar.

Tahar

Men Taharam Lembeli tek elim var
Bedenimde guvvetim var golum var

Bir od sallam indi çesedin yanar
Neyleyersen ac aslana İsmayil

Lom İsmayil

Bu fani dünyada söyle kim galib
Nece gehremanı o yola salib
Lom İsmayil Borçalıda ad alib
Adım düşüb bu cahana ay Tahar.

Her ikisi de sözünü tamamlar. Tahar Lom İsmayil'in mülayim konuştuğunu görür ve galiba bu benden korktu diye düşünür ve meydanda dolaşmaya başlar. Lom İsmayil bunun üzerine gerili olan ipi kesip Tahar'a doğru yürür. Bunu gören az önceki Aksakal Hüseyin ileri gelip Tahar'ı itekler meydandan çıkarır ve Allah düğününüzü mübarek eylesin arabalarınızı sürüp gidin hayırlı olsun der. Gelini getirirler aradan biraz zaman geçer ve çok çetin bir kış başlar. Bunun üzerine insanlar ormanlardan kışın yakmak için odun tedarik ederler odun toplamaya başlarlar. Bir gün Lom İsmayil odun getirmek için araba ayarlayıp ormana gider. Arabaya odunları yeni yeni yüklerken birden bire bir ses duyar bu ses imdat diye bağırmaktadır. Lom İsmayil arabayı eşine teslim eder ve az önceki sese doğru koşar. Sese yaklaşınca Tahar olduğunu görür. Buzda arabası kaymış ve uçurumun kenarına gelmiştir. Kıpırdasa araba düşecek gibidir. Lom İsmayil gelip selam vererek -Tahar bu arabanın düşmesine neden müsaade ediyorsun diye sorar. Tahar ise bu kadar yükün altında ben ne yapabilirim der. Bunun üzerine Lom İsmayil balta ile buzu kırıp ayağını sabitleyecek bir yer açar ve Tahar'a arabaya koşulu olan öküzü açmasını ve sadece mandaların (camış, camız) kalmasını söyler ve ben çek dediğimde mandaları sür der. Lom İsmayil bir ayağını az önceki açtığı yere sabitler diğer ayağını da diz üstüne çökerek Allahu Ekber diyerek arabayı kaldırıp az önceki asılı kaldığı uçurumun kenarından yukarı koyar. Bunun devamında Tahar'a sür der. Tahar arabayı sürüp düzlük alana çıkardığında Lom İsmayil'in yanına gelir. Lom İsmayil'in aklına Tahar'ın düğün alayının önünü kestiği gelir. Kalbi coşa gelir görelim ne söyler Tahar ne cevap verir.

Lom İsmayil

Evvela men bir dost kimi
Ehvalını sorum Tahar
Mene meydan ohuyurdun

Bir yakın gel görüm Tahar

Tahar

Günahımı sen bağışla
Günahkaram ay İsmayil
İnnen bele ta ölünce
Senle varam ay İsmayil

Lom İsmayil

Gürrelenirdin özünden
İlham alırdın sözünden
Niye gem yağır üzünden
Allah olar kerim Tahar

Tahar

Hakk yetirdi seni hardan
Saralmışdım intizardan
Sen gurtardın meni dardan
Minnetdarım ay İsmayil

Lom İsmayil

Lom İsmayil deyer herden
Hakk özü gurtarsın dardan
Kömek olsun şahımerdan
Ona serim verim Tahar

Tahar

Tahar söyleyer metini
Görmemişdim bu çetini
İndi gördüm guvvetini
Dayanmaram ay İsmayil

Her ikisi de sözünü tamamlar. Tahar -senin bu kuvvetini gördüm ben gelmiş geçmiş en büyük hatayı ettim bir daha senin meydanına çıkamam. Bunun üzerine İsmayil'in elini ayağını öpüp boyun eğdi ve af diledi.

Aradan biraz zaman geçti yine güz geldi düğünler başladı. Kızlar gelinler süslendi, erkek atlar damarlandı gençler kendilerine çekidüzen (süslenmek, güzelce giyinmek) verdiler. Yine Sadaklı'da Ağacan oğlu Emiraslan'ın düğünü oldu. Düğün olurken herkes boyu uzun yakışıklı güzel yüzlü bir adamın geldiğini görür. Adam selam verip meydana çıkar. Ben Kazaktan geldim. Adım Eldar'dır. Buraya benim karşıma bir pehlivan çıkarttın ya da benim hediyemi (nemer vermek) verin diye geldim. Birkaç ihtiyar ileri gelip senin hediye nedir diye sordular. Pehlivan ise benim hediyem yalnızca ya bir erkek at ya da arkası buzağılı bir inehtir der. Bunun üzerine bir adamın atını hazırlatıp Lom İsmayil'in peşince gönderirler. Bu haber Lom İsmayil'e ulaşır ulaşmaz İsmayil atına atlar ve gelir. Lom İsmayil buradaki pehlivanın güreş için soyunup hazırlandığını görür. Buradakiler Lom İsmayil'e sende kıyafetlerini çıkar derler İsmayil ise benim soyunma ama gerek yoktur diye karşılık verir. Her ikisi de meydanda dönmeye başlar. Lom İsmayil bu adamın misafir olduğunu düşünür ve bu adamı söz ile vazgeçirmeye çalışır. Eğer söz ile akıllanmaz ise ben bunu yener ve öldürürüm diye söyler. Aldı Lom İsmayil görelim Eldar pehlivana ne söyler, Eldar ne cevap verir. Her ikisi tarafından arz eyleyelim dinleyenler sağ olsun.

Lom İsmayil

Ey pehlevan gayıt get öz eline
Git yazıgsan ağıza dile düşersen
Yahşı bak garşında duran kimdir
Men bir coşgun çayam sele düşersen.

Eldar Pehlevan

Hele bihabersen menden ey zalım
Gurmuşam yolunda tele düşersen
Didergin eylerem seni elinden
Mecnun tek sehraya çöle düşersen

Lom İsmayil

Seni ecel getirib behdi gara
 Vuracam sinene sağılmaz yara
 Galdırıp atacam seni çaylara
 Gurbağa tek ahıb göle düşersen

Eldar Pehlevan

Çok da havalanıb öyme kendini
 Men kesmişem yollarını bendini
 Salaram hasara bütün kendini
 Başı gallı galmagala düşersen

Lom İsmayil

Lom İsmayil deyilibdir adıma
 Şahlar şahı özü yetsin dadıma
 Pervane tek yandıracam oduma
 Ağlaya ağlaya yola düşersen

Eldar Pehlevan

Megsede çatmamış deme sözünü
 Yahşı düşün gel itirme özünü
 Men Eldar'am yere vurram dizini
 Onda dönüp haldan hala düşersen

Her ikisi de sözünü tamamlayıp meydanda tutuştular/güreştiler. Birbirlerini çektiklerinde ayakları kotan gibi yeri eşiyordu. Birkaç defa Lom İsmayil el atar ancak eli kayar. En sonunda bir nara atıp elini pehlivanın göğsünden koluna doğru alttan yerleştirir. Pehlivanı başının üstüne kaldırır çevirip sırtını yere getirir. Elini hançerini atıp dizini de yerdeki adamın göğsüne bastırır. Adamı öldürmek istediye de oradaki aksakallılar ileri gelip minnet eyleyip pehlivanı bağışlamasını söylerler. Bu esnada orada bulunan iki görevli yağ geldi diye bağırırlar. Bunun üzerine Lom İsmayil yağı alıp tepesine çeker (yağı içer). Diğer pehlivanın ise boğazından geçmez. Kalkıp üzerinin tozunu çırpıp pişman bir şekilde kendi şehrine gider. Lom İsmayil'in şanı bire beş artar. Ve bu olay bütün Borçalı'ya yayılır. Aradan biraz zaman geçer İnsanlar yaylaya çıkar.

Çuvuklu yaylasında insanlar ev yapmıştır. O zamanlar Sovyetler devriydi ve kolhoz vardı. Sadaklı kolhozu da Çuvuklu yaylasında idi. Kolhozun bir arabası vardı. Adına tonyarımlık deniliyordu. Şoförü de Ayvazoğlu Paşa idi. Bir gün araba kolhozun mahsulünü ovaya götürmeye geldi. Paşa mahsulü arabaya yükleyip birkaç da adam bindirdi. Bu esnada Lom İsmayil gelip, -Paşa rica ediyorum beni de bindir dedi. Paşada yüküm ağırdır seni götüremem dedi. Lom İsmayil ise Paşa ben artık yaşlandım yayan nasıl gideyim, buradan obaya epeyce mesafe var? Nihayetinde çok uzun konuştuktan sonra araba yola koyulur. 1 kilometre yol almıştı ki araba yolda bataklık denilen bir yerde batar. Paşa çok uğraşır ancak tekerlek daha da aşağı saplanır. Lom İsmayil yavaş yavaş yürüyerek arabanın saplandığı yere ulaşır. 5 10 metre ileri gider ama vicdanı el vermez geri döner. Arabanın yanına gelir. Oradakilere taş toplamalarını söyler adamlar taşları toplarlar. Ancak arabayı çıkarmadan önce Paşa'ya içine dert olan sözleri söylemek ister görelim Lom İsmayil ne söyler.

Gocalmışam daha mende
Galmayıbdır zor ay Paşa
Darıhib yolda kalanın
Sen halını sor ay Paşa

Maşın batın nece durum?
Men özümü oda vururum?
Allah'ı çağırıp galdırım
Guvvetimi gör ay Paşa

Lom İsmayil penahından
İmdadım şahlar şahından
Daha keçdim günahından
Men galdırım sür ay Paşa

Sözünü tamamlar. Lom İsmayil omzuna bir eski bez koyup arabaya yaslanır bir Allahu Ekber deyip arabanın arka tekerleğini yukarı kaldırıp altını taş ile doldurtur tekerleği üzerine bırakıp, Paşa sür yani çalıştır der. Paşa arabayı çalıştırıp, saplandığı yerden çıkartıp, ileriye gidip durdurup Lom İsmayil'in yanına gelir ellerinden öpüp, İsmayil

dayı beni bağışla sana karşı mahcubum ben çok büyük bir hata ettim seni götürmemekle bundan dolayı benimle arabanın kabininde yolculuk et dedi ve arabaya binip giderler. Lom İsmayil günden güne yaşlanır. Artık güçten kuvvetten düşer ancak hep düşünür acaba benim yerime Sadaklı'da yeni yetişen pehlivan olacak mı benim yerime geçsin. Aradan birkaç gün geçtikten sonra bir yeni yetişen genç bir pehlivan olduğunu duyar. Bu yeni genç pehlivan Sadaklı'da ün salmıştır adı ise Bedi oğlu Kara'dır. Bu genç pehlivanın sırtını yerine getiren olmamıştır. Günlerden bir gün seçim zamanı idi o zamanın kurallarına uygun olarak kolhozun harman yerinde ahali toplanmış, gelinler bezenmiş, kara zurnanın sesi her yana yayılmıştı. Meşhur zurna çalan Şelere oğlu Millet zurnanın altını kaldırıp *güleşenki* havası çalıyordu ve def çalan Tükce Yunus aşk ile tefe vurup her yerden alkış sesleri geliyordu ve orada bulunanlardan *ay şabaş* diye seslenerek bahşiş istiyordu. Çalınan bu havalar/ezgiler eşliğinde oradaki gençler oyun oynuyor ve güreş tutuyorlardı. Bu esnada cesaretli bir Gürcü pehlivanı buradaki şenliğin sesine gelip kendini meydana atarak güreşmeye pehlivan istedi. Hiç kimseye cesaret edip Gürcü'nün karşısına çıkamadı. Bu olay Kara'ya ulaştı. Kara hemencecik gelip Gürcü'nün meydanına çıktı. Her ikisi de meydana dolanıp sıkıca tutuştular. Bir müddet sonra Kara Allahu Ekber deyip Gürcü'yü kaldırıp başından fırlattı sırtını yere vurup sinesinde oturdu. Bu hadise Lom İsmayil'e kadar ulaştı. Lom İsmayil bir adam gönderip Kara'yı çağırır. Yanına gelen Kara'yı Lom İsmayil kucaklayıp iki kaşının arasından öper. Kara da Lom İsmayil'in ellerinden öper. Bu esnada Lom İsmayil'in gençliğinde yaşadığı günler aklına gelir ve çok duygulanır gözleri dolarak görelim Bedi oğlu Kara'ya ne söyler.

Oğul Gara sen halımı görürsen
Galmayıb tağetim men gocalmışam
Kövrelib bedenim düşüb tağetden
Çöküb gözlerime çen gocalmışam

Yaşım ötüb artıg seksene dolub
Ömrümün gülleri saralıb solub
Lom İsmayil'in günü geçib gocalıb
Meni evez eylesen gocalmışım

Sözünü tamamladı ve oğlum artık ben yaşlandım senin adını gayretini işittim benim adımı yaşatan sensin bundan sonra da Halik sana yar olsun. Lom İsmayil'den sonra Bedi oğlu Kara ad alıp bütün düğünleri o şenlendirir. Hepsine rahmet olsun. Sizlere de can sağlığı... Buradaki aşık görelim bunların duvakkapmasını nasıl söyler.

Sene etibarım yokdur

Ey muhannet ulu dünya

Göz açannan işlerine

Men olmuşam halı dünya

İki gardaş arasına

Saldın galmagalı dünya

Gabil öldürdü Habili

Tutdu eyri yolu dünya

Kimiye zeher yedirtidin

Kimiye de balı dünya

Ne geder yaşayan oldu

Yeten olmadı sirrine

Ademi ki helg eledin

Hevvanı yazdın serine

Behiştde meskan saldırıb

Şükür eylediler pirine

Hevvanı şeytan aldadıb

Gesd eyledi öz erine

Hagg Teala govdu behiştten

Aldı o kamalı dünya

Neçe neçe gehramanı

Sen vahtsız yola salıbsan

Kim ki sene keç bahıbdır

Tezce gisasın alıbsan

Öz özüne ferehlenib

Çok yaman eşge dalıbsan

Sadaklı Aşık Mehemmet

Bu sirre metel galıbsan

Lom İsmayili yola saldın

Bir de Rüstem Zalı dünya

Gaçak Nebi Gandal Nağı

Goç Koroğlu hanı dünya” (*Aşık Mehemmet Sadaklı Goşmalar-Müxemmesler-Dastanlar- (1999- Bakü), Güneş Neşriyat.*).

Rehim Çoban Destanı

“Usta malı

Hagiget gül açar laleazar olar

Tele gurup böhtan atan olmasa

Dostdar birbirine mehriban olar

Fitne verib ara gatan olmasa

Dünya ne fanidir ne de boş mezar

Yaradan her kese bir gismet yazar

Mülküne top deysin ay merdimazar

Dünya cennet olar şeytan olmasa

Hidris sözü benzer leli-gövhere

Pay götürsün bu kelmeden goy here

Şirin şöhretin de düşer dillere

Namert kölgesinde yatan olmasa

Ustalar usta malını bir demez iki derler biz de diyelim iki olsun.

Dünyanın enişi yohuşu çokdur

Kim alçaldı kim ucaldı dünyada

Elesi var varı aşib başından

Elesi var üryan galdı dünyada

Elesi var artıb cahı-calalı

Elesi var boldu devleti malı

Elesi var bed getirib igbalı
 Felek kemendine saldı dünyada
 Elesi var nöker olub ezeli
 Elesi var pulu tökür hezeli
 Sadaklı Mehemmet şe'ri gazeli
 Ohuyuban derde daldı dünyada

Ustalar usta malını iki demez üç derler biz de diyelim üç olsun.

Uğura varanda sidg ile çağır
 Çıngıllı dağlardan yol eyler Allah
 Sadig ol sidgini Hagga bağla sen
 Merdin ruzusunu bol eyler Allah

Yohsula Hagg vermez atalar demiş
 Yayda keçer ruzigarı boran gış
 Kasıb hırmanına yağdırar yağış
 Varlı hırmanına yol eyler Allah

Sadaklı Mehemmet çek azarını
 Bir yada sal cehennemın narını
 Kah görürsen elden alır varını
 Kah da ki gel ha gel eyler Allah

Size nereden ve hangi yerden haber vereyim Borçalı bölgesinden. Ömür boyu at üstünde yeşil yaylalarda serin çeşmeler başında emlik (1 yaşını almamış kuzu) kuzu kesip hayatının tadını çıkaran gününü gün eden Rehim Çoban'dan haber vereyim. Çoban Rehim Borçalı bölgesinin Sarvan Köyü'dendir. Onu bu bölgede tanımayan yoktur. Çünkü onun adı gazetelerde, dillerde ezber idi ve defalarca devlet madalyaları almıştı. Çoban Rehim ergenlik yaşına gelip kendi yerlisi olan Şemmed denilen adamın Tamam isimli kızıyla evlenir. Birlikte güzel bir hayat yaşadılar. Dağlarda, yeşil yaylalarda, serin çeşmelerin başında güzel sohbetler edip, yaşayıp vakit geçirdiler. Aradan aylar yıllar geçti bunların üç kızı bir oğlu oldu. Çocuklar daha yeni yeni büyümüşlerken, talihin kara gelişi zalim ecel hayat yoldaşının yakasından tutmuştu. Tamam Hanım öldükten sonra çocuklar annesiz kaldı. Bundan sonra Çoban Rehim

çocuklarına hem anne hem de baba oldu. Kızların içinde eli iş tutan iş beceren bir tek kızı Maygametin idi. Ondan sonra Maygametin çocuklara bakmaya başladı. Hısım akraba Rehim'e evlen diye baskı yaptıklarında Rehim evlenmeyeceğim diye cevap verdi. Çocuklarıma üvey annenin iş buyurmasına gönlüm razı değil. Çünkü atalar "analı kızın kendi büyür, anasız kızın sözü" demişler diye söyler. Bir gün Çoban Rehim eve geldiğinde çocuklarının keyifsiz boynu bükük bir şekilde oturduğunu görür. Çocukları böyle görünce sanki Hanımı daha yeni ölmüştür. Kendi kendine çok dertlenir gözleri dolar görelim ne söyler.

Felek mene sitem etdi
Elden aldı ihtiyarım
Ömrümün gülleri soldu
Gılsa döndü növbaharım

Niye uçurdun galamı
Artırdın ahu nalemi
Körpe goydun dört balamı
Tez aldın elimden yarım

Bu esnada yanından bir ses geldiğini duyar. Kızı Maygametin de babasının yanında ağlamaktadır. Bunun üzerine kızının saçını okşar sözünü tamamlar.

Cavan Rehim de minnetin
İşlerimi etdin çetin
Gel sebr eyle Maygametin
Hudam özü verer karın

Sözünü tamamlar Çoban Rehim bir müddet çocuklarıyla sohbet eder daha sonra sopasını alıp koyunlarının arkasınca gider. Çocuklar yavaş yavaş büyür, hepsi okula gider, okur yüksek tahsil alırlar. Oğlu Enver yüksek tahsilini bitirince Çoban Rehim'in günden güne sevinci artar. Enver'e düğün yaparlar gelin getirirler. Çoban Rehim'in Sabri artar sevince yere göğe sığmaz. Aradan zaman geçer Enver'in de dört çocuğu olur. Enver'in çocukları daha çok küçükken, Çoban Rehim'in gözünün akı karası, bin bir zorlukla büyütüp beslediği evlendirip Allah'a şükür ettiği bir tek oğlu olan Enver vefat eder. Arkasından dört küçük çocuk kalır. Çoban Rehim'in derdi bire beş artar. Çoban

Rehim'in derdine yanan kızı Maygametin'dir. Çoban Rehim'in derdi coşa gelir görelim ne söyler.

Ezel günden men gelende cahana
Felek behtim daşa çaldı ağılaram
Bağ becerdim heç baranı dermedim
Hezan vurdu gülüm soldu ağılaram

Dert eritdi üreyimin yağını
Cem etti başıma gem yığınağını
Çekdirdi sineme oğul dağını
Dört balası körpe galdı ağılaram

Oğlum Enver cavan getdi dünyada
Bu Rehim Çobanı yandırdı oda
Gızım Mayga nece dözsün feryada
Felek meni oda saldı ağılaram

Sözünü tamamlar. Rehim Çoban dört torununun derdine düşer. Rehim Çoban biraz ağladıktan sonra çocukların daha perişan olduğunu görür torunları ağlaşır yine de sabredip sopasını alıp koyun sürüsünün peşine gider. Aradan zaman geçer yaz ayı gelir. Rehim Çoban koyun sürüsünü önüne katıp Deli Dağ'a yaylaya getirir. Onun yazın yaylağı Deli Dağ, kışın kışlası ise Yağlıca Düzü idi. Rehim Çoban bütün sürüsünü dağın eteğine yayıp otlatır. Birden bire gözünün önüne oğlunun bu dağlarda bu taşlarda gezdiği yerler, su içtiği bulaklar (pınarlar) gelir. *Tütek* çalarak derdini görelim dağlara nasıl söyler.

Boz arannan gedem goydum sene men
Oldun benim yahın yoldaşım dağlar
Bu miskin derdimin bir hemdemi yok
Sirrimi demeye sirdaşım dağlar

Bu esnada gördü ki sesine ses verdiler. Bir ağlama sesi gelir. Şoför Abbas arkasında durur gözlerinden yaşlar akar. Gözyaşları sanki bahar bulutu gibidir. Abbas -Lele Rehim ne ağlarsın diye sorar? Çünkü Abbas her zaman Rehim'in yanında olmuş onu her

zaman arayıp sormuş gamını kederini dağıtmış ona teselli vermiştir. Abbas'ı görünce Rehim Çoban sözlerinin arkasını getirir.

Felek taleyimi niye bağladı?
Oğul dağı bu sinemi dağıladı
Abbas da derdimi bölüb ağladı
Ahır leysan kimi gözyaşım dağlar.

Çerhi felek yaman gatdı başımı
Bilmem nece keçdim bu genç
Apardı oğlumu yar yoldaşımı
Ağladı gohum gardaşım dağlar

Rehim dağ gartalı derler adıma
Kızım Maygаметin yanır oduma
Çerhi felek yetişmedi dadıma
Düşübdü govğaya bu başım dağlar

Rehim Çoban sözünü tamamlar. Abbas Rehim Çoban'a yardım eder akşama kadar koyunları toplarlar. Akşam olunca eve gelirler. Bir gün yine Rehim Çoban koyun sürüsünü yaylaya otlatmaya götürür. Yüreği kabarır gamlanır hemen tüteğini çıkarıp biraz çalıp kendi kendine mırıldanır. Aniden bir ses gelir. Baktığında bir ceylan görür ve ceylan meler sanki ceylanın da bir derdi varmış gibi meler. Rehim Çoban ve ceylan birbirlerine bakar ve ceylan döne döne melemeğe devam eder. Ceylanın acı acı melemesi Rehim Çoban'ın yüreğine dokunur. Kendi kendine yoksa bu ceylan da benim gibi dertli midir diye düşünür. Belki avcı yaralamıştır belki de avcı yavrularını tuzağa düşürüp yakalamıştır bunun için meleyip yardım istiyordur. Bu hali gören Rehim Çoban'ın derdi coşa gelir görelim ceylana ne söyler.

Gözel ahu ne derdin var ağlarsan?
Söyle sene kimler garğış deyibdir?
Düşübsenmi veteninden aralı
Yoksa yaralısan gülle deyibdir?

De sen görüm ne derdin gem çekirsen

Ağlayırsan çeşmin yaşın tökürsen
Yoksa ki derdlisen boynun bükürsen?
Menim kimi bala dağı eyibdir?

Rehim Çoban niye düşdün bu güne
Felek sınavırmı salıb çetine
Derdimi söyleyim Maygametine
Hicran gehri dal gaddimi eyibdir

Sözünü tamamlar ceylan ise birkaç defa meleyip Rehim Çoban'a bakıp gider. Sanki Rehim Çoban'ın derdi tazelenmiştir. Zaman geçer ve obaya dönme vakti gelir. Ancak Rehim Çoban dağlardan ayrılmak istemez. Çünkü ömrünü bütün gençliğini bu dağlarda geçirmiştir. Bir gün yine Rehim hayallere dalar aklına oğlu ve eşi gelir. Tüteğini çalıp ağlar. Daha sonra Namaz oğlu Şoför Abbas'ın yanına geldiğini görür. Bir müddet Abbas da hüzünlenip ağlar. Rehim Lele niye bu kadar dertlisin. Dünyanın kanunu budur. Derdi olmayan insan yoktur. Dünya; hem işleri yoluna koyar, hem de yolundan çıkarır. Bizim halk şairimiz Samed Vurgun öyle demiştir. Rehim Çoban Abbas Vurgun'un hangi sözlerini söylersin der? Abbas ise kulak as gör ne söylemiş der.

Ulduzlar havanın bağrını delir
Gayalı dağlardan duman üskelir
Heyalim geceni salama gedir.
Çapdırır atını bir başa dünya

Yerlere bahıram bağçalı bağlı
Köylere bahıram gapısı bağlı
Kainat ihtiyar sirli soraglı
Ezelden yaranıb tamaşa dünya

Bir de görürsen ki açılan solur
Düşünen bir beyin bir torpag olur
Bir yannan boşalır bir yannan dolur
Sirrini vermir sirdaşa dünya

Abbas birini de kendisinden ilave eder ve sözünü tamamlar.

Ne güzel deyibdir Vurğun ay lele
 Sen derd yorğunusan yorğun ay lele
 Gel bele dayanma dalgın ay lele
 Ne ömüre acıyır ne yaşa dünya

Abbas sözünü tamamlar. Rehim Çoban'ı kucaklayıp Lele dert etme, sağ oldukça bu demir atımla her zaman senin hizmetindeyim. Sürüyü toplayıp eve gidelim akşam olmak üzere der. Her ikisi de sürüyü toplayıp eve gelirler. Babasını gören kızı Mayga babasının gözlerinin bahar bulutu gibi dolduğunu görür. Hemen Abbas'a babam neden bu haldedir diye sorar. Şoför Abbas ise durumu anlatır. Mayga babasının haline acır ve ağlar. Rehim kızının ağladığını görünce yanına gelip -Kızım neden ağlarsın sakın ol der. Kız kendine hakim olamaz ağlaya ağlaya görelim babasına ne söyler.

Könlün niye kövrekleşib
 Neler düşüb ya da ata
 Kimler galsa goy öyünsün
 Bu goca dünyada ata

Ne dedin geldin dağlara
 Dağlar geyinir mi gara
 Sen hara ayrılık hara
 Ömrün getmez bada ata

Dağlarda mesken salmısan
 Dağlar kimi ucalmısan
 Kim deyirki gocalmısan
 Düşdün yanar oda ata

Kah üstüne sazag düşüb
 Kah da atlı gazag düşüb
 Gorhub senden uzag düşüb
 Boğulubdur suda ata

Gayalarda izin galıb

Yaş doksandır yüzün galıb
 Deyilmemiş sözün galıb
 Ne deyim heyata ata

Yay tek gametin eyilib
 Dağ derdini dağlar bilib
 Oğulsuzsan ağlar bilib
 Dağlar çatıb dada ata

Yağış yağır narın narın
 Üşüyüb mü arzuların
 İtib Tamam adlı yarın
 Bahmayıbsan yada ata

Sensiz geribseyir dağlar
 Garşında baş eyir dağlar
 Könül Enver deyib ağlar
 Sen meni az buda ata

Yene de zirvede garsan
 Menim üçün şeker balsan
 Dağlarda gal oğlu galsan
 Sen deme elvida ata

Bir üzüyüm var gaşsızdır
 Deme gözlerim yaşsızdır
 Maygametin gardaşsızdır
 Ağlar sızlar oda ata

Rehim Çoban dikkatle kızına dinleyip gelip onu kucaklar alnından öper. Kızım ekmeğim sana helal olsun. Öyle bil ki on yıl benim ömrüm arttırdın. Bunu gören Maygametin gözleri dolar ağlayarak daha fazla babasını kederlendireceğini anlar. Kalkıp gelip radyoyu açar. Radyoda "ay gız amandır" adlı parça çalmaktadır.

Maygаметin beyninden vurulmuşa döner. Çünkü bu parça yegâne kardeşinin en çok sevdiği parçadır. Mayga ağlaya ağlaya kardeşini yad eder. Görelim ne söyler.

Ezelden gördüyün günler
Söyle indi hani gardaş
Felek yarımçıg dağıtdı
O şevketi şanı gardaş

Okudu sen seven sözü.
Sinem üste goydu közü
Hakk gardaşız goydu bizi
Geydim gara donu gardaş

Maygаметin ağlar gülmez
Çeşminin yaşın silmez
Bir de seni tapabilmez
Aktarsa dünyanı gardaş

Mayga sözlerini tamamlayıp gözünün yaşını siler. Babasının yanına gelip biraz sohbet eder babası sopasını alıp işine gider. Daha sonra bütün kızları aile kurar yani evlenir. Oğlunun çocuklarının hepsi büyür. Her birine düğün eyler okutur. Rehim Çoban yine yaylalarda gezer. Birgün Rehim Çoban sürüyü Yağlıca Düzü'ne getirip dinlenir. Kızı Mayga babasının obaya geldiğini duyunca eşi Neriman'a gelip -Neriman babam gelmiş gel gidip ziyaret edelim der Neriman tamam der. Her ikisi de arabayla babalarının ziyaretine gelirler sarılıp öpüşürler. Mayga -Neriman görüyor musun babamın başına ne haller geldi? Yine de sopasını bırakmadı hepimizi büyüttü torunlarını da büyütüp okuttu. Onlara da düğün yaptı. Ondan dolayı dağ kartalı adını almıştır. Neriman- Mayga başka zaman şiir söylemeye doymazsın şimdi tam zamanı. Babanın bu gayretine söz demenin yeridir der. Mayga bir müddet düşündükten sonra -Neriman eline kâğıt kalem al ben dedikçe sen de yaz unutulmasın der. Alıp dağ kartalına ne söyler. Bu esnada buraya bir de aşık getirirler erkek koyunlar (koçlar) kesilir kebab yapılır, bir yandan ziyafet başlamıştır. Aşık ta çalıp söylemeye başlamıştır. Mayga'nın kalbi coşa gelip – Aşık kardeş sazını beri çevir benim de sözüm var der.

Dağda gezdin ömür günün uzandı.

Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu
 Borçalıdıda zehmetle ad gazandın
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Hevesle besledi goyun guzunu
 Sevdı peşesini ömrü uzununu
 Ölçüb tökdü sohbetini duzunu
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Ayak batıb dize geder şehe bak
 Saçlarına darak çekip mehe bak
 Abbas ile gülmeye beh-behe bak
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Oğulsuz dünyası indi talandı
 Zaman kah galdıran kah ta salandı
 Yaşın bu çağında oda galandı
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Yar itirib haldan hala düşübdür
 Belke ömrü yüz il ala düşübdür
 Çok govğaya galmagala düşübdür
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Fikrinin yelkeni düşür derine
 Bahıb fehr eyleyir nevelerine
 İndi gaynatadır iki geline
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Büyük gızı Pompul gözüne ışığ
 Zemfira ömrüne bezeg yaraşığ
 Mene de kah şair deyir kah aşık

Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Heste yatsam mene ana ahtarır
 Öz anamı yana yana ahtarır
 Dağda aranda da sona ahtarır
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Dertlerini ohşayırdı havası
 Sarıçiçek çayı derman davası
 Körpe İsmayil'in köhlen babası
 Çoban Rehim dağ kartalı dağ oğlu

Aşık gardaş sazi köhle zile çek
 Sensiz onu kim tanıyıp bilecek
 Yaş doksan bir yene dağa gelecek
 Çoban Rehim dağ gartalı dağ oğlu

Sözünü tamamlar. Çoban Rehim kızını kucaklar ve kızım daha da dünyada derdim kalmadı güzelce yiyip içerler. Aşık ise yeniden sazına alıp ahvali anlatmaya başlar.

Mayga gözün aydın
 Dağ gartalı atam gelib
 Ömrü günü bu dünyada
 Derde geme batan gelib
 Gışda Yağlıca düzündə
 Yay yaylagda yatan gelib
 Ne cefayla arzusuna
 Metlebine çatan gelib
 Kelmesinde ezber olan
 Hakk yolunu tutan gelib

Yarı yaşında elinden
 Tamam kimi yarı gedib
 Felek salıb tenezzüle

Hem abırı arı gedib
 Enver tek oğul itirib
 Elden ihtiyarı gedib
 Servetini dövletini
 İtiribdir varı gedib
 Şükür Hakka tenezzülden
 Tereggiye çatan gelib

Gece-gündüz ezber edib
 O Haggı çağırdı dada
 Doğrudan da Rehim kişi
 Layıg oldu gartal ada
 Bele gemli bu dastanı
 Kim unudar bu dünyada
 Sadaklı Aşık Mehemmet
 Sene gelib çatdı seda
 Şerik olub arzusunu

Arzumıza gatan gelib.” (Aşık Mehemmet Sadaxlı Goşmalar-Müxemmesler-Dastanlar- (1999- Bakü), Güneş Neşriyat.)

Aşık Mehemmet Sadaklı’nın Kars Seferi Destanı

“Usta malı

Dünya çox şirindir insan oğluna
 Axırını vefasız ağlar görmüşem
 Dünen ferehlenib açan gülleri
 Bugün hezan vurmuş bağlar görmüşem

Dünen höküm eden böyük hanları
 Bu gün mezlum gördüm o insanları
 Dünen ganlar töken gan soranları
 Bugün sinesini dağlar görmüşem

Dünen at belinde cevlan vuranı
 Bu gün geddin eyib olub puranı
 Dünen dosta hiyle tele guranı
 Bu gün özü düşüb ağlar görmüşem

Dünen mezlum gerzen kasıb canları
 Bu gün behdi oyanıb veribdir varı
 Dünen işret eden növ cavanları
 Bu gün taleyni bağlar görmüşem

Dünen nöker olan gohum gardaşı
 Bu gün şahlık eder her gedem başı
 Sadaklı Mehemmet dostu yoldaşı
 Bu gün olub özüne yağılar görmüşem

Ustalar usta malını bir demez iki derler biz de diyelim iki olsun. Düşmanın ömrü az olsun.

Devlet gismetedir gulluk yığvala
 O da geder elden galmaz adamda
 Çetin urcah olar yahşı-yahşıya
 Merifet tapılar az-az adamda

Zenane hezinedir merdana oğru
 Açılar gapısı eyriye doğru
 Vedesiz gocalar hey çeker ağrı
 Arhasız kömeksiz yalgız adamdı

Ezaplı Mikayil sözlerin düzdür
 Ahdarsan dünyanı ellidir yüzdür.
 Ehdibar eyleme azdı bi üzü
 Doğru söz tapılar az-az adamda

Az çalış dünyada behdi kem insan
 Hudadan gisemetin payın olmasa
 Adına anmazlar galar her zaman
 El içinde haggısayın olmasa

Kime galacakdı bu dünya malı
 Heç kesin yatmasın behdi-igbalı
 Dolanar alemde hoş keçer halı
 Yanında gonşusu hayın olmasa

Bir kesin ki behdi çaşa gelermi
 Binadan pozulan başa gelermi
 Sadahlı Mehemmet coşa gelermi
 Münasib yoldaşın tayın olmasa

Aziz arkadaşlarım ustalara rahmet sizlere can sağlığı dilerim. Size kimden ve nereden haber vereyim güllü, çiçekli, hoş manzaralı, güzel tabiatlı, bağlı bahçeli yiğit oğlanlı güzel Borçalı'dan ve Borçalı halkından, Derviş Yunus Emre'nin yolundan giden bütün obaları gezen, birbirine hasret kalanları kavuşturan şair Derviş Osman'dan. Derviş Osman tüm elleri obaları gezen bir şairdi. Öyle bir zaman geldi Sovyetler Birliği dağıldı ve sınırlar açıldı. Canımız kanımız bir olan Türk halkı ile sınırlar aradan kalktı.

Bu vesileyle Derviş Osman sık sık Türkiye'ye gidip oraları gezerdi bir Türk temsilci bu sıralarda Tiflis şehrinde bulunmaktaydı ve Derviş Osman'la yakından tanışıyorlardı. Bu temsilci sayesinde Türkiye'ye gidiyordu. Bu temsilcinin adı ise Mustafa Coşkun'dur. O yardım yapma işleriyle uğraşıyordu, köprü yaptıırıyordu, yol yaptıırıyordu, okullar inşa ettiriyordu.

Bir gün Derviş Osman Kars'a seyahat etti. Orada birçok görüşmeler yaptıktan sonra buradan ayrıldı. Eğlence meclislerinde şiirler söylerdi. Yine bir eğlence meclisinde Karslı Aşık Murat Çobanoğlu da vardı.

Çobanoğlu eğlence meclisi bitince, bu aşığın Borçalı'dan olduğunu görünce yanına gelip dostça onunla konuştu. Osman Efendi sizin memlekette bir aşık var adı

Mehemmet Sadaklı'dır. Gönlüm onu görmeyi çok istiyor bilmiyorum onu tanıyor musun?

Ben ona bir mektup yazsam siz ona ulaştırır mısınız? Derviş Osman –çok iyi tanıyorum benimle oldukça yakındır. Ancak benim bildiğim kadarıyla aşık aşığı şiir ile çağırır. Aşık Murat efendim o zaman mektubu yazayım okuyayım siz de dinleyin. Aldı Aşık Murat Çobanoğlu görelim ne der Mehemmet Sadaklı'yı nasıl davet eder biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Çobanoğlu

Menden salam olsun Aşık Mehemmeye

Çok isderem bu diyara gelesen

Bir dost kimi biz el vererek görüşek

Düz çıkasan etibara gelesen

Yönün düşse eger Garsın düzünden

Çekinmeynen ne borandan ne çenden

İsderem halı olam yükünden

Düşmeyesen ahuzara gelesen

Burda çok aşığa çekdirdim aman

Zara gelibdiler elimden yaman

Murad Çobanoğlu seni heç zaman

İnan salmaz boran gara gelesen

Mektubu yazar ve söz ile de beyan eder ve Derviş Osman'a verir. Mehemmet Sadaklı'ya söyle onu görmeyi çok istiyorum eğer gelebilirse seninle birlikte buraya gelsin der.

Derviş Osman mektubu getirip Aşık Mehemmet'e verir. Aşık Mehemmet mektubu okur ve düşüncelere dalar ve ben oraları tanımam ne yaparım orada der. En sonunda düşünür ve Derviş Osman'la gideceksem gideyim Kars'a der. Hem bana rehber olur hem de yol arkadaşı olur der. Aşık Mehemmet Derviş Osman'ın evine gider. Derviş Osman Aşık Mehemmet'i karşılar ve onun için sofr hazırlattı yediler içtiler. Sonra Derviş kardeşim hayır ola sen bize niye geldin? Böyle deyince Aşık Mehemmet görelim ne der Derviş Osman ne cevap verir?

Mehmet Sadaklı

Derviş Osman bir temannam var sene
Beledçi ol mene Garsa gedim men
Nebeledem o yollara men hele
Beledçi ol mene Garsa gedim men

Derviş Osman

Her ne desen gebulumdur sözlerin
Tezlik ile seni Garsa aparram
Men görürem hesret bahır gözlerin
Tezlik ile seni Garsa aparram.

Mehmet Sadaklı

Nabeledem o yerlere men hele
O Garsın düzündü düşerem yele
Men Kerem olum goy sen mene lele
Beledçi ol mene Garsa gedim men.

Derviş Osman

Dervişem men düşmüşem çölden-çöle
Bir kes incinmeyib dilimden hele
Sen Kerem olarsan men sene lele
Tezlik ile seni Garsa aparram

Mehmet Sadaklı

Sadahlı Mehmet olubdur düşgün
İnşallah yolumdan olmaram çaşgın
Eger izin verse Mustafa Coşgun
Beledçi ol mene Garsa gedim men.

Derviş Osman

Derviş Osman men elleri gezerem

Dost yolunda her cefaya dözerem

İnşallah ki metlebini düzerem

Tezlik ile seni Garsa aparram.

Her ikisi sözünü tamamladıktan sonra Derviş Osman – Aşık Mehemmet seni Kars’a götürmek başım üste. Ancak oraya gitmek için Mustafa Coşkun’a söylemek gerek, bize yardım etmesini istemek gerekir. Çünkü onun vasıtası ile gitmek daha iyi olur. Onunla konuşalım dedi.

Aşık Mehemmet ben bilmiyorum sadece seni tanıyorum der. Bunun üzerine Derviş Osman tek başına Tiflis’e gider ve Mustafa Coşkun’la görüşür. Mustafa Coşkun Derviş’i çok iyi karşılar.

Efendim hayrola neden geldiniz? diye sorar. Aldı Derviş Osman görelim ne söyler Mustafa Coşkun ne cevap verir.

Derviş Osman

Mustafa Bey üz çevirib üsdüne

Rica üçün bir minnete gelmişem

Dostum ile bir sefere getmeye

Rica üçün bir minnete gelmişem

Mustafa Coşgun

Derviş Osman söyle sözün doğrusu

Gebulumdur ne minnete gelibsen

İnan sözlerini salmam yere

Gebulumdur ne minnete gelibsen

Derviş Osman

Murad Çobanoğlu gözleyir bizi

Hegigetdir men deyirem bu sözü

Sene kömek olsun yaradan özü

Rica üçün bir minnete gelmişem

Mustafa Coşgun

Şair olan galem alar desdine

Ehdibarlı çıkar yakın dostuna
Her ne desen benim gözüm üstüne
Gebulumdur ne minnete gelibsen

Derviş Osman

Men Derviş Osmanam dura bilmerem
Uzaktır getmeye ora bilmerem
Dosdumun gelbini gırabilmerem
Rica üçün bir minnete gelmişem

Mustafa Coşgun

Her ne desen bu Mustafa Coşguna
Düzelder işini Allah eşgine
Ümüd yokdur bu dünyada beş güne
Gebulumdur ne minnete gelibsen

Sözlerini tamamlarlar ve Derviş Osman:- Hürmetli Mustafa Bey, Aşık Mehemmet Sadaklı'yı Kars'tan Aşık Murat Çobanoğlu çağırılmış. O da benim yakın dostumdur. Oraları tanımaz şimdi benden kendisini Kars'a götürmemi rica etti. Ben de onu kıramadım mutlaka gitmemiz gerek ancak senin bize yardım etmen gerekiyor. Bu sözleri duyan Mustafa Bey bu sözleri duyduktan sonra; Ardahan'a gidin benim orda bir dostum var adı Serdar Efendi'dir. Onun yanına gidin benim adımları verin o size yardım eder der.

Hal böyle olunca Derviş Osman Aşık Mehemmet'e müjdeli haberi nasıl verir biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Derviş Osman

Al menden müjdeni Aşık Mehemmet
Mene mehebbetin varsa gel gedek
Yolların açılıb can diyarına
Taleyn özüne yarsa gel gedek

Muradın baharsa güllü yazdısa
Tale gismetini hagga yazdısa

Sinende çağlayan telli sazdısa
Eşgin çaylar kimi gel gedek

Ömür yollarında gözel çağdısa
Gelbin ümmandısa sinen dağdısa
Haggın dergahında üzün ağdısa
İçinde çağlayan nursa gel gedek

Bağlısansa ibadete imana
Tanrı seni salmaz başka gümana
Bahdın gelib yetişibdir zamana
Gelbin turan için vursa gel gedek

Derviş diyer üreyini üzdüyün
Yurdum deye yuvam deye gezdiyin
Zaman zaman hesretine dözdüyün
Dağların vugarı garsa gel gedek

Sözünü tamamlayan Derviş:- Aşık Mehemmet işimiz halloldu hazırlan gidiyoruz der. Böyle deyince Aşık Mehemmet çok sevinir. Bana biraz zaman ver gidip ailemle vedalaşayım helalleşeyim ne olur ne olmaz Uzak yere gidiyoruz der. Bunu dedikten sonra Aşık Mehemmet eve gelir eşiyle dostuyla güzel bir sofrada oturur ve bakalım nasıl helalleşir biz söyleyelim işitenler şad olsun.

Mehemmet Sadaklı

Ezizlerim gelin biz halallaşag
Seferimdir uzak ele gedirem
Allah'ı çağırıp düşürem yola
Aydın değil işim hele gedirem

Murat Çobanoğlu sesleyir meni
Uzaktan yolumu besleyir meni
Ahır geleceymi gözleyir meni

Men uymuşam şiran dile gedirem

Sadaklı Mehemmet deyilir adıma
Minneettaram gohumuma yadıma
Şahlar şahı özü yetsin dadıma
Gars şehri o mahala gedirem

Sözlerini tamamlayan Aşık Mehemmet eşi dostu ile vedalaşıp Derviş Osman'la beraber atlarını sürüp yola düşerler bir müddet yol aldıktan sonra Ardahan dağlarına varırlar ancak zaman yaz değildir. Ardahan'da boran karı görünce Aşık Mehemmet bu manzara karşısında korkar görelim Derviş'e ne söyler Derviş ne cevap verir biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Mehemmet Sadaklı

Vetenden ayrıldık ay Osman Lele
İndi gelip garip diyara düştük
Bizim eller artık bahar çağıydı
İndi burada borana gara düştük

Derviş Osman

Aşık gardaş sabret hakkın işine
İnşallah ki bir hoş güne düşersen
Açılar rüzgar hava hoş olar
Ne borana ne de çene düşersen

Mehemmet Sadaklı

Bu ahu feryadım yükseler göye
Düşmüşüz biz yola Hakk diye diye
Kadir mevlam özü yetsin kömeye
Gezanın verdiği bu gara düştük

Derviş Osman

Men görürem dağ başını alıp gar
İnşallah yaradan bize olar yar

Min darlığa bir genişlik veren var
Azat eder hoş bir yana düşersen

Mehemmet Sadaklı

Sadaklı Mehemmet mayıl olmuşam
Hakkın emirine gail olmuşam
İnan dert elinden zail olmuşam
Çovguna borana azara düştük

Derviş Osman

Derviş Osman derdim açabilmirem
Hakkın kaderinden kaçabilmirem
Bu yolda dosttan keçe bilmirem
Gıyar olsam şirin cana düşersen.

Her ikisi de sözünü tamamlar Derviş Osman biz hayır bir iş için gidiyoruz burası çöl, yabani bir yerdir her türlü işe rastgele biliriz biraz sabırlı ol için rahat olsun, İnşallah her şey güzel olur biraz sabret etmek gerek der. Her ikisi de yola düşüp Ardahan'a ulaşırlar ancak gün akşam olmuştur bunlar Mustafa Bey'in dostu Serdar Efendi'yi aramaya başlarlar. Arayıp sorup Serdar Efendi'nin evini buldular ve Serdar Efendi bunları çok sevecen karşıladı.

Mustafa Bey'in dostları benim de dostumdur buyurun eve gelin der Serdar Efendi. Serdar efendi çok dünya görmüş bir adamdı getirip sofrayı donattı güzel yemekler ve çay geldi bunlar bir güzel yiyip içtiler sohbet zamanı Serdar Efendi;-oğlum söyleyin bakalım siz kimsiniz nereden gelip nereye gidersiniz bu gelişin izin sebebi nedir diye sorar.

Böyle deyince Aşık Mehemmet -amca eğer izin verirsen derdimiz sazla söyleyeyim der. Serdar efendi buyur oğlum der ben seni dinliyorum aldı Aşık Mehemmet görelim ne söyler Serdar Efendi ne cevap verir.

Mehemmet Sadaklı

Murat Çobanoğlu çağırıp meni
İndi onun meydanına gedirem
Ben bilirim ne fikir ile çağırıp
Özüm bilip gana gana gidirem

Serdar Efendi

Oğlum benim bu erzime gulak as
 Gel gel götür o meydana getme sen
 Bir ata tek men eylerem iltimas
 Gel götür o meydana getme sen.

Mehemmet Sadaklı

Deyiller ki yaman meydan alıbtır
 Bir nece aşığı bende salıptır
 İndi növbe düşüp mene gelipdir
 Gars deyilen o diyara gedirem

Serdar Efendi

Onun yaman fitnesi var feli var
 Aşıkları bende salan dili var
 Sen garipsen arkasında eli var
 Gel el götür o meydana getme sen

Mehemmet Sadaklı

Sadaklı Mehemmet eşge dalaram
 Pervane tek özümü oda salaram
 Haligim yar olsa meydan alaram
 Düşsemde borana gara gedirem

Serdar Efendi

Çok şadam ki hoş geldiniz siz bize
 Serdar'ın derdini çatdırma yüze
 Gel gulak as Aksakal diyen söze
 Gel el götür o meydana getme sen

Her ikisi de sözünü tamamlar Serdar Efendi;- oğlum gel sen onun meydanına gitme çünkü onda öyle dil var ki yılanı deliğinden çıkarır, bir de öyle sözler söyler ki şaşırıp kalırsın ben sana kıyamıyorum gitme.

Bunun üzerine Aşık Mehemmet: -Amca ben Borçalı'dan borana kara düşe düşe buralara kadar gelmişim şimdi ben buralardan korkup geri gidersem insanlar bana ne der. Ben buradan geri gitmiyorum Allah ya ona yardım eder ya da bana.

Bu söylenenlerin devamında Serdar Efendi şöyle cevap verir: -Oğlum o zaman Boğatepe'ye git Hacı Karabağ dedenin evine o size yardım eder ve yol gösterir.

Burada güzelce yiyip içtikten sonra yola düşerler Boğatepe'ye gelirler ve Hacı Karabağ dedeyi sorup soruştururlar nihayetinde Hacı Efendiyi bulurlar. Hacı Efendi bunları hoş karşılar bir gece de burada misafir olurlar sabah bunlarla beraber Hacı Karabağ'da bir ata binip yola koyulurlar en sonunda Kars'a gelirler. Aşık Mehemmet içinden gelenleri Derviş Osman'dan izin alarak, eğer izin verirsen gönlümden geçenleri söylemek isterim der alır aşık Mehemmet bakalım ne söyler.

Aşık Mehemmet

Garlı dağlar aş aşı
Geldik çattık Gars sene
Dağlarındı bir tamaşı
Geldik çattık Gars sene

Uca garlı dağlar aştık
Yolda boran gara düştük
Neçe yamaçları keçtik
Geldik çattık Gars sene

Serdar da gonak eyledi
Nasihatli söz söyledi
Bize çok hürmet eyledi
Geldik çattık Gars sene

Leleme de eziyet verdim
Bu yollarda onu yordum

Hacıdan çok hürmet gördüm
Geldik çattık Gars sene

Gel incinme Derviş lele
Menim ile dolan hele
Sadaklı da güle güle
Geldik çattık Gars sene

Aşık Mehemmet sözünü tamamlar yola koyulup Kars'a girerler. Hacı bunlarla beraber gittiği için bunları Murat Çobanoğlu'nun evine getirir. Aşık Murat bunları güzel karşılayıp evine davet eder bunlar da eve gelip oturur. Aşık Murat bunlara çok iyi hürmet eder. Biraz bir şeyler atıştırırlar daha sonra Aşık Murat meclis kurup sofrı çeker. Bu mecliste Borçalı'dan gelme insanlar da vardı. Nizami Bey ve Sabir Bey. Her ikisi Arıklı'dan ve İncedere'den Muhlis Bey ve birçoğu bu meclise gelmişlerdi. Bunlar genellikle Borçalı'dan gelen ve burada yaşayanlardı. Aradan biraz zaman geçtikten sonra sofrı kuruldu yemeye içmeye başladılar daha sonra Aşık Murat sazını alıp görelim bunların gelişine ne söyledi biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Aşık Murat

Garlı dağlar aş aşı
Bizim ele hoş geldiniz
Her ikiniz birge goşa
Güle güle hoş geldiniz

Böyle deyince Aşık Mehmet yerinde duramaz ve Derviş Osman'dan izin ister. -İzin verir misin buna cevap vereyim? Derviş Osman da izin senindir ayağa kalk der bunun üzerine Aşık Mehemmet ayağa kalkıp görelim ne söyler biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Mehemmet Sadaklı

Aşık Murat dost yolunda
Çekip cefanı gelmişik
Yegin bil ki eylemişik
Ehdi vefanı gelmişik

Murat Çobanoğlu

İnan gelbim çok şad oldu
 Sevinçten gözlerim doldu
 Yoksa gelmek zor mu oldu
 Düşüp yele hoşgeldiniz

Mehemmet Sadaklı

Namen gelip çattı bize
 Yuhu gitmedi gözümüze
 Düşüp bu dağlara düze
 Sürüp safanı gelmişik

Murat Çobanoğlu

Çobanoğlu gördü sizi
 Şad ettiniz gelbimizi
 Alıp ele telli sazı
 Çala çala hoş geldiniz

Mehemmet Sadaklı

Sadaklıyam deyim bele
 Mehemmete Osman lele
 Dağlar aşıp güle güle
 Ehdi vefana gelmişik.

Her ikisi de sözünü tamamlar Aşık Murat çay sofrası hazırlatır bir müddet çay içerler bu geçen sürede misafirler gittikçe kalabalıklaşır Aşık Murat:-Aşık Mehemmet siz bizim ele hoş geldiniz ancak meclis bizim başımıza toplanmış bizi bekler en çok da sizi dinlemek isterler. Sazını al ayağa kalk birkaç kelime okuyalım halk da dinlesin ancak Aşık Mehemmet Aşık Murat'ın hangi maksatla okuyacağını biliyordu. Aşık Murat Aşık Mehemmet Sadaklı'nın dolu bir aşık olup olmadığını sınamak istiyordu. Bu durum Aşık Mehemmet'e ayan oldu bildi ki bu işin sonu pek hayır değil çünkü birçok aşığı lafa tutup devrinin en usta aşığı olan Aşık Müdami'yi ve Aşık Efkarı Baba'yı ve daha nice ozanları yenmişti. Bundan dolayı şöhreti Kars, Erzurum, Tokat, Ardahan bütün Türk

ellerine yayılmıştı. Kars'ta aşık arkadaşı olan Aşık Şeref var idi. Dediğine göre Murat Çobanoğlu'na yetişen ikinci aşık olmamış. Onun meydanına çıkmak o kadar da kolay değildi bundan dolayı Aşık Murat, Aşık Mehemmet'i meydana çağırdığında olacakları bilip Derviş Osman'ın yüzüne baktı.

Derviş Osman: -Ne diye yüzüme bakıyorsun o seni meydana çağırıyor ki göreyim bunun yükü nedir dolu mudur o da sende var kalk ayağa cevap ver.

Aşık Mehemmet meydana çıkar her ikisi meydanda dolandır Çobanoğlu:-Aşık kardeş şimdi ne dersin ilk önce sen mi söyleyeceksin yoksa ben mi? Aşık Mehemmet de:-Usta birincisi siz büyüsunüz ustasınız. İkincisi de sen ev sahibisin önce sen başla ben de senin arkandan izine düşüp gelirim der.

Hal böyle olunca Aşık Murat görelim ne der ve Aşık Mehemmet ne cevap verir.

Murat Çobanoğlu

Aşık gardaş hoş gelibsen bu ele
İndi gelib bu diyara düşersen
Bilmedin mi bizde hele borandı
Gelip burada boran gara düşersen

Mehemmet Sadaklı

Namen geldi bize çattı gardaşım
O sebebe bu diyara gelmişem
Dost yolunda yaza gışa bakmaram
Düşsemde borana gara gelmişem

Murat Çobanoğlu

Çoklarının bilmişem men yükünü
Yoklamışam esil soyunu kökünü
İsteyirem silem senin çekini
Bu elimden intizara düşersen

Mehemmet Sadaklı

İndi görersen yükümü şelemi
Getirmişem derviş Osman lelemi

Sizde gonak karşılanır belemi
Ay beçare behti gara gelmişem

Murat Çobanoğlu

Men görürem gen açırsan sineni
Görmedin mi dağda dumanı çeni
Murat Çobanoğlu sınayır seni
Geyligallı bir bazara düşersen

Mehemmet Sadaklı

Mehemmet Sadaklı deyilir adıma
Şahlar şahı özü yeter dadıma
Yakın dursan sen yanarsan oduma
Düşersen alova nara gelmişem

Her ikisini sözünü tamamlayıp biraz çay içerler ancak Borçalı'dan gelen adamlar Aşık Mehmed'in tarafını tutarlar ancak Aşık Murat kendi kendine şimdi hakikatten söz aç, görelim buna cevap verebilecek mi eğer cevap verirse bununla kurtarır misafir gibi kardeşim olur diye düşünür. Ancak Aşık Mehmed böyle sınavlardan çok geçmiştir. Çünkü ustası Hındı Memmed'in ocağından yetişmiştir ve usta aşıktır. Aşık Murat'ın bir şey demek istediğini gören Aşık Mehmed; -Aşık Murat yine ne ise demek istersin içinde kalacağına söyle kurtul der. Böyle deyince Aşık Murat sazını alıp görelim ne der ve Aşık Mehmed ne cevap verir her ikisinin tarafından arz eyleyelim dinleyenler şad olsun.

Çobanoğlu

Aşık gardaş size bir suvalim var
Ulu Tanrı sifde neyi yarattı
O siften kime kismet eyledi
Bes kimin şenine neyi yarattı

Mehemmet Sadaklı

Al deyim cevabın ay Çobanoğlu
Bil ki Allah sifte nuru yarattı

Onu bahş eyledi Resullulaha
Onun şenine Kur'an'ı yarattı

Çobanoğlu

O kim idi bakdı şeytan sözüne
Geceler yuhu getmedi gözüne
Durup Allah dedi özü özüne
Bes onu mehv eden neyi yarattı

Mehemmet Sadaklı

Firon idi bahtı şeytan sözüne
Sübhe tek yuhu getmedi gözüne
Durup Allah dedi özü özüne
Onları mehv eden suyu yarattı

Çobanoğlu

Çobanoğlu seni çeker derine
O kim idi neler geldi serine
Her ne çekse şükür etdi pirine
Ona düşman olan neyi yarattı

Mehemmet Sadaklı

Sadaklı Mehemmet düşmez derine
Eyyub idi çok iş geldi serine
Her ne çekti şükür eyledi pirine
Ona düşman o şeytanı yarattı.

Her ikisi de sözünü tamamlayıp biraz çay içtiler. Daha sonra Boğatepeli Hacı Karabağ dede kendi kendine düşündü. Bu misafiri dost vasıtasıyla ben getirdim şimdi de Aşık Murat öne düşmüş. Bundan dolayı çok aşığı bağlıyor şimdi bu aşık benim misafirimdir eğer bu bağlanırsa bunun pişmanlığını yaşayacağım der.

Bunun üzerine ayağa kalkıp -Aşık Murat atalar demiş adın nedir? Adım İreşid(Reşit) birini de birini işit. Öne düşmüşsün hep soru soruyorsun soru sormaya ne var ancak ona cevap vermek gerekir şimdi rica ediyorum biraz bırak da Aşık Mehemmet sorsun sen

cevap ver. Böyle deyince herkes bu teklifi onaylar bunun üzerine alır Aşık Mehemmet görelim ne söyler Aşık Murat ne cevap verir.

Mehemmet Sadaklı

Senden haber alım ay Çobanoğlu
Ezel bu dünyanı kim halg eyledi
Neden yarattı insanın himini
Arttı yer üzünde mene söyleyen

Çobanoğlu

Al deyim cevabın Aşık Mehemmet
Halogim dünyanın bil halg eyledi
Gilden yarattı Hazreti Ademi
Havvadan artırdı sene söyleyim

Mehemmet Sadaklı

O kim idi gidip harada yatdı
Neçe ilden sonra Hudam oyattı
Bes kimi götürüb denize attı
Kim sakladı onu beyan sen

Çobanoğlu

Üzeyir peygamber harabada yatdı
Yüz ilden sonra Hudam oyattı
Yunus'u götürüb denize atdı
Balık sakladı onu beyan eyleyim

Mehemmet Sadaklı

Sadaklı heç eyri yolu tutmadı
O kim idi öz ehdine yetmedi
Kime kismet oldu kime çatmadı
Onlardan bir haber mene söyle sen

Çobanoğlu

Murat Çobanoğlu eyri getmedi
 İskenderdi öz ehline yetmedi
 Hızır içti İskendere çatmadı
 Dirilik suyundan haber söyleyim.

Her ikisi sözünü tamamlar ancak Derviş Osman daha fazla kendini tutamaz. -Bunun haline bir bak ne minnetle benimle mektup gönderip, rica edip, davet edip getirdi şimdi de başına ne işler açıyor. Daha fazla dayanamayıp ayağa kalkar sinesine gelen sözleri nasıl söyler Çobanoğlu nasıl cevap verir biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Derviş Osman

Sen gonak çağırdın bizde gelmişik
 Bes bu ne bazardı söyle besdi bes.
 Ya gonak et bizi sakla evinde
 Yadaki evinden goyla besdi bes

Yahşi düşün cem et başına kamalı
 Ezelden halına olmadım halı
 Gel uzatma daha bu galmagalı
 İncitme bu halgı eyle besdi bes

Men isterem biz gaynayag garişag
 Hamı birge sohbet edek danışak
 Gelin daha gardaş olak barışak
 Gel elleşme yerle göyle besdi bes.

Bu sohbetin arasında Muhlis Bey ayağa kalkıp Aşık Murat Derviş Osman doğru söylüyor adam evine davet ettiği misafiri böyle incitmez çünkü misafir bir senin misafirin değil bütün burada oturan Türk kardeşlerin misafiridir böyle deyince Derviş Osman sözüne devam eder.

Aldı Derviş Osman

Özün name yazdın eyledin minnet
 Biz de geldik gurdun büyük ziyafet

Sizde böyle mi olur gonağa hürmet
Gel ülfet gıl Muhlis Bey ile besdi bes.

Senin hetrine dağları aşdığ
Ardahan dağında borana düşdük
Ahır geldik meclisine yetişdik
Garşıladin çörek çayla besti bes

İstemedim men bu işe garışmak
Ne lazımdır çene bazar danışmak
Lazımdır ki gardaş olub barışmak
İnsan gerek dost sayıla besdi bes

Dolanıp gezmişem eli obanı
Garşında duranı yahşı bil tanı
İncitme bu gader Derviş Osmanı
Meclise layıg söz söyle besdi bes

Derviş Osman sözünü tamamlayıp: - Aşık Murat siz bana rica edip, mektup gönderip bir minnet ile Aşık Mehemmet'i getirttiniz, şimdi de başına böyle işler açıyorsun, sizde gelen misafir böyle mi yolcu edilir?

Derviş böyle deyince herkes bir ağızdan: -Aşık Murat, Derviş Osman çok doğru söylüyor misafire hürmet gerekir çünkü bu adamın kendisi isteyerek gelmemiş, sen davet etmişsin şimdi de neden bu adamı kırıyorsun? Onun üzerine Aşık Murat gülerek; - Aziz arkadaşlar hepiniz bilin ve anlayın ki benim bu adama karşı hiçbir kötü fikrim ve düşüncem yoktur çünkü ne de olsa kardeşiz. Ben onu sanıyordum, maşallah çok iyi bilgisi var her ne dediysem cevap verdi daha da sözüm yoktur ancak gönlümde birkaç kelime söz var izin verirsiniz onu da söyleyeyim bununla bitirip daha da ölene kadar kardeş kalalım der.

Aldı Aşık Murat görelim ne söyler
Gel icinme menden ay Derviş Osman

Sizin ile bir dost ollam efendim
 Bağışlayın çok incittim men sizi
 Daha gulluğun da gallam efendim

Böyle deyince Aşık Mehemmet dostane bir tavırla, Aşık Murat Çobanoğlu'na Borçalı'ya gelmeyi ve Borçalı'da misafir nasıl ağırlanır buna göster diye düşünür.

Aldı Aşık Mehemmet

Eger sefer etsen sen Borçalı'ya
 Çekinme bizlere gel Çobanoğlu
 Görersen halgımız ne mehribandı
 Onda hürmetini bil Çobanoğlu

Çobanoğlu

Çok şadam ezizim yahşı tebin var
 Seni doğan ana olsun behdiyar
 Eger meclis ehli olsa ihdiyar
 Seni özüme gardaş billem efendim

Mehemmet Sadaklı

Gezip dolanarsan obanı kendi
 Görersen halgımız nece insandır
 Gocası cavanı çok mehribandı
 Herden bizi yada sal Çobanoğlu

Çobanoğlu

Ne geder imtehan eyledim seni
 İnan ki çok hoş hal eyledin meni
 Murat Çobanoğlu keçibdir sini
 İnan her vakt yada sallam efendim

Mehemmet Sadaklı

Sadaklı Mehemmet elleri gezdi

Her ne gördü onu deftere yazdı
 Bizde gonak inan kannan ezizdir
 İstersen aylarla gal Çobanoğlu.

Her ikisi sözünü tamamlayıp sarılıp öpüştüler ve Aşık Murat Derviş Osman'dan özür dileyip onu da kucaklayıp bağrına bastı ve bundan sonra biz ölene dek kardeşiz dedi. Aşık Murat bu olanlardan sonra büyük bir meclis sofrası kurup güzelce ikramlar yaptırdı ve daha sonra atları hazırlayın dedi bunlar hazırlandıktan sonra Aşık Mehemmet: -Aşık Murat şimdi de benim sineme üç kıta bir şiir geldi müsaade edersen onu söyleyeyim daha sonra yola çıkalım. Aşık Murat -Buyur kardeşim dedi. Aldı Aşık Mehemmet görelim ne söyler ve Murat Çobanoğlu ne cevap verir.

Mehemmet Sadaklı

Aşık Murat ehdi-peyman bağlayak
 Goy olmasın size cafa gelginen
 O mahalı da gez dolan gardaşım
 Gel eyleyek ehdi-vefa gelginen.

Çobanoğlu

Yaradanın eger imkan vererse
 Tezlik ile men de size gelerem
 Dostumun yolunda çekib cafanı
 İnan yalan çıkmam söze gelerem

Mehemmet Sadaklı

Düşende meclise ağır yığnağa
 Bizde hürmet olar gelen gonağa
 Gözlerik yolunu çekinme gağa
 Yaylaklarla sürüb safa gelginen

Çobanoğlu

Derviş Osman ciyarımdı canımdı

Sanki damarımda akan ganımdı
 Sadaklı Mehemmet mehribanımdı
 Çatmak için bir murada gelerem

Mehemmet Sadaklı

Sadaklı Mehemmet vardan çıkaram
 Dost yolunda canım oda yakaram
 Hesret ile yollarına bakaram
 Unutmaynan gel insafa gelinen

Çobanoğlu

Murat Çobanoğlu eyleyir ilgar
 Sadigem dostuma sedagetim var
 Eger imkan vermese de boran gar
 Gabagda açılar yaza gelerem

Her ikisi de sözünü tamamlayıp görüşüp ayrılırlar meclisteki birkaç hatırı sayılır büyük ayağa kalkıp; -Aşık Murat biz biliyoruz ki meclis divan ile başlar muhammes ile biter, siz neden yarım bıraktınız? Böyle deyince Aşık Murat misafirine hürmet manasında Aşık Mehemmet'e dönüp bunları da Aşık Mehemmet söylesin, okusun bizde kulak asalım. Böyle deyince herkes Aşık Mehmed'in yüzüne baktı bunun üzerine Aşık Mehemmet ayağa kalkıp sazını aldı görelim ne söyler biz diyelim işitenler şad olsun.

Aldı Mehemmet Sadaklı

Gedem goyup Borçalıdan
 Biz bu diyara gelmişik
 Eyleyib ehdi-vefa
 O düz ilgara gelmişik
 Erzurum'da Kerem kimi
 Düşüben gara gelmişik
 Dost yolunda cafa çekib
 Alışsag nara gelmişik

Gadir mövlam dada yetib
Eyledi çara gelmişik

Ey ağalar eziz beyler
Siz bu hala yahşı bakın
Çobanoğlu meclis gurup
Cah-calala yahşı bakın
Hudam özü hoş yaradı
Meh camala yahşı bakın
Aşıklarda devran edir
Geyligala yahşı bakın
Metahımı hırt etmeye
Biz bu bazara gelmişik

Garlı dağlar aşib geldik
Bu uzak ele dayandık
Bir mehriban hoş hasiyet
Hem şirin dile dayandık
Dost yolunda canı goyub
Hem düşdük çöle dayandık
Sadaklıyam çok şad olub
Hem güle güle dayandık
Eylediyimiz ehdi-peyman
Düz ehdibara gelmişik

Aşık Mehemmet sözünü tamamladıktan sonra herkes ayağa kalkıp alkışladılar ve görüşüp öpüştüler Aşık Murat'la sözleştiler ki ne zaman olursa yolunu bekleyeceğiz. Daha sonra atlar geldi binip yola koyuldular gelip yolda Boğatepeli Hacı'ya teşekkür ettiler onunla da vedalaşıp ayrıldılar. Gelip Borçalı'ya ulaştılar ve Murat Çobanoğlu'nun yolunu gözlemeye başladılar. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Aşık Murat Çobanoğlu'nun öldüğü haberini aldılar. Görüşmek kısmet olmadı bu haberi Mustafa Coşkun getirdi. Bunun üzerine Derviş Osman'la Aşık Mehmet bir meclis kurup Aşık

Murat'ın yolunu gözleyenlere Aşık Murat için ihsan (hayır yemeği) yemeği verdiler. Gelenler yemeği yiyip Fatiha okudular. Ancak Aşık Mehmet Aşık Murat'ın ölümüne çok üzülmüştür görelim onun için ne söyler.

Mehemmet Sadaklı

Hesret ile yollarını gözlerdik
Bağlandı yolların ay Çobanoğlu
Hezan yeli vahtsız esti üstüne
Tez soldu güllerin ay Çobanoğlu

Adın Al'Osman'a seda salmıştı
Çokları garşında aciz galmıştı
Vahtsız ecel bir senemi gelmişti
Yas tutur ellerin ay Çobanoğlu

Ozan dede idin Türk'ün elinde
Hakk kelamı ezber idi dilinde
İmran dilli saz tuturdun elinde
Susupdur tellerin ay Çobanoğlu

Dostun kederine sen ağlayırdın
Şeir yazıp destanlar bağlayırdın
Coşgun çaylar kimi sen çağlayırdın
Gurudu sellerin ay Çobanoğlu

Sadaklı Mehmet deyim sözüümü
Derdi-gemnen itirmişem özümü
Rehmet diyecem iller uzununu

Tutuldu dillerin ay Çobanoğlu.” (*Aşık Mehmet Sadaklı Şeirler ve Dastanlar*, Bakü-2007, Nurlan Neşriyyat)

Aşık Mehmet Sadaklı'nın Tiflis Seferi Destanı

“Usta malı

Dolandı zemanе deyişdi devran
Neçe zimistanlar yaz oldu getdi
İsgender de dedi benimdi her yan
Yene dünya ona az oldu getdi

Musa esa ile eyleyirdi abı
Firon asıldı etmedi habı
Rüstем öldürdü oğlu Zöhrabı
Yandı ateşlere göz oldu getdi

Köroğlu da nere çekdi bac aldı
Çenlibelde devran sürdü ucaldı
Deliler dağıldı özü gocaldı
Ot bitdi yurdunda boz oldu getdi

Boz atı ile Gaçak Nebi ad aldı
Al’Osman'a Semed Bey talan saldı
Deli Alı Dastanı tarihde galdı
Elesger dastanda söz oldu getdi

Sadaklı Mehemmet sözlerin hakdı
Dillerde ezberdi Şah Abbas behdi
Elder da Gaceri tahdından yıkdı
Ehdi ilgarına düz oldu getdi

Size kimden nereden haber vereyim Lelver Dağı’nın eteğinde dört bir yanını dağlar çevirmiş arasından Benövşe Çayı akan Mollaoğlu Köyü’nden. Mollağlu Köyü 1937 yılında inşa edilmiştir. Bu dönemler kolhozun yönetimi altındadır. Daha sonra 1950’de Mollaoğlu kolhozu Sadaklı’ya karışır. Bu şehrin bir okulu vardır ancak kullanılmayacak haldedir. İlerleyen zamanlarda Sovyetler Birliği dağılır binayı yani okulu tamir eden olmaz. Ancak öyle bir zaman gelir ki sınırlar açılır buraya Türkler gelir ve Türkiye’den Tiflis’te bir Hayriye İdaresi açılır. Bu idarenin başında ise Mustafa Coşkun vardır.

Mustafa Coşkun burada birçok iş yapar. Bu sıralarda Keşeli Derviş Osman oğluna düğün hazırlığındadır. Mustafa Coşkun hem Derviş Osman'la hem de Mehmed Sadaklı ile yakın arkadaşır. Her ikisini de düğüne davet eder ve burada Aşık Mehmed Sadaklı ile Mustafa Coşkun'u tanıştırır. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Aşık Mehmed -Gel suya bir olta at ya balık çıkar ya boş çıkar, Tiflis'e git Mustafa Bey'in yanına ve ondan rica et, yalvar yakar belki bu virane okulu inşa ettirir yada yenisini yaptırır diye düşünür. Ne de olsa birçok hayır işi yapıyor belki benim ricamı da kabul eder. Eğer kabul ederse çok büyük sevap olur hem çocuklar sevinir hem de Mustafa Bey hayır bir iş yaparak onun sevabını alır. Aradan günler geçtikten sonra Aşık Mehmed Allah'ın adını anarak Tiflis'e doğru yola düşer. Yola çıkarken yanına sazını da alır bir müddet yol aldıktan sonra Mustafa Bey'in yanına gelir. Mustafa Bey Mehmed Sadaklı'yı çok güzel karşılar. Biraz hal hatır sorduktan sonra Mustafa Bey: - Efendim hayır olsun ne oldu ki bizim buralara teşrif ettiniz? der. Aşık Mehmed ise: Mustafa Bey izin verir misin ne iş için geldiğimi sazımla beyan edeyim diye sorar. Mustafa Bey de daha güzel olur buyurun der. Bu söz üzerine Aşık Mehmed sazını kılıfından çıkarıp görelim Mustafa Bey'e ne söyler Mustafa Bey ne cevap verir.

Mehmed Sadaklı

Mustafa Bey bir Allah'ın eşgine
Menim bu dileyimi yerde goyma sen
Ahir zaman Rasulullah'ın eşgine
Menim bu dileyimi yerde goyma sen

Mustafa Coşkun

Söyle ne derdin var Aşık Mehmed
Senin bu derdine derman eylerem
Eger yaradanım kömek olarsa
Bütün işlerine ferman eylerem

Mehmed Sadaklı

Sanki Haca gedib Hacı olarsan
Hem sahibim hem sertacım olarsan

İnan başımızın tacı olursan
Menim bu dileyimi yerde goyma sen

Mustafa Coşkun

Mende çağırırım gadir Allah'ı
Çünkü odur yer üzünün penahı
Savabdır işlerim etmem günahı
İnşallah ki bil merdana eylerem

Mehemmet Sadaklı

Goy ucalsın adın elde car olsun
Heyatın gül açsın behdiyar olsun
Böyük yaradanım seni yar olsun
Menim bu dileyimi yerde goyma sen

Mustafa Coşkun

Bu sözlerin bir od saldı canıma
Bir name yazaram öz sultanıma
And içirem mesleke vicdanıma
Kömek olsa gadir sübhan eylerem

Mehemmet Sadaklı

Erebi gıblede duran eşgine
Allah gönderdiyi Gur'an eşgine
Cemi metlebleri veren eşgine
Menim bu dileyimi yerde goyma sen

Mustafa Coşkun

Erebi gıblede duran eşgine
Küllü kainatı guran eşgine
Entere zerbeler vuran eşgine
Senin bu işini bir yan eylerem

Mehemmet Sadaklı

Çok olub Türkde paşalar beyler
Heyirhag insanlar yahşılıg eyler
Sadaklı Mehemmet iltimas eyler
Menim bu dileyimi yerde goyma sen

Mustafa Coşkun

Dolanıb elleri gezdim her yana
Sidgi dilden bağlanmışam sübhana
İmkan verse Mustafa Coşguna
Goyarım her elde nişan eylerem.

Her ikisi de sözünü tamamlar. Aşık Mehemmet -Mustafa Bey benim bu dileğimi yerine getirirsen çok büyük sevaba girersin. Mustafa Bey-Aşık Mehemmet sen biliyorsun ki benim de Türkiye'de bir rehberim var üstüm var ona yazarım ve Allah'ın yardımı Allah rızası için bu işi hallederim. Aradan biraz zaman geçer Aşık Mehemmet yerinde duramaz, daralır tekrar Tiflis'e gider bakalım cevap gelmiş mi diye düşünür. Mustafa Bey ile görüşüp hali ahvalı sorar. Bu konuşmadan sonra yerinde duramaz ve içinden gelenleri söylemek ister görelim ne söyler Mustafa Bey ne cevap verir.

Aşık Mehemmet

Mustafa Bey benim erzi halımı
Söyle o sultana dedin ne dedi?
Ne müddedir derd alıbdır sinemi
Men galmışam yana yana ne dedi.

Mustafa Bey

Dinle sözlerimi Aşık Mehemmet
Söyledim derdini ezeli dedi
Dedi gem eyleme fani dünyada
Allah'ın eşgine düzeli dedi

Aşık Mehemmet

Her zaman talehin üzüne gülsün
 Allah'ın kömeyi seninle olsun
 Menim dileyimi onlar da bilsin
 Belke ede o dermanı ne dedi

Mustafa Bey

Talehi yığvalı o veren Allah
 Cemi sirrileri o bilen Allah
 Her vaht üstümüzde o duran Allah
 Hakkın kalamını gözeli dedi

Aşık Mehemmet

Ümüdümü bağlamışam sübhana
 Ezel bir Allah'a sonra da sene
 Sadaklı Mehemmet gıyma ki yana
 Olmasın divane dedin ne dedi

Mustafa Bey

Mustafa Coşkunanam bir dileyim var
 Darda galanlara odur sahibkar
 İnşallah gardaşım olar sene yar
 Senin de metlebin düzeli dedi.

Her ikisi sözünü tamamlar. Mustafa Bey - Aşık Mehemmet mektubu yazıp Türkiye'ye gönderdim ben de cevap bekliyorum. Allah'ın izniyle hallolur ne zaman güzel haber çıksa sana haber edeceğim. Ancak arada bir gel gör ne cevap gelmiş öğren. Aşık Mehemmet bir müddet bekledikten sonra sabrı tükenir gitmek ister. Bir de ne görsün şair Derviş Osman gelmiş Aşık Mehemmet'in yanına. Görüşüp hal hatır sorduktan sonra görelim Aşık Mehemmet'e nasıl göz aydınlığı verir biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Derviş Osman

Gözün aydın olsun Aşık Mehemmet
 Mustafa Bey düzeldibdir işini

Arzularını daha yerine yetirib
El içinde uca edib başını

Ne müddettir derdi geme dalmışdın
İntizardan saralmışdın solmuşdun
Gece gündüz hey sergender olmuşdun
Ahıdırdın hey gözüyün yaşını

Derviş Osman seni dostu bilibdir
Bu işine şad oluban gülübdür
Müjdemi ver hoş cavabın gelibdir
Mustafa Coşgun geribdir döşünü

Derviş Osman sözünü tamamlar. Aşık Mehemmet'e; -Ben duydum senin mektubunun cevabı gelmiştir. Ancak kendin gitsen daha iyi olur der. Aşık Mehemmet kah bu söylenene inanıp sevinir kah da inanmayıp üzülür. Bunun üzerine kalkıp Tiflis'e gider. Mustafa Bey'in yanına gelip görüşüp hal hatır sorduktan sonra görelim Mustafa Bey'e ne söyler Mustafa Bey ne cevap verir.

Mehemmet Sadaklı

Mustafa Bey üzüm tutmur demeye
Bir od düşüb şirin cana necoldu?
Ne müddetdir intizarda galmışam
Dolanıram yana yana necoldu?

Mustafa Bey

Aşık gardaş şükür et yaradana
Daha taleyin üzüne gülübdür.
Ne müddetdir hesretini çekdiyin
Yazdığım namene cavab gelibdir.

Aşık Mehemmet

Gönderdinmi o paşaya- sultana
Ne cavab gönderib söyle bu yana

İnan vallah dözenmirem hicrana
Men olmuşam bil divane necoldu?

Mustafa Bey

Ağladın sızladın hey mene dedin
Ağır zehmet çekdin gem keder yedin
Paşam izin verdi hörmət eyledi
Şükür olsun Hakka iş düzelibdir.

Aşık Mehemmet

Sadaklının bu dermanı sendedir
Men bilirem ihdiyarı sendedir
Allahımındı nezeri sendedir
Şöhretin düşün cahana necoldu?

Mustafa Bey

Her ne desen bu Mustafa Coşguna
Düzelder işini Allah eşgine
Mekteb üçün yapdıracam bir bina
Şükür yaradannan yardım olubdur.

Her ikisi de sözünü tamamlar. Mustafa Bey: - Aşık Mehemmet şükürler olsun Allah'a senin mektubunun cevabı geldi ve işin halloldu. Her şey yolundadır. Allah'ın izniyle en yakın zaman da sizin okulun yapımına başlanacaktır artık bunları dert etme der. Böyle deyince Aşık Mehemmet çok sevinir ve sazını alıp görelim Mustafa Bey'in yaptığı bu iyilik karşısında ne söyler. Biz diyelim dinleyenler şad olsun.

Aşık Mehemmet Sadaklı

Yaradannan dileyin var
Seni var ol Mustafa Bey
Özü penah olsun sene
Behdiyar ol Mustafa Bey

Senin arzun heyir işdir
Hakkın verdiyi verdiğidir

Bu görüş yahşı görüşdür
Tacıdar ol Mustafa Bey

Sadaklının tacıdarı
Bir dolan gel bize sarı
Unutmadın sen ilgari
Bir vugar ol Mustafa Bey.

Sözünü tamamlayan Aşık Mehemmet – Hürmetli Mustafa Bey sen bana öyle büyük bir iyilik yaptın ki seni ömür boyu unutmam. Sen ki bizim halkımıza iyilik yaptın okul yaptırdın, bundan dolayı sana minnettarız. Biz senden razıyız Allah da senden razı olsun. Bu sözlerle konuşmamız biter. Benim bunca yalvarıp bu okulu yaptırmamın amacı gelecek nesillere yadigar kalsın diyedir. Her zaman hatırlayıp bir fatiha/rahmet okurlar. Çünkü bu destanı bu işin hatrı için yazdım.” (*Aşık Mehemmet Sadaxlı Şeirler ve Dastanlar, Bakü-2007, Nurlan Neşriyyat*).

EK 2 Aşık Mehemmet Sadaklı'ya Ait Görseller:

Aşık Mehemmet Sadaklı

Aşık Mehemmet Sadaklı'nın 90. yaşı için hazırlanan afiş

Aşık Mehmet Sadaklı

Soldan sağa doğru: Aşık Nureddin Kasımlı, Aşık Mehemmet Sadaklı, Aşık Mehman Sadaklı.

Solda: Aşık Mehemmet Sadaklı, sağda: Aşık Kamandar Efendiyev.

Soldan sağa doğru: Aşık Nadir Semedov, Aşık Mehmet Sadaklı, Aşık Ahmet Sadaklı.

Soldan sağa doğru: Aşık Faruk Erdoğan, Aşık Şeref Taşlıova, Aşık Mehmet Sadaklı, Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak, Ardahan Üniversitesi (2013).

Soldan sağı doğru: Aşık Mehmet Sadaklı, Aşık Hüseyin Saraçlı, Aşık Ahmet Sadaklı.

Aşık Mehmet Sadaklı ve sanatçı dostları, İstanbul (2013).

Aşık Mehmet Sadaklı

Soldan sağa: Aşık Emrah Gülmammedov, Aşık Nadir Semedov, Aşık Nureddin Kasımlı, Aşık Sedi Ulaşlı, Aşık Ahmet Sadaklı, Aşık Mehmet Sadaklı, Aşık Hüseyin Saraçlı.

Aşık Mehmet Sadaklı ve Aşık Ahmet Sadaklı.

Soldan sağa: Aşık Dursun Durdağı, Aşık İsrail Uzunkaya, Doç.Dr. Naile Asker, Aşık Mehmet Sadaklı, Aşık Mehmet Oktay, Aşık Faruk Erdoğan, Ardahan Üni. (2013).

Soldan sağa: Aşık Faruk Erdoğan, Aşık Şeref Taşlıova, Aşık Mehmet Sadaklı, Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak. Ardahan Üni. (2013).

EK 3 Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih:
25/06/2022

Tez Başlığı : Aşık Mehemmet Sadaklı'nın Hikaye ve Şiirlerinin Tematik İncelemesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 373 sayfalık kısmına ilişkin, 27/04/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 03'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

25/07/2022

Adı Soyadı:	Faruk ERDOĞAN
Öğrenci No:	18202000003
Anabilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı:	Türk Halk Edebiyatı
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN ONAYI:

UYGUNDUR. Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

EK 4 Tez Çalışması Etik Komisyon Muafiyeti Formu

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih:
25/07/2022

Tez Başlığı: Aşık Mehmet Sadaklı'nın Hikaye ve Şiirlerinin Tematik İncelemesi
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

25/07/2022

Adı Soyadı:	Faruk ERDOĞAN
Öğrenci No:	18202000003
Anabilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı:	Türk Halk Edebiyatı
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

(Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Faruk Erdoğan

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Önlisans/Lisans :Kafkas Üniversitesi/ Sosyal Bilimler
Öğrenimi Meslek Yüksekokulu Büro Yönetimi ve
Sekreterlik (2006-2008).

Anadolu Üniversitesi/ İşletme Fakültesi
İşletme Bölümü (2008-2011).

Ardahan Üniversitesi/ İ.B.E.F Türk Dili ve
Edebiyatı (2013-2017).

Yüksek Lisans :Ardahan Üniversitesi/ Lisansüstü Eğitim
Öğrenimi Fakültesi/ Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı
(2018-2022).

Bildiği Yabancı Diller :Azerbaycan Türkçesi, İngilizce.

Bilimsel Faaliyetleri :Aşık İrfani'nin Şiirlerini Karşılaştırma
Yöntemine Göre İnceleme.

İş Deneyimi

Stajlar :Çıldır İlçe Tarım Müdürlüğü-Büro
Yönetimi ve Sekreterlik Stajı.

Çalıştığı Kurumlar :Ardahan Üniversitesi Personel Daire
Başkanlığı- Güvenlik Memuru

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 25/07/2022

